

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ PROGRAMI**

**BÜYÜLÜ GERÇEKLIK ROMANLARINDAN BİRİ
OLAN EYMEN EL‘ATUM‘UN “TİS‘ATE ‘AŞER”
ADLI ESERİNİN TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK AKSU

İSTANBUL, 2024

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ PROGRAMI**

**BÜYÜLÜ GERÇEKLİK ROMANLARINDAN BİRİ
OLAN EYMEN EL-‘ATUM’UN “TİS‘ATE ‘AŞER”
ADLI ESERİNİN TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MELEK AKSU
(222111023)**

**Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Çelik)**

İSTANBUL, 2024

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

12/06/2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri tezli yüksek lisans programı öğrencisi 220111023 numaralı Melek AKSU'nun hazırladığı "Büyülü Gerçeklik Romanlarından Biri Olan Eymen el-Atum'un "Tis'ate Aşer" Adlı Eserinin Tahlili" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 12/06/2024 günü saat 13:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çoğunluğu/Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının .....
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi

Karar

1. (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi Muhamet GELİK	Kabul
2.	Prof. Dr. Ahmet Turan ARSLAN	
3.	Prof. Dr. Ali BULUT	Kabul
4.		Kabul
5.		
6.	(İkinci Danışman)*	

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Melek Aksu

BÜYÜLÜ GERÇEKLIK ROMANLARINDAN BİRİ OLAN
“EYMEN EL‘ATÛM”UN “TİS‘ATE ‘AŞER” ADLI ESERİNİN
TAHLİLİ
Melek Aksu

ÖZET

Birçok roman kuramcısına göre romanın vazifesi, daha çok hayatı yansıtmaktır. Çalışmanın konusu olan romanın yazarı Eymen el-‘Atûm, cezaevi romancısı olarak tanınırken, Tis‘ate ‘Aşer’i alışılmışın dışına çıkarak büyümlü gerçeklik akımının bir örneği şeklinde kaleme almıştır. Eymen el-‘Atûm, romanlarında sıkça Kur‘ân’dan iktibaslara yer veren ve tüm eserlerinin başlığını bu kutsal metinden faydalanarak oluşturan biridir. Türkçe akademik çalışmalarda, eserlerine yönelik nispeten hak ettiğinin altında çalışmaların bulunması, bu araştırma konusunu seçmemizin sebeplerinden biridir. Yazarın romanları sadece bir edebi metnin güzelliğini yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda belli bir düşünceyi de temsil etmektedir. Bu çerçevede Tis‘ate ‘Aşer adlı eser üç bölüm halinde ayrıntısıyla yapı ve içerik olarak incelendi. Şair kimliği de ön planda olan yazarın hem üslup hem de misyon ve vizyon olarak farklı türde ele aldığı bu eserinde okuruna vermek istediği mesajın etkisi de bu incelemeye dahil edildi. Daha çok tahlil yönteminin uygulandığı araştırmada, romanın yapısal özellikleri, metinlerarasılık açısından değeri, dil ve üslup özellikleri ile birlikte romanın tematik incelemesi yapıldı. Romanda en fazla işlenen konunun ölüm ve yalnızlık olduğu, bununla birlikte dil ve edebiyata özel bir önem atfedildiği görüldü. Romanın bu temaları, onun büyümlü gerçeklik türüyle kurgulanmış olmasıyla uyumlu bir bütünlük oluşturmuş ve yazarın dini, ahlaki mesajlarını vermesi açısından da başarılı olmasına yardımcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Ürdün Romancılığı, Büyümlü Gerçekçilik, Eymen El-‘Atûm, Berzah

**ANALYSIS OF EYMEN EL-'ATUM'S WORK CALLED “TIS'ATE 'ASHER”,
ONE OF THE MAGICAL REALISM NOVEL**

Melek Aksu

ABSTRACT

According to many novel theorists, the task of the novel is rather to reflect life. The author of the novel that is the subject of this study, Eymen el-'Atum, is known as a prison novelist, and he wrote *Tis'ate 'Asher* as an example of the magical realism movement by going out of the ordinary. Eymen el-'Atum frequently quotes from the Qur'ān in his novels and titled all of his works after this sacred text. One of the reasons for choosing this research topic is that his works have been relatively undeservedly studied in Turkish academic studies. His novels not only reflect the beauty of a literary text but also represent a certain idea. In this framework, *Tis'ate 'Asher* was analyzed in three parts in terms of structure and content. The effect of the message that the author, whose poet identity is also at the forefront, wants to give to his readers in this work, which he handled in different genres in terms of both style and mission and vision, was also included in this analysis. In the research, in which the analysis method was mostly applied, the structural features of the novel, its value in terms of intertextuality, language and stylistic features, as well as the thematic analysis of the novel were analyzed. It was observed that the most common themes of the novel are death and loneliness, while language and literature are given special importance. These themes of the novel formed a harmonious integrity with the fact that it was fictionalized in the genre of magical reality and helped the author to be successful in terms of giving religious and moral messages.

Keywords: Arabic Literature, Jordanian Novelism, Magical Reality, Eymen El-'Atûm, Isthmus,

ÖN SÖZ

Hamd, Rahman ve Rahîm olan Allah Teâlâ'ya, salat-ü selâm Kâinatın Efendisi Hz. Muhammed'e (s.a.v), âl ve ashabına olsun.

Büyülü gerçekçilik türlerinden biri olarak kabul edilen *Tis'ate 'Aşer* adlı romanın tahlil edildiği bu çalışmada, önce büyülu gerçeklik türünün oluşumu ve gelişimi incelenmiş, ardından İslami bir düşünceye sahip yazarımız Eymen el-'Atûm'un bu türü eserinde işlerken Batı ve Doğu zemininde nasıl harmanladığı gösterilmiştir. Daha sonra yazarın hayatı, edebi kişiliği ve üslûbu ele alınmış, romanın yapısal özellikleri incelenmiş ve eserin tematik tahlili yapılmıştır. Burada ayrıca yazarımızı Türk akademi camiasına bir nebze de olsa tanıtmaya amacı güdülmüştür. Zira yazar hakkında yapılan tezlerde onun bu romanı hakkında yapılan ciddi çalışmalara rastlanmamıştır. Bununla birlikte bu araştırmada yazarımız Eymen el-'Atûm'un vermek istediği mesajı, hem dini hem edebi yönünü mezc ederek okurlarına ne şekilde ilettiğine değinmeye çalışacağız. Eserde geçen bazı ayet, hadis, şiir ve hikmetli sözler ile birlikte onun esinlendiği başka edebi metinler tahlilde özel bölümler halinde belirtilerek romanın metinlerarasılık yönü vurgulanmıştır. Ayrıca birçok roman tahlili tez çalışmalarından farklı olarak, tarihe ismini yazdıran şahsiyetler romanda geçen bağlamlarına göre işlenmeye çalışılmıştır. Araştırma boyunca dil, edebiyat ve kültür düzeyindeki farklı bilgi ve değiniler, okura aktarılmaya çalışılmıştır.

Tezi hazırlamamızın bütün merhalelerinde bilgi ve desteğini esirgemeyen başta pek kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Çelik'e ve değerli aileme teşekkür ederim. Bu çalışma ile sizlerin huzurunda tekrar şükretmeye vesile olan Allah'a hamdolsun.

Haziran/2024

Melek Aksu

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. ÜRDÜN ROMANCILIĞI VE BÜYÜLÜ GERÇEKLİK AKIMI..	5
1.1. ÜRDÜN'ÜN SİYASİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI.....	5
1.2. ÜRDÜN ROMANCILIĞI.....	6
1.3. BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK AKIMI.....	8
1.3.1. Tanımı ve Tarihsel Süreci	8
1.3.2. Ortaya Çıkış Nedenleri.....	12
1.3.3. Büyülü Gerçeklik Akımının Özellikleri	12
1.4. BÜYÜLÜ GERÇEKLİK AKIMININ “TİS‘ATE ‘AŞER” ROMANINA YANSIMASI.....	14
1.4.1. Genel Çerçeve	18
1.4.2. Kapsanan Hikâyeler	19
1.4.3. Alt Hikâyeler.....	19
1.4.4. Büyülü Gerçekçilik Karakterleri.....	19
1.4.5. Boşluğun Büyüsü.....	20
1.4.6. Zamanın Büyüsü	22
1.4.7. Dilin Büyüsü	22
1.4.8. “On Dokuz” Sayısı	23
1.4.9. Tüylar	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	25
2. EYMEN EL-‘ATÛM’UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	25
2.1. YAZARIN HAYATI.....	25
2.2. YAZARIN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	27
2.3. YAZARIN ROMANLARI.....	28
2.3.1. Yâ Sâhibeyi’s-Sicn (يا صاحِبِي السِّجْنِ):.....	29
2.3.2. Yesme‘ûne Hasîsehâ (يَسْمَعُونَ حَسْبِيسَهَا):.....	29
2.3.3. Zâikatu’l-mevt (ذَائِقَةُ الْمَوْتِ):	30
2.3.4. Neferun mine’l-Cinn (نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ):.....	30
2.3.5. Hadîsü’l-Cunûd (حَدِيثُ الْجُنُودِ):.....	31
2.3.6. Kelimetullâh (كَلِمَةُ اللَّهِ):.....	32
2.3.7. Hâviye (خَاوِيَةٌ):	32
2.3.8. İsmuhû Ahmed (اسْمُهُ أَحْمَدُ):	33

2.3.9.	Tis'ate 'Aşer (تِسْعَةَ عَشْرَ):	33
2.3.10.	Tarîku Cehennem (طَرِيقُ جَهَنَّمَ):	33
2.3.11.	Ene Yûsuf (أَنَا يُوسُفَ):	34
2.3.12.	Yevmun Meşhûd (يَوْمٌ مَشْهُودٌ):	35
2.3.13.	Ardullah (أَرْضُ اللَّهِ):	35
2.3.14.	Ruûsu'ş-Şeyâtîn (رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ):	36
2.3.15.	Mesğabe (مَسْبِغَةٌ):	36
2.3.16.	Hâzihi Sebîlî (هَذِهِ سَبِيلِي):	36
2.3.17.	Savtu'l-Hamîr (صَوْتُ الْحَمِيرِ):	37
2.3.18.	Sitte (سِتَّةٌ):	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		39
3. "TİS'ATE 'AŞER" ROMANININ TAHLİLİ		39
3.1. ROMANIN TANITIMI		39
3.1.1.	Romanın Kimliği ve Muhtevâsı	39
3.1.2.	Romanın Yazılış Amacı	41
3.1.3.	Roman-Giriş İlişkisi	43
3.1.4.	Romanın Yan Metinleri	43
3.1.4.1.	Kapak	43
3.1.4.1.1.	Ön Kapak	44
3.1.4.1.2.	Arka Kapak	45
3.1.4.2.	Başlık	47
3.1.5.	Romanın Özeti	50
3.2. ROMANIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ		57
3.2.1.	Romanın Bölüm Başlıkları ve Göndermeler:	57
3.2.2.	Olay Örgüsü	63
3.2.3.	Dil ve Üslup	65
3.2.4.	Anlatım Teknikleri:	67
3.2.4.1.	Tasvir	68
3.2.4.2.	Geriye Dönüş	69
3.2.4.3.	Montaj-İktibas	69
3.2.4.4.	Leitmotiv-Tekrar	70
3.2.4.5.	Diyalog	71
3.2.4.6.	Monolog	71
3.2.5.	Zaman	72
3.2.6.	Mekân	73
3.2.7.	Anlatıcı Bakış Açısı	74
3.2.8.	Kişi Kadrosu	76
3.2.8.1.	Merkez Kişiler	77
3.2.8.1.1.	Başkahraman:	77
3.2.8.1.2.	Başkahramanın Babası:	80
3.2.8.1.3.	Anka Kuşu	81

3.2.8.1.4.	Dünyadaki Hocası:.....	82
3.2.8.1.5.	el-Attâr:.....	83
3.2.8.1.6.	Kabirdeki Şeyhi:	84
3.2.8.1.7.	el-Mütenebbî:	85
3.2.8.1.8.	Şeytan Lucifer:	87
3.2.8.2.	Yardımcı Şahıs Kadrosu ve Tanınmış Bazı Kişiler:	87
3.2.9.	Metinlerarasılık	93
3.2.10.	“Tis‘ate ‘Aşer” Başlığının Romandaki Bağlantısı:	96
3.2.11.	Romanda Alıntılanan Bazı Şiirler:	98
3.2.12.	Eserde Geçen Bazı Hikmetli Sözler:	101
3.2.13.	Romanın muhtevasına dair öznel bir bakış:	105
3.2.14.	Dante’nin İlahi Komedyası ile Eymen el-‘Atûm’un Tis‘ate ‘Aşer Romanı Arasında Bir Karşılaştırma:	109
3.3.	ROMANIN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ.....	112
3.3.1.	Ölüm:.....	112
3.3.2.	Yalnızlık:.....	112
3.3.3.	Özlem:	113
3.3.4.	Berzah:	114
3.3.5.	Çaresizlik ve Hüzün:.....	115
3.3.6.	Ümit:.....	116
3.3.7.	Arayış:	117
3.3.8.	Varlık ve Yokluk:.....	117
3.3.9.	Dil:	118
3.3.10.	Kütüphane ve Kitaplar:	119
3.3.11.	Baba Sevgisi:	120
3.3.12.	Kudüs:	120
3.3.13.	Zaman:	120
3.3.14.	Vatan Sevgisi:	121
3.3.15.	Savaş:	121
3.3.16.	Din:	122
3.3.17.	Özgürlük:	123
3.3.18.	Yeniden Diriliş:	124
SONUÇ		126
KAYNAKÇA		129

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
(a.s)	Aleyhi's-selâm
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
C.	Cilt
(cc)	Cellecelâluh
çev.	Çeviren
Dr.	Doktor
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
H.z.	Hazreti
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
ö.	Ölüm tarihi
Öğr.	Öğretim
(ra)	Radiyallahuanh
s.	Sayfa/sayfalar
(s.a.v.)	Sallallâhu 'aleyhi ve sellem
ts.	Tarihsiz
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
vb.	Ve benzeri
yay.	Yayınlayan
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada Ürdünlü romancı Eymen el-‘Atûm’un edebiyat ve psikanaliz ilişkisi ile derlemiş olduğu, gerçek ile gerçek dışı, sıradan ile sıra dışının hiçbir şaşkınlık yaratmadan bir arada yer aldığı, büyülü gerçeklik türünün bir örneği sayılan *Tis‘ate ‘Aşer* adlı romanı tahlil edilmeye çalışılacaktır. Romanın edebi üslubunun yanı sıra onun muhtevastındaki sosyal, psikolojik, tarihi, siyasi ve felsefi tarafları ile İslami bir zemine yatkın olan iktibas ve göndermeler de ele alınacaktır. Bu sayede, Arap edebiyat çevrelerinde tanınan bir romanın ve yazarının Türk edebiyat ve akademi çevrelerinde de tanınması ve karşılaştırma imkânının doğması sağlanacaktır.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Araştırmamızın konusunu, Eymen el- ‘Atûm’un hayatı ve edebî kişiliğinin yanı sıra cezaevi romancısı olarak tanınmış olmasına rağmen, ilk defa farklı türde ele almış olduğu romanı *Tis‘ate ‘Aşer*’in teknik ve tematik açıdan derinlemesine incelenmesi oluşturmaktadır. Ayrıca eserin edebi türü olan الواقعية السحرية yani büyülü gerçekçiliğın ortaya çıkış sebepleri, temel özellikleri ve *Tis‘ate ‘Aşer* romanına yansımalarını da değerlendireceğiz.

Çağdaş Arap romanları içerisinde bu türün pek yaygın olmaması, anlatım tekniklerini içeren bu araştırma alanını seçmemizin en önemli sebeplerinden biridir. Büyülü gerçeklik türünün Türk ve Arap romancılar tarafından az tercih edildiği ve diğer edebi türlere nazaran çok yeni olması, üzerinde çalışma yapılması gerekliliğini doğurmuştur.

ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, eserin türü olan büyülü gerçeklik akımı ve esere yansması, ayrıca Ürdün’deki siyasi ve kültürel yaşam ele alınacaktır. İkinci bölümde, yazarın hayatı ve edebi kişiliğine değinilecektir. Üçüncü bölümde ise *Tis‘ate ‘Aşer* romanı yapısal ve tematik açıdan incelenecektir.

Yazarımızla bir röportaj yapma fırsatımız olması hasebiyle kendilerinin eseri kaleme alma hikâyesini ve hedefini sorgulamaya çalıştık. Bu röportaj da araştırma yöntemimizin temellerinden birini oluşturdu. Bu yüzden röportajın çevirisini hem soruları hem de cevapları kısaltarak burada vermeyi uygun gördük:

1.Soru: Bu romanı kaleme almaktaki amacınız neydi?

Cevap: Aslında bu romanın kurgulanma amacı; bizzat Eymen el-‘Atûm’un düşünce yapısını, kültürünü ve fikir dünyasını oluşturma şeklini, kâğıt üzerinde ortaya koymaktır. Dolayısıyla roman; kırk yıllık bir okumanın, analiz etmenin sonucunda meydana gelen bir üründür ve somut bir maddenin üzerinde vücut bulması asıl gayelerim arasında yer almaktaydı.

2. Soru: Bu hedefinize ulaşabildiğinizi düşünüyor musunuz?

Cevap: Allah'ın izniyle evet, çünkü Eymen el-‘Atûm’un sağlam, güçlü, ulaşabilen ve ulaşılabilen zihnini arındırabildiği bir eser olması için çok çalıştım. Yani bu hedefe ulaştığımı düşünüyorum.

3. Soru: Eserde seçtiğiniz başkahramanın isminin niçin esrarengiz kalmasını tercih ettiniz?

Cevap: Çünkü anlatıcının veya aktaranın bilinmemesi, gizemli olması roman tekniklerinin bir parçasıdır, bu diğer romanlarımda da oluyordu. Aslında bir işaret gösterdim eserde, o da şu satırlar: “*Elini göğsüne vurup şöyle dedi: İlmin sana hayırlı olsun Ebu'l-Hasan!*” Burada bahsedilen Hasan benim oğlum. Yani “Ebu'l-Hasan” anlatıcı yazarın ve kahramanın ‘ben’ olduğuna işaret ediyor.

4. Soru: Eserlerinizde tarihe ışık tutmuş bazı ilim adamları, dini şahsiyetler, politikacılar ve daha farklı birçok isme şahit oluyoruz, bu isimlerin kasıtlı seçilmesinin sebepleri nelerdir?

Cevap: Elbette bu isimler benim kültürümün bir parçası. İlk soruda yanıtladığım gibi, roman benim kültürümün bir sunumu. Hayatım boyunca adı geçen tüm filozofları, bilim adamlarını, peygamberleri ve nicesini okudum. İnsanlara da şunu söylemek istedim: “Bu benim erişebildiğim seviyedir, bu benim aklımdır. Benim zihin dünyam bu eksendedir.”

5. Soru: Sizin “Emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i anil münker”i şiar edinmiş yazarlardan olduğunuz kanaatindeyiz. Diğer eserlerinizde de bunun bariz delillerine rastlamak mümkün. *Tis'ate 'Aşer*'in türünün farklı olması hasebiyle aynı amaç güdülmüş müdür?

Cevap: Sadece bu eserde değil, her eser sonunda, “Bu eseri Allah’a sunsam insanlığa faydası hasebinde kabul görür mü?” sorusunu sorarım ve cevaplamaya çalışırım kendi çapımda. Cenâb-ı Hakk’ın bunu da kalıcı bir iyilik olarak kabul etmesini umarım, çünkü edebiyat bir mesajdır, söz bir mesajdır. Böylece edebiyatımız aracılığıyla insanlara faydalı olanı sunmaya çalışıyoruz.

6. Soru: Bu ne tür bir romandır sizce?

Cevap: Belki büyümlü gerçekçiliktir ama daha doğrusu büyümlü fantezidir denilebilir. Aslında kesin bir çizgisi olduğunu düşünmüyorum.

7. Soru: Bu romandan sonra kendi kendinize eksik bıraktığınız ya da pişmanlık duyduğunuz bir şeyler hissettiniz mi?

Cevap: Yazdığım her eserden sonra bu duyguyu hissediyorum. Hatta herhangi bir işi üstlendiğimde bile hakkıyla yapmadığımı hissediyorum. Her zaman “Belki daha iyisi olabilirdi.” derim.

8. Soru: Romanınızı ‘bir aylık’ kısa bir zaman diliminde meydana getirdiğinizi dile getirmiştiniz. Eğer bu romanı yeniden yazma şansınız olsaydı, hangi kısımları düzeltir veya eklerdiniz?

Cevap: Üzerine bir şey eklemezdim, çünkü romanı yazdıktan sonra bırakıp bitiriyorum, bu yüzden ona geri dönmeyi tercih etmiyorum, onu belli şartlar altında, belli bir psikolojik ve zihinsel durumda yazdım. Bu yüzden hakkı verilmiş olacağını düşünüyorum ve bir daha ona dönmek istemiyorum, hiçbir romanıma dönmek istemediğim gibi.

9. Soru: Romanın en çok hangi bölümünün okuru etkilediğini veya etkileyebileceğini gördünüz?

Cevap: *Tis'ate 'Aşer* romanı, okuyucunun dünyevi birçok meseleyi yeniden düşünmesini ve gözden geçirmesini sağlar. Aldığımız geri dönüşlerden de anlaşıldığı

üzere, okuru iç yolculuğa sürüklemiştir. Ayrıca okurun kültürel eksikliğini fark etmesini ve böylece kendini geliştirmeye teşvik etmesini de sağlamıştır.

10. Soru: Roman açık sonla bittiği için romanınızı tamamlayan ikinci bir bölüm yazmayı düşünüp düşünmediğinizi sormak istiyoruz.

Cevap: Romanı tamamlayıp tamamlamayacağımı Allah bilir ama genel olarak şu anda bunu düşünmüyorum. Bazen açık-kapalı sonuçlar ufku daha çok geliştirir ve heyecanı diri tutar.¹

ARAŞTIRMANIN ÖZGÜNLÜĞÜ

Genel olarak yazarın bu romanı hakkında Haoua Abdellatif'in "el-Vâki'yyetü's-sihriyyeh fi'r-rivâyeti 'l-İslâmiyyi 'l-mu'asıra Rivâyetu "Tis'ate Aşera" li Eymen el-'Atûm enmûzecen" adlı makalesi, diğer bazı romanları hakkında da yapılmış çalışmalar mevcuttur. Örneğin Şeyma Muhammed Ali'nin "Dirâsetü 'l-mekân fi rivâyati Eymen el-'Atûm -Rivâyetü Ene Yûsuf nemûzecen" adlı makalesi, Selma Aydın'ın "Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen el-Atûm'un Yâ Sâhibey'is-Sicn Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi" adlı tezi; Yaman Kashto'nun "Eymen el-Atûm'un Romanlarında Anlatım Teknikleri" adlı tezi; Muhammed İkbâl Sevgili'nin "Eymen El-'Atûm'un Romanlarında Kur'ân Etkisi" adlı tezi bunlardan bazılarıdır. Biz bu gibi araştırmalardan istifade ettik.

Ancak Eymen el-'Atûm'un ele aldığımız romanıyla ilgili ne Türk ne de Arap akademi dünyasında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden çalışmamızın bizden sonra *Tis'ate Aşer* romanıyla ilgili yapılacak olan araştırmalarda başvurulacak ilk kaynaklar arasında olabileceği ümidindeyiz.

---

¹ Erişimi kısıtlı kişisel görüşme. Yazarla mülakatımızı Whatsapp üzerinden gerçekleştirdikten sonra çevirisini danışman hocamın onayı ve tashihinin akabinde kısaltarak buraya aktardık. Mülakat tarihi: 17 Ekim 2023.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÜRDÜN ROMANCILIĞI VE BÜYÜLÜ GERÇEKLİK AKIMI

1.1. ÜRDÜN'ÜN SİYASİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI

Ürdün romanından bahsetmeden önce Ürdün'ün bugünkü siyasi, sosyal ve kültürel yapısından kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Coğrafi bir sınırlamadan ziyade, siyasi bir anlam ifade eden 'Ortadoğu'2 kavramı, ele alabileceğimiz en geniş tanımıyla Arap ülkelerine Türkiye, İran, Afganistan ve Filistin'in işgaliyle kurulan İsrail'in de eklenmesiyle elde edilen bir bölgenin adıdır.3 Dünyanın yumuşak karnı4 olarak da isimlendirilen bu bölge, dünya ticaret trafiğinin en önemli bölgelerinden biri olduğu için büyük güçlerin kazanç çatışmalarına sahne olmaktadır.

Ürdün, Filistinlilerin yaşam konusunda en fazla tercih ettikleri ve diğer Arap ülkelerine nazaran en çok sosyal ve siyasi haklara sahip oldukları ülkedir. Buna rağmen, "Ürdün'ün siyasi ve sosyal hayatını ekseriyetle meşgul eden konu Filistin meselesi olmuştur."5

Yazarımıza yakın olan dönemden bahsedecek olursak, "1970'lerde petrol fiyatlarındaki artışıyla birlikte yüzünü Körfez ülkelerine dönen Ürdün, seksenli yılların ortalarına kadar bu zengin Arap ülkelerinden gelen yardımlarla ekonomisini ayakta tutmuştur. "Ancak Körfez Savaşı'nda Irak'ın yanında yer almasının ardından mali kaynaklar tükenince"6 İsrail ile barış sürecine girmiştir. "Böylece ABD ile ilişkilerini düzelten Ürdün, daima Batı'ya yakın bir politika izlemiştir."7

² Tufan Karaaslan, **Ortadoğu'nun Coğrafyası**, Konya, Atlas Kitabevi, 1998, s. 3.

³ Ramazan Özey, **Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası**, İstanbul, Aktif Yayınevi, 2004, s. 16; Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918-1994**, Ankara, İmge Kitabevi, 1998, s. 66.

⁴ Ekrem Memiş, **Kaynayan Kazan Ortadoğu: Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2002, s. 159.

⁵ Hüseyin Yazıcı, **The Short Story in Modern Arabic Literature**, Cairo, General Egyptian Book Organization, 2004 s. 112; Radwa Ashour, "Palestineand Jordan", **Arab Woman Writers: A Critical Reference Guide 1873-1999**, Ed. by. Radwa Ashour, Ferial J. Ghazoul, Hasna Reda-Mekdashy, Egypt, The American University in Cairo Press, 2008, s. 204.

⁶ Kadir Sağlam, **Körfez Savaşı ile Değişen Güç Dengeleri**, İstanbul, Elit Kitaplar, 1999, s. 161; Robins, **a.g.e.**, s. 176-178.

⁷ Beril Dedeoğlu, **Ortadoğu Üzerine Notlar**, İstanbul, Derin Yayınları, 2002, s. 89-91.

“Ürdün 2000’li yıllarda da hem Arap ülkeleriyle hem de bölgede söz sahibi olan Amerika ve diğer Batılı ülkeler ile ılımlı bir siyaset yürütmeye çalışmıştır. Filistin meselesinde de hem kendi çıkarlarını gözetken hem de ülkesinde sayıları neredeyse yüzde yetmişlerle ifade edilen Filistin asıllı vatandaşların varlığını kabul ederek, dengeli siyaset politikaları izlemeye çalışmıştır.”⁸

“Ürdün halkı ekonomik iyileşme ve siyasal haklar talebinde bulunmuştur. Bu nedenle Ürdün’deki eylemlerde işçiler, gençler ve işsiz kesimlerin yanında politik muhalifler de rol almıştır.”⁹ “Bu süreçlerde Ürdün yönetiminin bu krizlere ilişkin temel tutumu Güvenlik Konseyi’nin kararları çerçevesinde kapsamlı adil ve barışçıl çözümün sağlanması ve bu bağlamda İsrail’in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi yönünde olmuştur. Bununla beraber Ürdün, işgal altındaki topraklar konusunda İsrail ile anlaşarak oradaki halk ile teması dolayısıyla siyasi etkinliğini sürdürmüştür”¹⁰ Lakin halkın Kral II. Abdullah’ın tahtı terk etmesi ve yetkilerini azaltması yönündeki talepler, daha sık ve güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. Buna karşın acil bir çözüm olarak Kral, hükümet değişikliklerine gitmiştir. Ayrıca, akaryakıt ve yiyecek fiyatları düşürülmüş, 1952 tarihli Anayasanın kısmen tadili ile ülkede tedrici bir reform süreci başlamıştır. Kral II. Abdullah, bu süreçte kendi ülkesinin düzen ve istikrarını korumayı başarmıştır.

1.2. ÜRDÜN ROMANCILIĞI

“Matbaanın Mısır’a getirilmesi ve gazetelerin yayımlanmasıyla Haçlı seferlerinden itibaren Batı ile Mısır arasındaki ilk yakınlaşma başlamıştır.”¹¹ “Resmi nitelikli el-Vekâiu’l-Mısriyye gazetesi de yine et-Tahtâvî yönetiminde 1828’de Türkçe-Arapça olarak çıkmaya başladı. Sonrasında Suriye ve Lübnanlı Hristiyan Arap yazarların Mısır’a yerleşmeleri gazete ve dergi sayısındaki artışı etkiledi”¹²

⁸ Mücahit Armağan, “**Ortadoğu Barış Sürecinde Ürdün’ün Rolü**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s.140.

⁹ Adnan Arslan, ‘**Modern Arap Edebiyatı’nda Cezaevi Romanı**’, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 25.2 (2016), s. 31–58.

¹⁰ İbrahim Souss, Zvi Elpeleg, **İsrail-Filistin Diyalogu**, Çev. Nihal Önel, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1994, s. 76.

¹¹ Ömer ed-Desûkî, **Neş’etu nesri’l-hadîs ve tatavvurihû**, Kahire, Dâru’l Fikr el-‘Arabî, 2007, s.5

¹² Zehra Gülay Şahan, **Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah’ın Yeri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019 s. 15.

Ürdün romancılığı modern dönem Arap edebiyatının bir uzantısı olarak ele alınabilir. Modern Arap edebiyatı XIX. yüzyılda bir takım tercüme hareketleri ve ardından Tahtâvî, Alî Mubârek, Ahmed Fâris Şidyâk gibi yazarların Batılı tarzda kaleme aldıkları metinlerle başlamıştır.¹³

Ürdün edebiyatında ilk tarihi kısa hikâye olarak kabul edilen “*Ebnâu'l Ğasâsine ve İbrâhîm Bâşâ*” adlı eserini Ruks bin Zâ'id el-'Uzeyrî (1903-2004) 1937 yılında çıkarmıştır. Bu çalışma, gerçek olayları konu edinmekteydi. *Eġânî'l-Leyl* adlı kısa hikâye koleksiyonunu yazan Muhammed Subhî Ebû Ğanîme (1902-1970) de, Ürdün'de kısa hikâye alanında eser veren ilk yazarlardandır. Abdulhalîm 'Abbâs (1913-1979)'ın 1948 olaylarının yaşandığı dönemde Filistin halkının yaşamlarını, bu felaketin toplum üzerindeki etkilerini ve binlerce Filistinlinin Ürdün'e göçünü başarılı bir şekilde tasvir ettiği “*Fetât min Filistin*” adlı eseri, Ürdün edebiyatında roman alanında yazılan ilk eser sayılmaktadır.¹⁴

Ürdün'de roman edebî türü hikâye türünde olduğu gibi diğer Arap ülkelerine kıyasla daha geç tarihlerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Roman, şehir ortamında gelişebilen bir edebi tür olduğu için başkent Amman'ın kırklı yıllarda bile küçük bir belde niteliği taşıması, bu gecikmenin en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir.

Genel olarak Arap ülkelerinde, sivil halkın özgürlük taleplerinin edebi eserlerde kendisini göstermeye çalıştığı söylenebilir. Bu ülkelerde özgür medya kuruluşlarının ve iktidar eleştirisinin yapılabileceği entelektüel platformların yokluğu, Arap aydınlarını ifade yeteneklerini diledikleri gibi kullanabilecekleri bir alana doğru yönlendirmiştir. İşte roman da bu alanlardan biridir.

Ürdün'de de roman türü konusunda meydana gelen gelişmeler ülkedeki sosyal ve siyasî olayların seyrine paralel olarak değişimler göstermiştir. Bu sebeple ele aldığımız roman ve yazarımızın, ülkenin son yüzyılda karşı karşıya kaldığı olaylar ve tüm yaşananlarla beraber incelenmesinin daha isabetli olacağını düşündük. “Ürdün'de

---

¹³ Rahmi Er, “**Roman (Arap Edebiyatı)**”, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), C.35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 164; Muhammet Çelik, **Nahivde Tecdid Çabaları -Teorik Temeller** İstanbul, 2023 Nobel Akademi s.70.

¹⁴ Yasemen Işıkand, “**Modern Ürdün Edebiyatında Kısa Hikâye Türünün Doğuşu ve Gelişimi**” Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2017, s. 44.

ilk örnekleri otuzlu ve kırklı yıllarda görülen ve ilk örneği konusunda edebiyat tarihçileri arasında ihtilaflar bulunan roman edebî türü için 1967 Arap-İsrail savaşı bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu tarihten sonra yazılan romanlar, şekil olarak geleneksel anlatım tarzlarından ayrıldığı gibi içerik olarak da toplumsal olaylara daha duyarlı ve sorgulayıcı bir anlayışı benimsemiş durumdadırlar. Ürdün'de gerek nicelik gerekse de nitelik bakımından roman türünün asıl gelişimi seksenli yıllarda gerçekleşmiştir.”¹⁵

“Ürdün romanında sanatsal seviyede iki açık biçimin kolayca birbirinden ayırt edilmesi mümkündür. Birincisi dünyadaki büyük roman ustalarınca bilinen klasik şekildir. Dostoyevski, Tolstoy, Dickens, Balzac, Steinbeck; Arap yazarlardan Necîb Mahfûz, Hanna Mine ve Abdurrahman Munîf bu akımın önemli yazarları arasında yer almaktadır. İkincisi ise “Yenilik” romanıdır. Nitekim bu roman şeklini James Jayce, Marcel Proust, Virginia Woolf ve daha sonra da Faulkner, Marquez ve diğer yazarlarda görmek mümkündür. Arap yenilik romanının çizgisi ise genellikle Fas romanından Ben Jelloun, Boudjedra ve Laabi ile başlamaktadır.”¹⁶

“Ürdün romanı klasik ve yenilik romanı olmak üzere bu iki sanatsal biçim arasında değişiklik göstermektedir. Romanların çoğunda sanatsal bir karışım göze çarpmaktadır. Bu durum Gâlib Helsa, Mu'nis er-Rezzaz ve İbrâhîm Nasrullah'ın yazdıklarının pek çoğunda açıkça görülmektedir.”¹⁷ Ürdün romancılığı, tarihi ve sosyal gerçeklerin sanatsal bir dil ve üslupla dile getirildiği edebi birer belge niteliği taşımaktadır. Ancak Türkiye’de bu ülke edebiyatı hakkında yapılan çalışmaların yeterli olmadığını dile getirebiliriz.

1.3. BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK AKIMI

1.3.1. Tanımı ve Tarihsel Süreci

Modern Arap edebiyatında الواقعية السحرية kavramıyla, Türkçede ise “büyülü gerçekçilik”, “büyüleyici gerçekçilik” ve “harika gerçekçilik” olarak karşılanan “magicrealism”, “magicalrealism” ve “marvellousrealism” terimleri sık sık birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu durum, terimlerin sadece karmaşık

¹⁵ Ahmet Bostancı, ‘Ürdün’de Roman Edebî Türünün Tarihi Gelişimi’. 20 Nüsha, yıl:12, 2012, s.17.

¹⁶ İlknur Emekli, Çağdaş Ürdün Romancılığı, Fenomen Yayıncılık 2018, s.1-15.

¹⁷ Emekli, Çağdaş Ürdün Romancılığı, s.1-7.

geçmişlerinden değil, birçok ortak noktalarının olmasından da kaynaklanmaktadır. “Büyülü Gerçekçilik; terim olarak ilk kez Novalis adıyla bilinen Georg Philipp Friedrich Freiherr von Hardenberg”¹⁸ tarafından 1798’de Kant’ın “fenomen ve numen” ayırımına bir tepki olarak kullanılmıştır.¹⁹ Almanya’da bu akım, sanat eleştirmenlerince, resimde gerçekliğin dışavurumu hakkında kullanılmıştır.²⁰

“Olağanüstü Gerçekçilik” terimi büyülü gerçekçilik terimiyle aşağı yukarı aynı içeriği kapsıyordu. Her iki terimin temelde ifade ettiği ‘gerçekle, mümkün olmayanın yan yana gelişi ve bunun sosyokültürel bağlamla ilişkisi’ idi.” “Başlangıçta Alman filozof Novalis’in bir sınıflama amacıyla başvurmuş olduğu büyülü gerçekçilik kavramı, Latin Amerika’da gelişmiş bir akımdır. Tam olarak genel-geçer bir tanıma sahip olmasa da büyülü gerçekçi kurgu, gerçek ve gerçeküstünün bir arada, herhangi bir çatışmaya girmeden birlikte yaşadığı kurgu olarak tanımlanmaktadır.”²¹

Büyülü gerçekçilik hakkındaki farklı görüş ve tanımlamalara baktığımızda; özünde, gerçek olan ve gerçek üstü veya fantastik olanı bir arada görmekteyiz. Bir araya getirilen bu öğelerin anlatımın sıradanlığı içinde yer alması ve anlatıyı ters yüz etmemesi ise büyülü gerçekçiliğin en temel özelliğidir. “Gerçek ve büyülü veya fantastik arasındaki çizginin bulanıklaştırılıp, iki zıt ögenin aynı zemin üzerinde kurgulanmakta olduğunu görürüz.”²²

Kübizm gibi akımlara bir tepki olarak ortaya çıkan büyülü gerçekçilik, Avrupalı sanatçılarca XXI. yüzyılda başlatılmış ve postmodernizmdeki esneklik büyülü gerçekçiliğin kabulü için makul bir zemin oluşturmuştur. “Büyülü

---

¹⁸ Irene Guenther, “**Magic Realism, New Objectivity, and the Arts during the Weimar Republic**”, *Magical Realism: Theory, History, Community*, ed. Lois Parkinson Zamora, Wendy B. Faris, Duke University Press, Durham, London, 1995: 33-73, s. 34.

¹⁹ Christopher Warnes, **Magical Realism and the Postcolonial Novel: Between Faith and Irreverence**, Palgrave Macmillan Press, UK, 2009, s. 20.

²⁰ Kenneth Reeds, **Magical Realism: A Problem of Definition**, *Neophilologus*. Sayı.90, 2006, s. 175-196. Meltem Savran, “**Büyülü Gerçekçiliğin İnşasında Psikolojik Gerçeklikler ve Roller: Gabriel García Márquez’in Yüzyıllık Yalnızlık ve Tim Burton’ın Büyük Balık Adlı Eserleri Üzerine Bir İnceleme**” Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2021, s.5.

²¹ Yusuf Aslan, ‘**Susanna Tamaro’nun “Tombul Yürek” Kitabında Büyülü Gerçekçilik**’, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1.1, 2017 s. 42–50.

²² Meltem Savran, ‘**Büyülü Gerçekçiliğin İnşasında Psikolojik Gerçeklikler ve Roller: Gabriel García Márquez’in Yüzyıllık Yalnızlık ve Tim Burton’ın Büyük Balık Adlı Eserleri Üzerine Bir İnceleme**’ Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s.7.

gerçekçiliğin en temel ilgisi doğa ve bilinenin sınırlarıdır. Postmodern metinler gibi, büyülü gerçekçi metinler de bizden, bilinenin sınırlarının ötesine bakmamızı ister.”²³

Aslına bakılırsa, toplumun algısına göre de büyülü gerçekçilik bir “kaçış edebiyatı” değildir, denilebilir. Temel konuların hiçbir psikolojik ya da mantıksal açıklaması yoktur. Yazar asıl olanı yani gerçeği kopyalamaz, olayların ardında yatan esrarengizliği yakalamaya çalışır. Bu terim fantastik, psikolojik ya da gerçeküstücü edebiyatla ifade edilemez ya da bilimkurgudaki gibi hayal kurgulamaz, hayali dünyalar oluşturarak gerçeği gizlemeye de çalışmaz; hatta karakterlerin psikolojilerini de çözümlenemeye uğraşmaz ve dahası çözümlenemez. Çünkü büyülü gerçekçilikte karakterlerin fiillerinin nedeni ya da kendilerini ifade edememeleri tahlil edilmez. Büyülü gerçekçiliğin asıl hedefi, duyguları uyandırmak değil, onları ifade etmektir.

“Büyülü gerçekçi roman türünü geleneksel romandan ayıran şey biçim-içerik ve roman-yazar ilişkisidir. Geleneksel romanın tersine, büyülü gerçekçilik akımıyla yazılmış romanlarda bütünlük değil parçalanmışlık vardır. Bu yüzden de biçim ve içerik açısından oldukça zengin bir akımdır. İçerisinde barındırdığı zengin kurgularla okuyucuyu sıradanlıktan ve kurallardan kurtarır. Büyülü gerçekçilik akımının tarzı adından da anlaşılacağı üzere yeni bir sanat yaklaşımı değildir; aksine, var olan sanat akımlarının yeniden yorumlanma biçimidir.”²⁴

Beklenmedik olayların anlatıldığı büyülü gerçekçilik romanlarında, zaman sonsuzmuş gibi akıp gider ve bu arada olağanüstü olaylar gerçek olayların bir cüzü haline gelir. Büyülü gerçekçi eserlerde sıradan mekânlar ve karakterler doğaüstü olaylarla harmanlanmış ve ahenk halinde bir bütün oluşturur. “Büyülü gerçekçilik düşünce deneyimlerini aktarmaz. Bunun yerine bizim dünyamızda bulunan ve nesnel dediğimizden farklı bir gerçeklik deneyimini yaşayan insanların, bakış açılarını kullanır. Eğer öyküde bir hayalet varsa, bu hayalet fantastik bir figür değil, hayaletlere inanan ve gerçekten hayalet görmüş insanların gerçeklerinin bir anlatımıdır.”²⁵ Büyülü gerçekçi kurgu, bize dünyayı başka bir gözle göstermeye çalışır. Böyle olduğunda

---

²³ Yıldırım Özsevgeç, ‘Büyülü Gerçekçi Kurgu Üzerine’, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8.39, 2015, s. 188–194.

²⁴ A. Melike Çalışkan ve Bülent Cercis Tanrıtanır, “Gabriel García Márquez’in Kırmızı Pazartesi Romanıyla Latife Tekin’in Sevgili Arsız Ölüm Romanında Büyülü Gerçekçilik”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26.1 2017, s. 302–312.

²⁵ Özsevgeç, **Büyülü Gerçekçi Kurgu Üzerine**, s.193.

öyküdeki cadı gibi var olmayan figürler, kitap bittikten çok uzun süre sonra da hâlâ gerçek olarak lanse ettirilir. Büyülü gerçekçilikte bu dünya, insanların gerçekten yaşadığı, içinde bulunduğu dünyaymış gibi görünür, bu da görünüşün gerçeklik hissini verir.

Büyülü gerçekçiliğin en çok karıştırıldığı türlerden biri de “fantastik”tir. Büyülü gerçekçilik, fantastik edebiyatın yaptığı gibi gerçekliği saptırmaz. Popüler ya da seçkin kültür formlarında açık ya da kapalı üsluplarla, ayrıntılı ya da üstün körü yapılarla ifade edilebilen, gerçekliğe yönelik bir tutumdur. Öyküde geçen tüm olayların gerçek mi yoksa gerçeküstü mü olduğuna karar veremeyen okur, bu noktada arada kalır. Bu hal devam ettiği o süreçte fantastik ortaya çıkar. Fantastik edebiyat ve büyüülü gerçekçilik arasındaki en önemli fark, büyüülü gerçekçilikte hayali olaylar gerçek bir dünyada meydana gelirken, fantastik edebiyatta gerçeküstü olaylar yine gerçek üstü hayali bir dünyada meydana gelir. “Büyülü gerçekçi eserlerde, fantastik olaylar sıradan ve gerçekçi olayların aktarılışından farksız bir biçimde öykünün anlatılışındaki gündelik yaşamın tekrar romantikleştirilmesi için, gerçekliğin fantezi kodları içinde tekrar imgelenmesini gerektirmektedir.”²⁶

Fantastikten apayrı ve değişik olarak büyüülü gerçekçilik, kişinin geçmişiyle ve gelenekleriyle yani aslıyla bağını kesmez, insanı geçmişinden ve içinde bulunduğu toplumdaki uzaklaştırma hedefi de olmaz. Yalnız fantastik eserler gerçekçilikten epey uzaktır. Oysa büyüülü gerçekçilikte hem gerçekçi hem de fantastik özellikler birlikte bulunabilir. Büyülü gerçekçilik, gerçek ve fantastiğin karışımıdır, fakat bu karışımda olaylar; sıradan, doğal ve rastlanabilir niteliktedir. Yani anlatıcının doğaüstü olayların ifadesi konusunda hiçbir müdahalesi ve yönlendirmesi olmaması gerektiğini söyler. Eğer yazar, kendi düşüncelerini vurgularsa, bunu hissettirirse büyüülü gerçeğin doğasına zarar verebilir. “Yazar metni oluştururken okuyucunun akıl dışılığı sorgulamasından çok, akıl dışılıkla akla uygun olanın birlikteliğinin benimsemesini ve metindeki sorunun çözümüne odaklanmasını amaçlamaktadır.”²⁷

---

²⁶ Ahmet Uslu, ‘Nazlı Eray’ın “Rüya Yolcusu” Romanında Büyülü Gerçekçilik Akımının Yansımaları’ VI. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık. s. 61.

²⁷ Aslan, ‘Susanna Tamaro’nun “Tombul Yürek” Kitabında Büyülü Gerçekçilik’ s.44.

Fantastik romanlarda okuyucuda meydana getirilmek istenen psikolojik değişim tereddüt ve belirsizlik hali iken, Chanady'e göre büyüü gerçekçilikte doğaüstü olayların aktarımı, gerçekte var olanın kabulünü kolaylaştıran bir işleve sahiptir.²⁸

1.3.2. Ortaya Çıkış Nedenleri

Büyüü gerçekçilik, diğer pek çok edebî akım gibi, aniden ve yoktan var olmamıştır elbette ki. Oluşması için uzun bir süre, birçok aşama ve hepsinden önce güçlü sebepler gerekmiştir. Bu nedenlerin ilki ve belki de en önemlisi, Latin Amerika'nın içinde bulunmuş olduğu siyasi durumdur.

Yaşanan siyasi baskılar, diktatör rejimler ve Latin Amerika halklarının direnişini neticesinde XX. yüzyıl ortalarındaki siyasi çalkantıların yaşandığı süreçte Latin Amerikalı yazarlar, çareyi edebiyata ve kendi içlerine, kendi kültürlerine dönmekte bulmuşlardır. Böylece, Alejo Carpentier'in da ifade ettiği üzere, "Latin Amerikalılar kendi dünyalarına dönmüş ve pek çok şeyi anlamaya başlamışlardır.

Yazarlar bu işe yönelik sayesinde pek çok üstü kapatılmış kültürel öğeyi açığa çıkarmışlardır. Mesela büyüü gerçekçi eserlerde çıkış olarak çokça kullanılan batıl inançlar, bu öğelerin yalnızca bir tanesi olmasına rağmen en önemlilerindedir. Çoğunluğu eğitim almamış ve dini inanışlarına sıkı sıkıya bağlı olan Latin Amerikalılar, ihtilaller ve sömürgecilik sonrası dönemde Batılı devletlerin etkisiyle bölgelerinde yaygınlaşmış olan teknolojiye rağmen, batıl inançlarını korumakta epey ısrar etmişlerdir. Küreselleşen ve modernleşen dünya ile kendi geleneksel düşünce yapısı arasında kalan yazarlarsa, öz ve benliklerinden koparılan halkı, asıllarına döndürmek için kültürel miraslarından faydalanmayı seçmiş, böylece büyüü gerçekçiliğin temellerini atmışlardır, denilebilir."²⁹

1.3.3. Büyüü Gerçeklik Akımının Özellikleri

Büyüü gerçekçilik, genel olarak sınırları tam manasıyla çizilemeyen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bir eseri tahlil ederken, bu eser büyüü gerçekçi

---

²⁸ Amaryll Beatrice Chanady, **Magical Realism and the Fantastic: Resolved versus Unresolved Antinomy**, Garland Publishing Inc, New York & London, 1985, s. 1-16.

²⁹ Eda Deniz Okuyucu, **Büyüü Gerçekçilik ve İhsan Oktay Anar'ın Romanlarındaki İzleri** Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 4-17.

mi değil mi, diyebileceğimiz bazı kendine has özellikler bu akımın az da olsa sınırlarını çizmektedir.

Büyülü gerçekçi eserlerde okuyucu neyin gerçek neyin gerçek dışı olduğunu tam olarak anlayamaz. Okuyucudaki bu emin olamama hissi, eserin sonuna kadar diri tutulur. Bu eserlerde kaderin payı azımsanmayacak derecededir. Sıklıkla her şey kadere bağlanır. Yine bu tür eserlerde genellikle, akılla kavranamayan bir varlık ya da unsur olmalıdır. Bu varlık ya da unsur, olay boyunca iki farklı bakış açısı ile okurlara sunulur. Biri eserdeki gerçeği akıl ve mantığa dayandırırken diğeri olağanüstü olay ya da olayları gündelik hayatın bir cüz'ü gibi görür. Bir başka özellik, bu tür metinlerde gerçek ile hayali olan unsurların birlikte sunulmasıdır. Bu tür eserlerde beklenenin aksi bir son inşa edilmek istenir. Açıklanması mümkün olmayan, ancak önsezi ve hislerle algılanan olaylara yer verilir. Bu çerçevede roman kişileri de bedensel yolculukların yerine, daha çok hayali yolculuklara çıkmaktadırlar. Ayrıca yazar, eserde anlattığı olağanüstü ve tuhaf durumlar hakkında hiçbir açıklama yapmaz, buna “yazarın ketumluğu” denilmektedir.³⁰ Diğer yandan bu metinlerde sebep-sonuç ilişkisinin oluşturulmaması, okuyucunun gördüğü gariplikler karşısında anlatıcı veya eser kişilerinin sessiz kalışları ile geçiştirilir. Büyülü gerçekçi metinlerde daha çok halk anlatı ve söylentilerinden yararlanır. Bu durum da büyülü gerçekçiliğin özellikleri arasında sayılmaktadır.

“Büyülü gerçeklik metinleri bir çeşit melezlik barındırmaktadır... Bu bağlamda melezlik, büyülü gerçekçiliğin en çok vurgulanan karakteristiğini oluşturmaktadır. Melezlik, rasyonel dünya ile doğaüstü olanın uyumlu bir biçimde bir araya gelmesiyle oluşan yeni bir gerçeklik düzleminin varlığını vurgulayan bir kavramdır. Bu iki zıtlığın arasındaki sınırların bulanıklaşmasını ifade eder. Büyülü gerçekçiliğin diğer bir karakteristiği olan “tarihsel alegori”, bu yeni gerçeklik düzleminin barındırdığı soyut bir anlam katmanının varlığını vurgular. Büyülü gerçekçiliğin önemli bir özelliği olarak gördüğü melezliğin, etnik kesinliğe ve tekçiliğe karşı katışıklığın takdir edilmesi olduğunu düşünür. Ona göre büyülü gerçekçi metinlerde melezlik, yaşam ve ölümün, tarihsel gerçeklik ve büyüün, bilim ve inancın paradoksal boyutları arasında bir birleştiricilik sağlar. Bu birleştiricilik büyülü gerçekçi anlatıların olay örgülerini,

---

³⁰ Sümeyya Nur Oranlı, **Büyülü Gerçekçilik ve Türk Edebiyatı'nda Büyülü Gerçekçilik**, Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s.17.

temalarını ve anlatı yapılarını belirler. Bu tarz kurgusal metinlerin olay örgüleri sınırlarla, değiştirmekle, karışımla ve birleştirmekle ilgilenir. Böylece gerçeklik, geleneksel gerçekçi tekniklere göre daha doğru bir biçimde sergilenir.”³¹ “Çünkü hem fantastik, büyülü olanın hem de gerçekçi olanın anlatım olanakları bir arada kullanılmaktadır.”³² Böyle metinlerde karşılaştığımız özelliklerden biri de “karakterlerin çoğunun metinde gerçekleştirdikleri eylemlerle yer alması; ruhsal, psikolojik ve ahlaki özellikleri üzerinde etraflıca durulmamasıdır.”³³ Dolayısıyla “bilinçdışının kapılarını aralama amacındaki büyülü gerçekçilikte, gerçek ve gerçekdışı, sıradanla sıra dışı hiçbir şaşkınlık yaratmadan bir arada yer alır.”³⁴ Bu yüzden de yazar gerçekdışı olay ve olguların gerçek dışılıklarına asla dikkat çekmez, bu durumlar karşısında kayıtsızdır. “Olağanüstü ve gerçek aynı çerçevede ele alınır. Birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir.”³⁵ “Büyülü gerçekçi romanlarda sadece neyin anlattığından ziyade romanların nasıl anlatıldığı dikkat çekmektedir. Tek tip toplumsal gerçeklik algısının normalleşmesini yıkmaya çalışan ‘*büyülü gerçekçilik*’, dünyaya bakış açısını sorgulatmaktadır.”³⁶ “Büyülü gerçekçilikte kararsızlık, dehşete düşme ya da korkma durumu yoktur.”³⁷

1.4. BÜYÜLÜ GERÇEKLİK AKIMININ “TİS‘ATE ‘AŞER” ROMANINA YANSIMASI

Eymen el-‘Atûm’un eserlerini kaleme alırken gerçeklik meselelerine dini metafiziği dâhil ederek anlatı unsurlarına uyumlu bir şekilde müdahil olduğunu söylemek mümkündür. *Tis‘ate ‘Aşer* romanı çalışmamızın asıl konusunu oluşturmaktadır. Romanı tahlil etmeden önce birkaç örnek vererek olay örgüsünü az da olsa somutlaştırmak istedik.

³¹ Halim Yentür, “Animasyon ve Büyülü Gerçekçilik”, Sanatta Yeterlilik Tezi, Eskişehir, 2021, s.4

³² Nuray Küçükler Kuşcu, ‘Büyülü Gerçekçilik ve Çocuk Edebiyatı: “Garajdaki Giz” Örneği’, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 11.21 (2014), s.119–127.

³³ Gülşah Şişman, “Büyülü Gerçekçilik ve Postmodern Anlatım Teknikleri Bağlamında Kaan Murat Yanık’ın Butimar Romanı”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 13.26, 2023, s. 63–88.

³⁴ Fahriye Çakır ve Rıfat Günday, “Kırmızı Pazartesi’nin Büyülü Gerçekçilik Temelli Psikanalitik Eleştirisi”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10.1,2017, s. 1–18.

³⁵ Mehmet Emin Bars, “Mitlerde Büyülü Gerçekçilik”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 2.2, 2013, s. 219–230.

³⁶ Esma Altın, *Haruki Murakami’nin Romanlarında Büyülü Gerçekçilik* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022. s.3.

³⁷ Okuyucu, *Büyülü Gerçekçilik ve İhsan Oktay Anar’ın Romanlarındaki İzleri*, s.13.

Tis'ate Aşer eserini yazarımız Eymen el-'Atûm'un diğer romanlarından farklı tarzda ele aldığını rahatlıkla dile getirebiliriz. Yazarımız çağdaş İslam romanının estetiğini ve büyülü gerçekçiliği sanatına yansıtarak dini metafiziği de mezc etmiş şekilde eserini okurla buluşturmuştur. Bu romanda zaman içinde yaşanan olaylar, sorunların ifade şekilleri ve çeşitliliği varlık âleminin ilk gününden beri insanlık için söz konusudur. Büyülü gerçekçilik İslami bir kurgusal söylem olarak nasıl işlenir? İslami büyülü gerçekçiliği tanımlayan özellikler nelerdir? Hangi konu ve değerleri ifade eder? İslami romanların çeşitli sanatsal formları ve anlatım tarzını kullanma yetenekleriyle bu türün ilişkisi nedir? Burada metodolojik zorunluluk hem İslami romanın hem de İslami büyülü gerçekliğin keyfiyet sınırları üzerinde durmayı gerektirmektedir.

Kavramsal karmaşaya maruz kalan, bazen doğruluk ve ciddiyetten doğan bazense alay ve reddedilmeye kadar uzanan çeşitli tanım ve tanımlamalarına şahit olabileceğimiz “büyülü gerçeklik” kavramından yukarıda bahsetmiştik. Şimdi bu akımın incelediğimiz romandaki yansımalarına değinebiliriz.

“Batı’daki büyülü kavramı, her ikisinde de bu kavramı yaratan farklı tarihsel bağlamlar nedeniyle Doğu’dakinden farklıdır.”³⁸ Batı’nın bir ‘kültür’ olduğu düşünüldüğünde “teknik kökleri olan”³⁹ bir tanımla büyülü olan, gerçekleşmesi mümkün olmayan doğaüstü şeyler anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle büyülü olan, Batı zihniyetinde temellenmiş olan evren kanunlarına göre açıklayamayacağımız olay ve olgulardır. Epistemolojik arka planı açısından ‘büyü’ kavramı Doğu’da farklıdır. Doğu kültürünün sihri sırı bağlayan, ahlaki kökleri olan bir medeniyet olması sebebiyle, Doğu’da kelimenin tam anlamıyla büyülü olan, gizli olanın ve sebebinin inceliğine vakıf olamadığımız şeylerin adıdır. İçinde meydana gelen fiiller gizli olduğundan gecenin gizemine “gece sihri” de denir. Yine gecenin sonunda yenen yemeğe ‘sahur’ denir. Çünkü gizlidir, sebebi gizli olan her şeye sihir denir.⁴⁰ Dolayısıyla “büyülü” kavramındaki bu farklılık sebebiyle Araplarda ortaya çıkan büyülü gerçeklik metinleri, onların kendi kültürlerine göre şekillenmiştir. Bu

---

³⁸ Malik Bin Nebi, **Müşkiletü'l-efkâr**, yay: Besam Berekat, Ahmed Şu'ub, Dârul fikril me'asır, Lübnan. s. 17.

³⁹ Wendy B. Faris, **Ordinary Enchantments Magical Realism and the Remystification of Narrative**, Vanderbilt University Press All rights reserved, First Edition 2004.s. 2.

⁴⁰ Malik Bin Nebi, **Müşkiletü'l-efkâr**, s.17.

çerçevede büyülü gerçeklik metinleri, bir yandan karakterlerin tarihi maskeler içinde yeniden diriltildiği, Arap kültürüne ait kavramların sanatsal mekânlarda yeniden şekillendirildiği, kutsalın işlendiği, doğaüstü ve fantezilerle dolu, diğer yandan Arap insanının güncel sorunlarına değinen, ötekileştirilenlerin sesinin yükseltildiği birtakım metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslami diyebileceğimiz roman anlayışını “İslami bir mânadan yola çıkarak ruhun derinliklerine nüfuz eden, evren ve varoluş meselelerine ilişkin koyu ve bilinçli bir bakış açısıyla ortaya çıkan ve onu analiz ederek etkili bir tedavi sağlamaya çalışan roman.” şeklinde tanımlayabiliriz. İslam, romanın asıl ve başlangıç noktası haline geldiğinde, yazar bu değerleri somutlaştırarak romanda görünür kılmaktadır. Bu durum, büyülü gerçeklikle birleştirildiğinde; güzelliği sanattan, idealizmi dinden hareketle oluşturmak, kapsamlı bir vizyona göre dini ideali gerçekle ilişkilendirmek ve böylece istenen bakış açısını büyülü gerçeklik zemininde harmanlamak demektir.

Buna göre, İslami roman başka romanlarla bazı yönleriyle muvafık olabilse de bazı yönleriyle onlardan ayrışabilir ve bunu kasıtlı olarak yapmaz. Bunu yaparken bir çaba içinde de değildir. Daha ziyade sanki bu böyle emredilmiştir ve içinden çıktığı İslami algıya göre kendiliğinden oluşmaktadır.⁴¹

İslami algı, farklı farklı edebi konular ve sanatsal biçimler arasında bir örnek oluşturmuşsa da büyülü gerçekçilik kendine göre kayıtlandırılmıştır. İslami romancılar, büyü kavramının zarara ve aldatmaya dayanan olumsuz taraflarından arındırılması, sanatsal yüklerle doldurulması için çalışmışlardır ve bunlar dini tasavvurlarla da uyumludur.

Şiir ve romanda çağdaş İslam edebiyatının öncülerinden biri olarak görülen Eymen el-‘Atûm’un *Tis‘ate ‘Aşer* romanıyla bu konuya odaklanacağız.

Başlık bizi metnin derinliklerine götüren ilk basamağı temsil eder. Yazar ve okuyucu arasındaki ilk el sıkışma da denebilir buna. Başlık, bir nevi eseri okuyup okumamaya karar vermenin kaderidir de. Eymen el-‘Atûm’un roman başlıklarını seçerken kendine has bir eğilim belirlediğini ve tam olarak başlıktan başlayarak romandaki büyülü gerçekçiliği inşa ettiğini görmekteyiz. Yazar tüm romanlarında Kur‘ân’daki ifadelerin eşsizliğinden yararlanıyor. Başlıkta karşımıza çıkan ilk şey

---

⁴¹ Velîd İbrahim Kassab, *Min kadâya’l-edebi’l-İslamî*, Dârulfikr, Suriye, 2008, s.185.

cehennem bekçilerinin sayısı olan ﴿عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشْرَ﴾ Tis‘ate ‘Aşer (on dokuz) ifadesidir.⁴² Sayının cehennem azabına gönderme yapan olumsuz çağrışımı romanın genel yapısını belirliyor. Bu sayı romanımız açısından bir kez söylendiğinde ruh bedene döndükten sonra kahraman için mezarın açıldığı ve böylece ortaya çıktığı gizli kelime görevini üstleniyor. Berzah alemi terk ettiğine pişman eden tuhaf ve acı verici olaylar yaşayan kahramana, bu gizli ya da esrarengiz kelime, bilinmezlik yolculuğunda rehberlik rolü oynuyor. Bir Anka kuşu beliriyor göklerde ve on dokuz tüyünden her birini bir yere atıyor. Düşükleri her yerde bir ağaç bitiyor ve o ağaçlara anlamsal bir oyunla; biat ağacı, vizyon ağacı, cehennem ağacı gibi özel isimler veriliyor. Sanki anlamsal bir oyun içerisinde her defasında okuyucuyu tuzağa çekecek gibi hissettiriyor. Her ağacın altında, ağaca adını veren değer için yaşayan ve onun üzerinde ölen kişileri içeren bir dünyaya şahit oluyoruz. Bu sayı çeşitli ağaç türlerini sıraladığı gibi ileride kütüphanenin “on dokuz” numaralı katında da yeniden görünüyor. Beşerî, tarihi, ilmi, sosyolojik, psikolojik, dini birçok alanla alakalı katların ve kitapların bulunduğu bir kütüphanedir bu. Daha sonra yazarımızın en çok etkilendiği şairlerden biri olan el-Mütenebbî’nin mezarını bulmak için yön veren bir pusulaya dönüşüyor bu sembolik sayı, yani insanları mezarlarından uyandıracak sihirli bir anahtar oluyor.

Romanın büyüünde ve olayların tuhaflığında başlık önemli bir rol oynar. Ayetten iktibas edilen bu başlığın manasından bağımsız olarak roman bizi, tamamen beklenmedik bir âlemde, görülenle görülmeyeni birleştiren büyülü bir dünyaya sürüklüyor. Ölü bir adamın huzur ve sükûnet bulmaya çalıştığı berzah yolculuğunda durum tam da aksine işliyor. “On dokuz”, anlatı dizisi ve ipucu taşıyan şeyler arasındaki ilişkileri, sihirli bir şekilde birbirine bağlayarak vermeyi amaçlıyor. İnsanlığımızı tüketen, sıcaklığıyla bizi boşluğun cehenneminde yaşamaya bırakan azap dolu bir serüven oluyor.

Diğer yandan Eymen el-‘Atûm, kendi çağını aşmış, her dönemin bilim ve felsefesine hitap edebilen bir seviyeye ulaşmış, merak ve harikalarla dolu bir insanlık mirasına, yani Ebu’l-Âlâ el-Maarrî’nin *Risâletü’l-gufrân* adlı eserine dayanıyor. Romanda şairlerle diyaloglar, eğlenceli sohbetler ve onların mezhepsel tartışmaları,

---

⁴² Müddessir, 74/30

Cennet ve Cehennem tasvirleri gibi pek çok unsurun yanı sıra, bu şahsiyetlerden her birini kendi döneminin fikirlerini açıklamaksızın samimiyetle buluşturuyor. Roman kahramanının hayali bir yerde bulunması nedeniyle, yaşadığı yabancılaşıma ve yalnızlık yeni bir fikir değil aslında; ondan önce İbni Sina ve İbn Tufeyl'in eserleri olan *Hayy b. Yakzan* ve Daniel Defoe tarafından yazılan *Robinson Crusoe* da yine böyle bir yalnızlık temasını içermekteydi. Kaybetme, kimsesizlik ve yabancılaşıma; bunların her biri kaybedilenin arayışına yönelik bir yolculuk anlamına geliyordu. İbn Tufeyl için bunlar dini bir mesele iken, Daniel Defoe için ise maddiydi. *Tis'ate 'Aşer* romanı aynı zamanda; Miraç hadisesindeki ayrıntılardan ilhamla yazılmış olan bir Batılı eserle de, yani Hıristiyan dinine göre ölümden sonraki yaşamı, yolculuğun ayrıntılarını ve çeşitli dini ve tarihi şahsiyetleri, onların diyaloglarını bir araya getiren Dante'nin *İlahi Komedya*'sıyla da kesişiyor. Ve çeşitli dini, tarihi, edebi, mitolojik, bilimsel hatta politik figürler de yine bu romanda kendini gösteriyor. Bu farklı metin ve karakterlerin kullanımıyla romanın, insanın dünya üzerindeki kültürel etkilerini anlamayı, buradan hareketle bir içsel yolculuğu ve insan varlığını yeniden güvenli hale getiren kapsamlı bir vizyon aracılığıyla farklılıklar arasındaki uçurumu kapatmayı amaçlamış olduğu kanaatindeyiz.

Anlatının çerçeve yapısı *Bin Bir Gece Masalları* metoduna göre oluşturulmuş, anlatının aşamaları, alışılmadık bir iç mantığa göre dizayn edilmiş, yeniden üretilen ve kesişen çeşitli türden göndermelerle dolu katmanlarla bezenmiştir. Bu da başka bir düzeyde anlatının yoğunlaştırılmasına ve sağlam düşünceyle dolu bir dünyanın inşasında gerçek ile büyülünün yan yana gelmesine katkı sağlıyor. Romanı özetlerken o lokomotifvâri yapıyı tek tek örnekleriyle ele alacağız.

Romanın yazarı, duyuları coşturan, gafleti uyandıran, ufku açan, peygamberler ve salih insanlarla dolu, hayret verici hikâyeler ve şaşırtıcı mucizelerle okura bereketli bir zemin sunmakta ve eserini çoğunlukla dini anlatılarla şekillendirmektedir. Büyülü gerçeklik akımının bu romana yansımaları şu şekilde özetleyebiliriz:

1.4.1. Genel Çerçeve

Romanın genel çerçevesi, kahramanın ruhunun geri döndüğü ve kendisinin mezardan çıktığı andan itibaren başlayıp ikinci sura üflenmesiyle ruhların dirilişine kadar devam eden bir serüvendir.

1.4.2. Kapsanan Hikâyeler

Romanda yer alan hikâyeler arasında, kendisinin vefatına dair anıları, hayal âlemindeki ağaçların altında tanıştığı veya nimet köşkünden kaçmayı başarıp ziyaret ettiği kütüphanede karşılaştığı bazı karakterlerin öyküleri, anahtar kelimeyle kabirlerinden uyandırılan şahıslar, kıyamete sürüklenen sahneler gibi daha pek çok olağanüstü hikâye sıralanabilir.⁴³

1.4.3. Alt Hikâyeler

Bunlara Mütenebbî anlatısını veya yine Sokrates ve Büyük İskender hakkında konuşan Aristoteles'in anlatısını örnek verebiliriz. İskender ve VII. Papa Gregory gibi mezarlarından dirilen şahsiyetlerin anlatılarına yazar, roman kahramanı üzerinden kendisi de dâhil olmaktadır.

1.4.4. Büyülü Gerçekçilik Karakterleri

İslami romanlar, karakterleri daha çok sabit bir dini referansla ele almaya çalışmaları hasebiyle; krizlere, olaylara, sorunlara, çatışmalara maruz kalan sıradan insanlar olarak tasvir edilen günümüz toplumunun özgün bir din kültürü ve geleneğiyle yaşayabileceğini de göstermeye çalışır. Çünkü hayat, romancıya yolun başlangıcını göstermeyi hedefler ya da işaret eder ve o bu yolu hayatın gittiği istikametten farklı bir istikamete doğru götürecektir; saklı olanı öne çıkarır, mümkün olanı başarır ve gizemli olanı sezdirir. Eymen el-'Atûm'un da bu çerçevede, insanlığın dünya üzerindeki yolculuğunu çeşitli yöntemlerle aktarmaya çalışırken ve karakterlerini sanatsal bir deneyim aracılığıyla inşa ederken büyümlü gerçekçiliği kullandığına şahit oluyoruz. Bu kullanım, gerçekleri açıklamak yerine, daha çok okuyucuyu sembolik metaforlarla karşı karşıya bırakan bir yöntemdir.

Mantık ve akli yasaların ilk ihlalini, kahramanın doğaüstü yeteneklerinde ve büyümlü bir dünyada yaşadığı olaylarda görüyoruz. Mesela, başkahramanımız yıllarca ekmeksiz, susuz, yiyeceksiz hayatta kalabilmiştir ya da yorulmadan uçsuz bucaksız, sonsuz olarak nitelediği o bilinmezlikte zamansız zaman olarak adlandırabileceğimiz olguda sürekli koşabilmiştir. Bu esnada bir insanın bedensel ve ruhsal tüm ihtiyaçlarını

---

⁴³ Haoua Abdellatif ve Faicel Hacid, "el-Vâki'iyetü's-sihriyye fi'r-rivâyeti'l-İslâmiyyeti'l-mu'asıra Rivâyetu 'Tis'ate Aşera' li Eymen el-'Atûm enmûzecen" Mecelletü İşkâlâtin fi'l- Lugati ve'l-Edebi, cilt:10 sayı:4, 2021, s.716-726.

hissederek bu yolculuğa devam etmiştir. Aynı şey, mucizevi olaylardan zevk alan hocası (Şeyh) için de geçerlidir. Kahramana önder, rehber ve öğretmen rolü olan Şeyh, her şeyi bilir ve kahramanın sefil hayatında onu her yerden izlemiş olsa da müdahalede bulunmaz.

Yine Anka kuşu; eserimizin ismi olan “on dokuz” sayısıyla bağlantılı olarak karşımıza çıkar. Her bir tüyünün düşmesiyle yeşeren ağaçların dibinde çeşitli bir grup insanlık belirir. İlk insanlıktan bugüne kadar sinelere girmeyi başarmış şahısların sahnesinden tutun da kütüphanedeki kitapların derinliklerinde bulunan şairler ve filozoflara kadar anahtarın ilk şifresi olarak vukû bulur. Ve dahası bu şahsiyetlerin kahramanla resmi bir düzenleme olmaksızın konuşmaları, pek tabii büyüülü gerçekçiliğin en temel unsurlarını yansıtır.

Tüm bu olağanüstü hadiselerin yanı sıra Eymen el-‘Atûm, kendini ve varlığını yeniden kazanmak, gerçeği yakalamak uğruna çabalayan bir kahramanı oluşturduğu gibi şeyhinin vizyon ve kişiliğiyle de insanlığını korumayı başarmıştır.

Berzah âleminin bir parçası olmak, onun dünyayla bağlantısını kestiği anlamına gelmez. Kahraman zincire vurulduğuna dair hayallerin yönlendirildiği ümitsizlik çukurunda bocalarken, bugüne kadar dini ve uhrevi bildiği her şeyin kenara koyulduğu sahnelere olağan hayatın akışı izlenimi verilmekte ve bu durum okuyucuyu hiç şaşırtmayan gerçek üstü olayların mezc edilmiş şekliyle kendini gösterir.

Kırılğan insanlığı onu, yalnızlığını ve yabancılaşmasını paylaşacak, kendisi gibi nefes alan bir canlıyı aramaya sevk etmiştir. Bu yalnızlık ve yokluğun boyutu öyle çıldirtıcı ve akıl almaz olmaya başlamıştır ki Anka kuşuna olan yalvarış ve yakarışlar, gitmemesi için ikna etme çabaları, büyüülü gerçeklik cihetinden unutulmayacak sahneler arasında sayılabilir.

1.4.5. Boşluğun Büyüsü

Tis ‘âte ‘Aşer تسعة عشر romanındaki mekân, görünmeyen ve vasfedilemeyen, coğrafyadan arınmış, zamandan hiçbir şekilde etkilenmeyen bir dünyada yer alır.

Eymen el-‘Atûm’un, parçalara ayırma ve birleştirme oyunuyla, kendisini dünya ve ahiret arasında bir köprü olarak konumlandığı berzah, tuhaf ve tüm gerçekçiliğine rağmen detayların doğruluğunu okuyucuya hissettirmeye çalıştığı bir alan olarak konumlandırılmıştır. Çünkü insanın çekildiği yer, tuhaftır! Hayal gücünün

insanı sürüklediği yer, sıradan bir yer olarak kalamaz. Dolayısıyla yazar, insanoğlunun sadece nesnel olarak değil, hayalinin özneliğiyle ulaşabileceği son derece farklı ve olağanüstü bir mekânın tasvirini sunmaya çalışmıştır.⁴⁴

Yazar, nesnelere, gündelik âleminden ayırarak farklı diller aracılığıyla ifadelendirmiş, üst boyuttan dünyaya bakmayı hedeflemiştir. Diller, işaretler, renkler, sesler ve görüntülerle bunu sağlamıştır. Ancak bu dünyayı da yok etmemiştir. Bu mekânlar ve bunların tasvirindeki detaylar, romanın büyüsunü ve gerçekliğini oluşturmuştur. Romanın içeriği ve gerçekçiliği, aynı zamanda söz konusu olağanüstü mekânın betimlenmesiyle de büyüsunü artırıyor. Doğüstü görünümde, önsezilerde, yanılıgılda, görüntülerde, durumlarda ve olaylarda temsil edilen mucizeler, bunları bariz olarak okuyucuya hissettiriyor. Başlangıçta ruh kahramana geri dönüyor ve o, kendi dehşet verici doğasıyla uyumlu olması gereken yerlerde başkalaşım geçirirken, bedensel ve ruhsal ifadesi acılar içinde kıvranıyor. Mezara doğru yürürken, nefes alırken, hareket ederken bu acıyla kaç yüzyıl kaldığını tahmin etmek için cebelleşen kahraman, zaman ve mekândan arınmışlıkla bunu cevapsız bırakıyor. “On dokuz” şifresini söylese bile, boşluk ve sonsuzluk hissi, sayısız kapalı bölmesiyle yoğunlaşmış zamanı içeriyor.

Herhangi bir yaşam ve hareket belirtisiyle, kendince tahammül edilemez çirkin bir diyardan yani somut bir kabirden çıkıyor. Çünkü kafa karışıklığı, şaşkınlık ve uzaysal boyuttaki yönsüzlük, bu çıkmazlardan oluşan labirentini daha da artırıyor. Sihirli metnin oluşumu, okuyucuyu da harekete geçiriyor ve onu birden fazla yöne itiyor. Bu durumun, yazarın hedeflerinden biri olduğunu ancak romanı bitirdikten sonra hissediyorsunuz.

Anka kuşundan düşen her bir tüyle egzotik hâle bürünen yer ve mekânlar, her ağacın altında insanlarıyla kalabalıklaşmaya rehberlik eden bu büyü, aslında kahramanın gördüğü başka bir dünyaya açılan pencereler oluyor. Her katmanında yazarın kitaplarla olan dünyasının yine zaman ve mekândan bağımsız bir büyüye dönüştüğü de gözlerimizden kaçmıyor. O, kütüphanedeki şeytani figürlere herhangi bir yorum katmaksızın okuyucuyu nefsi mücadeleyle baş başa bırakarak, gerçeğin hayalle karışımını tattırıyor.

---

⁴⁴ Gaston Bachelard, *Cemâliyyâtu'l-mekân*, çev: Galib Helsa, el-müessesetü'l-Câmi'yyetü li'ddirâsâti ven-neşri ve't-tevzi' Lübnan, 2000. s. 31.

Kütüphanedeyken, bu mücadele sonucunda belki seneler belki asırlar belki de zamansız bir andan geçerek, içinde bulunamadığı için gördüğü kişilerle sohbet ettiğini hayal eden ve canavarlarla dolu bir nehrin temsil ettiği tehlikeli bir yolu geçerek cennete ulaşıyor. Özgürlükten mahrumiyet mimarisine yeni anlamsal boyutlar kazandırmak için insan ruhunun hayal ettiği diğer boyutların yerini aldığından, ölü kahramanın o elem dolu rutinine dönmek için hayatını tehlikeye attığını ve yalnızlıktan yorulduktan sonra cenneti arkasında bıraktığını görüyoruz. Yalnızlığın yorgunluğundan sonra mekânların güçlenmesi için cenneti dahi arkasında bırakan o fani insan, bu dünyadaki ormanlarla değil, mezarlarla büyüyor. Kurtlar sürekli uluyor, kitaplardan ve diyaloglardan ruhlar çıkıyor. Bu arada kütüphane katları tüm dünyaları içine alarak ilk ağaçların işlevini de üstleniyor. Garip olan şeylerden biri de o tarih boyunca ilmi hadiselerle konu olan metaforik tüyler kütüphanede hiçbir işe yaramıyor. Sadece korunmakla yetiniliyor. Ve tarih bu kütüphanede ölü değil sadece dondurulmuş olarak izleniyor.⁴⁵

1.4.6. Zamanın Büyüsü

Zaman, kahramanın ölümüyle ilk kez durdurulduktan sonra yeni bir boyutun doğuşunda kendini gösteren başrol figürlerden biridir. Bu zamanın büyü, yalnızca eşya, mekân ve olayların anlamları üzerindeki etkilerinin sona ermesinde yatmaktadır. Vakit, kahramanın yaşlılığında bedenini etkilemeden zamanların örtüşmesine sahne olmuş, şimdiki zamanın potasında eritilmiştir. Ayrıca kahramanın ölümüne ve berzah hayatındaki dirilişine rağmen, geçmişin tüm olay ya da anılarıyla bağlantılıdır. Geçmiş artık kahramanın arkasında değil, önündedir. Belki de bu, ahiret aşamaları ile dünya amelleri arasındaki bağlantının bir temsilidir.

1.4.7. Dilin Büyüsü

Edebi metnin gerçeklikten hareket etmekle birlikte ondan daha kapsayıcı, daha kuşatıcı bir hakikat inşa etmesi sebebiyle⁴⁶ bu eserde kullanılan dil de mevcut gerçeklik âlemini aşan, hayal dünyasına ulaşan bir lisan çeşidi olmuştur. Sanatçı,

---

⁴⁵ Abdellatif ve Hacıd, “el-Vâki'iyetü's-sihriyyeh fi'r-rivâyeti'l-İslâmiyyeti'l- mu'asıra Rivâyetu 'Tis'ate Aşera' li Eymen el-'Atûm enmûzecen”, s.721-722.

⁴⁶ Şerif Aktaş, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39, Erzurum 2009 Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, “Edebî Metin ve Özellikleri Literary Text And Its Characteristics”, 2009. s.187-192.

tarihçiden farklı olarak “olayları yeniden kurgular”,⁴⁷ bu yüzden eserin dili büyüdü olduğu kadar özgürdür de aynı zamanda. “Edebi eser, alıcıya yeni, heyecan verici bir yaşam deneyimi aktaran müzikal, resimsel ve düşündürücü dilin tüm yeteneklerinden yararlanan dilsel bir yapıdır.”⁴⁸ Bu müzikallığı, şiirselliği söz konusu büyüdü gerçekliğin anlatısında açıkça görebiliyoruz eserde. Diğer yandan semboller, romanın büyüünde ve akışında çok önemli bir rol oynar. Eymen el-‘Atûm roman dünyasının temellerini inşa etmek için birtakım imgeleri bir araya getirmiş ve bunları okuyucunun zihninde anlamsal tuzaklar haline dönüştürmüştür. Ve heyecanını uyanık tutmayı dilsel sembollerle sağlamıştır.⁴⁹

1.4.8. “On Dokuz” Sayısı

Romana başından sonuna kadar bu simge hâkimdir. Bu sayıyı, yazarın olaylar arasındaki ilişkileri yönlendirmek ya da tasarlamak için kullandığı işaret olarak açıklamamız mümkün. Müddessir sûresinin 30. ayetinden alınan bu ifade, ayette “Üzerinde on dokuz var.” şeklinde geçer. 31. ayette cehennemdeki görevli meleklerin sayısının neden on dokuz olduğu hakkındaki konuşmalara bir cevap verilmekte ve bu sayının inananlarla inkârcılar arasında bir sınanma vesilesi kılındığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu dünya ile öbür dünya arasındaki bir yerde hem ölü hem de idrak sahibi bir varlık olarak dolaşıp duran roman kahramanının bu serüveninde, imanla küfrü birbirinden ayıran böyle bir sınama aracının yani on dokuz sayısının romanın merkezi unsuru haline getirilmesi hem insanın yol ayrımındaki zor durumuna hem de sayının hikmetindeki esrarengiz duruma uygun düşmektedir.

1.4.9. Tüyler

Romanda tüy; bilgiyi simgeleyen, kahramana gönül rahatlığı veren, birçok çıkış kapısını aralayan, ilk önderdir denilebilir. Yazarımızın tüy simgesini seçmesinin, kuş tüyünün kalem olarak kullanılması hasebiyle, onun ilmi ve tarihi değeriyle tam olarak doğru orantılı olduğunu tahmin etmekteyiz.

---

⁴⁷ Abdulmecit Canatak, “Edebiyat-Tarih İlişkisi ve Edebî Eserin Tarihselliği Üzerine Tartışmalar”, Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, 6.1 2022, s.16–25.

⁴⁸ Dâvut Necati ve Ahmet Rıza Saidi, *Âliyyatu’s-serd ve devruhâ fi teşkîli bünyeti’n-nassi’s-sihri mukarabe ûslûbiyye li-rivâyeti <<Hârisu’l-miyâh>> li-Hudâ Berekât, el-Hitâb*, 13/2 2008 s. 218.

⁴⁹ Abdellatif ve Hacid, “el-Vâki’iyyetü’s-Sihriyye fi’r-rivâyeti’l-İslâmiyyeti’l-mu’asirati Rivâyetu ‘Tis’ate Aşera’ li Eymen el-‘Atûm enmûzecen”, s.723-724.

Tüy ya da tüy kalem, insanlık tarihiyle yüklü, anlamsal bir boyut kazanan sembol, simge ya da derinlik içeren bir objedir. Tüy, ilk insanın bilgiyi muhafaza ettiği bir kalemdir. İçindekiler sayfalarını yazan, kaderin ilk kalemidir.

Romanda bu, farklı zamanlardaki şahsiyetlerin bir ağaçta toplandığı kalemdir. Ağaçlar bunu simgelemek için büyür romanda. Bu tüy, âlimleri de bir araya getirmeyi başarır ve farklı zamanlara ait karakterleri bir ağacın altında toplayan, böylece her birinin öldüğü ve sevdiği kişiye gönderildiği esrarengiz bir nesnedir. Son diyaloglar ise Hızır Aleyhisselam'ın izinden giderek ayaklarıyla cennete varıncaya kadar devam eder.

Bilimin işlevi cennette sona erer, çünkü araştırma bir şeye ihtiyaç gerektirir, bu yüzden kahraman tüy kalemlerini bir süre saklamış ve kitaplarda izlerini sürmek için kütüphanede kendisine ihtiyaç duymamıştır. Ancak yeni bir işlev üstlenmiştir olayların akışında.

Tüm bunlardan hareketle şunu söyleyebiliriz ki; bu eserde çağdaş İslam romanının büyülü gerçekçilik akımını kapsadığını, onu alıp kullanabildiğini, ondan istifade ederek özgün bir sanat eseri ortaya koyabildiğini, ayrıca bunu İslam algısının sınırları içinde sarsılmadan, eğrilmeden, sıkılmadan yapabildiğini görüyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EYMEN EL-‘ATÛM’UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. YAZARIN HAYATI

Hayatı hakkındaki bilgiler daha çok internet sitelerinde bulunan⁵⁰ Ürdünlü şair ve yazar Eymen el-‘Atûm 1972’de doğmuş lise eğitimini BAE’de almış, Ürdün Bilim ve Teknoloji Üniversitesi’nin İnşaat Mühendisliği fakültesinden 1997’de mezun olmuştur.⁵¹ 1999’da Yermük Üniversitesi’nde Arap Dili alanında yüksek lisansını, 2007’de dilbilgisi alanında doktorasını tamamlamıştır.⁵² Üniversite yıllarından itibaren birçok edebiyat kulübünün kurulmasına öncülük yapmış, birçok edebi faaliyeti yürütmüş, Ürdün ve diğer Arap ülkelerindeki şiir gecelerine katılmıştır.⁵³ Mühendis ve öğretmen olarak iş hayatına atıldıktan sonra yönünü şiir ve roman çalışmalarına çevirmiştir. Yazar bugün sadece Ürdün’de değil tüm Ortadoğu’da yakından takip edilen ve iz bırakmaya devam eden Arap romancılarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Roman, yazarının duygu dünyasını yansıttığı kadar, yaşadığı şartları da yansıtır,⁵⁴ dahası hayata ayna tutar.⁵⁵ Hiçbir roman ve romancıyı bu aynadan bağımsız değerlendirmek ve okumak mümkün değildir. Romanlar sadece yazarlarının hayal dünyasını değil, aynı zamanda onların hayat tecrübelerini de yansıtır. Bu yüzden yazarın hayatındaki ayrıntıları bilmek, kitaplarını okumada bize yardımcı olacaktır.⁵⁶ Örneğin yazarımızın hayatında bir de cezaevi yılları bulunmaktadır. Cezaevi günlerini

---

⁵⁰ Yaman Kashto, *Tekniyyâtu's-serd fî rivâyâtî'l-katib “Eymen el-‘Atûm”*, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020, 8; Emel Yûnus Muhammed İrhîm *Şi‘riyyetu's-serd fî Rivâyâtî Eymen el-‘Atûm*, el-Câmiatu'l-İslâmiyye bi-Gazze İ‘madetül bahsi el-İ‘lmi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 7.

⁵¹ Muhammed İkbâl Sevgili, *‘Eymen el-‘Atûm’un Romanlarında Kur’ân Etkisi’* Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022. s. 9.

⁵² Emel Yûnus Muhammed İrhîm *Şi‘riyyetu's-serd fî Rivâyâtî Eymen el-‘Atûm*, el-Câmiatu'l-İslâmiyye bi-Gazze İ‘madetül bahsi el-İ‘lmi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 7.

⁵³ Şeyma Muhammed Ali Vehbi, *‘Dirâsetü’l-mekân fî rivâyati Eymen el-Atûm: rivâyetü Ene Yûsuf nemûzecen’*, El Câmiah el İslamiyyeh, 2023. s.37.

⁵⁴ Yılmaz Durali, *Roman Sanatı ve Toplum*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1996, s. 73.

⁵⁵ Bourneur, Roland -Quellet, Réal, *Roman Dünyası ve İncelemesi*, çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s. 2; Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Ankara, Öncü Basımevi, 2003, s. 78

⁵⁶ Kashto, *Tekniyyâtu's-serd fî rivâyâtî'l-katib “Eymen el-‘Atûm”*, s. 19.

kurguya döktüğü *Yâ Sâhibeyissicn* (Ey Cezaevi Arkadaşlarım) isimli romanı,⁵⁷ adeta “Hoşlanmadığınız şeylerde sizin için hayır olabilir”⁵⁸ mealindeki ayetin tecellisi olmuş ve yazarın edebi ününe katkı sağlamıştır.

Görsel 2.1. Eymen el-'Atûm

Romanlarının başlıklarını tercih ederken özellikle ayetlerden iktibas yapmayı şiar edinen el-'Atûm, romanlarının muhteva ve mahiyetinde de aynı şekilde Kur'ân ayetlerine bolca yer vermiştir. Bu durum yazarımızın en belirgin özelliklerinden biridir. Yazarımız, bu düsturuyla dini inancını ve hayat duruşunu, edebiyat ışığı altında okuyucusuna aşlamak mı istemektedir? el-'Atûm'un kurguya dayalı eserlerinde edebî benlik ve içinde yaşadığı toplumsal çevrede varlığını tehdit eden bir uyararla karşı karşıya kalarak bu hislerin kaygısına mı düşmüştür? Sanatsal estetik, tebliğci bir amaca yönelik istek ve düşüncelerinin gölgesinde midir? Kur'ân'ın kıssa ve ayetlerine sıklıkla atıfta bulunulan bir eserde, karakterlerin özgürce benliklerini ifade edebilmeleri ne kadar mümkün olmuştur? Kanaatimizce el-'Atûm'un romanları, özellikle bu sorular çerçevesinde araştırılmaya ve değerlendirmeye layık çalışmalardır. Müellifin edebî kaygılardan arınmış veya bir davetçi yaklaşımıyla eser kaleme

⁵⁷ Salih Zor ve Adnan Arslan, 'Modern Arap Romanı Araştırmalarına Dair Bir Öneri Çalışması', Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38, 2021, s. 155–180 .

⁵⁸ Bakara 2/216

almadığı pek tabii aşikârdır. Bu çıkarım, eserlerinin ciddi bir okuyucu topluluğuna mazhar oluşundan ve birçok edebî mahfilde kendisinden söz edilmesinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla el-‘Atûm’un romanlarındaki İslami motifler, Türk edebiyatı ve romancılığı açısından da ilham verici bir açılım sağlama imkânına sahiptir.

2.2. YAZARIN EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Romanın gerçek güzelliği sadece konusunda değil, aynı zamanda üslubundadır. Bununla birlikte üslup, yazım tarzı anlamına gelmez.⁵⁹ Tutarlı ve etkileyici bir dil, coşkulu duygular, çekici görüntüler, canlı ve aktif bir hayal gücü, kendine has ve özel bir üslup gibi birçok özellik bir araya gelerek onu başarılı bir şair, seçkin bir romancı haline getirmiştir. Yine vatan ve millet arayışı, özgürlük çabası, inandığı davanın ilke ve ahlakına bağlılığı, el-‘Atûm’un tüm eserlerinde açık bir şekilde kokusunu okuyucuya hissettirmektedir.

Eymen el-‘Atûm düzyazı üslubunu şiirsel üslupla birleştirme sebebiyle dili kullanma ve ifadede oldukça başarılı olmuştur. Dolayısıyla dili net ve açıktır ancak kolaylık ve zorluk, eserine göre farklılık arz etmektedir. Mecaz ve benzetmelerin yanı sıra anlamı ifade edecek kelimelerin özenle seçimi de onun üslûbunu sağlamlaştıran unsurlardandır.⁶⁰ Yazar, bazı eserlerinde, gizemle okuyucunun içinde gezinir, onun düşüncesine demir atarak romanın içeriğini göz kamaştıran sanatsal büyüleyicilikle dolu bir âleme bağlar. Metinlerarasılık, tekrarlar, zıtlıklar, yer değiştirme vb. unsurlar da yazarın hayal gücüne eklenerek onun üslubunu olgunlaştırmıştır.

Yazarla gerçekleştirdiğimiz -girişte bahsi geçen- yazışmalarda onun roman yazarlığına başlamadan önce uzun süre şiirle meşgul olduğunu öğrendik. Çocukluğundan itibaren klasik ve modern Arap şairlerinden birçok şiir ezberlemiştir. Bu donanımdan hareket eden yazar, dilin anlamsal enerjisine ve sözdizimsel kabiliyetlerine yatırım yapmış, dilsel oluşumun tezahürlerinde kendisini farklılaştırmayı başarmıştır. Roman anlatısındaki letafet ve estetik, anlamların çağrışımlarını yoğunlaştırmış ve alıcıya alışlagelmiş dil sınırlarının ötesinde yorumsal

---

⁵⁹ Eric Âtîf Muhammed el-Esved, ‘Cemâliyyâtu’t-teşkîli’l-lugavî fi’l-hitâbi’r-rivâi ‘inde Eymen el-Atûm’, 2021. s. 49.

⁶⁰ el-Esved , ‘Cemâliyyâtu’t-teşkîli’l-lugavî fi’l-hitâbi’r-rivâi ‘inde Eymen el-Atûm’.s.50.

ufuklar sunmuştur. Okuyucuya konuyu daha net aktarabilmek için zıtlıklara çok sık başvurmakta,⁶¹ lisani ve ahlaki zıtlıklar üzerinden anlatısını güçlendirmektedir. Zira anlatının hedefi açısından benzerlikler ve zıtlıklar aynı noktada buluşur.⁶²

Yazarın metinlerine basitlik ve gerçekçilik kazandıran şeylerden biri de halk mirasını açıkça kullanmasıdır. Bir yandan zevk ve fikri birleştiren yazar, diğer yandan milli duygu ve düşüncelerine bağlı kalmakta, sömürgeciliği reddetmekte, Arap birliği ve dayanışmasına çağırmaktadır.⁶³

2.3. YAZARIN ROMANLARI

Eymen el-‘Atûm’un birçok romanı, şiir divanı ve tiyatro çalışmalarının yanı sıra yayımlanmamış birçok eseri bulunmaktadır. Yazarımız, kendisini şair olarak nitelemiş olsa da okurlarından ve sosyal platformdan romancılığının daha planda olduğu kanısına vardık.

Görsel 2.2. “Eymen el-‘Atûm

Yazarın cezaevi edebiyatı kategorisine giren bazı romanlarının yanı sıra, güncel ve tarihi konuları, sosyal ve politik şartları konu alan eserleri de mevcuttur. Romanlarının en belirgin özelliklerinden biri de sunumundaki cesurluktur. Örneğin *حَدِيثُ الْجُنُودِ Hadisu’l-cünûd* (Askerlerin Konuşması) adlı romanı, ülke çapındaki

⁶¹ Rafîk Abdulkerim el-alâveneti, “*Dirâse fenniyye fî rivâyeti “Ene Yûsuf” li-râvi Eymen El-‘Atûm*” Yüksek Lisans Tezi, Câmiatü’l Kudsi el-Meftûh, 2023. s. 7.

⁶² Kudame b. C’âfer, *Nakdû’s-sîr*, Beyrut-Lübnan: Dârü’l-kütübi’l-ilmîyye, s.143.

⁶³ Ali Vehbi, ‘*Dirâsetü’l-mekân fî rivâyeti Eymen el-Atûm: rivâyetü Ene Yûsuf nemûzecen*’ s.626-627.

üniversitelerde çok sayıda gence ilham verici bir özelliğe sahiptir. Arapların devrimleri ve özgürlük talepleri en belirgin konu alanıdır. Genel olarak eserlerinin hürriyet, haysiyet, adalet ve eşitlik etrafında döndüğü görülmektedir.

Burada yalnızca meşhur olmuş bazı romanlarından kısaca bahsedip inceleme konumuz olan *Tis'ate 'Aşer* romanına giriş yapacağız.

2.3.1. Yâ Sâhibeyi's-Sicn (يا صَاحِبِي السِّجْنِ):

Roman Beyrut'taki el-Müessesetu'l-Arabiyye tarafından 2012 yılında yayımlanmıştır. Eser 344 sayfadan oluşmaktadır. Yazar, romanın adını diğer eserlerinde ve başlık düsturunda olduğu gibi Kur'ân'dan iktibasla seçmiştir. Başlık, Yusuf suresinin 39. ayetinden alıntıdır. Konusu yazarın Ürdün'deki cezaevi günlerinden oluşmaktadır. “1996 yılında bir şiir gecesinde okuduğu şiirinden dolayı bu cezaya maruz kalmıştır.”⁶⁴ Sekiz aylık cezaevi tecrübesini roman diliyle aktaran yazar, suçlanmasından hapis hane günlerine kadar her ayrıntıyı cesurca anlatmaktadır.⁶⁵ Yazar, hapis hane kaldığı süre zarfında hücreyi okuma ve tefekkür için bir yere dönüştürme fikrine yöneliyor ve bu roman orada oluşturuluyor.

Başlıkla, Müslüman ya da Arap okurun zihninde Yusuf kıssasıyla alakalı daha önce var olan sahneler, anlatı metninin okunmasıyla yeniden canlanmış hatta okurun bu kıssaya ait bilgileriyle farklı şekillerde yeniden kurgulanmıştır. Zira “(...) hikâye dinleme/okuma eylemi bir yeniden inşadır.” Ve zihinsel inşalar kişiden kişiye değişmektedir. “Sonrasında her okurun zihninde farklı sahneler ya da simülasyonlar canlanabilir, hatta teorik olarak hiçbir şey canlanmayabilir de.”⁶⁶ Roman aynı zamanda başlığında gönderme yapılan iki cezaevi arkadaşını, yani uyuşturucu bağımlısı ve katil mahkûmlar Youssef ve İkrimah'la yazarın nasıl tanıştığını da anlatıyor.⁶⁷

2.3.2. Yesme'ûne Hasîsehâ (يَسْمَعُونَ حَسِيْسَهَا):

⁶⁴ Muhammed İkbâl Sevgili, ‘Eymen el-‘Atûm’un Romanlarında Kur’ân Etkisi’ Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2022 s. 13.

⁶⁵ Eymen el-‘Atûm, *Yâ Sâhibeyi's-Sicn*, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2013, s.1-200.

⁶⁶ Mustafa Zeki Çıraklı, *Anlatıbilim Kuramsal Okumalar*, Ankara: Hece Yayınları, 2015 s.113.

⁶⁷ Kashto, *Tekniyyâtu's-serd fî rivâyâti'l-katib “Eymen el-‘Atûm”*. s.95.

Beyrut'taki el-Müessesetu'l-Arabiyye tarafından 2012'de yayımlanmıştır. Eser 365 sayfadan oluşmaktadır. Roman Suriyeli Doktor İyad'ın Tedmur Cezaevi'ndeki hikâyesi etrafında dönmektedir.⁶⁸ Eserin başlığı Enbiya sûresi 102. ayetten alınmıştır:

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾

“Onlar (cehennemin) hışırtısını bile duymayacak; (cennette) canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklardır.”⁶⁹

2.3.3. Zâikatu'l-mevt (ذَائِقَةُ الْمَوْتِ):

Aşk, özgürlük ve ölüm temaları etrafında dönen⁷⁰ bu roman, Beyrut'taki el-Müessesetu'l-Arabiyye tarafından 2013 yılında basılmıştır ve 410 sayfadan oluşmaktadır. Bugüne kadar ondan fazla baskısı yapılan roman, ölüm acısının ruhlarda bıraktığı hüznü anlatan, şiirsel bir üsluba sahiptir ve hayal dünyası ile gerçek dünya arasında sıkışıp kalan Vâsık adlı Ürdünlü bir üniversite öğrencisinin başından geçenleri konu edinir.⁷¹ “Roman sanatı dokümanlardan oluşmadığı için kişinin veya toplumun yaşadığı travmalar, acı ve işgaller bu tür vasıtasıyla hayal dünyasına hitap edecek şekilde hikâye edilebilmektedir.”⁷²

Roman başlığı Âli İmran sûresinin “Her nefis ölümü tadacaktır.” mealindeki 185. ayetinden iktibas edilmiştir.

2.3.4. Neferun mine'l-Cinn (نَفْرٌ مِنَ الْجِنِّ):

Beyrut'ta el-Müessesetu'l-Arabiyye tarafından 2014'te yayımlanmıştır. 392 sayfadan oluşan romanın “cinlerden bir grup” anlamındaki ismi, Cin sûresinin 1. ayetinden iktibastır. Romanın ana karakteri Rıza farklı âlemlerde, iyi ve kötü arasında gidip gelmektedir.⁷³

⁶⁸ Radine Muhammed Mustafa el-Ğadir, ‘el-Binâu'l-fennî fi rivâyeti Eymen el'Atûm Yesme'ûne Hasîsehâ', 2021. Eymen el-'Atûm, Yesme'ûne Hasîsehâ, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2013. s.11-52.

⁶⁹ Enbiya 21/102

⁷⁰ Emel Yûnus Muhammed İrhîm, Şi'riyyetu's-serd fi rivâyâtî Eymen el-'Atûm, el-Câmiatü'l-İslâmiyye bi-Gazze, İ'madetül bahsi el-İlmi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s.7-10.

⁷¹ Eymen el-'Atûm, Zâikatu'l-mevt, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2013, s. 186.

⁷² Muhammet Berat Can, ‘Hapishane Romanı “Şarku'l-Mütevassıt” Üzerine Tematik Bir İnceleme’, Refereed& Index & Open Access Journal, 8.51 (2022), s.617-27.

⁷³ Eymen el-'Atûm, Neferun mine'l-Cinn, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2014, s. 11-13.

Eymen el-‘Atûm, çölün ayrıntılarını sanki orada doğmuş gibi iyi bilir ve romanında şöyle bir ifade kullanır: “Çölü olmayanın hikmeti yoktur.”⁷⁴ el-‘Atûm’un birçok romanında mekânların bir kısmını çöller, sahralar teşkil etmektedir. İyilik ve kötülük arasındaki mücadelenin anlatıldığı romanda, nihayetinde iyilik galip gelir.⁷⁵ Neferun mine’l-Cinn, İslam düşüncesiyle yoğrulmuş, hayal gücüne hizmet eden, insanın tüm çağlarını kuşatan bir romandır. Anlatının kurgulanmasında kullanılan bu metodoloji, pek çok tuhaf olay, karakter, yer, zaman ve yaşam araçlarının yer aldığı esrarengiz bir dünya inşa eder.

2.3.5. Hadîsü’l-Cunûd (حَدِيثُ الْجُنُود):

“Orduların haberi” anlamındaki Hadîsü’l-cünûd isimli bu eser, Eymen el-‘Atûm’un Şubat 2014’te yayımlanan romanıdır. Roman, Yermük Üniversitesi’nde 1986 yılında yaşanan olayları resmetmek için kaleme alınmış bir cesaret göstergesidir. O yıllarda Yermük Üniversitesi’nde meydana gelen, benzeri görülmemiş öğrenci protestolarını ve buna karşılık Ürdün güvenlik güçlerinin düzenlediği baskını konu edinmektedir.⁷⁶ 470 sayfadan meydana gelen roman, Ürdün Yayınlar Dairesi tarafından yasaklanmıştır. Romanın şu ana kadar üç baskısı yayımlanmış olup karşılaştığı yasaklama sebebiyle yazarını yargı önüne çıkarmıştır. Bu romanın başlığı da yazarın diğer tüm romanları gibi Kur’ân’dan iktibas olup Burûc suresinin 17. ayetinden alıntıdır: “O orduların haberi sana geldi mi?”

Romanın ana karakteri olan Verd, Yermük Üniversitesi’nde okumak için gelen Filistinli bir gençtir. Üniversite yönetimi tamamen öğrenci karşıtı zihniyet ve idari bir şekil içermektedir. Rektör, aynı zamanda üniversitesinin seküler bir eğitim yuvası olmasını arzulamaktadır. Üniversite ise öğrenci birlikleriyle ve siyasi bakış açısından kopamayan birçok farklı grup gençten oluşmaktadır. “Bu gruplar; Müslüman Kardeşlerin, komünistlerin, Filistin el-Fetih hareketinin, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi’nin, liberallerin ve bazı Arap milliyetçisi grupların gençlerinden oluşmaktadır.”⁷⁷ Verd’in dâhil olduğu grup, ezici birliği oluşturan Müslüman

⁷⁴ el-‘Atûm, **Neferun mine’l-Cinn**, s. 146.

⁷⁵ Râid Es-serâhin, **‘Âliyyâtu’s-serd ve teşkîli’l hitâb**, 2020, s. 8–222.

⁷⁶ Eymen el-‘Atûm, **Hadîsu’l-Cunûd**, Beyrut: el-Müessesetu’l-Arabiyye li’l-Dirâsât ve’n-Neşr, 2014, s. 391-401.

⁷⁷ Sevgili, **‘Eymen El-‘Atûm’un Romanlarında Kur’ân Etkisi**, s. 26.

Kardeşlerin bir üyesidir. Tabi yazar Kur'ân'da geçen “Hadîsu'l-Cunûd” ifadesini ayetin derin yapısı dışında sadece yüzeysel yapısıyla alıntılanmıştır. Ayet, Firavun ve Semud gibi belli orduların askerlerinden bahsederken, romanda başlık farklı bir anlam taşır, çünkü belirli bir amaca hizmet etmek için kendilerini işe alan veya başkaları tarafından işe alınan bir grup insandan söz eden bir algı sunar.⁷⁸

2.3.6. Kelimetullâh (كَلِمَةُ اللَّهِ):

2015 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Eser 246 sayfadan meydana gelmekte olup başlığı Nisa suresinin 171. ayetinden iktibastır. “Kelimetullah” bu ayette İsa (as) için kullanılmıştır. Romanda bir yandan Hristiyanlık dininin aslı ve tahrifinin argümanlarla çürütülmesi ele alınmakta⁷⁹ iken diğer yandan romandaki olaylar Hristiyan ve Müslümanlar arasındaki fanatizm etrafında döner. Hristiyan köylerinden birinde yaşayan Meryem isimli bir gencin hikâyesini anlatan romanda kanlı olaylar, Hristiyan, Müslüman ve ateist aşırı gruplar arasında cereyan eder.

Romanın vermek istediği mesaj ‘fanatizmin dini yoktur’ şeklinde özetlenebilir.⁸⁰ Romandaki olaylar, toplumdaki bir bireyin muhatabına tahammül edememesi, her iki tarafın da diğerini ortadan kaldırması durumunun nelere yol açtığını göstermektedir.⁸¹ Romanın giriş kısmı Hz. İsa'nın (a.s.) dilinden bir pasajla açılır. Onun takipçilerini kendisine ibadet etmemeye, tapmamaya çağırması, sadece bir elçi olduğunu vurgulaması romanın bir başka yönünü teşkil eder.⁸²

2.3.7. Hâviye (خَاوِيَةٌ):

Üç ayrı bölümden meydana gelen roman Beyrut'taki el-Müessesetu'l-Arabiyye tarafından basılmıştır. 384 sayfadan oluşan roman 2016 yılında yayımlanmıştır.⁸³ Roman başlığı Kur'ân'ı Kerîm'de beş ayette geçen “خَاوِيَةٌ Hâviye” (yıkık, harabe, ıssız) kelimesinden alıntıdır.⁸⁴ İlk bölümde oğulları otizm hastası

⁷⁸ Esmâ İbrâhim Şinkâr, “Atabetu'l- ‘unvân fî rivâyati Eymen el-Atûm”, Mecelletu's-serdiyyât, 23 Mart 2017, s. 67.

⁷⁹ Şinkâr, “Atabetu'l- ‘unvân fî rivâyati Eymen el-Atûm”s. 7,10.

⁸⁰ el-‘Atûm, Kelimetullâh, s. 1-188.

⁸¹ Hanan Abdul Mecid, ‘Rivâyetü “Kelimetullah”, Dirâse uslûbiyye nassiyeti’, Hâşimiyye Üniversitesi 2015, s. 1-17.

⁸² Lergut Tahir ve Lahdar Sabah, ‘el-Âhir fî rivâyati “Kelimetullah” li-Eymen el- ‘Atûm’, Mecelletü Dirâsâtin ve Ebhas, 13.2 (2021), s.624–31.

⁸³ Eymen el-‘Atûm, Hâviye, Kâhire: Dâru'l-marife li'n-neşri ve't-tevzi', 2016, s. 13.

⁸⁴ Bakara 2/259; Kehf 18/42; Neml 27/52; Hâkka 69/7; Hac 22/45

olduğu için yaşadıkları sıkıntı ve acıları anlatan Ürdünlü doktor ve eşinden bahsedilmekte,⁸⁵ İkinci bölümde ise Suriye'deki savaş, felaket ve bunların sebep olduğu olaylar anlatılmaktadır.⁸⁶ Üçüncü bölüme de ise birinci bölüm karakterleri ile ikinci bölüm karakterlerinin karşılaşması ve aradaki bağdan bahsedilir.⁸⁷ Roman gerçek olaylara dayanmaktadır. Burada yazarı farklı kılan şey, Suriye ortamına, Suriye toplumuna yakınlığı ve bu yüzden bunların detaylarına inebilmesidir.⁸⁸

2.3.8. İsmuhû Ahmed (اسْمُهُ أَحْمَدُ):

2017'de Beyrut'ta basılan eser 668 sayfadır. Roman başlığını Saff sûresinin 6. ayetinden almıştır. Romanın olayları, Ahmed'in dünyaya gelmesinden önce, annesinin kendisine Ahmed isminde erkek çocuk müjdesi veren bir kadınla karşılaşmasıyla başlar. Ve Onu doğurduğunda ona Ahmed adını verir. Romanın asıl konusu; Ahmed'in, 1997 yılında askerliği esnasında, dini vecibesi gereği namazıyla alay eden bir grup yahudiye saldırması üzerine girdiği cezaevinde 20 yıl mahkûm olarak kalmasıdır.⁸⁹ İşin en güzel kısmı ise Ahmed cezaevinde kaldığı süre boyunca orasının kütüphane sorumlusu olmuş, oraya yeni bir canlılık getirmiştir. Mahkûmlar eskiden tartıştıkları konuları bırakıp, ilmi münakaşalara girecek seviyeye ulaşmışlardır. Ahmed cezaevini Medrese-i Yusufiye'ye çevirmiştir.⁹⁰

2.3.9. Tis'ate 'Aşer (تِسْعَةَ عَشَرَ):

301 sayfadan oluşan roman, Dâru 'Asîru'l-Kutub tarafından 2018'de Kahire'de yayımlanmıştır.⁹¹ Araştırmamızın konusunu teşkil ettiği için bu romanı ileride detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

2.3.10. Tarîku Cehennem (طَرِيقُ جَهَنَّمَ):

⁸⁵ el-'Atûm, **Hâviye**, s. 121-137.

⁸⁶ el-'Atûm, **Hâviye**, s. 173-242.

⁸⁷ Radine Muhammed Mustafa el-Ğadir, '**el-Binâu'l Fennî fi Rivâyeti Eymen el-'Atûm "Yesme'üne Hasîsehâ"**, 2021. Eymen el-'Atûm, **Yesme'üne Hasîsehâ**, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2013, s.13.

⁸⁸ Kashto, **Tekniyyâtu's-serd fi rivâyâti'l-katib "Eymen el-'Atûm"**, s.30.

⁸⁹ Eymen el-'Atûm, **İsmuhû Ahmed**, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2017, s. 221- 226.

⁹⁰ el-'Atûm, **İsmuhû Ahmed**, s. 348-350, 437-444.

⁹¹ Eymen el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, Kâhire: DâruAsîru'l-Kutub li'n-Neşrve't-Tevzî', 2018.

Dâru ‘Asîru’l-Kutub tarafından Kahire’de 2018 yılında basılmıştır. 501 sayfadan meydana gelen eserin “cehennem yolu” anlamındaki başlığı, Nisa suresinin 169. ayetinden alıntıdır.⁹²

Eymen el-‘Atûm eserlerinde din unsurunu, edebi, tarihi, doğal, mistik ve kişisel bir sembol olarak kullanmayı şiar edinmiş bir şairdir. Direniş mesajını muhatabına iletme, ortak bir vicdan yaratma, işgalci düşmana karşı mücadele ve devrim fikrine katkıda bulunma, cezaevi romanlarının ortak mesajıdır.⁹³ Bunun nedeni, dini miras verilerinin milletin ruhunda özel bir kutsallık rengi kazanması, onun vicdanına bir nevi bağlılık atfetmesi ve bu mirasın milletin vicdanında canlı ve kalıcı bir varlığa sahip olmasıdır.⁹⁴ Hapishane edebiyatına ait olan bu roman, Libya’da mücadele eden mahkûmlardan Ali el-İkrîmî’nin acılarını konu alıyor. Romanda Kaddâfi rejiminin baskıcı uygulamaları ve cezaevlerinde yaşananlar işlenmiş,⁹⁵ ayrıca romanın sonunda Kaddafi’nin ölümü de ele alınmıştır.⁹⁶ Roman sofistike ve etkileyici bir dille yazılmıştır.⁹⁷

2.3.11. Ene Yûsuf (أنا يُوسُف):

Dâru’l-Ma’rife tarafından 2019’da Kahire’de basılmış olan roman 351 sayfadır. “Ben Yusuf” anlamına gelen ismini Yusuf suresinin 90. ayetinden almıştır. Ene Yûsuf, Eymen el-‘Atûm’un en meşhur eserlerinden biri olarak kabul edilir. Arap dünyasında en çok ses getiren ve üzerinde çalışma yapılan romanların listesinde yer alır.⁹⁸ Eser, hiyerarşik ve yukarıya doğru yayılan, irili ufaklı çok sayıda olay örgüsünü içeren Kur’ân’daki Hz. Yusuf (a.s) kıssasının genel çerçevesini korumuştur.⁹⁹ Yazar

⁹² Eymen el-‘Atûm, **Tarîku Cehennem**, Kâhire: DâruAsîru’l-Kutub li’n-Neşrve’t-Tevzî’, 2018.

⁹³ Abbâs Yedâillihî Fârisânî, ‘**İstid’â u’r-rumûz fi şî’ri Eymen el-‘Atûm**, el-Akde miyyeh Lid-dirâsâti’l-İctimâiyyeh ve’l-İnsâniyyeh, 11.2 2019, s.62–70.

⁹⁴ Celîle Şerîfi, ‘**İstid’â u’s-şahsiyyâti’t-turâsiyye fi şî’ri’r-rafd ledâ Eymen el-‘Atûm**’, El-Müfekkîr Cezâir Üniversitesi Dergisi, 2.6 2019 s. 7–27.

⁹⁵ Kashto, **Tekniyyâtu’s-serd fi rivâyâti’l-katib “Eymen el-‘Atûm”**. s.95.

⁹⁶ el-‘Atûm, **Tarîku Cehennem**, s. 9, 27-31, 478-479.

⁹⁷ es-Siddîk Beşîr Nasr, **Vehcu’l-kanâdîl**, el-Müessesetu’l Arabiyyeh li’d-Dirâsât ve’n-Neşr, 2019, S.160-176.

⁹⁸ Eymen el-‘Atûm, **Ene Yûsuf**, Kâhire: Dâru’l-Ma’rife li’n-Neşrve’t-Tevzî’, 2019, 4-8, 9-15.

⁹⁹ Rafîk Bûside ve Feride Deramîniyye, ‘**Tecelli’l-hitabi’d-dîni fi rivâyeti "Ene Yusuf" li Eymen el-Atum**’, 2021, s. 42.

romanı oluştururken Yusuf (as) kıssası için Kur’ân ve Tevrat’ın yanı sıra Kurtubî, Zemahşerî ve İbn Âşur tefsirlerinden de istifade etmiştir.¹⁰⁰

2.3.12. Yevmun Meşhûd (يَوْمَ مَشْهُودٍ):

Dâru’l-Ma’rife tarafından 2019’da Kahire’de yayımlanan roman 368 sayfadır. “Herkesin tanık olacağı gün” anlamındaki başlığını ise Hûd suresinin 103. ayetinden ikibas etmiştir. Roman Arap-İsrail savaşını, Filistin ve Ürdün tarihini, Arap rejimlerini, yöneticilerini ve bunların sonucunda meydana gelen olayları hazin ve trajik bir şekilde okura sunuyor.¹⁰¹ Roman Ürdünlü bir askerın şahsı üzerinden olayları aktarmaktadır.

Romanın başlığı neden “Yevmun Meşhûd” da başka bir şey değil? Kahraman, gözünün önünde olup bitenlere, sağ eliyle yazdıklarına, gerçeğin arkasından geçenlere mi, yoksa perdelerin ardında örülerek gözlerden saklananlara mı tanık oldu? Uyanık gözler ve yaşayan vicdanlar tarafından görülebilecek miydi bunlar?¹⁰² Yazar siyasi olayları ve vatanseverlik ülküsünü kendine özgü üslubuyla aktarıyor burada.

2.3.13. Ardullah (أَرْضُ اللَّهِ):

el-İbdâ’u’l-Fikr aracılığıyla 2020’de Kuveyt’te basılan eser 529 sayfadan oluşmaktadır. “Ardullah” (Allah’ın arzı, yeri) ifadesi Kur’ân’ı Kerîm’in dört ayet-i kerimesinde geçer.¹⁰³ Roman Afrikalı Ömer b. Seyyid adında bir şahsın hikâyesini, inziva hayatını ve seyahatlerini anlatmaktadır.¹⁰⁴ Romanın odak noktası kölelik ve özgürlüktür. Eser yalnızca kölelere yapılan işkenceleri anlatmakla sınırlı olmayıp, batı zihnindeki kölelik kültürünü ve üstünlük kavramlarını derinlemesine ele almasıyla diğer romanlardan ayrılmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Ğıfar Belmu, ‘el-Fâtihatü’n-nassiyye fi rivâyeti “Ene Yûsuf” li Eymen el Atûm’, Yüksek Lisans Tezi, el-Cumhuriyyeh el-Cezairiyyeh ed-Demokratiyyeh eş-Şa’biyyeh Vizâratü et’t’alim el Âli vel Bahsi el ‘ilmi, 2022. s. 30-35.

¹⁰¹ Eymen el-‘Atûm, **Yevmun Meşhûd**, Kâhire: Dâru’l-Ma’rife li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 2019, s.10,109, 114, 119.

¹⁰² <https://www.aljazeera.net/amp/blogs2/2024> (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2024)

¹⁰³ Nisâ 4/97; el-A’râf 7/73; Hûd 11/64; Zümer 39/67.

¹⁰⁴ Eymen el-‘Atûm, **Ardullah**, Kuveyt: el-İbdâ’u’l-Fikr li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 2020, s.21-25, 140-146, 175, 244, 257.

¹⁰⁵ es-Siddîk Beşîr Nasr ‘Eymen el-‘Atûm:Ya ‘sûbu’r-rivâyeti’l-Arabiyye-Siyâha fi Ardillâh’, Neşerat tercemeh el-müesseseh el-arabiyyeh li’d-dirâsâti ven-neşri, 2013, s. 60-70.

Romadaki arz (toprak) kelimesi, okuyucunun zihninde birçok çağrışım uyandırır. “Ardullah” başlığını duyan birçok kişinin tahayyülünde çeşitli motifler yer alabilir. “Dünya topraktır, toprağın hafızası vardır. Toprak sığınaktır. Yeryüzü Allah’ındır. Arz aynı zamanda kimlik ve aidiyettir. Toprak kabirdir. Toprak vatandır ve şefkatli bir anadır.”¹⁰⁶ Romanın son bölümlerinde, hakların elde edilmesi hususunda bilginin silahlara üstünlüğü konusuna dikkat çekilmiştir.¹⁰⁷

2.3.14. Ruûsu’s-Şeyâtîn (رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ):

Dâru’l-Ma’rife tarafından 2020’de Kahire’de basılmış olan roman 199 sayfadan oluşmaktadır. Eser “şeytanların başları” anlamındaki başlığını Sâffât suresinin 65. ayetinden almıştır. Uzun süre uykusuzluk çeken ve farklı zamanlarda Nedim, Hafız, Marks gibi tarihi şahsiyetlerin adını üstlenen bir doktorun psikolojik sorunlarını, ıstıraplarını konu edinen roman, yazarın diğer romanlarından oldukça farklıdır.¹⁰⁸

2.3.15. Mesğabe (مَسْبَغَةٌ):

Dâru’l-Ma’rife tarafından 2021’de Kahire’de basılan eser, 197 sayfadan meydana gelmiştir. Roman Bağdatlı Abdullatîf’in ilim aşkıyla geldiği Mısır’da yaşadığı olumsuzlukları anlatır.¹⁰⁹ Romanın “açlık” anlamına gelen başlığı Beled sûresinin 14. ayetinden alınmıştır.

2.3.16. Hâzihi Sebîlî (هَذِهِ سَبِيلِي):

Dâru’l-Ma’rife aracılığıyla Kahire’de basılan roman, 878 sayfadan meydana gelmiş olup 2021 yılının haziran ayında okurlarına sunulmuştur. Romanın “işte bu benim yolumdur” anlamındaki başlığı Yusuf suresinin 108. ayetinden alıntıdır.¹¹⁰ Bu roman, kahramanı ve karakterizasyonu bakımından Eymen el-‘Atûm’un diğer romanlarından farklılık gösterir. Yazarın kendisi, başrolü oynamaktadır. Roman çocukluktan başlayıp gençlik evresinden şu ana kadar uzanan olayları, biyografik bir şekilde ele alır. Hayattaki deneyimlerini, üniversiteler arası geçişini, öğrenimlerini,

¹⁰⁶ Nasr, ‘Eymen el-‘Atûm"Ya’sûbe Er-Rivâyeti el-Arabiyyeti"siyâhati Ardullah’, s. 69.

¹⁰⁷ <https://arabi21.com/storyamp/1305352>, (Erişim Tarihi: 26 Şubat 2024)

¹⁰⁸ Eymen el-‘Atûm, **Ruûsu’s-Şeyâtîn**, Kâhire: Dâru’l-Ma’rifeli’n-Neşrve’t-Tevzî’, 2020, s.58, 237.

¹⁰⁹ Eymen el-‘Atûm, **Mesğabe**, Kahire , 2021 s. 57.

¹¹⁰ Eymen el-‘Atûm, **Hâzihi Sebîlî** , Kâhire: Dâru’l-Ma’rifeli’n-Neşrve’t-Tevzî’, 2021.

Arap diline olan sevgi ve tutkusunu, yazma deneyimini, kişisel hayatını okurlarına, birtakım tavsiyeler vererek samimiyetle yansıtmıştır.

Romanın ilk bölümünde yazarın küçüklüğü merhaleler halinde kağıda dökülmüştür. Hafızlık yaptığı hocası Şeyh Ali'den bahseder burada. İkinci bölümde çok sevdiği ailesinden, özellikle babasından ve dedesinden, üçüncü bölümde ilim aşkından ve neden okumaya ihtiyaç duyduğumuzdan, dördüncü bölümde Gazâli'nin el-Münkızu mine'd-Dalâl adlı eserinden bir alıntısıyla talebelik hayatına ilk adımlarını atmasından, okul günlerinden, beşinci bölümde hayatındaki çeşitli aktiviteleri ve mühendislik tecrübesinden, Arap diline geçişinden, altıncı bölümde, kütüphanelerden ve kitaplardan, yedinci bölümde kalemin büyüünden, romanlarının küçük özetlerinden ve yazma deneyimlerinden, sekizinci bölümde eserlerinin yayımlanmasından, dokuzuncu bölümde mektuplara olan ilgisinden, onuncu bölümde yaşamında maruz kaldığı zorluklardan ve özellikle hapisane günlerinden, on birinci bölümde Ebû'l-Esved ed-Düelî'den bir alıntıyla birlikte okurlarına vermek istediği öğütlerinden, son bölüm olan on ikinci bölümde ise kendisi hakkında yapılan yorumlar ve bunu söyleyen kişilerden bahseder.

2.3.17. **Savtu'l-Hamîr (صَوْتُ الْحَمِيرِ):**

Dâru Dîvân tarafından Kuveyt'te 2022 yılında basılmış olan eser, 269 sayfa ve 24 bölümden oluşmaktadır. Roman Lokman suresinin 19. Ayetinden başlığını almıştır.¹¹¹ Kahramanı Ebu Sâbır isimli bir eşek olan ve olayları onun dilinden anlatan, mesajları onunla sahibi Şeyh Ali'nin yoldaşlığı üzerinden veren hicivli, felsefi bir romandır. Roman, insanları ve hayvanları karşılaştırmaya çalışıyor¹¹² ve bu anlatım yoluyla insan doğasının özelliklerini ortaya koyuyor. Romanda eşeğin (Ebu Sâbır) geçirdiği dönüşümler ve olayların akışı, onun toplum ve yaşamdaki konumunu öne çıkararak anlatılır. Ayrıca eşek temsili üzerinden demokratik teamüller ve birtakım sivil girişimler de bu romanda konu edilmiştir.¹¹³

¹¹¹ Eymen el-'Atûm, **Savtu'l-Hamîr**, Kuveyt, Dâru Dîvân, 2020, s.1-269.

¹¹² el-'Atûm, **Savt'ul Hamîr**, s. 75-85.

¹¹³ es-Siddîk Beşîr Nasr, **'Min himâril hakîm ilâ savtil hamîr'**, 2022, s.16-32.

2.3.18. Sitte (سِتَّة):

Kuveyt'te el-İbdâ'u'l-Fıkr tarafından 2020 yılında yayımlanmış olan roman, 396 sayfadan meydana gelmektedir. Eser 21 bölümden oluşur.¹¹⁴ Eymen el-'Atûm Gilboa hapishanesinden kaçan altı Filistinli mahkûmun kendisine "Sitte" başlıklı bu son romanını yazmaya ilham verdiğini söyler. Roman gerçek bir hayat hikâyesinin satırlara dökülmüş resmidir. Yazar Filistin davasını her zaman eserlerinde ve hayatında diri tutmuş, bu eserini de yaşanan dramın ölümsüzleştirmek istenmesi üzerine kaleme almıştır. Roman, 6 Eylül 2021'de altı Filistinli mahkûmun, İsrail tarafından müebbet hapis cezası yemeleri üzerine Gilboa hapishanesinden kaçmayı başardığı "Özgürlük Tüneli" operasyonunu anlatıyor. Romana konu olan altı mahkûm Yakoub Kadiri (39 yaşında), Mahmud Al-Arda (46 yaşında), Zekeria Al-Zubaidi (45 yaşında), Yakub Abdul-Jabbar Nfayat (32 yaşında), Ayham Fouad Nayef Kammji (35 yaşında) ve Muhammed El-Arda (39 yaşında)'dır.¹¹⁵

---

¹¹⁴ Eymen el-'Atûm, **Sitte**, Kuveyt, 2020 s. 395-396.

¹¹⁵ <https://www.goodreads.com/book/show/62023677> (Erişim Tarihi:5 Mart 2024)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. “TİS‘ATE ‘AŞER” ROMANININ TAHLİLİ

3.1. ROMANIN TANITIMI

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Arap edebiyatına giren roman türü, Arapçada “رواية” (rivâye) kelimesiyle karşılanmıştır. Bu kelime sözlükte su taşımak, sulamak, hadis ve şiir nakletmek anlamlarına gelmektedir. Hadis ve şiir nakleden kimseye “راوي” denildiği gibi bu işi sürekli yapan kimseye “راويّة” denilir.¹¹⁶ 1914’te Muhammed Hüseyin Heykel’in *Zeyneb* romanının yayımlanmasıyla birlikte Arap edebiyatında gerçek anlamda romancılığın başladığı kabul edilir. Mısır’daki bu hareket 40’lı ve 50’li yıllarda sıçrama yaşamış, tüm Arap ülkelerinde farklı roman akımlarının örnekleri doğmuştur. Necib Mahfuz’un Nobel ödülü kazanmasıyla roman sanatı Arap edebiyatında farklı bir boyut kazanmıştır.¹¹⁷

Ürdün romanı hakkında birinci bölümde verdiğimiz bilgiyle yetinerek burada Eymen el-‘Atûm’un incelememize konu olan *Tis‘ate ‘Aşer* romanını, yazarımızın yaşadığı yer, kültür ve diğer eserleriyle olan bağlantılarını göz ardı etmeden ele almaya çalışacağız.

3.1.1. Romanın Kimliği ve Muhtevâsı

Kahire’deki Dâru’l-‘Asîru’l-Kütüb tarafından 2018’de yayımlanmıştır. Fantastik bir kurguya sahip olan roman, girişte değindiğimiz yazışmalarımızda yazarımızın kendi ifadesiyle *İlahi Komedyâ*’nın modelinden istifade edilerek birçok okur ve eleştirmenin tespitiyle yukarıda da kendisine özel başlıkla yer verdiğimiz “büyülü gerçeklik-gerçekçilik” edebi türleriyle mezc edilerek yazılmıştır. Eser 301 sayfadan meydana gelmektedir. Romanın sonundaki ifadeye göre 1 Aralık 2017 ile 1 Ocak 2018 tarihleri arasında¹¹⁸ bir aylık bir süreçte, yani çok kısa bir zaman diliminde kaleme alınmıştır. 30. baskısı çıkmış olan roman, “on dokuz” anlamındaki ismini

¹¹⁶ Cemâleddîn İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, DâruŞâdir, Beyrût, 1993, Cilt 14, s. 345-348.

¹¹⁷ Rashad Seyidov ve İbrahim Yılmaz, “Necib Mahfuz’un Roman Türünün Gelişimindeki Rolü”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 9, S. 2, 2022, s.327-341.

¹¹⁸ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 300.

Müddessir suresinin 30. ayetinden iktibas etmiştir. Tis‘ate ‘Aşer romanı; konusu ve içeriği açısından yazarın diğer romanlarından değişiklik göstermektedir.

Araştırmamızda okuyup üzerinde çalıştığımız nüsha, Türkiye/Bursa’da Dâru’r-Rumûzi’l-‘Arabiyye tarafından yapılan 30. baskıdır. Eserin bugüne kadar herhangi bir platformda Türkçe tercümesine rastlanılmamıştır.

Romanda konu edilen olayların büyük bir kısmının geçtiği ‘berzah’ âlemi sözlükte “iki şey arasındaki engel” olarak tanımlanır.¹¹⁹ Ölüm ile sûrun üflenmesiyle başlayacak yeniden dirilme arasındaki hayata kabir hayatı denildiği gibi berzah hayatı da denilmektedir. Ölü kabre konulmamış olsa bile bu hayatı yaşıyor kabul edilir.

Romanımız üç bölüm, 38 başlıktan oluşmaktadır. Roman bu dünyadan öteki dünyaya doğru gitmekte olan birinin berzah âlemindeki seyahatini temsil eder.

İlk bölüm kahramanın ölümünden berzah hayatındaki ilk dirilişini kapsar. Neredeyse romanın başından sonuna kadar anonim kalan bir kahramana tanık oluyoruz. Ancak eserin kapsamı dışında, takip eden herkes, romanın satırlarından kahramanın Eymen el-‘Atûm’dan başkası olmadığını ve bu yolculuğun ‘Atûm’un hayal gücünden oluştuğunu görecektir. Bu yolculukta özellikle ‘Atûm’un felsefesini, yaşam biçimini, ölüm ve aşkınlık hakkındaki fikirlerini görüyoruz. Kahraman mezarından dirildiğinde, kendini bir çölün ortasında bulur. Eserin türü olan büyümlü gerçekliğin sembollerine birkaç büyümlü hadiseden sonra rastladığımız on dokuz tüylü Anka kuşunu gördüğü an, yüz yıllar boyunca zamansız ve mekânsız koştığı o zorlu ve heyecanlı yolculuk şekillenmeye başlar. Tüyün düştüğü her bir toprakta, bir ağaç yeşerir ve ağacın altında insanlığın başlangıcından günümüze kadar var olan bazı peygamberler, ünlü filozoflar, bilim adamları, ârifler, din adamları, şairler ve yazarlarla tanışır.¹²⁰

İkinci bölümde, romanın olayları doruk noktasına ulaşır. Kahraman on dokuz tane tüyü toplamayı başardıktan sonra büyümlü gerçekliğin en bariz özelliklerinden birine şahit olduğumuz bir sahneyle buluşturur okurlarını. Birbirini yiyip bitiren mitolojik yaratıklarla dolu gölü geçmeye çalışan kahramanın, zorlu birtakım mücadeleler akabinde nehri geçmeyi başarıp devasa bir bina ile karşılaşmasıyla olaylar devam eder. Tabi bu zorluklar, içsel yolculuğun, mücadelenin, ümidin ve inancın bir

¹¹⁹ Cüneyt Gökçe, “**Berzah**”, İstanbul, DİA, 1992, c: V, s. 525.

¹²⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 7-108.

nevî temsilleridir. Bu binaya girdiğinde kendisini, on dokuz katlı ve içinde insanlığın edebiyat, şiir, tarih, felsefe, mantık, coğrafya, siyaset, ekonomi, bilim ve sanat alanlarında yazdığı tüm eserlerin oluşturduğu bir kütüphanede bulur. Efsanevi olduğu kadar modernitenin hayal gücünü de zorlayıcı bir nitelik taşıyan bu kütüphane, bulutlara kadar uzanan bir kuledir. Bu on dokuz katlı kule de gerçeğin büyüğü tasvirlerinden biridir. Bu modern bina, yüksek teknolojiye sahip, yapay zekâ seviyesinde¹²¹ kişinin gördüğü ve dilediği her şeyi izinsiz olarak sadece düşünmekle elde ettiği farklı bir kütüphanedir. İsimsiz kahramanımızın, hiçbir katı ve hiçbir kitabı bitirmeden terk edemeyeceği o teknoloji abidesi mekâna girmesiyle, olayların akışı devam eder.¹²²

Üçüncü bölüme ulaştığımızda ise isimsiz, yorgun ve ilim aşığı bu kahramanımız, sembolik tüyleri farklı bir durumda, ölümlerin mezardan çıkması için kullanır. Bu sahnede kahraman, istediği ve seçtiği kişilerin kabirlerini kendisine ışık olan hocasının yardımıyla ziyarete gider. Tüyü nasıl kullanacağını ve kabirdeki kişinin nasıl diriltileceğinin simgesel işaretini aldıktan sonra, yapılan bir hatayla tüm kabir âleminin diriltilmesi sahnesine geçilir. Bu sahne, aşağıda detaylarıyla anlatacağımız kısım olan diriliş bölümüdür. İsmi verilmeyen görevli meleklerden birinin, tüm mezarlıklardan insanlığa “Artık Allah’a arz edileceksiniz!” çağrısını yaptığı o an, okurda uyandırılan ciddi bir merak duygusuyla birlikte roman son bulur.¹²³

3.1.2. Romanın Yazılış Amacı

Yazarımız Eymen el-‘Atûm Arap camiasında, cezaevinde siyasi bir nedenden kısa bir müddet kalması ve birçok romanının türü olması sebebiyle “cezaevi romancısı” olarak anılmaktadır. Amacı hem geçmişi bugüne taşımak hem de kendi döneminin siyasi baskılarını edebiyat dilini kullanarak ifşa etmek ya da eleştirmektir. “Zira roman, yazarın kendini ifade etme alanıdır. Mahrum bırakılmış ifade özgürlüğü,

---

¹²¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 144-145-146-147.

¹²² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 109-231.

¹²³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 231-300.

bu türden romanlar ile geri alınmak istenmektedir. Rejim ve rejim unsurlarının roman üzerinden eleştirilmesi amaçlanmaktadır.”¹²⁴

Tis‘ate ‘Aşer romanına gelince, kanaatimiz; yazarımızın kendisine atfedilen “cezaevi romancısı” isimlendirmesini değiştirme arzusu, farklı bir alanda kendini görme ve gösterme düşüncesidir. Okuruna vermek istediği mesajı, edebiyatın hazzını aldırarak, din eşiğinden sessizce geçirip insanın içsel yolculuğunu ve nereden gelip nereye gideceği noktasındaki sorgulamasını ortaya çıkarmaktır. Eymen el-‘Atûm’un hemen hemen her eserinde edebiyatı araçsallaştırarak okurlarına irşad ve şuuru kazandırmaya çalıştığını düşünmekteyiz. Bunu yaparken edebiyatın gücünü kullanmış ve hem romancı kimliğinden hem de uğruna mühendislik mesleğini terk ettiği Arap dili ve edebiyatı sevdasından uzaklaşmadan, inandığı doğruları eserlerine yansıtmıştır.

Kendisiyle yapmış olduğumuz -ve girişte aktardığımız- röportajdan hareketle Eymen el-‘Atûm’un bu romanı kaleme alırken ki hedefinin evvela düşünme biçimini kâğıda aktarmak olduğunu gördük. Aynı şekilde kitaplara olan yirmi yıllık sevdası ile elde ettiklerinin ne kadarını muhafaza ettiğine şahit olma düşüncesiyle yazmaya başladığını bildirmişti. Tüm fikir işçiliğini bu esere sığdırmak istediğini, hedefine ulaştığını ve bu romandan sonra kendisini daha açık bir şekilde gördüğünü bizlerle paylaşmıştı.

Tis‘ate ‘Aşer romanının yazarın kültür birikimini kâğıda dökme amacı için bir araç olarak seçildiğini, eserde geçen peygamberler, filozoflar, tarihçiler, şairler ve ilim adamlarının isimlerinden, haklarındaki malumatlara ve sözlerine kadar herhangi bir yerden alıntı yapmadan, sadece bir ayda roman formatına dönüştürüldüğünü de buna eklememiz gerekir. Yazar böyle az bir zaman diliminde kaleme aldığı ansiklopedik tarzda yazılmış bu farklı romanı, diğer hiçbir romanıyla aynı kefeye koymadığını beyan ediyor.

Yazar her eserinden, özellikle bu romanından sonra “Allah’a sunsam, bundan kabul buyurur mu acaba?” sualini sorduğunu, çünkü amacı araçsallaştırmadan insanlığa ve onun sonsuzluk algısına rıza-ı ilahi çerçevesinde hizmet etmeyen hiçbir şeyin faydalı olmadığını ısrarla ifade etmektedir.

---

¹²⁴ Ahmet Kazım Ürün, “**Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar**”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 35, Haziran 2016, s. 43.

3.1.3. Roman-Giriş İlişkisi

Romanın bütünü ile girişi arasındaki uyum, okurun romana bakışını etkileyecektir. Güçlü romanların sağlam girişleri bulunur.¹²⁵ Bu açıdan baktığımızda bizim romanımızda da yazarın esere Ali b. Ebî Tâlib'e nispet ettiği النَّاسُ نِيَامٌ فَإِذَا مَاتُوا انتَبَهُوا “İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar” ifadesiyle giriş yaptığını görmekteyiz.

Eymen el-‘Atûm romanının bütün olaylarını, romana giriş olarak seçtiği bu ifadede toplamış ve esere ait büyük muhayyileyi en başta biz okuyucularına hissettirmiş bulunmaktadır. Bu sebeple bu girizgâh, hikâyenin ana fikri ve özü değerindedir. Bu sözünün metnin tamamıyla tam bir ahenk gösterdiğini söyleyebiliriz. Nitekim bu sözün ardından bir “üfleme” (nefha) ile birinci bölüm başlar ve burada kahramanın kabirdeki dirilişi ve sonraki olaylar seyrini izler.

3.1.4. Romanın Yan Metinleri

İlk olarak Fransız Gerard Genette tarafından kullanılan¹²⁶ ve “yan metinsellik” şeklinde ifade edilen bu kavram, metnin kapak tasarımından arka kapak yazısına veya baskı bilgilerine kadar onun kimliği hakkındaki fiziki verilerdir. Bu öğeler aynı zamanda okurun metni hangi açıdan ve nasıl algılaması gerektiğini ortaya çıkaran bir rehberdir. Dolayısıyla, bir eserin yan metinsel öğeleriyle beraber bir anlam ifade ettiğinin hesaba katılması ve bu anlam oluşumuyla birlikte ele alınması gerekir.

3.1.4.1. Kapak

Kapak kitapla okur arasındaki iletişimi sağlaması açısından ilk göze çarpan unsurdur.¹²⁷ Kitap kapakları eserin kültürel aidiyeti hakkında bir fikir vermektedir.¹²⁸

¹²⁵ Murat Gülsoy, “**Büyü Bozumu**”: Yaratıcı Yazarlık, İstanbul: Can Yayınları, 2015, s. 95-97.

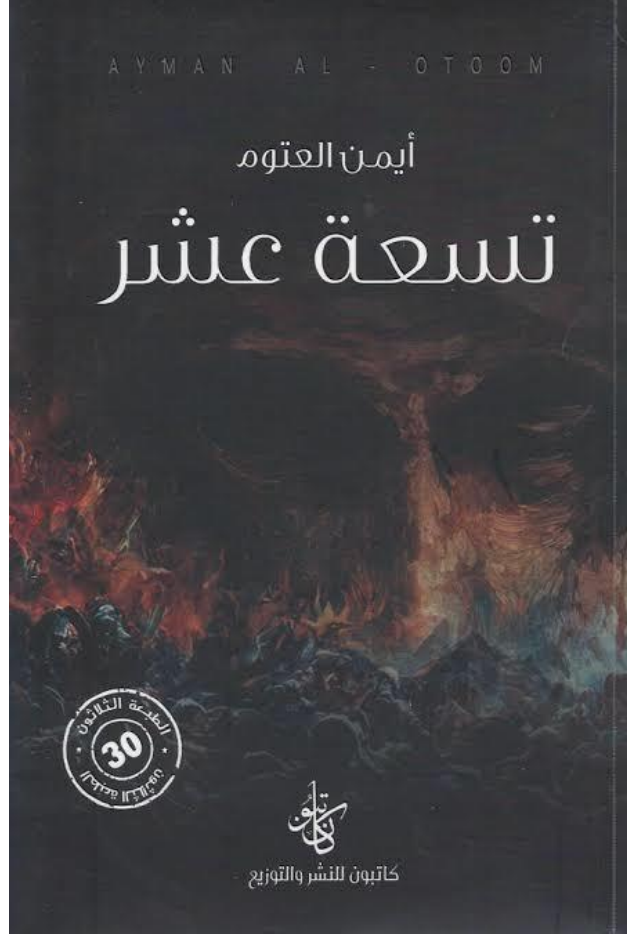
¹²⁶ Sevim Akten, “**Tahsin Yücel’in Kurmaca Yapıtlarının Başlıkları**” VIII. Ulusal Frankofoni Kongresi CongresNational De La Francophonie, Bildiriler/Actes, Tekirdağ 16-18 Mayıs 2012, s. 7,8. Bkz. önsöz Gerard Genette, **Paratexts Thresholds of interpretation**, çev. Jane E. Lewin Cambridge University Press, 2001, s.20.

¹²⁷ Ömer Can Sorgunalp, “**Kitap Kapağı Tasarımında Görsel Bütünlük**”, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2017, s.7.

¹²⁸ Özge Çelik, **Kurumsal Metinlerin Çevirisinde Yanmetinler ve İşlevleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim Anabilim Dalı Çeviri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.28-35.

Bu açıdan biz de eserin kullandığımız baskısındaki ön ve arka kapağını aşağıda değerlendirmeyi uygun gördük.

3.1.4.1.1. *Ön Kapak*

Görsel 3.1. “Tis'ate 'Aşer” ön kapak

Tis'ate 'Aşer adlı roman şu ana kadar 30 farklı kapak tasarımı ile okurlarına arz edilmiştir. Burada incelediğimiz kapak tasarımı 30. baskıya aittir. Eserin ön kapağının en üst bölümünde büyük, her harfi arasında boşluklar bırakılarak ve silik harflerle yazar adının Latince yazılışı olan A Y M A N A L O T O O M yazılıdır. Hemen altında Arapça olarak küçük fakat daha belirgin harflerle yazarın ismi أيمن العتوم şeklinde tekrar edilmiştir. Yazar isminin altında ve daha büyük puntolarla eserin ismi olan تسعة عشر ifadesi dikkat çekici bir şekilde tasarlanmıştır. En alt sol kısımda baskı sayısı rakamla 30 ve yazıyla الطبعة الثلاثون şeklinde yazılıdır.

Romanın içeriği hakkında okuyucuya birtakım işaret ve ipucu veren kapakta, bazı çağrışımların yapıldığı görülür. Romanın ön kapağında illüstrasyon tekniği kullanılmış olup, bu illüstrasyonda siyah fonun derin arka yüzeyinde ateşi ve cehennemi çağrıştıran koyu turuncu bir hava verilmiş. Bu derinliğin içlerinden geçen gri tonlamalarla cehennem ateşi algısı yaratılmaya devam edilmiş olup, yerin dibine inildikçe acı çeken, sîmâsız insan yığını betimlemesi yapılmıştır. Ateşin alevlerinin yükseldiği yerde ise gözlerin merkezde olduğu büyük bir insan yüzü vardır. Romanı okuyan kişi bu belli belirsiz yüze baktığında roman kahramanını tahayyül edecektir. Yazılar beyaz fonda tercih edilmiştir ve bu yazı kapakla ve okuyucuya hissettirmek istenen algıyla tam bir insicam içindedir.

Bu işaret ve göstergelerden yola çıkarak ön kapak-metin içeriği ilişkisi bağlamında bazı çıkarımlar yapabilmemiz söz konusudur. Eser adını Kur'ân ayetlerinden alıntılanmış olması hasebiyle, Müddessir suresinin 30. Ayeti olan **عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ** “Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır”, ayetinin mealıyla dikkatlere sunulmuş olup, sanki ayetteki mananın anlaşılmasının hedeflendiğini görmekteyiz. Aşağıda da ifade edeceğimiz üzere başlık ve içerik biz okurlara ters köşe yaptırmış, ayetten genel olarak uzak bir ifade örüntüsüyle eserde yerini almıştır. Böylece okur, kapak resminden romanın hangi türe ait olduğu kanısına varamamıştır. Kitap kapağının hâkim rengi siyahtır. Roman berzah âlemi ve uzun bir yolculuk üzerine kuruludur. Bu bağlamda siyah altına turuncu rengin kullanılması kapakta karanlık ve acıyı akabinde özel ve sükûnete de işaret edebileceği düşüncesine varılabilir.

3.1.4.1.2. *Arka Kapak*

Görsel 3.2. “Tis’ate ‘Aşer” Arka Kapak

Kitapların arka kapakları genelde okuyucuya kitap hakkında kısa ve özet bir bilgi vermeyi hedefler.¹²⁹ Bazense kitabın içinden bir paragraf seçilerek bu yazı arka kapağa konulur. *Tis’ate ‘Aşer* adlı romanın arka kapağı incelendiğinde roman içerisinden bir paragrafın alıntılandığı anlaşılmaktadır. Metnin Arapçası ve tercümesi şu şekildedir:

كُنْتُ أَشْعُرُ دَائِمًا أَنَّ بَابًا يُفْضِي إِلَى مَكْتَبَةٍ مِنْ خَلْفِهِ، لَيْسَ بَابًا عَادِيًّا، إِنَّهُ بَابٌ يَفْتَحُ عَلَى الْمُطَّلَقِ، وَعَلَى الْحَيَاةِ الْأُخْرَى الْأَكْثَرَ إِذْهَانًا وَعُمُوضًا وَسِحْرًا. إِنَّهُ بَابٌ يَفْصَلُ بَيْنَ حَيَاتَيْنِ، بَيْنَ حَيَاةٍ تَأْفَهُةٍ سَانِجَةٍ. وَبَيْنَ حَيَاةٍ جَادَةٍ نَابِهَةٍ. لَكَانَ الْبَابُ هُوَ الْبَرَزْخُ بَيْنَ هَاتَيْنِ الْحَيَاتَيْنِ، وَعَلَيْهِ فَإِنَّهُ مِنَ اللَّائِقِ أَنْ تَخْلَعَ عَنْكَ تَفَاهُتَكَ قَبْلَ أَنْ تَخْطُوَ الْخُطْوَةَ الْأُولَى عَبْرَ هَذِهِ الْبَوَابَةِ، وَتَلْبَسَ لِبَاسَ الرُّهْبَانِ الْمُقِيمِينَ فِي حَضْرَةِ الصَّلَاوَاتِ الطَّاهِرَةِ

“Her zaman bir kapının arkadan bir kütüphaneye açıldığını hissediyordum. Sıradan bir kapı değil; mutlak olana, daha şaşırtıcı, gizemli ve büyümlü olan diğer hayata açılan bir kapı bu. Sıradan ve sade bir hayat ile ciddi ve parlak bir hayat arasındaki iki yaşamı ayıran bir kapı. Fakat o kapı; bu iki hayat arasındaki berzaktır

¹²⁹ Turan Asan, Akdeniz Sanat Dergisi, “Kitap Kapağının İki Yüzü” 15/28, 26 Temmuz 2021, s. 239.

ve bu nedenle bu kapıdan ilk adımı atmadan önce sıradanlığınızdan kurtulmanız, saf duaların huzurunda ikamet eden ruhbanlık kıyafetlerinizi giymeniz uygundur.”

Bu metin ile okurun ilgisi uyanık tutulmaya çalışılmış, aynı zamanda romanın içeriğinden haberdar edilmek istenmiştir. Arka kapakta metin, düz renk zemin üzerinde farklı bir yazı karakteriyle ve kolay okunabilir bir puntoyla tasarlanmıştır. Kapağın üst kısmında eserin adı “N I N E T E E N” şeklinde İngilizce yazılmış, alt solda baskı sayısı alt sağda romanın ismi **تِسْعَةَ عَشَرَ** şeklinde eserden alıntının üzerinde verilmiştir. Son olarak metnin altında ise yazara ait diğer kitapların kapak resimleri konulmuş, en altta ise barkot numarası ve yayınevi bilgileri basılmıştır.

3.1.4.2. Başlık

Esere verilen başlık, metne bir kimlik kazandırması ve okuyucuya eseri tahayyül ettirmesi noktasında en önemli unsurlardan birisidir. Eserleri birbirinden ayıran ilk olarak isimleridir. Gülsoy’a göre “Metnin başlığı/adı metnin bir parçasıdır. Bir şeyin adı biraz da kendisidir. (...) Metnin adı, yazarının metindeki vurgusuna işaret eder.”¹³⁰

Başlık kelimesi Arap dilinde **عنوان** tabiriyle kullanılır. Bu kelimenin lügavî anlamına bakıldığında sözlükte **عنا** ve **عن** maddeleri altında ele alındığı görülür. Bu kökler iki temel manayı ifade etmektedir. Bunlardan birincisi “bir şeyi ima etmek” diğeri “bir şeyin başka bir şeye işaret etmesi” demektir. Bu anlamda başlık metnin içeriğine yoğun bir şekilde ima ve işaret etmektir, denilebilir.¹³¹

İlk bakışta yazarın tüm eserindeki stratejisinin tek bir yaklaşım üzerine ve başlıklarını Kur’ân ayetlerine dayandırıp Kur’ân-ı Kerim’in cümle ve yapılarından alıntılar yapmaya yönelik olduğunu fark ediyoruz. Kur’ân-ı Kerim, cümleleri ve ayetleriyle, Eymen el-‘Atûm’un bütün romanlarında, yalnızca başlıklar düzeyinde değil, aynı zamanda anlatı metninin yapısında ve metinlerarasılığında da güçlü bir olguyu temsil etmektedir. Daha önceki başlıklarını da Kur’ân metinlerine dayanarak

¹³⁰ Gülsoy, **Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık**, s. 95.

¹³¹ Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, **Lisânu'l-'Arab**, Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1993, s. 879.

oluşturması, aynı zamanda Kur'ân'ın edebi üstünlüğüne yönelik bir atıf olarak da değerlendirilebilir.¹³²

Tis'ate 'Aşer romanının ismi Müddessir suresinin 30. ayetinden iktibastır. Bu ayet **عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ** "Üzerinde on dokuz vardır." anlamına gelmektedir. Müfessirler Kur'ân'ı Kerîm'de cehennemde görevli on dokuz meleği¹³³ ifade etmek için bu ifadenin kullanılmış olduğunu söylerler. Yazar hayalî bir yolculuğu anlattığı bu romanını, on dokuz sayısı üzerine bina etmiş ve bu sayıyı, romanın birçok olayıyla ilişkilendirmiştir. Okur eseri ilk eline aldığı anda başlıktan hareketle cehennemden bahseden bir hikâye bekliyorsa da romanı okuduğunda konu beklentisinin aksine cereyan edecektir.

Romanın kahramanı, kabirden uyandığında boşluktan gelen bir sesle kayanın üzerindeki harfleri okuması gerektiğini düşünür ve bunu yapmanın bir yolu olduğunu hisseder. Uzun süren uğraştan sonra parmaklarıyla harfleri okuyup taşın üzerinde **عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ** ifadesinin olduğunu anlar.¹³⁴ Böylece berzah yolculuğu kabirden kalkmasıyla başlayacaktır. Kahramanın yıllarca tek başına aç, susuz, yalnız bir halde ve kendisi gibi nefes alan birine ulaşmak için koştuğu o anlarda şöyle bir hadise yaşanır¹³⁵:

*"Uyudum, uykumda Anka kuşunun yeniden gözüküğünü gördüm, bu kez bana dedi ki: 'Bayılmadan önce başka bir tüy düşürdüğümü görmedin mi? Her bir tüy ağaç büyütüyor, ağacının dalında başımdan düşen tüyü bulacaksın, onu oradan alırsan fani dünyanın insanlarını o ağaçların gölgelerinde dolanırlarken göreceksin, sen onları göreceksin ama onlar seni görmeyecek, sen onları duyacaksın ama onlar seni duymayacak.' Herhangi bir anda gözden kaybolması beklenen biri gibi sordum: 'Ey uğurlu kuş! Başından kaç tüy düştü?' Endişelerimin sesini duyan biri gibi idi, rüyanın karanlığında kayboldu."*¹³⁶

¹³² Şinkâr, "Atabetu'l- 'unvân fî rivâyati Eymen el-Atûm" s. 45-74.

¹³³ Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, **Mefâtîhu'l ğayb**, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420, 30/708-712; İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, **et-Tahrîr vet-tenvîr**, 30 c. Tunus, Dârü'l-tevziyye, ,1984 C.XIX, s. 312.

¹³⁴ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s.14-15.

¹³⁵ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 37-39.

¹³⁶ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 38.

Bahsi geçen Anka kuşunun düşürdüğü **on dokuz** tüy, tam **on dokuz** ağaç yeşertecek ve ağaçların altında peygamberlerden filozoflara, tarihçilerden şairlere kadar karşılaşılabileceği topluluğa giderek on dokuz tüyü birtakım zorluklarla toplaması gerekecektir. Başlık burada bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine başka bir pasajda on dokuz sembolü şu şekilde geçmektedir:

*“İşte buradan yeni bir ağaç görünüyor! Birinin şöyle okuduğunu duydum: ‘Güzel söz, güzel ağaca benzer.’¹³⁷ Böylece oraya vardım ve bir de baktım ki dünyanın bütün bilge adamları orada, ahlaki öğretilerle iştilmişler. Altında Lokman Hekim, Konfüçyüs, Sokrates, Platon, Aristoteles, İbn Rüşd, er-Razi, İbn Sina, Plotinus, İbn Haldun, Marcus Aurelius, el-Kindi, el-Farabi, İbn Bâcce, Thomas Aquinas, Spinoza, Nietzsche, Kant ve Sartr’i buldum. Bunlar **on dokuz** filozof ve bilgedir.”¹³⁸*

Bu ve bunun gibi birçok yerde, eser başlığının üstlendiği role şahit oluyoruz.

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ayetinden alıntı yapan yazarımızın, bu başlığı okuyucuda büyük bir soruyu gündeme getirmiştir. Niçin bu sayı?

Fahreddin er-Râzî, Mefâtihu'l-Gayb adlı eserinde ayeti şu şekilde tefsir etmiştir: “Ey iman edenler! Hem kendinizi hem de ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan o müthiş cehennem ateşinden koruyun! Onun başında, Allah’ın emirlerine asla karşı gelmeyen ve kendilerine verilen her emri eksiksiz yerine getiren son derece acımasız, güçlü ve sert tabiatlı melekler vardır.” (Tahrim 66/6) Bunlar, cehenneme sahip olan, onu koruyan, cehennem ve cehennemliklerle alakalı tüm faaliyetleri yürüten zebânî meleklerdir. Başkanları “Mâlik”tir. (bkz. Zuhruf 43/77) Rivayete göre cehennem üzerinde on dokuz bekçinin olduğunu bildiren âyet-i kerîme inince, Kureyş liderleri bu sayı ile alay ettiler. Ebu Cehil: “Ben Ebu Kebşe’nin oğlunun size cehennem bekçilerinin on dokuz olduğunu haber verdiğini duyuyorum. Sizler ise demir gibi pehlivanlarsınız. Her on kişiniz onlardan birinin hakkından gelemez mi?” dedi. İçlerinden iri yarı bir adam olan Ebu’l-Eşed el-Cumahî: “Ben sizin yerinize onlardan on yedisinin hakkından gelirim, siz de benim için ikisinin hakkından geliverin” dedi.

---

¹³⁷ İbrahim, 14/24

¹³⁸ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s.67.

Bunun üzerine 31. âyet nâzil olup, bunların insan gücü yetecek adamlar değil, melekler olduğu haber verildi.”¹³⁹

Ancak yazarla yaptığımız söyleşide, kendisinin bu sayıyı cehennem melekleri şeklinde yorumlayan müfessirlerden ziyade, onu insanı cehenneme götüren yalan, hile, aldatmaca vs. kötü hasletler olarak yorumlayan müfessirlere meylettğini ve bunun üzerine romanı kaleme almaya karar verdiğini söylüyor. Dolayısıyla yazar bu ayetin çeşitli tefsirleriyle meşgul olmuş ve ardından yeni yazacağı romanda bu sayıyı bir sembol olarak kullanmaya karar vermiştir. Kanaatimizce roman, cehennemi ana konu olarak ele almasa da yazar on dokuz yaratılış ağacı ve tüylerinde, makam kalesinin zeminlerinde, bilginin sınıflandırılmasında, kabirlerden uyanış için atılacak on dokuz adımda anlatının katmanlarını bu örneklemeler üzerine kurmuştur. Dante'nin *İlahi Komedya*'sındaki o yolculuktan da etkilendiğini hatırlarsak bu sayının, yazarın sembolizmi olduğunu ifade edebiliriz.

3.1.5. Romanın Özeti

Tis'ate 'Aşer büyüğü gerçekçilik akımına uygun yazılmış postmodern bir romandır. Postmodern romanda klasik bir olay örgüsünden bahsetmek mümkün değildir. Üç farklı bölüm, parçalı bir şekilde geriye dönüşlerle anlatılmıştır.

Eymen el-'Atûm, anlatımına Ali b. Ebi Talib'e nispet ettiği şu sözlerle başlamıştır: “İnsanlar uykudadır, öldüklerinde uyanırlar.” Bu sözle romanın sınırları ve kapsamı okuyucunun roman hakkında ki muhayyalesini çizmede yardımcı olmuştur.

Romanın olayları, yazarın adını vermediği, ölüme mahkûm olan ve bu dünyayı kütüphanesinde terk eden, bilinmeyen bir süre mezarında kalan kahramanının kurgusal bir hikâyesi etrafında döner. Bütünsel olarak öteki dünyaya bir yolculuğu temsil eder. Azmin, ısrarın ve devamlılığın ciddi bir resimde olmuştur.

İlk olarak kitapları çok seven ve kütüphanesine kutsallık saygınlığı gösteren isimsiz bir başkahraman mevcuttur. Kahraman, elinde kitabıyla raflarını istiflerken son nefesini vererek fani hayatına veda eder. Mezarından berzah dünyasına *عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ* cümlesinden oluşan bu üç kelimeyi keşfetmeyi başararak olmuştur.

¹³⁹ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, XXX, s. 179.

Kahraman kabirdeyken kayadaki harflere doğru kafasını kaldıramadığı için sadece parmaklarıyla dokunup okumaya çalışır bu ibareye ve mezar büyüğü bir şekilde yararılır... Uyandıktan sonra o yoğun sessizlik ve boşluğa denk gelen kahramanın aksülamel göstermesi kaçınılmaz olacaktır. Zira bir yıl boyunca, boş alanda yarış pistinde koşan tek koşucu o'dur. Bir insan ya da bir canlı bulabilme ümidiyle bu labirent okyanusunda yüzmeye çalışır yıllarca. Bunca süre yalınayak koştuğundan sonra, gökyüzünde uçan efsanevi bir Anka kuşuna tesadüf eder. Bu efsanevi kuş, tüyünü düşürüp kaybolana kadar onun peşinden yalvararak gider. Kahramanımız, zamandan ve mekândan binlerce yıl önce yok olmuş insanlarla karşılaşacaktır bu Anka kuşu sayesinde.¹⁴⁰ Anka kuşundan on dokuz tüy, belirli aralıklarla, belirli topraklara düşer ve her düşen tüyün toprağından bir ağaç yeşerir. Kahramanımız o ağacın altında bilge adamların, filozofların, liderlerin v.b ruhlarıyla tanışır ve aralarında kısalı uzunlu diyaloglar geçer. Kurtuluşu için Anka kuşundan düşen her tüyü bir şekilde toplamak zorunda olduğunun bilgisine rüyasında ki şeyhi sayesinde ulaşmıştır. Bu nedenle her tüyün toprağına düşmesiyle büyüyen ve ayrı ayrı isimlerle anılan o ağaçlara uğrama yolculuğı başlar. Bu ağaçlar, altında bulunan şahısların dünyada yaptığı eylemlerine göre isimlendirilmiştir:

İlk ağaç olan Kutsal Âdem Ağacının altında, Âdem (a.s), oğulları ve Nuh (a.s.) ile tanışır. İkinci Yeşil Ağacın gölgesinde, açgözlü, obur ve yetim parası yiyenlerle bulunduğu gibi, el-Ahveş, İmrulkays, Hammad gibi birçok şaire tesadüf eder. Üçüncü Bilgi Ağacının altında İbrahim a.s.'ın oğulları ve Ömer bin Abdulaziz ile buluşur. Süfyan es-Sevrî, Hasan-ı Basri ve Rabi'atü'l-Adeviyye ve birçok İslam bilginiyle karşı karşıya gelir. Hz. Yusuf, İbn Sirin, Nostradamus ile bulunduğu dördüncü ağaç ise Vahiy Ağacı olarak kendini gösterir. Beşinci ağaç Sesler Ağacında Ebu İshak el-Mevsili, İbn Süreyc el-Mekki, Heyman el-Ezrahi, İbn Mesud, Ebu Musa el-Eş'ari gibi isimlere rastlar. Altıncı ağaç Uyku Ağacı'dır. Burada belli biriyle tanışmamış sadece gölgesinde uyuyan birçok insana şahit olmuştur. Yedinci ağaç olan Bilgelik Ağacı ise filozoflar ve ünlü şahsiyetlerin simalarıyla doludur. Platon, Aristoteles, İbn Rüşd, Lokman Hekim, Vehb b. Münebbih, Gazâlî vb. kişilerin kendi aralarında birçok konuyu müzakere ettiklerini ve insan yığınlarına kelâmi disiplinleri anlattıklarını

---

¹⁴⁰ el-'Atüm, Tis'ate 'Aşer, s. 27-37.

izlemler. Gazâlî ise kendini diğer mütekellimlerden soyutlamış tek başına, varlığa mâna veren duruşuyla kahramanın dikkatini celbetmiştir. Sekizinci ağaç Kötülük Ağacı'dır ve onun civarında gıybet, yalan, açgözlülük, ihanet, zina, büyücülük, ikiyüzlülük vb. on dokuz günahın timsalleri bulunur. Dokuzuncu ağaç olan Kalem Ağacı'na gelince, orada Muhammed Raşid Rıza, Hasan el-Benna ve Kurtubî gibi şahsiyetlere denk gelir. En güzel tüy rengi bu ağaçta zuhur etmiştir. Eserin isminin bu ağaçta tefsirine denk gelmiş olmasının bir sonucu olabilir. Onuncu ağaç Biat Ağacı'dır. Orada İkrime b. Ebu'l-Hakem, Zeyd b. Sabit ve on iki Ensar lideriyle görüşür anlatıcımız. Mesh Ağacı olarak anılan On birinci ağacın altında yemin tacirleri ortaya çıkar. On ikinci ağaç Zakkum Ağacı'dır. Altında zina edenlerin ve Allah'a iftira atanların bulunduğu, etkileyici ve sorgulatici bir ağaçtır. On üçüncü ağaca gelince bunun Nifak Ağacı olduğu söylenmiştir. On dördüncü ağaç da Lanetli Ağaç'tır. Altında şeytanlar, İblis ve bunun gibi büyülü varlıklar resmedilir. On beşinci ağaç İncir Ağacı'dır. Çorak bir ağaçtır ve altında cimriler vardır. On altıncı ağaç olan Kabak Ağacı'nın gölgesinde Hz. Yunus meşhur hikayesiyle olayların akışında yerini alır. On yedinci ağaç Tevbe Ağacı'dır, altında Malik b. Dinar'a rastlar kahramanımız. On sekizinci ağaç Sidra Ağacı'dır. Bunun altında Hamza b. Abdulmuttalib ve Ferme b. Amr el-Cüzami'nin de bulunduğu şehitler vardır. On dokuzuncu ağaç ise Sonsuzluk Ağacı'dır. Onda sebzeler, meyveler, sayısız nimetler vardır. Kahraman her ağacın altından on dokuz tüyü almak için belirli ruhi, nefsi ve bedensel mücadele örneğiyle aradığını bulmaya vesile olacak olan bu tüyleri toplamayı başarır. Tüylerin totalini toplamayı başarınca kolay bitmeyecek olan ve efsunlarla dolu yoluna koyulur.¹⁴¹

Büyülü ama gerçek algısından sapmayan bu yolculukta, cennet nimetlerinin görüldüğü müthiş bir mekân keşfeder başkahraman. Orada yıllar boyunca kalır. Ne isterse, neyi arzularsa aklından geçirdiği an gerçekleşir. Lakin bir şeyin farkına varır; insanoğlunun zıtlıklarla kâim olduğunu. Hastalık yoktur ki sağlığın kıymetini bilsin, açlık yoktur ki tokluğun tadına varsın, yorgunluk yoktur ki dinlenmenin lezzetine ulaşsın. O fâni aklı ve hisleriyle düşündüğü için bu cennet rutinine daha fazla dayanamayıp nimet köşkü olarak isimlendirdiği yerden kaçabilmek adına çıkış yolları arar. Ayrıca yalnızlıktan o kadar bunalmıştır ki sadece kendisi gibi bir nefes

¹⁴¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 41-95.

bulabilmek adına uzun ve zorlu bir mücadeleye baş başa kalır. Birbirini yiyip bitiren mitolojik yaratıklarla dolu bir gölü geçmek zorundadır bu uğurda. Destansı, vahşi hayvanların bulunduğu nehrin sahneleri kahramanımızı uzun süre kendi nefsiyle savaştırmasına sebep olur ve sonunda başarır. İçinde edebiyat, şiir, tarih, felsefe, mantık, coğrafya, siyaset, ekonomi, bilim ve sanat alanlarında yazılan tüm eserlerin ve kütüphanenin barındığı büyümlü bir kale bulur. On dokuz katı muhteva eden büyük bir mühendislik ve modernitenin timsali olan bu büyük kaleye şaşkınlık içinde girmeyi başarır.¹⁴² Bu kale, aslında bilinenin inşasıdır. Çünkü burada kahramanın bizatihi yazarın kendisinin mühendislik şaheseri olduğu aşikârdır. Her katı bir bilim dalına ayrılmış olan bu kütüphanede, bir kattaki tüm kitapları bitirmeden diğerine geçiş sağlayamaz anlatıcı kahraman. Kalenin katları dini kitaplara ayrılan zemin kat ve onun üzerindeki dokuz katla başlar. Altında da dokuz kat vardır; en yüksek katı felsefe katı, en alt katı ise sihirli kattır. Yüksek teknolojiye sahip, yapay zekâ seviyesinde, tek tıklamayla kitaplar arasında ve kütüphanenin tüm katmanlarında geçiş yapılan bir kale olarak okurların zihninde şekillenir. Başka bir tıklamayla gelmiş geçmiş tüm yazarların bütün kitaplarına ulaşılabilir. Üçüncü tıklamayla o istenilen kitaplara geri dönülebilmesinin yanı sıra dünyada okunması yasaklanmış olan, kalıcı olarak imha edilen her kitabı da bulabilir. Bu kale, insan yaşamına ait tüm yazılı içerikleri barındırmaktadır. Kütüphanedeki ilk ve en merkezi katın din olduğu, yazarımızın “*din her şeyin temelidir*” hayat düsturunu yansıtmak istemiş olabilir.¹⁴³

Kahraman, gökyüzüne açılan katta, on yedinci yüzyıl filozoflarından Pierre Bayle'nin¹⁴⁴ yazdıklarını okurken bulutları görür. Her katta ne kadar süreceğini bilmediği bir zaman geçiren isimsiz kahramanımız sonunda büyü ve kötülüklerle alakalı kitaplar için ayrılmış olan kata denk gelir. Sanki orada kötü ruhların, iblislerin ve şeytanların varlığını hisseder. O zemin onu tamamen sıkıştırıp kalbini boğmuştur âdeta. Romanda şöyle geçer:

---

¹⁴² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 108-114.

¹⁴³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 115-132.

¹⁴⁴ Fransız filozoflarından Pierre Bayle; kuşkuculuğunun Hume'un düşünce çizgisindeki tesircisi olarak ünlenmiş ‘Tarihsel ve Eleştirel Sözlük’ün [İnsan Tabiatı Üzerine İnceleme] ortaya çıkan yansımaları üzerinden takip edilebilmektedir. Harold W. Noonan, **Routledge Philosophy Guidebook to Hume on Knowledge**, London, Routledge, 1999. s. 22 – 23. Özgün Burak Kaymakçı, “**Bilim Felsefesi Işığında İktisat Metodolojisinin Seyri: Apriorizm ve Aposteriorizm Arasında Süregiden ‘Methodenstreit’**”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 2010. s.13.

“Oda şeytanlarla doluydu. Onlar Yuhanna'nın Vahyi'nde, Dante'nin Komedyası'nda, Pavlus'un Elçi'lerinde, Eski Ahit'te, Yeni Ahit'te veya başka herhangi bir yerde okuduğum şeytanlar değildi. Onları ilk kez görüyordum ve yine ilk kez tanımlayacaktım. Onların şeytan olduklarını nasıl bildiğimi bilmiyorum ve şu anda bunun bir önemi yok. Korkunç gerçek şu ki, şu anda onların karşısındayım ve onlara arada hiçbir perde olmaksızın bakıyorum.”¹⁴⁵

Kahraman gördüklerinin dehşetine düşerek bir çıkış yolu aramaya başlar ve modern teknoloji dehası kütüphaneden hızla ayrılır. Bir yıl boyunca koşar ta ki tekdüzelik yeniden kendisine acı verinceye kadar. Oradan kabirlerin olduğu sahneye hareket eder. Burada da yıllarca aynı yalnızlık, çaresizlik ve mücadeleyle yıldızlardan daha yoğun gözüken kabirlerin arasında aymazsızca gezinmek ister ama bunun sonu yoktur. Sanki içindekilerin birbiriyle olan konuşmalarına şahit olur ve bir gece uykusunda görmüş olduğu hocası ne yapması gerektiğini anlatır kahramana. “*Bu tüylerde kurtuluşun var, onların mezarlarını ara... Her bir tüy bir mezarın üzerine düştükten sonra bir kişiyi uyandırmayı başarır. Şöyle de: « بِاسْمِ رَبِّ مَنْ خَلِقَ ، مِنْ عَلَقٍ ، أَفَقْ »*”¹⁴⁶ “Alak'tan yaratılanın Rabbinin adıyla, uyan.”¹⁴⁶

Filozofları, şairleri, peygamberleri, politikacıları, liderleri, ârifleri, delileri, köylüleri veya sıradan insanları mı uyandırmalı, yoksa her bahçeden bir çiçek mi almalıdır? Her daim “şiiir” kahramanımızın ruhunu heyecanla filizlendirdiği için, ilk uyandırılması gereken kişinin el-Mütenebbî¹⁴⁷ olması gerektiğine karar verir. Zira kalbinde, onunla diyalog kurmaya dair fani yaşamından kalma büyük bir özlem bulunmaktadır.

Okyanusun karanlığında iğneyi arar gibi Mütenebbî'yi arar fakat bulamaz. Şairlerin uyandırılması fikrinden vazgeçip, filozofları uyandırmayı düşünür. Onlardan ilkinin Konfüçyüs olmasını temenni eder ama aynı zamanda filozoflarla başlangıç

¹⁴⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 235.

¹⁴⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s.240-246, 258.

¹⁴⁷ “el-Mütenebbî; Bağdat’taki merkezi otoritenin zayıfladığı, halifelerin eski güçlerini kaybettikleri ve X. Yüzyılın ortalarından itibaren Fars kökenli Büveyhilerin devlet üzerinde etkili oldukları bir dönemde, ünlü şair Ebu’l-‘Tayyib el-Mutenebbî yetişmiştir. Arap edebiyat tarihinde gerek dili kullanmasındaki ustalığı gerekse işlediği konular açısından önemli bir yer edinen el-Mutenebbî, yaşamını idame ettirebilmek adına ücret karşılığında methiyeler yazsa da neredeyse bütün şiirlerinde hayata dair pek çok değeri de konu edinmiştir.” Şirin Gökkaya, “**El-Mütenebbî'nin Şiirlerinde Yaşam Felsefesi**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011. s.11.

yorucu olacağı için bundan da kaçınır. Mütenebbî'yi ararken karşılaştığı Cerir, Ferazdak, İbn Ebi Rebîa gibi şairleri uyandırmakta bir beis olmadığını hissederek onları da aklından geçirir. Bunun üzerine derin bir uykuya dalar. *“Rüyamda Attar'ı gördüm. Bana dedi ki: ‘Yaptığının hiçbir mantığı yok.’ Utanıyordum ama bir çocuk gibi koluna sarılıp bana yol göstermesi için yalvardım: Ne yapayım Şeyh? Dedi ki: Senin konumundan güneşe doğru on dokuz kabir sayacaksın ve bunu on dokuz kere yapacaksın ve akabinde Ebu't-Tayyib'in mezarını bulacaksın. Bu kadar basit mi? Şöyle cevap verdi: Biz ona şah damarından daha yakınız.”*¹⁴⁸

Uyanır uyanmaz bu rüyanın ilhamıyla Ebû Tayyîb'in kabrine ulaşmayı başarır ve on dokuz tüyden birini şairin kabrine büyümlü sözcüklerle atar lâkin şair uyanmaz. Uzun süre düşündükten sonra her tüyün birbirinden farklı şekil ve renklere sahip olduğunu mülâhaza edince en güzelini mezarının üzerine halk eder ve Mütenebbî dirilmeye başlar. Mütenebbî ile ağdalı ve heyecanlı sahneler yaşadıktan sonra ona tüylerin hikâyesini anlatıp filozofları uyandırmaya kararlı olduğunu dile getirir. Bunun üzerine Mütenebbî şöyle cevap vererek ilham olur: *“Aristoteles'i uyandırırım o halde.”* Peki, neden özellikle Aristoteles? Diye sorduğunda Mütenebbî: *“Çünkü felsefede en çok faydalandığım kişi odur.”*¹⁴⁹ Şeklinde yanıtlar.

Bu kısımda Mütenebbî, Aristoteles, Papa VII. Gregory ve Dante'yi uyandıracaktır kahraman. Geri kalan tüyleri, Mütenebbî ve Aristoteles'e emanet edecek, kimi isterlerse uyandırabileceklerinin yolunu öğretecektir onlara.

Aristoteles'e, hocası Sokrates'i ve kendisinin ölümden korkarken hocasının ölüme nasıl cesaretle göğüs gerdiğini, ilkelerinden vazgeçmek yerine zehir içmesi hikâyesini ayrıca hatırlatıp onu kızdırır ve Aristoteles şöyle cevap verir:

*“Şimdi Atina'nın felsefeye karşı ikinci bir günah işlemesine izin mi vereceğim? Beni ateizmle suçladılar, buna inanabiliyor musun? Dedim ki: Elbette buna inanmıyorum ama sen -ki mantık sahibi olan- biliyorsun, ölümden kaçış yok. Ve öyle de oldu... Kararınızdan sadece birkaç ay sonra, vatanınızdan çok uzakta sürgündeyken öldünüz.”*¹⁵⁰

¹⁴⁸ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 256.

¹⁴⁹ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 262.

¹⁵⁰ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 266.

Sohbete bazı merak ettiği sorularla devam eden kahramanımız, Aristoteles'in yanıldığını düşündüğü üç konuda onunla tartışır: Birincisi dünyanın evrenin merkezi olduğunu söylemesi, ikincisi köleliğin gerekli ve doğal olduğunu söylemesi ve üçüncüsü erkeklerin ve kadınların farklı olduğu, kadınların daha geri kalmış olması fikridir.¹⁵¹ Kahramanımız Aristoteles'e altı tüy verir ve yedisini de yanında tutar. Her biri yoluna devam eder. Aklına Hitler'i, Mussolini'yi,¹⁵² Hasan el-Sabbah'ı, Asya'nın çoğunu ele geçiren Moğol hükümdarı Hulagü'yu, Nero'yu¹⁵³, Caligula'yı¹⁵⁴, Roma İmparatoru Vaspasian'ı, IV. Henry'yi, Saddam Hüseyin'i veya Haccac'ı uyandırmak gelir. Çünkü bu insanların düşünce şekillerini ve nasıl bu kadar zalim olabildiklerini öğrenmek ister. Yedi tane tüyün, bu insanların hepsini uyandırmaya yetmeyeceğini idrak edip kararından vazgeçer. “Üzerinde *“Adalet severim, kötülükten nefret ederim, bu yüzden sürgünde ölmek zorunda kaldım.”* yazılı bir mezar taşının başında durur. Onun Papa VII. Gregory olduğunu anlar ve onu uyandırır. Aralarında birtakım diyaloglar geçer.¹⁵⁵ Başkahramanımız sabah uyandığında Gregory ortadan kaybolmuştur ve bunun mânası da diğer tüylerin onunla birlikte gitmiş olmasıdır. Dün gece rüyasında gördüklerini hatırlar ve eğer rüyanın vizyonu gerçekleşirse, o zaman yanında sadece bir tüy kalmış olacaktır.¹⁵⁶ Kahramanımız son tüyüyle Darwin'i uyandırmış, onunla evrim teorisi hakkında tartışmış, kendisine iki konuda itiraz etmiştir: Birincisi, evrim fikrinin Yunan filozofu Anaximander'dan bilindiği ve Darwin'in bu fikrini ondan çalmış olması, ikincisi ise en güçlü olanın hayatta kalması anlamındaki ‘devamlılık ilkesi’nin Herbert Spencer tarafından öne sürülmüş olmasıdır. Darwin daha tek kelime bile etmemiştir ki bir kalabalık koşarak ve bağırarak belirmeye başlamıştır. Onları kimin uyandırdığını merak eden kahraman

---

¹⁵¹ el-‘Atüm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 267-268.

¹⁵² Benito Mussolini; İtalya’da iktidara getirdiği faşizm komünizme olduğu kadar liberal demokrasiye de aynı derecede düşman, disiplin yanlısı, koyu milliyetçi olan Faşist Parti’sinin lideri. Emre Con, **“Alman ve İtalyan Modelleri Bağlamında Faşist Devlet Sistemi (1922-1945)”**, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aralık 2008, Yüksek Lisans Tezi, s.8.

¹⁵³ Cassius Dio, Tacitus ve Suetonius'a göre yeni sarayı için şehri yerle bir etme arzusuyla dolu olan Nero, sarhoş taklidi yapan adamlarını şehri yakmaya gönderdi. Nero, yangını Palatine tepesindeki sarayından şarkı söyleyerek ve Lir çalarak seyretti.

¹⁵⁴ MS. 12’de Gaius Julius Sezar olarak doğan Caligula, Kısa ve sorunlu saltanatı boyunca kendini Roma ordusu ve Senatosundan soyutladı, rakiplerini ve kendini eleştirenleri idam ettirdi ve kendi atını konsül olarak atayarak kötü bir imaj yarattı. İmparator MS. 41 de kendi korumaları ‘Praetorian Muhafızları’ tarafından katledildi.

¹⁵⁵ el-‘Atüm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 269-270.

¹⁵⁶ el-‘Atüm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 269.

cevabını bulamaz. Her renkten, ırktan, cinsiyetten ve dilden insanlar vardır. Birkaç dakika geçmeden, sanki dünyanın içi onlardan açılmışçasına farklı insanlar da ortaya çıkar ve insan dalgaları göz alabildiğince uzağa düşer. Kahramanımız bütün bunlara sebep olduğu için ciddi bir vicdan azabına kapılır. Pişmanlık haykırılarıyla koşmaya başlar ve birçok kişi de onunla birlikte koşar.¹⁵⁷

Her bir tarafta farklı insanların hallerini bulgular kahraman. Amerikalı romancı Ernest Hemingway'den, Lübnanlı şair Halil Havi'ye kadar çeşitli kişilerden oluşur bu etnik topluluklar. Bazıları intihar girişiminde bulunur, bazıları kendine işkence eder ve bazıları da sadece zikir çeker.¹⁵⁸ Gördükleri karşısında nutku tutulan kahramanımız ilerledikçe korkunç sahnelerin ihdasına şahit olur. Bir kayanın oyuğundaki yarıқта dehşete düşmüş insanları görmüştür. Yıldırım çarpmasının dehşetini, dünyadaki yaşamın nasıl sona erdiğini onlardan duyar. Evrendeki kara deliğin dünya üzerindeki etkisini, neden olduğu ve yaşamın sonunu getiren patlamaları anlatmaya başlar.¹⁵⁹

Bu dirilen insanların bedenleri yıllar sonra süttten oluşan bir hayat suyuyla filizlenir ve Allah'a kavuşmaya hazırlanan fani ruhları kendilerine döndürülür. Son olarak meleklerden ismi meçhul bırakılmış özel bir melek onları, Allah'a kavuşmak için kendisine uymaya çağırır ve şöyle seslenir: Şimdi Allah'a arz olunuyorsunuz!¹⁶⁰

3.2. ROMANIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Romanın Bölüm Başlıkları ve Göndermeler:

Otuz sekiz bölüm başlığı içeren roman, her bölümde başlığıyla uyumlu bir içerik ve olay örgüsü sunar okuyucuya. Ayrıca romanın bölüm başlıkları bazen kutsal metinlere veya tarihi olaylara, şahsiyetlere göndermeler içerir. Başka bir ifadeyle, yazar bu metin ve olaylara yönelik bir çağrışımdan hareket etmiştir. Aşağıda bazı bölüm başlıklarını, göndermeleri veya alıntısı itibariyle vererek romanın içyapısı hakkında bir fikir vermeye çalışacağız.

النفخة Üfleme:

¹⁵⁷ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 278-281.

¹⁵⁸ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 285-286.

¹⁵⁹ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 285-292.

¹⁶⁰ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 295-300.

Nefha başlığını taşıyan bölüm, Kur'ân'da geçen "nefha"yı çağrıştırmaktadır. Sûr'a üfleme,¹⁶¹ Allah'ın Âdem'i yaratıp ona ruhundan üflemesi¹⁶² ve Meryem kıssasındaki "Ona ruhumuzdan üfledik." ifadesi gibi Kur'ân'da birçok yerde geçen nefha'nın yazar tarafından berzah alemini temsil eden esrarengiz olayların anlatıldığı bir romanın ilk bölümü yapılması manidardır. Nefha bu bölümde şöyle geçer: "*Hava dalgası bedenime dokunarak başımdan girip ayaklarıma kadar yayıldı. Burnuma acayip bir sükûnetle girmeden önce biraz yüzümün üstünde döndü, ölüntün bedenine bir hayat sızdı sanki. Burnuma giren bir nefha beni uyandırmaya yetmişti ve işte uyandım. O anda organlarıma hükmedebildiğimi anladım. Organlarımı nasıl kullanmak istersem o şekilde kullanabildiğimi fark ettim.*"¹⁶³

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ Üzerinde on dokuz var:

Romanın da başlığıyla benzeşen bu ifade, geride zikrettiğimiz üzere, Müddessir sûresi 30.ayetten alınmadır. Bu bölümde şöyle geçer: "*Büyüleyici bir ses, güzel ayetlerin bazısını havaya yayıyordu. (...) Yolda kendimi unutuyordum. Soğuktan titreyen bedenim gözeneklerine giren sese dalıyordu. Babam beni hızlanmaya teşvik ediyordu. Bu ses beni kendimden geçiriyordu âdeta. İçimde olan tüm organlarıma yayılan bu titreme esintisi hafifletiyordu. Ve 'Aleyha tisate aşer عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ' ifadesini tekrar ederek, okuyan kişi sesi uzatıyordu. Ve bana öyle geliyor ki bu ayette durup onlarca kez tekrar etti. Tekrardan hiç yorulmuyordu sanki...*"¹⁶⁴

لِمَاذَا أَكَلْتِ مِنَ الشَّجَرَةِ Neden ağaçtan yedin?

Hz. Âdem (as) kıssasına gönderme yapan, fakat sadece Kur'ân'dan değil farklı kutsal kitap ve anlatılardan esinlenen yazar, insanlığın atasıyla olan diyalogunun geçtiği bu bölümde şu ifadeyi şöyle kullanmıştır: "*Hz. Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden nasıl gizlice çıktığını hatırladım... Sonsuzlukta sefalet ve mutluluk, alışkanlıkla eş değerdir. Eğer Âdem burada olsaydı beş yaşından beri aklımda olan soruyu sorardım: Neden ağaçtan yedin? Ard arda gelen sorular yağdıracaktım: Neden yılanın seni yoldan çıkarmasına izin verdin? Elma kırmızı mıydı yeşil mi?*"¹⁶⁵

¹⁶¹ Zümer 39/68

¹⁶² Secde 32/30

¹⁶³ el-'Atûm, Tis'ate 'Aşer, s. 12.

¹⁶⁴ el-'Atûm, Tis'ate 'Aşer, s. 15.

¹⁶⁵ el-'Atûm, Tis'ate 'Aşer, s. 21.

المُسْتَحِيلَاتِ الثَّلَاثَةُ İmkânsız olan üç şey:

Bu bölümün başlığını yazar Safiyyüddin el-Hillî'nin bir beytinden almıştır. İlgili beyit romanda şöyle geçer: “Özellikle bu akşam Divan’ımı okuyordum ve buraya kadar ulaşmıştım:

أَيَقْنْتُ أَنَّ الْمُسْتَحِيلَ ثَلَاثَةٌ   الغولُ وَالعنقاءُ وَالجُلُ الوُفَى

Kesinkes bildim ki imkânsız olan üçtür

Dev, Anka kuşu ve sadık dost.”¹⁶⁶

أَنَا أَصْلُ الشَّجَرَةِ الْآدَمِيَّةِ الْمُبَارَكَةِ Ben mübarek Adem ağacının kökleriyim:

Beşinci bölümde ilgili ifade şöyle geçer: “Hayatımda önceden, ondan daha güzel hiçbir kadın görmedim. Yanında duruyor onu sakinleştiriyordu. Ona sordum. “Sen kimsin anne?” Dedi ki: “Hem sen soruyorsun hem de sen cevaplıyorsun! **Ben mübarek Âdem ağacının kökleriyim.**” Sonra Kabili gördüm ve ona kardeşini neden öldürdüğünü sordum? Sanki ‘ben onu öldürmedim şeytan öldürdü’ dediğini duydum.”¹⁶⁷

هل في الجنة أفاعٍ Cennette yılanlar var mı?

Yine Âdem-Havva kıssasının Eski Ahit’teki versiyonuna¹⁶⁸ bir gönderme vardır bu bölümde. İlgili ifade şöyle geçiyor: “Beni ve korktuğumu görünce deliğine geri döndü, ben de kafasına taşla vurdum. Ölmeden önce kıvrandı, bağırdı ve büzüştü. İşte bunun için ağlıyorum. Ben de ona sordum: ‘Bu seni neden ağlatıyor anne?’ Şöyle dedi: ‘Cennette o yılanı gördüm.’ Şaşkınlıkla sordum: **Cennette yılanlar var mı?!’**¹⁶⁹

الْأَمَلُ يَخْدَعُ لَكِنَّهُ طَيِّبٌ Umut aldatır ama tabiptir:

Bu şiirsel ifade şöyle geçer: “...Ve işte buradayım, bu ıssız mesafede, ayak seslerimi benden başka kimse duymuyor. Kalp atışlarımı da benden başka kimse dinlemiyor. Ve yoluma devam ettim... Dağlar ve vadiler yeryüzünden kayboldu,

¹⁶⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 28.

¹⁶⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 40.

¹⁶⁸ Kutsal Kitap – Yeni Dünya Çevirisi , New World Translation of the Holy Scriptures Turkish, ABD, 2019, Başlangıç 2:11–3:6 s.9.

¹⁶⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 48.

çöllere gözüktü. Ben bir ağaç arıyordum! Çölde gölgeli bir ağaç bulmak mantıklı mı? Ateşte gölge arayan biri gibisin, **O ümittir, kandırır ama tabiptir...**”¹⁷⁰

القوى الحيوانية والطبيعية Hayvani ve tabii güçler:

Romanın başlığı olan ve Müddessir sûresi 30.ayetten alınan “On Dokuz” ifadesine ait Fahreddin Râzî’nin tefsiridir bu. Şöyle geçer: “...Huzurunda oturmaya izin istedim, izin verince sordum, **عليها تسعة عشر** ‘üzerinde on dokuz var’ ifadesi hakkında ne düşünüyorsun? Dedi ki, nefsin fesat nedenleri **hayvani ve tabii güçlerdir**. Hayvani güçler, şehvet ve öfkenin yanı sıra beş zahir beş de batın güçtür ki toplamı on ikidir. Tabii güçler ise çeken, tutan, sindiren, iten, besleyen, büyüyen, üreten güçler olmak üzere yedidir. Hepsinin toplamı on dokuzdur. Bu zararlıların kaynağı on dokuz olduğundan zebanilerin sayısı da aynıdır.”¹⁷¹

إنَّ الكَرِيمَ لَا يَخْفَى Kerim olan saklanmaz:

Bu bölümün başlığı Arap tarihine bir atıfla oluşturulmuştur. İlgili ifade şöyle geçer: “... ‘Bu kavim hangi Araplardandır?’ diye sordum. Kendisiyle gurur duyarak dedi ki: ‘En iyisinden, seçkinlerindendir.’ Tekrar sordum, ‘Hangilerinden? **Kerimler gizli olamaz.**’ Daha fazla bilgi ver, dedim. Dedi ki: Mahzumoğullarından.”¹⁷²

خَرَجَ أَهْلُ الدُّنْيَا مِنَ الدُّنْيَا وَلَمْ يَتَذَوَّقُوا أَطْيَبَ شَيْءٍ فِيهَا Dünya ehli dünyanın en lezzetli şeylerini tatmadan ayrıldılar:

Bu söz Malik b. Dinar’a aittir. Yazar onunla olan diyalogundaki bu sözü bölüm başlığı yapmıştır. Şöyle geçer: “Dedim ki ‘bana daha çok şey öğret’ Dedi ki; **‘Dünya ehli dünyadan dünyanın en lezzetli şeyini tatmadan ayrıldılar.’** Ona sordum: ‘Burada en lezzetli şey nedir?’ Dedi ki: ‘Allah’ı tanımaktır.’ Bağırırım: Vallahi sen Malik bin Dinarsın.”¹⁷³

فَتَى الكَلِمَاتِ Kelimelerin çocuğu:

Yazarın kendi çocukluğuna döndüğü ve okuma sevgisini hatırladığı bölümdür. İlgili ifade şöyle geçer: “Bilmiyorum yedi ya da sekiz yaşında mıydım, zihnim bir araya toplanmış kuş sürüleriyle; uçarken vızıldayan, ufku kaplayan, her köşede efsanevi kanatlarını çırpan söz kuşlarıyla dolu sonsuz bir boşluktu. **Ben kelimelerden**

¹⁷⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 72.

¹⁷¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 79.

¹⁷² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 88.

¹⁷³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 94.

oluşan bir çocuktum. Üçüncü sınıfa girmeden önce iki yüzden fazla şiir ezberlemiştim.”¹⁷⁴

بِالْبَدءِ وَوَلَدَ الْعَمَى Başlangıçta körlük doğdu.

Yuhanna İncilinin ilk cümleleri olan “Başlangıçta söz vardı.” ifadesini¹⁷⁵ çağrıştıran bir dışa vurum ile yazar bu bölümü başlatmıştır. Şöyle geçer: “**Başlangıçta körlük doğdu, sonra ışık doğdu. Başlangıçta kalem vardı, sonra kitap vardı. Başlangıçta bir şey doğdu, sonra onun tersi doğdu. Başlangıçta Allah vardı ve sonra her şey oldu.**”¹⁷⁶

دُشُونْعَ سُبْرَكْلِي اِنْعِلْمِنِ مِئْوَصِيْدِي: Düşünce sürekli incelemenin meyvesidir:

Yazar entelektüel yolculuğunu mutasavvıflardan en-Nifferî’ye nispet ettiği bu cümleyle sürdürür. İlgili ifade şöyle geçer: “Neden her şey benim ilk isteğime uyumlu olarak hemen gerçekleşsin? İlk istek genellikle çığdır, tedbirsiz ve aptal olur. Belki olgunlaşmak için onuncu görüşümün gerçekleşmesi gerekiyor. **Düşünce uzun incelemenin meyvesidir. Sanırım en-Nifferî de bunu söylemişti.**”¹⁷⁷

اَلْوَحْدَةُ اَشْدُّ اَنْوَاعِ الْبُؤْسِ Yalnızlık mutsuzluğun en ağır olanıdır:

İlgili ifade şöyle geçer: “Toprağımı özledim, yoğrulduğum çamuru. Bir yerde bir toprağın beni çağırdığını hissettim. Kurtulmak için bu yerden en yakın zamanda ayrılmam gerekiyor... **Yalnızlık mutsuzluğun en ağır olanıdır. Ben de fanı dünyadan buraya mutsuz yaşamak için gelmedim.**”¹⁷⁸

لِتَنْجُو مِنْ الطُّوفَانِ اصْنَعِ السَّفِيْنَةَ Tufandan kurtulmak için gemiyi yap:

Hz. Nuh (as) kıssasına atıf yapan bu ifade şöyle geçer: “Bu yabani hayvanlar beni parça parça yapsa da benden bir şey kalmayacak olsa da nehri geçmeye ant içmiştim. En azından denemiş olacaktım. Kendi kendime dedim ki “**tufandan kurtulmak için gemiyi yap!**” Bu tufandan beni hangi gemi kurtarabilirdi?”¹⁷⁹

مُسْتَوْدَعِ الْاَسْرَارِ Sırların deposu:

¹⁷⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 99.

¹⁷⁵ Yuhanna, Halk Dilinde İncil (HADİ), Ezeli Kelam s.1.

¹⁷⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 110.

¹⁷⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 115.

¹⁷⁸ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 128.

¹⁷⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 136.

Klasik Arap edebiyatında kalpler, kelimeler veya gece için kinaye olarak kullanılan buna benzer birtakım ifadeler vardır. Yazar bu terkihi şöyle kullanır: “*On dokuz tüyü koyduğumda tepsi sanki kristal bir fanus gibi aydınlandı. Ve rahatladım. Kulağıma fısıldayan bir ses duydum: ‘Burası sırların deposudur.’ Duymazlıktan geldim ve koridordan geniş hole girdim.*”¹⁸⁰

نحن نموت الكتب لا تموت Biz ölürüz kitaplar ölmez:

Bu roman sayesinde adeta tüm bilim, kültür ve edebiyat tarihini diriltten yazar, bu eylemini bu başlıkla da somutlaştırıyor. İlgili ifade şöyle geçiyor: “*En güzel adımlar kütüphanede attığın adımlardır... Biz ölürüz ama kitaplar ölmez. Kitapları yazanların ruhu sonsuzdur ve berzah âleminde bu gerçeği net bir şekilde bulursun. Sanki ben hayatım boyunca bu anı yaşamak için beklemiştim.*”¹⁸¹

O dâhilerin zihinleri nasıl bir delilikten yaratıldı?

Yazar kitap boyunca hayranlığını gizleyemediği büyük insanları, edip ve şairleri, âlimleri vs. anlatır. İşte bu başlık da adeta onun bu hayranlığını yansıtan ve toplumun böyle büyük insanlar çıkarması gerektiğini öğütleyen bir cümledir: “*Büyüklik, kâinatın karanlıkları içinde şaşkın dolaşan şu zerreye kanmış insanlığa yol gösterecek büyük adamlar yaratmaktır.*”¹⁸² Dünyaya kanmış, onunla mutlu olan insanlara hakiki yolu ancak o büyük insanlar gösterecektir.

كُدُسُ الْكَاِنَاتِ هِيَ مَحْوَرُ الْكَوْنِ Kudüs kâinatın merkezidir:

Filistin duyarlılığını diğer romanlarında görmüş olduğumuz yazar bu bölümde de Kudüs üzerinden belki bir mesaj vermektedir. Ancak diğer başlıklarda olduğu üzere burada da cümle doğrudan manasına işaret etmez. Burada haclı seferlerini yöneten bir papanın “etkili söz sayesinde” halkı nasıl savaşa teşvik ettiği aktarılır: “*Papanın söyledikleri geldi aklıma: ...Rabbinizin yolunda yürüyün ve bu toprakları kâfir halkın elinden alın. Kudüs kâinatın merkezidir, bereketli bir yerdir, yeryüzü cennetidir.*”¹⁸³

في هذه المكتبة لا يفخر أحد على أحد Bu kütüphanede kimse kimseye üstünlük taslayamaz:

¹⁸⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 144.

¹⁸¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 155.

¹⁸² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 164.

¹⁸³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 195.

Bu bölümde bazı bilim adamlarından bahseden yazar, sözünü şöyle bağlar: “**Bu kütüphanede kimse kimsenin üzerine övülmez. Araştırma ve bilim masasında her akıl yerini alır. İnsanlığa kim daha çok fayda sağlarsa o daha önde olur.**”¹⁸⁴

الذي يدخلُ هنا يموتُ هنا Buraya giren burada ölür:

Birçok bölüm başlığı gibi bu bölüm başlığı da şiirsel bir üslubun başlatıcısıdır: “*Kulağımı parmaklarımın uçlarıyla silktim. O ses birden beliriyor ve tekrar kayboluyordu. Onun sözleri kanımın kılcal damarlarında yayıldı. Şöyle dedi: **Buraya giren burada ölür. Korkarak uyandım, etrafıma baktım, kimseler yoktu.***”¹⁸⁵

Görüldüğü üzere yazar her bir bölüm başlığını ya bir hikmetli cümle şeklinde veya kutsal metinlerdeki ya da şiir, rivayet ve tarihi olaylardaki bir unsura atıf yapma şeklinde inşa etmiş, bazen de örtülü bir mesaj vermeye çalışmış, böylece romanını entelektüel bir birikimin odağı haline getirmiştir. Dikkat çeken başka bir şey de bu başlıkların romanın içyapısına şiirsel bir hava katmış olmasıdır.

3.2.2. Olay Örgüsü

Roman veya hikâye, bilindiği üzere, olup bitenlerin bir anlatısıdır.¹⁸⁶ Aristoteles’e göre “Olay örgüsü, dramının ruhudur. Olay örgüsü başı sonu belirli olan, başlangıç kısmını orta bölümün, orta bölümü de finalin takip ettiği ve asla gelişi güzel olmayan yapıdır.”¹⁸⁷ Olay örgüsü, “geleneksel hikâye ve romanlarda sade, anlaşılır bir yapıya sahipken, modern ve post-modern eserlerde ise daha komplike hale gelir.”¹⁸⁸ Olay örgüsü aynı zamanda okurun dikkatini çekmeye yarayan en önemli unsurlardan biridir.¹⁸⁹ Anlatılan olaylar bu örgü sayesinde bir yön kazanır.¹⁹⁰ Yazarın izlem ve hislerini okuyucuya en doğru biçimde iletebilmesi, ancak dayanıklı bir olay örgüsüyle mümkün olabilir.

¹⁸⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 206.

¹⁸⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 210.

¹⁸⁶ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, 4.bs., İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004, s. 61.

¹⁸⁷ Aristoteles, **Poetika**, İstanbul: Mitoş-Boyut Yayınları, 2008, s.14.

¹⁸⁸ Ömer Faruk Ateş, **Refik Özdek’in Roman ve Hikâyelerinde Yapı ve Tema**, İstanbul, Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 19.

¹⁸⁹ Edward Morgan Forster, **Roman Sanatı**, İstanbul: Adam Yayınları, 1985, s. 131.

¹⁹⁰ Lerzan Pamir, “**Aksiyonun Ortaya Çıkışında Karakter Ve Olay Örgüsü Unsurlarının Çehov’un Ayı Adlı Oyunu Üzerinden İncelenmesi**”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Film Ve Drama Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2012 s.11.

Eymen el-‘Atûm’un romanlarında ele aldığı vakalar yer yer kronolojik bir sıra izlerken, yer yer sarmal ve ağdalı bir anlatımla kendini gösterir. *Tis‘ate ‘Aşer* romanı, gizemleriyle, dalgalanmalarıyla, dehşetleriyle, azaplarıyla, çılgınlıklarıyla öteki dünyaya yapılan bir yolculuktur. Diğer yandan insan ruhuna dair bir içsel seyahattir. Farklı bir açıdan ise çeşitli zamanlara, birçok insana, bilemediğiniz yabancı diyarlara doğru bir gezidir. Okuru gerçek ile hayalin birbirine karıştığı büyümlü bir yolculuğa çıkaran bu roman, kaynağını büyük ölçüde İslam düşüncesinden almaktadır. Olay örgüsü şöyle özetlenebilir:

Roman kabir hayatına giriş sahnesiyle başlar. Ölen kişinin kendisini ziyaret edenleri hissettiği bir bölümle devam eder. Romanın ana karakteri mezarından uyanır. Bu bir ölünün dirilmesi gibi olağanüstü bir durumdur. Ölü, yani ana karakter, mezar taşındaki yazıyı el yordamıyla okur, mezarda “aleyhâ tis‘âte ‘aşer” yazmaktadır. Başına ne geldiğini anlamak için, kalkıp koşmaya başlar. Yıllarca aç ve susuz bir şekilde koşar, olağanüstü şeylerle karşılaşır. Zamanda yolculuk yaparak çocukluğuna, gençliğine, kütüphanesine ve çok sevdiği kitaplarına gider. Sonra gökyüzünde aniden beliren dev bir Anka kuşu sahnesi gelir. Yolculuk devam ederken, bu kuştan on dokuz adet tüy düşer. Her tüyün düştüğü yerde bir ağaç biter ve ana karakter o tüylerin izini takip eder. Peygamberler, ârifler, filozoflar, şairler, müfessirler, kafirler, şeytanlar ve daha birçok kişiyle diyaloga girmesi ya da sessizce izleyip onların bildiği hikâyelerden yararlanması adeta insanlığın entelektüel tarihinde bir zaman ve mekân yolculuğudur. Kahramanımız, dirilen tek kişinin kendisi olduğunu fark eder. Ölüm anına geri giderek o anı tekrar izler. Babasının kütüphanesini ziyaret eder, şiire olan aşkı tazelenir. Ağaçlardan bir tanesinin altında bir meleğe denek gelir. Melek dünyada iken kazanan ya da kaybedenleri sırayla okuyordur. Kahraman yıllarca isminin okunup okunmadığını öğrenene kadar bekler. Sonunda on dokuz ayrı meleği gezdikten sonra son melek kazananlar listesinde onun ismini sayar. Bundan sonra yolculuğu devam ederken Hızır a.s onu cennet olarak tasvirlenen bir saraya götürür. Lüks ve harikuladenin ötesinde olan bu sarayda nimetler içinde yaşamaya başlar, ancak çok geçmeden yalnızlık sebebiyle bu hayat ona hüzmün verir ve oradan ayrılır. Binlerce yıl bu sarayda lüks ve rahat içinde kalabilecekken, insani hisleri sebebiyle bu tekdüzeliği kaldıramaz. Her şeye rağmen, özlediği şey, insandır. Yolculuğun devamında nehrin ötesini keşfetme arzusu duyar. Birbirini yiyip bitiren efsanevi yaratıklarla dolu bir suyu

geçip içinde insanın din, felsefe, edebiyat, şiir, tarih, sosyoloji, mantık, coğrafya, siyaset, ekonomi, bilim ve sanat alanlarında yazdığı tüm eserlerin bulunduğu, kahramanın kendi cenneti olarak adlandırdığı, her katında belirli bir uzmanlık veya aranan konuya ilişkin milyonlarca kitabın bulunduğu on dokuz katlı devâsa kulenin gözüktüğü sahne gelir. Yıllar boyunca bu kalede zamanını kitap okumakla geçirdikten sonra, bunun sonu olmadığını görüp oradan kaçır. Tekrar kabirlerin olduğu yere döner. Şair el-Mütenebbî'den Darwin'e kadar birbirine uzak tam on dokuz kişinin dirilmesine vesile olduğu sahneler yerini alır. Yalnız atılan tüylerin yanlış kişiyi uyandırması sebebiyle büyük bir felaketin önü açılır. Her bir kabrin sahibi başka birini uyandırabilme yetkisine sahipken sihirli sözler istenmeyen bir kabrin sahibinde vücut bulur ve kahraman yaptığı bu hata için yıllarca af diler. Bu yanlışlık sebebiyle tüm insanlık dirilir ve asırlar süren bu sahnelerde farklı farklı etnik grupların çeşitli azapları canlandırılır. Aradan yıllar geçer ve nerede olduklarıyla ilgili sorulara yanıt bulamayan bu insanlık, yeniden bir hayat kurmaya çalışır. Akabinde ikinci sûrun üflenmesiyle tüm insanlığa bedenleri geri döner ve Allah'a arz edilişleri sahnesiyle roman son bulur.

Görüldüğü üzere roman, bir ölünün dirilip zamanda ve mekânda yolculuk yaparak hem kendi geçmişini hem de insanlık tarihini gözden geçirmesi, berzah âlemindeki koşusu ve nihayet tüm ölülerin de dirilmesiyle hepsinin Allah'a arz olunması şeklindeki bir olay örgüsüne sahiptir.

3.2.3. Dil ve Üslup

Diller kültürler arası iletişimin en önemli araçlarıdır.¹⁹¹ Edebi metinler söz konusu olduğunda ise şunu söyleyebiliriz ki duygu ve düşüncülerin okura aktarılmasının en önemli unsurlarından biri metinde kullanılan dil ve üsluptur. Üslupta hisler ve hayaller kendine özgü bir tarzla aktarılır. Bu bağlamda üslup, yazar tarafından dil içinde yapılan bir nevi seçimdir.¹⁹²

Her edebi metnin kendine özgü üslup veya üslupları vardır. Örneğin bizim konumuz açısından romanı ele alacak olursak, roman dilinin oldukça esnek bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.¹⁹³

---

¹⁹¹ Şenel Gerçek ve Umut Balcı, "Current Debates in Linguistics & Literature", Aralık, 2017.s. 59.

¹⁹² Ahmet Yıldız, "Murîd el-Berğûsî'nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi", Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 25/1, Haziran 2021, s. 36.

¹⁹³ Mustafa Balcı, "Hiçbir yer Romanında Dil, Üslup ve Anlatım Özellikleri", Belleten 2010, s.169.

Tahlil ettiğimiz romanda Eymen el-‘Atûm belîğ ve süslü bir dil kullanmış, kanaatimizce sadelikten biraz uzak kalmıştır. Eymen el-‘Atûm genelde açık, etkili ve fasih bir Arapça kullanırken diyaloglarda yerel Arapçaya (Âmmice) az da olsa yer vermiştir. Fasih Arapçayı tercih etmesinin sebeplerinden biri, başlık seçimlerinden olayların anlatımına kadar önemli ölçüde Kur’ân’a ve klasik Arap kültürüne dayanmış olmasıdır.

Diğer yandan yazar diyaloglu metinlerde, konuştuğu kişilerin kültür düzeylerine göre bir dil kullanmaya özen göstermiştir.¹⁹⁴ Birçok deyim, atasözü, hikmetli söyleyiş ve öğüte de yer verdiği romanında okuyucusuna çok samimi, diline hâkim ve belîğ bir eser sunmuştur. Bazı yerlerde mizahî ifadeler kullanan el-‘Atûm, okurlarını sıkıcı bir atmosferden çıkarıp yaşadığı hislerin hemen hemen muadilini sessizce okura sezdirmeyi başarmıştır.

Eymen el-‘Atûm’un anlatımda tercih ettiği dil, sanatsal kullanımlarla doludur. O sanatsal eğilimlerle bezenmiş, zevk veren, bazen okuyucuyu zorlayıcı ama bir o kadar da çekici bir üslûp kullanmıştır *Tis’ate ‘Aşer* romanında. Edebî mülâhazalara büyük önem veren yazarımız, tasvir/betimleme sanatını romanlarında özellikle ön plana çıkarmaktadır. Örneğin:

*“Karga gibi siyah renkteydi ama boyu bin kargaya eşdeğer büyüklüktü. Yüksek irtifada uçar ve güneşin gözü önünde yürüyüşünü sürdürürdü. Kocaman kafası, ortaya çıkan çeşitli renklerde tüylerle doluydu iki yanından. Tüyleri Amerika’daki talihsiz bir Kızılderili’nin başına taktığı renkli tüyler gibiydi. Gözleri, dehşete düşmüş bir atın gözleri gibi iriydi, yuvalarında sağa sola dönüyorlardı. Bir zürafanın boynu gibi uzun olan boynu tüysüzdü, pembe eti kademeli katmanlarla görünüyordu. Kalın kabuklu bacakları uzun pençelerle bitiyordu.”*¹⁹⁵

Büyülü gerçekçilik eğilimine sahip bu romanın Anka kuşunu konuşturması, kabirlerden ses gelmesi, şeytanların aralarındaki diyalogları, kütüphane katlarında kitaplardan bazı seslerin işitilmesi ve bunun gibi birçok hadise, yazarın üslubunu çekici hale getirmektedir. Romanda yer yer operadaki gibi seslerin iniş ve çıkış ritimleri, coşkulu, müzikal bir dille görülebilir. Yazar eserinde edebî sanatları sadece kullanmakla kalmaz, aynı zamanda onlar üzerine de konuşur. Yazarın kendini **فتى**

¹⁹⁴ Kashto, *Tekniyyâtu's-serd fi rivâyâti'l-katib* “Eymen el-‘Atûm”, s. 133-134.

¹⁹⁵ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 33.

الكلمات (kelimelerin çocuğu) olarak ifade etmesi bu romanın unutamayacağımız en önemli detaylarından biridir.

إِذَا اشْتَبَهَتْ دُمُوعٌ فِي خُدُودٍ تَبَيَّنَ مَنْ بَكَى مِمَّنْ تَبَاكَى

Yanaklardaki gözyaşları birbirine benzeşip şüpheli bir hal alınca

Gerçekten ağlayan ile ağlamış gibi yapanın farkı çıktı ortaya

Dedim ki neden إذا اشتبهت دموع في خدود beytinde ki الاشتباه kelimesinin yerine فالاشتباك kelimesini kullanmadı şair? Çünkü o daha kapsamlı amacı karşılıyor. Ve اشتباه kelimesi اشتباك tan daha güzeldir. Üçüncü neden ise beytin sonunda ki تباكى kelimesiyle benzerlik olması, aralarında cinas sanatı¹⁹⁶ vardır. Sonra bu görüşümden de vazgeçip اشتعلت konya daha iyi olabirmiş dedim.

Mütenetebbi'nin bu beytini aktaran yazar, burada şairin neden اشتبه (birbirine benzeşip şüpheli bir hal aldı) fiili yerine onunla aynı vezne sahip اشتبك (birbirine girdi), اشتعل (tutuştı), اشتجر (dalaştı), اشتهر (teşhir edildi) gibi fiilleri kullanmadığını tek tek sorgular, vezin olarak aynı olsalar da her birinin anlam derinliği açısından farklı olduğu sonucuna varır. Bu sınırdan kalmayan yazar, “şair neden her kelimenin yanına diğer muhtemel seçenekleri de koyamasın ki!” diyerek daha hayali bir üretkenliğe geçiyor.¹⁹⁷

3.2.4. Anlatım Teknikleri:

Romancının düşüncelerini ve hislerini dışa vurmada başvurduğu en önemli esaslardan birisi anlatım teknikleridir. Zira bu tekniklerle roman, okuyucuya vermek istediği iletiyi daha basit ve etkileyici yolla verebilir. Nitekim yazar mesajlarını okuruna düşündürerek mi, hüznlendirerek mi, eğlendirerek mi yoksa kahkaha attırarak mı veriyor? Bu sorular, anlatım teknikleriyle tamamıyla doğru orantılıdır. Şunu da söyleyebiliriz ki, insan ve toplumu ilgilendiren birçok farklı sorun, her zaman romanın konusu olmuş ve romancılar bu araçla problemleri anlatmaya çalışarak birçok soruna çözüm bulmaya çalışarak okurlarına arz etmiştir. XX. yy. romanını geleneksel

¹⁹⁶ Cinas: tecnis, tecânüs, mücânese isimlerinin de verildiği, mânaları farklı iki lafız arasında ki söyleyiş veya yazılış benzerliğine denir. Ali Bulut, “Belâgat, Meâani, Beyân, Bedî”, İFAV M.Ü.İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.1.baskı. İstanbul, 2013, s. 290.

¹⁹⁷ el-‘Atûm, Tis‘ate ‘Aşer, s. 100.

romandan ayıran en dikkat çekici özelliği anlatım tekniklerinin çeşitliliğidir.¹⁹⁸ Kimi zaman romanda anlatılan hikâyeden çok anlatım biçimi öne çıkar.¹⁹⁹

3.2.4.1. Tasvir

Edebi metinlerde tasvir, “duyular yoluyla hissedilebilen şeyleri bize gösterebilecek yahut hissettirebilecek melekeye denir.”²⁰⁰ Romanlarda genellikle yazarlar mekân tasvirlerine ve daha soyut betimlemelere yer verirler.²⁰¹ Bu yüzden ayrıntılı mekân tasvirleri okuyucunun orayı gözünde canlandırmasını sağlar.

Mezarından çıkmış bir ölünün, aç susuz koşarken yaşadıklarını tasvir eden şu cümlelerini buna örnek verebiliriz: “*Dudaklarım çatlamıştı, gözlerim çökmüştü, yanaklarım parçalanmıştı ve üzerinden defalarca kan aktı. Bu kanı rüzgârda parmaklarımla silip yaladım.*”²⁰²

Başka bir yerde yazar ölüm anını, kütüphanesinde elinde kitabıyla Azrail’e yakalandığını soyut bir biçimde şöyle tasvir ediyor: “*Bulut gibi bir şey elimin altından süzülüp içeri girdi. Gözlerimle takip ettim. Bu tuhaf ziyaretçinin kim olduğunu tam olarak bilmiyordum. Görüleliyordu ama hissedebiliyordu. Belki bir hayaletti, belki de oydu. Rüzgârın gölgesinin çizgileriyle oynadığı hava, belki de benim hayal gücüm ve bir mezarlıktı... Yüzüne dikkatlice baktım. Artık onu tanyordum. Uzaktaki bir ziyaretçiydi, unutulmuş bir hediyeydi.*”²⁰³

Başka bir sahnede yazarımız; ikinci sûrun üflenmesiyle insanların dirilişi anını canlandırıyor: “*Ağır bir yağmur yağdı, koyu, yoğun bir süt gibi. Üzerinde durduğum yere döküldü ve sessiz toprak onu yuttu. Küçük parçalar, taneler, insanın sırtındaki diriltileceğimiz zamana kadar yok olmayan o son kemik parçası, hepsi süt gibi yağın yağmura doğru hareket etti. Yağmurdan payını içti, büyümeye başladı.*”²⁰⁴

¹⁹⁸ Zeliha Arı, **Ferit Edgü’nün Öykü ve Romanlarında Anlatım Teknikleri**, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 88.

¹⁹⁹ Davut Orhan, “**Suudi Arabistan Romanlarında Anlatım Tekniği Olarak Diyalog ve İç Monolog**”, AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Güz 2020, Cilt:8, Sayı:2, 8: s. 366-378.

²⁰⁰ Fadime Kavak, **Kur’ân’da Edebî Tasvir**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, s.12.

²⁰¹ Nurhan Kuru, **‘Yusuf Es-Sibâ’î ve Arzu’n Nifâk Adlı Romanının Teknik ve Tematik Açından İncelenmesi**’, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022. s.74.

²⁰² el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 21.

²⁰³ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 30-31.

²⁰⁴ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 293.

3.2.4.2. Geriye Dönüş

Romanda her şey şu an içinde yaşanıyor gibi olsa da romanı roman yapan tam olarak bu değildir. Romancı şu anda okura seslenirken, her an geçmişe veya geleceği yönelebilir. Geriye dönüş, şimdiki halden geçmiş zamana yönelmektir.²⁰⁵ Bu sayede yazar, okurda merak duygusunu oluşturduktan sonra, kişi ve olayları pekiştirerek daha tafsilatlı hale getirir.²⁰⁶ Yazarın romanımızda geriye dönüş tekniğinden çokça faydalanmıştır.

Örneğin yazar sekizinci bölümde ülkesine olan özlemini başkahramanın dilinden geriye dönüş tekniğiyle aktarır ve çocukluğuna döner: “3 Mart 1978 sabahıydı, ilkokul birinci sınıftaydım, sıraya girmek bizim için kutsal bir şeydi, yerden ancak bir rüya kadar yükselen küçük palmye ağaçları gibi duruyorduk. Göğüslerimizi çekip ellerimizi arkamıza koyuyorduk, 6.sınıftan bayrağı kaldırmak üzere gelecek öğrencinin o ânına hazırlanıyorduk... Bayrak yukarlarda dalgalandığında müzikle birlikte marşı söylemeye başlıyorduk: Ülkem, ülkem, huzur ve müreffeh ol, sen susadığında ben senin susuzluğunu kanımla gidereceğim.”²⁰⁷

Kahraman birçok vesileyle çocukluğunu, gençliğini, aile üyeleriyle ve özellikle de babasıyla olan anılarını anlatmak üzere geçmişe gider.

3.2.4.3. Montaj-İktibas

Modern araştırmacıların montaj²⁰⁸ dediği ve Arap edebiyatında daha ziyade iktibas olarak bilinen teknikle yazar, anonim veya bir şahsa ait ya da kutsal kitaplardaki bir metni belli bir amaçla edebi metnine dâhil eder. Bu yöntem aynı zamanda farklı anlatım yollarına başvurmaktan da kaynaklanabilir.²⁰⁹

Eymen el-‘Atûm *Tis‘ate ‘Aşer* romanında, bu yöntemi çeşitli biçimlerde birçok yerde kullanmıştır. Birçok pasajda öğüt mahiyetinde ayet, hadis, özlü sözler,

---

²⁰⁵ Funda Balcı Baykoç, “Mahrem ve Kırmızı Zaman Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi Yıl: 25 Sayı 3 – Aralık 2021, s. 786.

²⁰⁶ Tekin, **Roman Sanatı 1 Romanın Unsurları**, s. 244-245.

²⁰⁷ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 60.

²⁰⁸ M. Şahin Yavuzer, “Canan Tan’ın Yüreğim Seni Çok Sevdi Adlı Romanına Popüler Roman Açısından Bir Yaklaşım”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, The Journal of Social Sciences Institute Sayı/Issue: 40, s. 125-144.

²⁰⁹ Ayşe Bayhan, **Alfred Döblin’in Berlin Alexanderplatz Romanının Montaj Tekniği Açısından İncelenmesi**, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, Diyarbakır- 2019, s. 29.

beyitler, deyimsel ifadeler vb. kullanmaya itina göstermiştir yazar. Çok sayıdaki örnek arasından, yazarın -daha doğrusu kahramanın- Rabi‘atü’l-Adeviyye’ye nispet ettiği şu beyitleri gösterebiliriz:

“Kulak verdim ve baktım şöyle diyor:

Keşke sen tatlı olsaydın ve hayat acı olsaydı /Keşke sen razı insanlar kızgın olsaydı /Keşke seninle benim aram hoş /Benimle dünyalar arası harap olsaydı.

Anladım ki o Râbi ‘atü’l-Adeviyye idi.”²¹⁰

Yazar montaj tekniğini -veya iktibas- doğrudan alıntı olarak değil, fantastik kurgusunun bir ögesi olarak kullanmakta ve berzah yolculuğunda karşılaştığı ünlü kişilerin sözlerini onlarla olan diyalogunda çoğunlukla kendi ağızlarından almaktadır.

3.2.4.4. Leitmotiv-Tekrar

Aslında bir müzik terimi olan bu kelime,²¹¹ eser boyunca tekrarlanan ifade demektir.²¹² Müzik alanından edebiyat alanına geçen²¹³ leitmotiv tekniği, anlatımı daha etkili hale getirmektedir.²¹⁴ Romanda bir kelimenin söz ya da mekânın tekrar tekrar üstüne basılarak ifade edilmesi bu tekniğin en bariz özelliğidir. Böylece metne ahenk katılmış ve tekrarlanan ifade sayesinde romanın genel oluşumu vurgulanmış olur. *Tis‘ate ‘Aşer* romanı, bir insanın berzah âlemindeki soluksuz yolculuğunu, daha doğrusu durmaksızın koşuşunu anlatıyor ve koşu yıllar boyunca devam ediyor. Bu yüzden, eserdeki farklı tekrarların yanı sıra “bir yıl daha koştum”, “kırk yıl daha yürüdüm”, “kaç yıl daha yürüdüm bilmiyorum” gibi ifadelerle bu yolculuğun sürekliliği vurgulanır.²¹⁵ Yine bu yolculuk, bir nevi insanlığın yolculuğu olduğu için, insanlık tarihindeki olayları özetleyen “*Savaşlar, savaşlar, savaşlar, kurbanlar, kurbanlar, kurbanlar...*” gibi bazı ifadelerin tekrarı da bu manayı pekiştirmektedir.²¹⁶

²¹⁰ el-‘Atüm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 51-52.

²¹¹ Emel Nalçaçığıl Çopur, “**Romanın Türk Edebiyatındaki Temelleri**”, Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, S 1:2018 s. 262-295.

²¹² Müberra Bağcı, **Orhan Kemal’in Murtaza Romanında Laytmotif Tekniğinin Kullanılışı**, Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 8, s. 687-702.

²¹³ Şenay Kaygın, “**Günter Grass’ın Yengeç Yürüyüşü Nuveline Anlatım Teknikleri Açısından Bir Yaklaşım**”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Kafkas University Journal of the Institute of Social Sciences Sayı 14, Sonbahar 2014, s.3-12.

²¹⁴ Mustafa Ayyıldız ve Hamdi Birgören, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, s. 759.

²¹⁵ Örneğin bkz: el-‘Atüm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 295.

²¹⁶ el-‘Atüm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 122.

3.2.4.5. Diyalog

Diyalog romana gerçeklik havası katar, bu yüzden abartıdan uzak olmalıdır.²¹⁷ Bizim romanımızda yazarın en fazla kullandığı tekniğin diyalog olduğunu, kahramanların dilinden onların fikirlerini maharetle okuyucuya iletmeyi başardığını söylememiz mümkün. Böylece yazar romana doğallık ve olaylara akıcılık katmakta, olayları sürükleyici kılmakta ve kişileri konuşturarak onların fikirlerini okura yansıtmaktadır.

Berzah âleminde dolaşan kahraman, kimi zaman Vehb b. Münebbih ile Gazâli arasındaki diyaloga şahit olur,²¹⁸ bazen Darwin’le veya herhangi bir tanınmış kişiyle kendisi konuşur. Tüm bu diyaloglarda geçen cümleler, kaynaklarda geçtiği haliyle birebir aktarılmış değildir. Aksine yazar roman üslûbundaki akıcılık içinde bu diyalogları kendi dilediği gibi yapılandırmış, romanın bir parçası haline getirmiştir.

3.2.4.6. Monolog

Kişinin kendiyle sesli konuşmasına dış monolog, içten ve ses olmaksızın konuşmasına iç monolog denir.²¹⁹ Romanlarda felsefe ve psikolojiden de istifade edilerek özellikle iç monolog tekniği çokça kullanılmıştır.²²⁰

Tis‘ate ‘Aşer‘ de romanı zaten kahramanın ağzından anlatıldığı için çoğu kez iç diyalogla yürütülür. Örneğin romanın başkahramanı devâsa on dokuz katlı kütüphaneden oluşan binadayken, burasıyla ilgili merak ettiği düşüncelerini iç monolog yöntemiyle romana dâhil eder:

“İnsanlara olan özlemim geri geldi. Ve kendi kendime şunu sordum: Bu dev, korkutucu kütüphanede benden önceki ve sonraki tüm insanların kitaplarını içeren mekânda benden başka kimse yaşamıyor mu? Yoksa bu kadar efsanevi büyüklüğü olmasına rağmen sadece ben mi yaşıyorum? Bitirdiğim iki kat dışında benimle birlikte başkaları da var mı? Mesela altıncı katta, üstte, dördüncüde, altta veya başka bir katta hiç insan yok mu? Hızlıca kitapların indekslerini karıştırmayı düşünmeye başladım. Onları okumayı bitirirsem ve diğer kattakiler kendilerininkini bitirmemişlerse ben

²¹⁷ Ahmet Yıldız, “**Abdulvehhâb‘Îsâvî’nin ed-Divânu’l-Isbartî İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi**”, NEÜ Press, 51/1,2021, s. 87.

²¹⁸ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 67-68.

²¹⁹ Gürsel Aytaç, **Genel Edebiyat Bilimi**, 2.bs. İstanbul: Say Yayınları, 2009, s. 110.

²²⁰ Yaşar Şimşek, “**İç Monolog**” ve “**Bilinç Akışı**” Tekniği Açısından Oğuz Atay’ın “Unutulan” Hikâyesi, *Söylem Filoloji Dergisi*, 2019; 4(2): s. 307-329.

onlara yetişir, onlarla buluşurdum. Onları karşılar onlarla tanışırdım, gözlerinin içine bakardım ve onlarla sohbet ederdim. Bir kalbe gerçekten ihtiyacım var. Nefeslerin sıcaklığını hissededen bir şeye..."²²¹

3.2.5. Zaman

Romancı geçmiş, şu anı ve geleceği, sanatın imkânlarıyla harmanlayıp sunar okuyucularına. Vakanın zamanı ile anlatılan zaman arasında geçen vakit, nakledilen olay üzerinde tesirlidir. "Gerçek dünyadaki bütün oluş ve hareketler, zamandan bağımsız olmadığı gibi, kurmaca dünyadaki bütün durum ve hareketler de bir zaman dilimi içinde gerçekleşirler. Her olay ve şahıs, içinde olduğu zamanın izlerini taşır."²²² Zamanın iyi kurgulanmadığı edebi eserlerde, yapı bozuktur.²²³

Eymen el-'Atûm bilhassa gerçek hikâyelerin anlatıldığı romanlarında genel olarak olayın saatine kadar detay vermiştir. Hayali romanlarda ise daha çok yaklaşık zamanlar kullanmıştır. *Tis'ate 'Aşer* romanın hayali bir roman olması sebebiyle, zaman kavramının hakiki olarak işlemediği bir kurgu ve istikrarlı olarak geçmişe dönüşler söz konusudur. Bununla birlikte yazar geçmişten bahsederken kimi zaman tarih kullanmaya özen göstermiştir.

Yazar olayların akışında tasvirleri genişletebilmek için anlatımı yavaşlatıp hızlandırmış, zamanda sıçramaları, geriye dönüş ve ileriye atlamaları, bir anlatım imkânı olarak kullanmıştır. Geriye dönüş tekniği ile zamanda sıçrama yapan Eymen el-'Atûm, roman boyunca farklı zamanda yaşayan insanları anlatma imkânı bulmuştur.

Eymen el-Atûm eserin girişindeki ilk alıntılamanın başına Ali bin Ebi Tâlib'e nispet ettiği "*İnsanlar uykudadır, ölünce uyanacaklar.*"²²⁴ şeklindeki zamana dikkat çekici ifadeyi yerleştirmiştir. Böylelikle okuyucu daha romana başlamadan hikâyenin içeriğindeki olayların özünün ifade edildiği başlangıç ve bitişlere, ayrıca final bölümüne de kendisini hazırlamıştır.

Romanın ilk cümlesi belirsiz bir zaman algısıyla sürüklenebileceğimizin somut bir göstergesidir: "*Kaç zamandır burada, her şeyi kuşatan bu karanlıktayım*

²²¹ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 165.

²²² Mehmet Narlı, "**Romanda Zaman ve Mekân Kavramları**", Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi 2002, s. 91-106.

²²³ Âdem Can, "**Romanda Zaman Meselesi**", Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, Y. 5, S. 9, Ocak-Haziran 2013, s. 107-137.

²²⁴ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 5.

bilmiyorum, yüzlerce, binlerce, belki de on binlerce yıl... Tam olarak bilmiyorum, fâni dünyadan gelen bir insan nasıl bilebilir ki, çünkü bu bilgi Allah tarafından kimseye verilmedi.”²²⁵

Kahramanın fâni dünyadaki bir anısını hatırlaması üzerine babasını yâd ederken Yermük savaşını anlattığı zamandan bir kare: “*Babam ansiklopedik zekâsı ve güçlü bir hafızasıyla Yermük Muharebesini tarihin derinliklerinden çıkarıp bize dev bir ekran şeklinde yansıtmıştı. Ve bu yolculukta, nehrin kıyısına oturduğumuzda hayal gücümüzden muazzam bir şey çıktı. Ve böylece Halid b. Velid’in kadınlara silah verdiğini ve onlardan ordunun arkasında olmalarını istediğini bilfiil gördüm. Sonra onlara şöyle emretti: Kim geri çekilirse onu öldürün.*”²²⁶ Görüldüğü üzere kahraman burada önce babasıyla olan anısına, oradan da Yermük Muharebesine dönerek üç katmanlı bir zaman yolculuğu gerçekleştirmiş oluyor.

Roman boyunca devam eden yolculukta kahraman bir Antik Yunan çağına, bir Asr-1 Saadete, bir modern zamanlara, bir eski peygamberlerden birinin zamanına veya modern dönemdeki ünlü birine, örneğin Malcolm X’in hayatına dönebiliyor. Dolayısıyla yazarın romanı için seçtiği “berzah âlemi” onu tüm zamanları aynı anda kuşatabilecek bir imkâna kavuşturmuştur. Çünkü “*Burada zaman sakız gibi çiğnenir ama yutulmaz.*”²²⁷

3.2.6. Mekân

Roman ve hikâyeler, olayların kişiler üzerinden anlatımından ibarettir. Bu yüzden ister gerçek ister hayali olsun, bu olayların mutlaka bir mekânda geçmesi gerekir. Dolayısıyla mekânsız roman kurgusu olmaz.²²⁸ Edebi anlatılarda mekân sadece olayların geçtiği yer olmakla kalmaz, aynı zamanda edebi metnin bir unsuru haline gelerek anlatının zihinsel temellerini teşkil eder.²²⁹

Eymen el-‘Atûm’un mekânların ayrıntılarını betimlemeye itina göstermesi dikkat çekicidir. Bunu gerçekleştirirken esas olarak doğrudan tasvire yöneldiği veya

---

²²⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 7.

²²⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 70.

²²⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 223.

²²⁸ Mehmet Bakır Şengül, “**Romanda Mekân Kavramı**”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/11, 2010, s. 531.

²²⁹ Selma Aydın, “**Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen el-‘Atûm’un “Yâ Sâhibey’is-Sicn” Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi**”, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 51.

bazen de diyalog aracılığıyla dolaylı tasviri tercih ettiği görülmektedir. Yazarımızın hiçbir romanında tek bir çağrışımı ele alacak bir mekân algısı yoktur. Eserimizde de mekân unsuru, daha çok kabir, evler, saraylar, on dokuz katlı kütüphane ve kapalı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Açık alanlarda ise orman, tarla, çöl, deniz ve yollar örnek verilebilir. Kabirden sonraki uyanışı ve tasvirsiz boşluk algısı romanda asıl mekândır. Berzah, dar bir alan gibi gözüксе de haddizatında rüyadan uyanışın ve dirilişten önceki mekânın ta kendisidir.

Yazar efsanevi içeriklere sahip devasa kaledeyken şöyle bir mekân tasviri yapar: *“İçim bana dedi ki: ‘Buraya giren burada ölür.’ O korkunç anda ürpertiyle ayağa kalktım. Odanın etrafına baktım. Benden başka hiçbir şey yoktu, benden başka yaşayan kimse yoktu. Dinler katına çıktım ve uçsuz bucaksız alana baktım. Her şey hareketsiz ve sakindi.”*²³⁰

Zaman unsurunda olduğu üzere mekân unsurunda da romanın büyümlü gerçekçilik eğilimi ile berzah âlemini buluşturan kurgusu, her türlü olağanüstü mekânı mümkün hale getirmiştir. Kahraman bir anda kendini sonsuzluğu simgeleyen nimet cennetinde bulabildiği gibi Mütenebbî'nin mezarında da bulabilir daha sonra bir anda kendini uçsuz bucaksız çöllerde ya da başka bir zamanda modern bir binanın on dokuzuncu katında bulabilir.

3.2.7. Anlatıcı Bakış Açısı

Bir edebi metinde, bir anlatıda okuyucuya konuyu ve olayları aktaran,²³¹ özellikle romanda yazarın hikâyeyi anlattırdığı, romancı ile okuyucu arasındaki ara kişidir.²³²

Öz yaşam öyküsel romanlarda yazar, genellikle kendi iç âlemini, yaşantılarını, duygularını, fikirlerini romanın karakterlerinden birine yükler ya da kendisini bizzat roman kahramanı yapar. *Tis'ate 'Aşer* romanında Eymen el-'Atûm öldükten sonra başından geçenleri, hayal dünyasında şahit olduklarını bizzat anlatan öznel, yazar anlatıcı olarak yer alır. O hem anlatan figür hem de anlatılan model konumundadır.

²³⁰ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 199.

²³¹ Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, s. 106.

²³² Yavuz Demir, *İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi*, 1.bs., İstanbul: Dergah Yayınları, 2002, s. 18.

Gerçek hayatıyla romandaki kurguyu karşılaştırdığımızda bunu anlıyoruz. Dolayısıyla romanımızda özne anlatıcı tekniği birinci tekil şahıs (ben) olarak gelmiştir.

Gerçek hayatta Eymen el-‘Atûm’un babası akademisyen olduğu gibi roman kahramanının babası da akademisyendir:

“...Babamın odasına, yazdığım حَقِيقَةُ التَّارِيخِ isimli otuz ciltlik eserimi tashih etmesi ve yorumlaması için girdim... Ee tabi, sadece babamın hayranlığını ve şaşkınlığını kazanmakla kalmayacağım, aynı zamanda Will Durant²³³ dâhil tüm dünyanın profesörlerinden, yüreğinde tarihe kapı açan herkesin bu hayranlığını kazanacaktım...”²³⁴

Eymen el-‘Atûm gerçek hayatta en sevdiği şairin el-Mütenebbi olduğunu dile getirir birçok söyleşisinde, romanımızda da özne anlatıcı tekniğine bu örneklem üzerinden de şahit olmamız mümkün:

“Aklıma şairlerden el-‘Antera’yi ya da Hatem et-Tâi’yi uyandırmak geldi, o ikisi beni fâni hayatta büyülüyorlardı. Ama şairlerin çok olması sohbet meclisimizi bozar ve aralarında kavga, övünme, nefret, kibir ve çekişme çıkar korkusuyla vazgeçtim. Çünkü onların her biri kendini diğerinden daha üstün görür. Dedim ki: el-Mütenebbî bana yeter.”²³⁵

Yazarın söyleşi ve biyografilerinden ortaya çıkan hayat hikâyesi ile roman kahramanının biyografisi daha birçok açıdan örtüşmektedir. Bu da yazarın birinci tekil şahıs anlatısıyla bir nevi kendi biyografisini büyülü gerçeklik tekniğiyle romana dönüştürdüğü anlamına gelmektedir. Anlatıcı kişi olarak birinci tekil şahsı seçmesi daha samimi bir üslupla olayları aktarmasına yardımcı olmuştur.

---

²³³ Ariel-Will Durant tarihin, milli, dini ve ideolojik birtakım yaklaşımlarla yanlış yorumlanmaya müsait olduğunu ve bu yanlış kurgusal girişim çabalarından ötürü tarihin üzerinde hep şüphe oluştuğunu söyleyen ünlü tarihçidir. Seyfullah KARA, “Tarihin İnşası Sorunu”, Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi III (2003), Sayı: 4. s. 49.

²³⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 54.

²³⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 270.

3.2.8. Kişi Kadrosu

Romanı oluşturan unsurlar arasında, olay ve kurgu ne denli önemliyse kişiler de o kadar önemlidir.²³⁶ Kişi kadrosu yeni kimlikler oluşturmak üzere de kurgulanabilir.²³⁷

*Tis'ate 'Aşer'*deki bütün kişiler, Müslümanların dünya ve kıyamet arasındaki o bekleme süresi olarak adlandırdığımız berzah âlemi etrafında gelişen ana temayı desteklemek zeminiyle kurgulanmıştır. Bu kelimenin bazen kabir kelimesi yerine de tercih edildiği görülür.²³⁸

Tis'ate 'Aşer' romanını *İlahi Komedyâ*'ya benzerlikle veya sadece büyülü gerçeklik türüyle sınırlandırmayıp hayâli ve psikolojik romanların bir türü olarak da görebiliriz. Onun bu mezc edilmiş hâlinin, romandaki şahısların oluşumunda ve bunlara kimlik kazandırmada ciddi bir faktör olduğu söylenebilir. Şöyle ki; romanın sahip olduğu tür, şahıs kadrosundaki aktif rolleri oldukça dar bir düzleme oturturken, diğer taraftan, anlatıcı kahramanın kimlik kazanmasında fizikî ve sosyal yönlerinden ziyade iç âleminde etkili olmasını sağlamıştır.

Tis'ate 'Aşer''de geniş bir şahıs kadrosu bulunmakla beraber bunun tam aksine ana ve yardımcı karakterlerin sayıca daha az olduğunu belirtmemiz gerekir. Romanın başından sonuna kadar açıkça ismi zikredilmeyen kahramanımız, yazarımızın bizâtihi kendisinin ana karakterde aktif rol izlediği, bunun yanı sıra kendilerine verilen kısa görevleriyle ortaya çıkan yardımcı şahıs kadrosu ve ünlü birçok isim yer almaktadır. Bu isimler ya hayal ürünü ya da bir satırlık kısa mülâhazalarıyla kendini göstermektedir. Zirâ romanın çatısı altında yer alan isimli-isimsiz bütün şahıslar, uzun bir dizin şeklinde rol oynar. Bu münasebetle kişi kadrosu lokomotifini birçok roman tahlili örneklerinden farklı olarak genişletip, ana kadroya en yakın, olay örgüsünde fonksiyonelliği daha fazla olan karakterlerin değerlendirilmesinin yanı sıra, tanınmış birçok ismi de eserde geçtiği sıralamayla beraber vermenin faydalı olacağı fikrindeyiz.

---

²³⁶ Tekin, **Roman Sanatı**, s. 70.

²³⁷ Zeynep Kevser Şerefoğlu, "**Sosyal Kimlikleri Açısından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Kahramanları**", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 3.

²³⁸ Ali Böcü, "**es-Suyûtî'nin Şerhu's-Sudûr bi Şerhi Hâli'l-Mevtâ ve'l Kubûr Adlı Eseri Bağlamında Kabir Hayatı ile İlgili Hadislerin İncelenmesi**", Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, 2005, s. 7.

Dolayısıyla romandaki şahıs kadrosunu, merkezi kişiler ve tanınmış yardımcı kişiler başlıklarında incelemeye çalışacağız.

3.2.8.1. Merkez Kişiler

3.2.8.1.1. *Başkahraman:*

Romanda kişiler belli karakterlere sahiptir.²³⁹ Bizim romanımızda başkahramanın ismi eserin herhangi bir bölümünde zikredilmemektedir. Biyografisiyle karşılaştırıldığında bu başkahramanın bizzat yazarın kendisi olduğu daha net anlaşılmaktadır.

Kahramanın şemâili hiçbir yerde net bir şekilde zikredilmemiştir. Merkezi kişi, romanın başından sonuna kadar parça parça, dinamik bir üslupta okuyucuya aktarılmıştır. Şöyle ki merkezî kişi, romanın bütününde gerçekleşen vakalar karşısında sergilediği tavır ve davranışlarıyla, okuyucuya sinyal veren, bedensel değişimleri de dolaylı olarak tanıtılan figürdür. Bu yüzden ona ait fiziksel ve ruhsal özellikler romanın özel bir bölümünde değil ancak romanın bütününden anlaşılabilir durumdadır. Ayrıca dünyadayken çok sevdiği bir hocası onun için hayat rotasıdır. Yine örneğin yemeklerden de mensefi sevdiğini ana kahraman bir şekilde bize sezdirir. Cezaevi romancısı olarak anılan yazarımız bu romanında da cezaevinde bir müddet kaldığını okurlara hissettirmiş, bu vesileyle dil ilimlerine dair bilgi ve malumatı da konuya dâhil etmiştir.

“Ve ona en büyük delil; âlimlerin hiçbir dersi İbn Âkîl’in²⁴⁰ şerhi olmadan gerçekleşmezdi. Ve ben hapiste olduğum zor günlerimde, tüm zamanımı ona ayırarak

²³⁹ Vedi Aşkaroğlu, “Romanlarda Kişilik Kurgusu: Kuramsal Bir Karşılaştırma”, 2016. s.301-319.

²⁴⁰ İbn ‘Âkîl ilk tahsilini tamamladıktan sonra öğrenimini ilerletmek amacıyla Kahire’ye giden İbn Akîl burada on iki yıl süreyle Ebû Hayyân el-Endelüsî’nin derslerine devam etti. Ondan İbn Mâlik’in et-Teshîl’i ile Sibeveyhi’nin el-Kitâb’ını okudu. Daha sonra Alâeddin Konevî’den Arap dili ve edebiyatı, tefsir, kelâm, mantık, fıkıh, hilâf ve usul, Hatîb el-Kazvînî’den belâgat, Takıyyüddin İbnü’s-Sâiğ’den kıraat dersleri aldı. Vezîre lakabıyla tanınan Sittülvüzerâ, Bedreddin İbn Cemâa, Şerefeddin İbnü’s-Sâbûnî, Zeynüddin el-Kettânî, Hasan b. Ömer el-Kürdî gibi âlimler de hocaları arasında yer almaktadır. Mehmet Sami Benli, **İbn ‘Âkîl Bahâettin**, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 1999 c:19. s. 300-301.

İbn ‘Âkîl miladi 14. asırda yaşamış İbn Mâlik et-Tâî’nin el-Elfiyye’sine yazdığı şerhle tanınan dil, fıkıh, tefsir, kelâm, mantık, kıraat dersleri almış bir âlimdir. Özellikle fıkıh ve nahiv ilminde kendisine başvuru birisi olmuştur.

Halil İbrahim Kocabıyık, Sümeyra Turhan, İbn ‘Akîl ve Şerhu İbn ‘Akîl Eserinde Metot, Cilt 7, Sayı 14 / 2023. s. 264-279.

baştan sona kavrayarak okumuştum. İbnü'n-Nâzım Bedreddin'in²⁴¹ Şerhu'l-Elfiyye'sine gelince, babasıyla olan uzun süreli arkadaşlığının, kendisini ilmine yaklaştıracağını düşünmüş, ancak kafası karıştığı için onu sunmamıştır. İbn Hişam el-Ensari'nin²⁴² şerhine gelince, bu; kapalı olanı açıklama açısından İmam Malik şerhleri arasındaki en kapsamlısıydı ve belki de onun takip ettiği Hanbeli mezhebinden dolayı şerhinin sınıflandırılmasına bazı sertlikler kattı (...) Suyuti ise şüphesiz âlimdir ama telif ettiği kitaplar listesine yeni bir kitap daha eklemek için zamanla yarışır vaziyetteydi. Elfiyye'ye hak ettiği değeri veremedi. Ve sustum. Gözlerime baktı dedi ki; 'Bu söylediklerinden sonra sana göre hangi şarih daha efdal?' Dedim ki: 'Doğrusunu söylemek gerekirse İbnu'l-Âkil şerhi en önde gelendir.' Yüzü parıldadı ve içi ferahladı sanki mutluluktan sarsılmıştı. 'Ben oyum' dedi.'²⁴³

Ana karakter kütüphanede kitaplarıyla meşgulken ölüm onu bulur, bu anı berzah âleminde yeniden hatırlar.²⁴⁴ Ayrıca başkahramana dair verilen aşağıdaki bilgiler, onun bizzat yazarın kendisi olduğunu doğrular niteliktedir:

*"Eskiden Mühendislik Fakültesi'nde öğrenciyken bir arkadaşım vardı, sınav günleri başımızı döndürüyordu... Bazen susardık. Mezar gibi sessiz kalır, tek kelime etmezdik. Bazı zor hadiseler sessizlikle iyileşir. Sonra kahve içerdik, şekersiz. İki fincana ilk kez görüyormuşçasına tuhaf tuhaf bakar, sanki içlerinde bir sır varmış gibi uzun süre bakışlarımızı kaldırmazdık."*²⁴⁵

---

²⁴¹ İbnu'n-Nâzım olarak meşhur olan Mâlik et Tâî Ebû Abdullah Bedruddîn'in nahiv, me'ânî, beyân ve mantık ilimlerinde otorite olmakla beraber fıkıh ve usûl gibi diğer disiplinlerde de derin bilgilere sahip olduğu belirtilen arap belagatçısı.) Hayrüddîn ez-Ziriklî, "el-A'lâm Kâmûsu Terâcim li Eşheri'r-ricâlî ve'n-Nisâi min e'l-Arabi ve'l-Musta'ribîne ve'l-Musteşrikîn", Beyrut: Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, 2002, 8/31. Mehmet Sıdık Özalp, "İbnü'n-Nâzım'ın, "El-Misbâh fi İhtisârî'l-Miftâh" İsimli Eserinde Müsned İleyh Konusunda Gösterdiği Şiir İstîşâhların Analizi", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yıl: 2021 Cilt: 21 Sayı: 1 s. 251-275.

İbnü'n-Nâzım, derin Arapça bilgisini babasının eserlerine şerh yazmaya hasrettiği için eleştirilmiştir. Mehmet Reşit Özbeklikçi, İbnü'n-Nâzım, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 2000 c:21. s. 168-169.

²⁴² Nahiv ilmindeki ünü memleketinin sınırlarını aşmış, İbn Haldun tarafından "Sîbeveyh'ten daha nahivci" olarak nitelendirilen arap dili alimi. Yusuf Seller, "İbn Hişam'ın el-Câmi'u's-Sağîr Fî'n nahv Adlı Eserinin Metod Açısından İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.2.

Veciz ve kapsamlı bir gramer kitabı olan Katrû'n-nedâ'nın yazarı İbn Hişam en-Nahvî, ilde delil olma (istîşâh) açısından Kur'an'a ilk sırayı, hadise ikinci, şiire ise üçüncü sırayı verir. Bu arada kıyas ve ta'lîl yöntemlerini de kullanır. Mehmet Reşit Özbeklikçi, İbn Hişam en-Nahvî, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 1999 c: 20. s. 74-77.

²⁴³ el-'Atûm, Tis'ate 'Aşer, s. 184-185.

²⁴⁴ el-'Atûm, Tis'ate 'Aşer, s. 30-31-32.

²⁴⁵ el-'Atûm, Tis'ate 'Aşer, s. 119.

Başkahraman kendini *فنى الكلمات* ‘kelimelerin çocuğu’ olarak isimlendirmiş ve dünyadayken bu lakabı, çevresindeki dostlarının seçtiğini büyük bir onurla zikretmiştir.²⁴⁶ Başka bir paragraftan, onun dünyadayken ilimle meşgul olan ve öğrencilere ders veren bir hoca olduğunu anlıyoruz.²⁴⁷ Ailesinden sonra en çok özlem duyduğu şey eğitim öğretim yılları, hayatından geçen hocaları ve şiirle meşguliyetidir.²⁴⁸ Babasına çok düşkün olduğunu anladığımız isimsiz kahraman, sık sık babasıyla olan günlerine gider. Kitapları ona sevdiren babasıdır.²⁴⁹ Büyüyünce babasından bağımsızlaşmış, sevdiği kitapları kendi emeğiyle parasıyla alır olmuştur.²⁵⁰ Tarih, felsefe ve şiir kitaplarına ayrı bir hayranlığı olan kahramanımızın bu sevgisinin büyük oranda müsebbibinin babası olduğu kanaatindeyiz. Zira babası hem dile hem tarihe çok düşkündür.²⁵¹

Başkahraman kahve içmeyi çok sevmektedir: “*Işığın ufka yayılmasına kadar bekledim. Fâni dünyada müptelası olduğum bu kahveden on fincan içtim.*”²⁵²

Babasıyla oyun oynamayı çok sevmektedir. Oyunları şiirle ilgilidir. Babası bir kelime söyler, kendisinin bu kelimeyle başlayan bir beyit söylemesini ister. Bu bölümde Bûsîrî, Müsakkab el-Abdî, Ebu Firas el-Hemedânî gibi farklı şairlerden belli bir kelime ile başlayan beyitleri başkahramanımız babası ile karşılıklı olarak söyleşirlerdi.²⁵³

Anılarını anlatırken köyde yaşayıp büyüdüğünü, o günleri çok özlediğini ayrıca kalabalık bir ailede yaşadığını ve dokuz kardeşinin olduğunu anlıyoruz.²⁵⁴ Amcasının oğullarıyla beraber büyüdüğünü, dedesine ne kadar hayran olduğunu, dedesinin medreseye, ilme değer verdiğini, çalışkanlığı ve mertliğiyle herkese örnek bir kişilik arz ettiğini yine bu anılardan çıkarabiliyoruz.²⁵⁵ Başkahraman eşinden bahsetmezken bir kız babası olduğunu bir vesileyle bize bildiriyor.²⁵⁶

---

²⁴⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 99.

²⁴⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 184.

²⁴⁸ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 169.

²⁴⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 158.

²⁵⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 158-159.

²⁵¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 163.

²⁵² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 130.

²⁵³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 102.

²⁵⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 76.

²⁵⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 138-139.

²⁵⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 93.

Diğer taraftan zaman zaman kendisini sorgulayan ve acı içinde kıvranan biridir başkahraman: *“Peki, ben kimim? Bulutsunun içinde kaybolan, hiçliğin içinde asılı kalan, anlamsızlık rüzgârlarıyla sürüklenen bir atom. Sanki bir uzay gemisinden sayısız gezegenin arasındaki sonsuz boşluğa düşen bir kapsülmüşüm gibi...!”*²⁵⁷

Bir ölü olan başkahraman, anılardan ibarettir adeta. Bu anılardan çıkan bir başka özellik de ondaki vatan sevgisidir.²⁵⁸ Anılarda geçen olaylardan daha birçok ayrıntı çıkarılabilir. Ancak genel olarak bakıldığında başkahramanın entelektüel bir kişiliğe sahip olduğu, Müslüman bir aileden gelen dindar bir şahsiyet olduğu ve ailesine, geleneklerine bağlılığı dikkat çekmektedir.

3.2.8.1.2. Başkahramanın Babası:

Romanda geçen bilgilere göre kahramanın babası zamanını odasında kitaplarıyla geçiren biridir. Sert görünümlü, merhametli bir Arap Dili üstadıdır aynı zamanda. Evladı olan başkahramanımızın ölümü akabinde, mezarlığında en fazla zamanı geçiren, oradan ayrılamayan, yokluğuna dayanamayan gözü yaşlı bir baba. Oğlu bir kitap serisini incelemek için tam altı ay heyecanla onu beklemiştir. Bir kızını daha toprağa veren yaralı baba, evlatlarına her yolculuklarında tarihi bilgiler vererek geziler düzenler. Anlatıcı kahraman, babasını ansiklopedik adam olarak niteler. Oğlu olan ana karakterin ara ara rüyasına girip ona meşale rolü üstlendiği de olmuştur. Çalıştığı iş hem kitaplara hem de ailesini geçindirmeye yetecek kadar iyidir. Kahramanımız edebiyata olan ilgisinde babasına çekmiştir. Bir şey yazdığı ilk ve hep babasına okutup görüşünü sabırsızca beklediği çıkarılabilir. Her fırsatta babasıyla olan hatıralarının özlemine dile getiren kahraman, babasının bu yalnız yolculuğunda hep yanında olmasını, ona olan biten tüm bu vakalar konusunda refiklik etmesini ister.

Mesleğinin öğretmenlik olduğunu satır aralarından anlayabiliriz: *“Babam kitabın ciltlenmesine belki de kitabın fiyatından daha fazla öderdi ama o bu durumdan mutluymuştu. Dimeşk günlerinde, eğitim bakanlığının ona gönderdiği ücret; onun yemeğine, yaşamını idâme etmesine, ikametine, okumasına ve kitap almasına yetiyordu.”*²⁵⁹ Evlatlarına bıraktığı en güzel hediye kitabın okuyucuya şu

---

²⁵⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 35.

²⁵⁸ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 60.

²⁵⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 85.

sözlerle göstermiş oluyor: “*Kitap sevgisi belki babamdan aldığım en güzel mirastır.*”²⁶⁰

Başkahraman, kardeşlerine olan özlemeni ve hüznünü dile getirirken bir kız kardeşinin küçükken vefat ettiğini ve babasının küçük yaşta vefat eden kızı Fatıma'nın yokluğunda çok acı çektiğini nakleder.²⁶¹ Kahramanımızın babası, aile bireyleri toplanmadan yemek yenmesine müsaade etmeyen bir aile reisidir.²⁶² Kütüphanesinde üç binden fazla kitap vardır.²⁶³ Kitaplar konusunda çok hassastır, hor kullanılmasına dayanamaz.²⁶⁴ Başkahraman, yazdığı kitapları önce babasına okutur, onun tashih ve onayından geçirir.²⁶⁵

3.2.8.1.3. *Anka Kuşu*

Yazarın romandaki kahramanının hocası olarak tanıttığı Feridüddin Attar'ın *Mantuku't-tayr*'ındaki Simurg'a benzer şekilde İslam tasavvuf ve sanatında da Anka veya Zümrüdüanka efsanevi bir kuş olarak anlatılarda yer alır.²⁶⁶ Anka figürüne birçok eserde rastlamamız mümkün. Mesela Filibeli Ahmet Hilmi'nin *A'mâk-ı Hayal* isimli eseri de *Tis'ate Aşer* romanıyla tür bakımından benzerlik göstermektedir. Orada da yazar Anka kuşuna yer verir.²⁶⁷ Ayrıca romanın bütününden anlaşıldığına göre Eymen el-'Atûm'un Anka'yı seçmesi, edebi bir çağrışım da taşımaktadır. Çünkü yazar romanın kritik bir noktasında Safiyyuddin el-Hillî'nin “*Kesinkes bildim ki imkânsız olan üçtür; Dev, Anka kuşu ve sadık dost.*”²⁶⁸ Şeklindeki beytini aktarmaktadır. Bu beyit ona Anka'yı bir kahraman olarak romana yerleştirmeye sevk etmiş olabilir. Bu yönüyle roman Dante'nin *İlahi Komedyası*, Maarrî'nin *Risâletü'l-Gufrân*'ı ve Attar'ın *Mantuku't-tayr*'ı gibi hayali/fantastik bir kurguya sahip olmuş ve modern dönemin büyümlü gerçeklik romanları arasındaki yerini almıştır.

²⁶⁰ el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 85.

²⁶¹ el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 201.

²⁶² el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 84.

²⁶³ el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 84.

²⁶⁴ el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 85.

²⁶⁵ el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 55.

²⁶⁶ Semiha Kartal, Kafiye Özlem Alp “*Mitolojik Kuşlardan Simurg'un Minyatürler Üzerinden Sembolik Anlam Kodları*”, Folklor Akademi Dergisi. Cilt:4, Sayı:3, 2021, s. 439 – 451.

²⁶⁷ Filibeli Ahmet Hilmi, *A'mâk-ı Hayal' Hayâlin Derinliklerinde Yolculuk*, İstanbul, Nar Yayınları, 2015, s.63.

²⁶⁸ el-'Atûm, *Tis'ate Aşer*, s. 28.

Anka kuşu olarak imgelenen rol, romanın tamamının oluşmasında baş kadrolardan birisidir. Kahramana yaşadığı o yalnızlık ve zamansızlık zulmünde insanlığını ilk harekete geçiren canlıdır. On dokuz tüyünü, gökten mütemadiyen farklı farklı bölgelere atarak yeni ağaçların yeşermesini sağlayan efsanevi kuştur. Anka'nın yıllarca zaman ve mekân algısına meydan okurcasına boşlukta koşan başkahramanımıza, ilk kez görüldüğü an şöyle sahnelenir:

“...Elimi çözdüm, gözlerimin önündeki muhteşem manzaraya bakıp ovuşturdum. Tekrar baktım, gerçekten de bir kuştı ve bağırdım: Vay be! Ey Allah'ım, Ey Rahmet sahibi! Yıllar sonra bu hiçlik içinde yaşayan bir varlığı görmek. Gökyüzü bana böyle bir hediye gönderdiğine göre, benden razıdır. Ayağa kalktım, güneşin direkt ışınlarından korunmak için ellerimle gözlerimi kapattım ve kendimi tekzip ettim: Gerçek bir kuş mu görüyorum, akıl alır bir şey mi bu, yoksa hâlâ o sahneyi yeniden yaşamanın hayalini mi kuruyorum? Ama bu gerçek bir kuş, burada kanatlarını çırpıyor ve civıldıyor.”²⁶⁹

Anka kuşunun fiziksel özelliklerini şu satırlardan öğrenmemiz mümkün: *“Karga gibi siyah renkteydi ama boyu bin kargaya eşdeğer büyüklükteydi. Yüksek irtifada uçar ve güneşin gözü önünde yürüyüşünü sürdürürdü. Kocaman kafası, ortaya çıkan çeşitli renklerde tüylerle doluydu iki yanından. Tüyleri Amerika'daki talihsiz bir Kızılderili'nin başına taktığı renkli tüyler gibiydi. Gözleri, dehşete düşmüş bir atın gözleri gibi iriydi, yuvalarında sağa sola dönüyorlardı. Bir zürafanın boynu gibi uzun olan boynu tüysüzdü, pembe eti kademeli katmanlarla görünüyordu. Kalın kabuklu bacakları uzun pençelerle bitiyordu.”²⁷⁰*

3.2.8.1.4. **Dünyadaki Hocası:**

Romanda kahramanımıza üç ayrı hoca rehberlik etmektedir. Bu seçilen timsallerden de yazarın hocalarına verdiği kıymeti okuyucuya iletmek istediğini düşünüyoruz. Kur'ân yazarın her bir romanında ilk rehberlik kaynağı olmasına rağmen, bu durumu olayların içinde vermiş olduğu mesajla okuyucuya hissettirmektedir. Hocasının bilhassa Kur'ân-ı Kerim öğretmeni olması ve bu zorlu yolculuğunda hep kendisini anması, ondan yardım istemesi hem bu hocanın hem de

²⁶⁹ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 32.

²⁷⁰ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 33.

diğer iki hocanın sözlerine itimat etmesi akabinde şiddetli merhaleleri geçmesi bunu destekler niteliktedir. Dünyadayken hocasının ona öğrettiği sözleri, tesbihleri, duaları hatırlar berzahdayken. Rüyasına da birkaç defa gelmiş, doğru yolu bulmasında ciddi bir vesile olmuştu.

Başkahramanın Anka'yı gördüğünde ne yapacağını bilemeyip aklına dünyadaki hocasının nasihatı gelir: *“Ben onu o da beni buldu diye neredeyse sevinçten bayılacaktım. Kim kimi bulmuştu bilmiyordum açıkçası. Hocam fani günlerde şöyle derdi: ‘Önce seyretmek, izlemek sonra sohbet. Padişahı herkes görür ama onu etkileyen kişi sadece onunla konuşan kişidir.’ Bu padişahın bulunduğu yerden inip benimle konuşmasını umuyordum.”*²⁷¹

Ana kahramanın büyülu gerçeklik türünün yansıması olan efsanevi ağaçların altında, on dokuz tüylerin birini toplamak için gezerken Hızır (a.s.) ile olan diyalogunda,²⁷² yalnızlığında ne yapacağını bilemediğinde,²⁷³ şeytanlardan korunmak istediğinde,²⁷⁴ Gregory ile tartışırken²⁷⁵ ve daha birçok kritik yerde hep hocasına danışır veya onun nasihatlerini hatırlar.

3.2.8.1.5. *el-Attâr:*

İç âleminde yoğrulmaya devam eden isimsiz kahramanımızın berzah âlemindeki hocası Attâr'dır. Yazarın bu romanı kurgularken etkilendiği eserlerden birinin de Attâr'ın *Mantıku't-tayr* isimli eseri²⁷⁶ olduğu anlaşılmaktadır.

Attâr, başkahramana berzah âleminde önderlik eden ikinci hocasıdır. Kütüphanedeyken onun *Mantıku't-tayr* isimli kitabını bulmuş, bu kitapta Anka kuşu ve kütüphaneden kurtuluşun yolu ve sonrasındaki olaylardan bahsettiği satırlara denk

²⁷¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 33.

²⁷² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 106.

²⁷³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 132.

²⁷⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 244.

²⁷⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 275.

²⁷⁶ Feridüddin Attar, **Mantıku't-Tayr -Açıklamalı Tercüme Giriş**, çev. Ahmet Metin Şahin, İstanbul, Kapra Yayıncılık, 2020, Hamd, tevhid, münâcât, na‘t ve dört halife ile ashabin övgüsüne ayrılan bir girişin ardından mesnevi hüdhüde merhaba ile başlayan eser, . Allah'ın zuhur ve taayyününü temsil vahdeti göstermektedir. Kuşlar kendi aralarında toplanıp hiçbir ülkenin padişahsız olmadığını, padişahsız ülkede nizam ve intizam kurulamayacağını belirtirler. Aralarında bulunan ve mürşidi temsil eden, Süleyman peygamberin mahremi ve postacısı hüdhüd (en-Neml 27/20-30)ün öncülüğünde toplanırlar. H. Ahmet Sevgi, **Mantıku't-Tayr**, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), Ankara, 2003 c:28. s. 29-30.

gelmiştir. Ve kahramanımıza o çaresiz anlarda, uzun yalnızlıklarında ve iç savaşlarında hep Attâr ışık olmuştur.

Bir gün başkahramanımız kütüphanedeyken dinler katındaki kitapları karıştırdığı esnada, bir kitaba denk gelir ve kapağı dikkatini çeker. Sanki ilk tanıdığı Anka kuşunun sîmasına benzetir ve içinde geçen ‘on dokuz’ simgeleri kafasını karıştırır. Meğerse o kitap Feridüddin el-Attar’ın *Mantuku’t-tayr* isimli eseriymiş: “*O an, yirminci yıldan sonraki ikinci yılın on birinci ayında Feridüddin el-Attar’ın Mantuku’t-tayr kitabına rastladım. Kitap buradaki kalışım için sonun başlangıcıydı. Bunu neden söylediğimi bilmiyorum ama bunu tamamen hissediyorum. Kitapta beni korkutan şey, yüzyıllar sonra basıldığı sırada basılı kopyalar değil, orijinal el yazması olmasıydı ve ilk el yazması gibi görünüyordu çünkü yazarın kendisi imzalamıştı ve iç kapakta bundan bahsetmişti. Önemli olan bu değil aslında, önemli olan mezardan dirilişimi takip eden uzak yıllarda gördüğüm efsanevi Anka kuşunun tıpa tıp aynısına benzeyen bir kuşun ilk sayfasında resmedilmiş haliydi. Ona benziyor dedim, çünkü aynıydı! İlk gördüğümde hem dehşeti hem de aşinalığı hissettim. Aşinalık! Çünkü o geçen yıllarda beni canlı hissettiren ilk kişiydi ve bu tuhaf uykumdan dehşete düştüm. Çizimle gerçeklik arasında, gölgeyle varoluş arasında... Daha da kötüsü, on dokuzuncu sayfada kuşların tüylerinden bahseden bir yere rastladım, onu da on dokuz tüyden, onların kurtarıcısı olduğundan ve on dokuz yerde numaralandırılmış olduğundan bahsederken gördüm. Mekân ve şartlarda, tövbeyi, takvayı, itaati, zühdü, fakirliği, sabrı, güveni, kanaati, gözetlemeyi, niyeti, yakınlığı ve sevgiyi, korkuyu, ümidi, hasreti, yoldaşlığı, sükûnet ve şahitliği zikretmiştir... Ve tek kesinliğin, kurtuluşa götüreceğinin da bu kuş olduğu. Kitabın ortasında tam bana göre bir metin okudum, sanki okuduğum anda bana yazılmış gibiydi.*”²⁷⁷

3.2.8.1.6. Kabirdeki Şeyhi:

Bu karakter romanda kendisini nurani yüzlü, heybetli, kırmızı pelerinli, doksan yaşlarında, hakkında hiçbir şeyin bilinmediği ama kahramanın dünyadaki hocasına benzediği bir şeyh olarak okurlarla buluşan, ilham verici rehberlerden biridir. Romanda büyümlü gerçeklik türünün en güzel argümanlardan birinin açık temsilcisi

²⁷⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 220-221-222.

rolünü de üstlenmiş olduğu kanaatindeyiz. Romanın sonlarına yaklaşırken kabirdeki bu şeyh, kütüphaneden çıktıktan sonra kahramanı kabirlerin bulunduğu bölgelere hiçbir şey söylemeden sessizce götürür ve ortadan kaybolur:

“Uykumun uzun gecelerinden birinde bana babayiğit bir hoca geldi. Dünyadaki hocam değildi çünkü o sarık takıyordu bu ise takke. Benim hocamın sakalı uzun ve beyazdı bunun ise kısa ve siyah. Hocam yünden bir elbise giyerken bu şeyh kırmızı ipten bir aba giyiniyor. Bu şeyhin kollarında yaldızlı Farsça harfler işlenmişti. Bana dedi ki: ‘Ölülerin uyandırılma zamanı gelmedi mi?’ Kimin sorduğunu bilmeme rağmen bu soru beni çok korkuttu. Bilgiç bir şekilde şöyle dedim: ‘Ölülerin Rabbi dışında kimse ölüleri uyandırmaz.’ Gözleri netleşene, ön dişleri gözükeneye kadar gülümsedi ve şöyle dedi: ‘Seni bekliyorlar’, ben de ‘Onlarla gitmek için mi?’ dedim. Daha çok gülümsedi ve ‘Hayır onlar seninle gelsinler diye’ dedi. Şeyh ağzından baklayı çıkarırsın istiyordum, şöyle dedim: ‘Onlar ölü biriyle giderse onlara ne faydası olur ki?’ Cevap verdi: ‘Uzun süre soran, cevap yollarını görmez, kim soruyu uzatırsa cevaptan kör olur.’ Sustum. Sonra onu elinde bir çömleği tutup içindeki bir tüyü çıkarırken gördüm. Aniden mezarların arasından geçerken, Yolun iki yanında belirdi ve onları fırlattı. Sonra mezarın sahibi uyandı ve onu takip etti, ben de korktum. Şöyle söylediğini duydum: ‘Kim isterse uyanır ve iyi ya da kötü her ruhun bir uyandırıcısı vardır.’ Ben de dedim ki, ‘Şeyh, bunu yaptığımda ne diyeyim?’ Dedi ki: قُلْ بِاسْمِ رَبِّ مَنْ أَفَقَ ، مِنْ عَلَقٍ ، خُلِقَ ، مِنْ عَلَقٍ ، أَفَقَ ‘Alak’tan yaratılmışın Rabbinin adıyla...’ Ve on dokuz tüyle on dokuz ölü insanı seçmem gerekli. Rüyanın olduğu gecenin sabahında uyandıracaklarımı düşünerek oturdum ama mezarlarını bulamazsam onları nasıl uyandırırım? İlk işim o kabirleri bulmak.”²⁷⁸

3.2.8.1.7. el-Mütenebbî:

Arap şiiri denilince akla gelen ilk isimlerden biri hiç şüphesiz Ebû't-Tayyib el-Mütenebbî'dir (ö.354/965).²⁷⁹ Mütenebbî şiiri özgün teşbihleri, eşsiz hayali unsurlar ve hayat tecrübesinin hikmetler halinde okura aktarılması gibi özellikleriyle öne

²⁷⁸ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 249.

²⁷⁹ Fuat Daş, “İki Kaside Bağlamında Mütenebbî'nin İhşidî Hükümdarı Ebü'l-Misk Kâfûr'a Methiye ve Hicivleri”, *NÜSHA*, (54), 2022, s. 43-72.

çıkılmaktadır.²⁸⁰ Roman kahramanının dünyadayken en sevdiği şairdir. Kahraman şairin tüm şiirlerini ezberlemiş olup ara ara onlardan parçalar hatırlamaktadır. Berzah yolculuğunun son bölümü olan ve kabirlerin ortaya çıkışı sahnesinden diriliş sahnelerinde aklına gelen ilk kişi ve görmeyi arzuladığı şairdir. Bunun için günlerce mücadele ettiği ve sonunda kendisini görmeyi, mülahazalarda bulunmayı başardığı en önemli roman karakterlerinden biridir. Romanın birkaç yerinde Mütenebbî'nin beyitlerinden alıntılar vardır.

Anlatıcı başkahraman, kimi uyandıracığına net karar verdiği ve el-Mütenebbî'nin kabrini ararken ki o sahnesi:

“Sanki sonsuza kadar uyumuş gibi uyandım. Tüylere baktım ve onlarda hayattan başka bir hayat gördüm. Uyandıracığım kişileri kafamda planlamaya başladım. Filozofları, şairleri, peygamberleri, ârifleri, bilim adamlarını, politikacıları, liderleri, delileri, köylüleri, sıradan insanları mı uyandırırım, yoksa her bahçeden bir çiçek mi alayım? Dedim ki: “Geçmişte şiir kalbime yapıştırmıştı, o yüzden belki şairlerden başlarım.” Sonra dedim ki: “el-Mütenebbî şairler arasında kalbime en yakınıydı, o yüzden belki onu uyandırırım, çünkü onunla diyalogu çok arzuluyorum ve geçmişte onun divanını ezberlerdim, bu yüzden onunla diyalogumda yakınlık bulacağım ve o da benim öğrencilerinden seçkin biri olduğumu keşfedecek...”²⁸¹

Mütenebbî ile ilk karşılaştıkları o heyecanlı an ve kabirden dirildiği sahne:

“Kalbim çarptı, ben şu an insanlığın tanıdığı en büyük şairin kabrindeyim. Uyandırma eylemine başlamak için öğrendiğim sözü okudum. Tozlar hareket etmeye, kabir yarılmaya ve bir baş kalkmaya başladı ve Ebu Tayyib'in başı. İşte burada, canlı kanlı karşımda duruyor. Ayakları üzerinde duruyor ve yüzü bana dönük. Hiçbir şey söylemeyip, etrafına baktı, bense onun gibi bakamadım, gözlerim onun yüzüne takılı kaldı. Biraz esmer, sıska, ince vücutlu, kendine özgü bir üslupta bir şövalye gibi. Tükürüğümü yutarken söylediği şiirleri onun önünde okuyarak göstermek istedim. Sanki şaşkınlığı daha da artmıştı ve yanıma yaklaşırken “Beni tanıyor musun?” diye sordu. Bütün şairlerin ekmeğini aldığı Ebu Tayyib'i kim tanımaz dedim. Ruh ona ulaştı

²⁸⁰ Adnan Arslan, “Arap Şairi Mütenebbî’de Üç Maharet: Teşbih-İ Zimnî, Hayal ve Hikmet”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1), 2021, s. 192-212.

²⁸¹ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 254.

ve ekledi. “Biz gönderildik mi”? Ona ‘Hayır’ diye cevap verdim. Biz berzahın içindeyiz.”²⁸²

3.2.8.1.8. Şeytan Lucifer:

Lucifer, Eski Ahit’e göre sevilen bir melek iken hırsına yenik düşüp şeytan olmuştur. Bu kavram Hıristiyan Avrupa kültürünün din, sanat, edebiyat, tiyatro gibi alanlarının yanı sıra skolastik felsefe, mistik teoloji, vaiz edebiyatı gibi alanlarına da ışık tutmaktadır.²⁸³ Kahramanımız on dokuz katlı devasa kalede, sihir katından gelen sesleri duyunca, orada neler olduğunu ne pahasına olursa olsun görmeye karar verir ve büyüğü gerçeklik türünün içerdiği algılardan olan şeytanlara denk gelir. Bu şeytanların lideri ise Luciferdir:

“Yüzleri görünmüyordu, sanki başları omuzlarında değilmiş gibi siyah kaftanların üstündeki şapkanın arkasına gizlenmişlerdi. Her birinin başının üzerine çektiği çalkayı dolduran gizemli siyah boşluktu. Sadece liderlerinin yüzü görünüyordu, ona baktığımda neden Rasputin’in aklıma geldiğini bilmiyorum. Tüm yüzünü kaplayan gri, neredeyse alev alev yanan bir sakal, parıltıyan mavi gözler, sanki siyah tebeşirle kaplanmış gibi arsız, esmer bir yüz ve şapkanın altından çıkan, hemen hemen beline kadar omuzlarına düşen uzun saçlar... Lucifer’in başı öne eğik, pürüzsüz, tozlu alnı, duvarlara yapıştırılmış yüzlerce mumun ışığında terden parlıyordu.”²⁸⁴

3.2.8.2. Yardımcı Şahıs Kadrosu ve Tanınmış Bazı Kişiler:

Tis’ate ‘Aşer romanında merkezî kişi olan başkahramana, olay örgüsünün akışını ve işlevlerini yerine getirmesi hususunda, belirli seviyelerde destek veren kişiler yer almaktadır. Kadrosu; farklı yaş, makam, isim ve kültürdeki insanlardan meydana gelen yardımcı kişilerin sayısı kolayca ele alınamayacak kadar fazladır. Şimdi yardımcı şahıs kadrosu olarak kahramanımızın eserde geçen kısa diyaloglarına muhatap olan o kişileri, eserdeki konumuyla ilgili kısaca bilgi vermek adına zikretmeye çalışacağız. Kendilerine verilen sahnenin yardımcı kadro denilemeyecek kadar kısalıkta olması onların roman kahramanlarından sayılıp sayılmayacağını

²⁸² el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 259.

²⁸³ Russell J. B., *Lucifer Ortaçağ’da Şeytan*, çev: Ahmet Fethi, Panama Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 1-15

²⁸⁴ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 236.

tartışmalı hale getirmektedir. Ancak bu şahsiyetler romanda sadece anılıp geçilmiyor, romanın başkahramanı tarafından zamanda yolculuk yapılarak ziyaret ediliyor ve sohbe katılıyor. Bu açıdan onların burada zikredilmesini uygun gördük.

Sözünü ettiğimiz yardımcı şahsiyetlerin ilk kategorisini İslam peygamberleri, bazı dini şahsiyetler, bilginler ve âlimler oluşturmaktadır. Bu kadro geride geçen bazı isimlerin yanı sıra Hz. İbrahim'den Hz. Yunus'a, Halid b. Velid'den Hasan-ı Basrî'ye, İbn Abbas'tan Râbi'atu'l-Adeviyye'ye, Muaz b. Cebel'den Zemahşerî'ye kadar çok sayıda ismi barındırmaktadır. Yardımcı şahsiyetlerin ikinci kategorisi şair ve ediplerdir. Geride birçoğunu aktardığımız bu edebi şahsiyetlerin yanı sıra ayrıca Hayyam'dan Beşşar b. Bürd'e, Ahmed Matar'dan İbn Düreyd'e, Câhız'dan Ebu'l-Âlâ el-Maarri'ye kadar bu isimler de çok geniş bir yelpaze oluşturur. Üçüncü kategoride bilim, felsefe ve tasavvuf şahsiyetlerini sayabiliriz. Geride geçenlere ek olarak İbn Haldun, İbn Rüşd, Spinoza, Sartre, Hallac-ı Mansur, Nietzsche gibi tanınmış daha birçok kişinin romanın yan karakterleri arasında yer aldığını ekleyelim. Tarihi veya muasır siyasi ve toplumsal figürlerden Selahaddin Eyyübî, Hasan el-Benna, Malcolm X, Ernest Renan, Aguste Comte gibi daha birçoğunu zikretmemiz mümkün. Bu isimleri takip ettiğimizde adeta yazarın kütüphanesinde dolaşmış oluruz aslında.

Anka kuşundan aldığı tüyleri toplamak üzere gezinen başkahramanımız, Hz. Âdem ve Hz. Havva'yı²⁸⁵ bir ağacın altında görür. Hz. Âdem'i avuçlarını yanaklarına koymuş bir şekilde düşünürken bulur. Ona “*Biz senin oğullarınız babacığım,*” diyerek seslenmeye çalışır ama Âdem duymaz. İnzivaya çekilmiş bir hali vardır adeta. Ona ne zaman doğduğunu sorar ve diyalog bir süre daha bu minvalde devam eder. O sırada hayatında daha güzeline denk gelmediği bir kadına rastlar ve ona “Kimsin sen, ey annemiz?” diye sorduğunda Hz. Havva “Hem soruyor hem cevap veriyorsun” diyerek kendisinin bu mübarek Âdem ağacının aslı olduğunu söyler.

Sonra Kabil'i²⁸⁶ gördüğünü fark eder kahraman. Ona neden kardeşini öldürdüğünü sorar. Kabil onu kendisinin öldürmediğini, şeytanın öldürdüğünü söyler. Aralarında bir tartışma geçer, Kabil şeytanı suçlarken başkahraman onu kıskançlıkla itham eder. Kabil'e pişman olup olmadığını sorduğunda Kabil sadece güler. O esnada

²⁸⁵ el-'Atüm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 39-40.

²⁸⁶ el-'Atüm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 40.

Habil'i²⁸⁷ şişman, kuvvetli bir koyunu güderken görür ama konuşmazlar. Sanki hayvan çamurda yürür gibi kanda yürür haldedir. Buradaki metaforu muhtemelen Habil'in fedakârlığını temsil etmektedir.

Aynı zaman dilimleri ve mekânlarında Hanuk'u²⁸⁸ görür anlatıcı kahramanımız, elinde bir kürekle. Mağaralarda nasıl yaşadıklarını sorgular. Hanuk ise; “*Ben insanlar için şehirler inşa ediyordum*” der. Kahramanımız Hanuk'un iki oğlundan birinin dedeleri Habil'le koyun güderken, diğerinin ise elinde kaval olduğunu ve sesinin anlatıcı kahramanımızı çok kederlendirdiğini anlatır.

O kavalını, taşları bile ağlatacak şekilde çalarken, kahramanımız Hz. Şit²⁸⁹ peygamberi görür. Şit oğlu Enuş'u²⁹⁰ takip ederek Rab'bin bir olduğunu anlatır. Ve bu duruma çok sevindiğini söyleyen yazarımız o günden beri derdi olan, dua eden herkesin ‘Ya Rab’ ifadesini kullandığını, o ibarenin çıkış noktasının bu olduğunu aksettirir okuyucuya. Her ne zaman insanlardan, cinlerden ya da farklı bir âlemden ‘Ya Rab’ kelimesini kullanan biri olsa sevabı Enuş'a da yazılır. Enuş'u Hz. Musa'ya²⁹¹ benzetir ve sanki onunla perdesiz konuşuyormuş gibi hisseder benzerliklerinden dolayı. Daha sonra Nuh Peygamber'in çocukları üzerine bazı diyaloglar geçer.²⁹²

Anlatıcı kahramanımız azap çeken bir insan yığınınına denk geldiğini, yetim malı yediklerinden ve nefislerinin kölesi olup avretlerinden irin sızanlara şahit olduğunu, kendisinin de dünya hayatındayken bir günahın eşiğinden bir dua sayesinde kurtulduğunu tüm samimiyetiyle biz okurlarıyla paylaşır. O ortamdan kaçmaya çalışırken bir adama rastlar, adam cahiliye dönemi muallâka şairlerinden olan İmruulkays'ın²⁹³ şu dizelerini haykırmaktadır:

---

²⁸⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 40.

²⁸⁸ Kabil'in oğlu ve İrad'ın babası olarak tanımlanır. Kabil, kardeşi Habil'i öldürmesinin cezası olarak Rab tarafından gönderildiği Nod Ülkesi'ne geldikten sonra karısı hamile kalır ve Kabil'in Hanuk adını verdiği ilk çocuğunu doğurur. Geçtiği yer: el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 41.

²⁸⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 41.

²⁹⁰ Enuş (Yaneş) Peygamber'in, Şit Peygamber'in oğlu ve Hz. Âdem'in 6. göbekten torunu olduğu ve 705 yıl yaşanmış olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Bazı kaynaklara göre, Şit Peygamber 657 yaşında iken Enuş Peygamber doğmuş ve 950 yıl yaşamıştır. M. Cengiz Yıldız, “**Eğil-Ergani Halkının Dilinde Medfun Peygamberler**”, Diyarbakır, Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Ketti Sempozyumu 25-27 Mayıs 2009, s. 4.

²⁹¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 41.

²⁹² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 42.

²⁹³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 45.

تَسَلَّتْ عَمَائِثُ الرَّجَالِ عَنِ الصَّبَا   وَلَيْسَ فُوَادِي عَنِ هَوَاكِ بِمُنْسَلٍ

Kör kütük aşk peşinde koşanlar bile vazgeçti aşklarından

Benimse gönlüm ey sevgili, vazgeçecek değil senin sevdandan.

Tam bu esnada iki gözü kör ama yakışıklı birinin kendisine şiir okumak istediğini söyleyen bir adama denk gelir. Adam aşktan ve sevdiği kadından bahsederken onun meşhur nahivci²⁹⁴ Ahfeş olduğunu anlar. Daha sonra yolculuğu Hammâd, Beşşar b. Bürd gibi Arap edebiyatının önde gelen şahsiyetleriyle, Süfyân-ı Sevrî²⁹⁵, İbrahim Edhem,²⁹⁶ Râbi‘atu’l-Adeviyye²⁹⁷ gibi zahitlerle devam eder.

Başkahramanımız büyük Arap şairleri zincirinin son halkası olan²⁹⁸ “özellikle felsefenin şiir ve nesirde yaygınlaşmasında büyük rol oynayan”²⁹⁹ ‘Ebu’l-‘Âlâ el-Maarrî’yı tüyleri ararken, birçok kabrin sıralı olduğu, aniden topraktan kabirlerin türetildiği o sahnede görür. Büyülü gerçeklik türünün bir algısı olduğunu düşündüğümüz o sahnede, ansızın bir mezar görebilir ya da yok oluşuna şahit olabilirdi. Sanki Ebu’l-‘Âlâ’nın gerçekliğine şahit olmuştur. O neşeyle aklında şairin bazı beyitleri canlanır:³⁰⁰

صَاحَ هَذِهِ قُبُورُنَا تَمَلُّ الرُّحْدَ   بَبَ فَائِنَ الْقُبُورِ مِنْ عَهْدِ عَادٍ؟

Arkadaş! İşte kabirlerimiz, kaplıyor dört bir yanı,

Peki, Ad zamanından kalma kabirler nerede?

Kahramanımız romanın zincirlerini oluşturan, büyülü gerçeklik algılarını renklendiren on dokuz tüyün yeşerttiği ağaçlardan birinde, üç hocaya denk gelir ve hepsinin önünde sonu gözükmeyecek kadar insan yığını olduğunu fark eder. Herkes hocasını ciddi bir dikkat ve rikkatle dinler haldedir. İçlerinden birine gelip onun rüyaları tabir ettiğine şahit olur. Yazar o kişinin; döneminin hadis âlimlerinden olmasına karşın, daha çok rüya tabirleriyle tanınmış, İbn Sirîn³⁰¹ olduğunu tahmin eder. Kendisinden, kabirde bulunmuş olduğu o günden buyana yaşadığı bu rüyayı

²⁹⁴ es-Sîrâfi, “*Ahbâru’n-nahviyyîne’l-Basriyyîn*”, s. 39; el-Ahfeş, *Kitâbu’l-Kavâfi*, Mukaddime, s. 7. Geçtiği yer: el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 46.

²⁹⁵ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 50-51.

²⁹⁶ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 51.

²⁹⁷ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 52.

²⁹⁸ Yasin Ceylan, “*Ebu’l- Ala El-Ma’arri Üzerine Bazı Düşünceler*”, *Cilt:3, Sayı: I, Ocak 1989*, s. 42.

²⁹⁹ Mustafa Kırkız, “*Şair Ebu’l- Ala El-Ma’arri, Hayatı, Eserleri ve Edebi Anlayışı*”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi 16:1, 2011*, s.157-175.

³⁰⁰ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 56.

³⁰¹ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 56.

yorumlamasını ister. İbn Sirin'in sanki ona, asıl gerçekliğin burası olduğunu, fâni dünyanın bir rüya olduğunu fısıldadığını hisseder.

Kahramanımız sonra ikinci hocaya yönelir ve onunla diyaloga girmek için uğraşır. Aralarındaki diyalogdan kahraman onun kim olduğunu çıkaramaz. Kendisi de söylemeyince biraz daha konuşturduktan sonra onun Yuhanna³⁰² olduğunu dışa vurur. Adamın sessizce başını sallayarak onayladığı da gözlemlenir.

Bu yolculuğunda bir ara gelecekte haber veren birine rastlar, bu kişi ona üçüncü dünya savaşından ve 2025'te Yeruşalim'in harap olacağını kehanetini verir. Bu söz ona HAMAS kurucusu Şeyh Ahmed Yasin'in İsrail'in sonuyla ilgili tarih veren haberini hatırlatır ve güler. Gelecekte haber veren kişi daha birçok kehanet dile getirir ve en sonunda onun Nostradamus olduğunu anlar. Bu ilginç buluşma rüya tabiriyle gelecekte haber verme arasında ve bununla Filistin meselesi arasında bir fikir mezceder. Hatta oradan bir ara Yusuf (as) kıssasına geçer. Kim olduğunu bilmeden rastladığı yakışıklı bir adama kaç kardeşi olduğunu sorar, adam *أحد عشر كوكبا* deyince onun Yusuf (as) olduğunu anlar ve ayaklarına kapanmak ister, ama adam kaybolur, izini dahi bulamaz.³⁰³ Büyülü gerçeklik türünün yansımasını rahatlıkla görmüş olduğumuz bu sahnelerde, okuyucu gerçeklik algısından bir an bile olsa şaşmaz o satırları okurken.

Yolculuğun devamında kahramanımız Bilal Habeşî'yi, ardından “müzik tarihinde udu en iyi icra eden sanatçılarda”³⁰⁴ biri olan Ebu İshak el-Mevslî'yi, sonra döneminin ünlü şarkıcısı olup bazı şiirleri ağıt formunda besteleyen³⁰⁵ İbn Sureyc'i³⁰⁶ görür.

Anlatıcı kahraman, başka bir ağacın altında Heyman el-Ezrâhi'ye³⁰⁷ Abdullah bin Mes'ud'a³⁰⁸ Ebu Musa el-Eş'ari'ye³⁰⁹ rastlar. Bu kişiler tarihsel sıralamaya göre

³⁰² el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 57.

³⁰³ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 58-59.

³⁰⁴ Barış Karaelma, “Endülüs'te Müzik Hayatı Üzerine Bir İnceleme”, *İstem*, Yıl:8, Sayı:15, 2010, s. 29-42.

³⁰⁵ Rıza Savaş, “Emevîler Devri Eğlence Hayatından Kesitler ve Dönemin Bazı Kadın Şarkıcıları”, *İstem*, Yıl:4, Sayı:8, 2006, s. 51 – 61.

³⁰⁶ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 62.

³⁰⁷ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 63.

³⁰⁸ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 64.

³⁰⁹ Emre Yavuz, “Ebû Mûsâ El-Eş'arî'nin Hayâtı ve Rivâyetleri'nin Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalı, 2011, s.30.

gelmez, aksine kahraman çağlar arasında gidip gelmektedir. Bu arada büyük bir ağacın altında kaygısızca yatan insanlar görür. Bu yatışın kimseyi kurtaramayacağını ima ederken, yerinde taşları hareket ettirecek kadar horladığına şahit olduğu adamlar görür. O sırada modern dönem şairlerinden el-Cevahir’ye³¹⁰ nispet ettiği -ama aslında Ma’rûf er-Rusafi’ye ait olan-³¹¹ beyitleri hatırlar. Beyitler romanın genel havasıyla ve hikâyenin akışıyla uyumlu bir şekilde uykudan bahsederken, bir yandan da Arap ülkelerindeki baskıcı rejimlere karşı ironik bir mesaj vermektedir:

يَا قَوْمُ لَا تَتَكَلَّمُوا إِنَّ الْكَلَامَ مُحَرَّمٌ
نَامُوا وَلَا تَسْتَيْقِظُوا مَا فَازَ إِلَّا النُّومُ

*Ey insanlar, konuşmayın! Konuşmak yasaklanmıştır,
Uyuyun, uyanmayın, yalnız uyuyanlar kazanmıştır.*

Tam o sırada yine ağacın altındaki insanların kaygısız ve telaşsızca sadece uyuduğunu gören kahramanımızın aklına Mısırlı yazar Yusuf Zeydân’ın³¹² uyku hakkında “*Uyumak olmasaydı dünyayı deliler kasıp kavururdu*” cümlesini hatırlayıp, kendisi de uyku elbisesini giyerek bu uyku ağacından sessizce kaybolur.

Yolculuğun devamında Lokman Hekim’den Konfüçyüs’, Eflatun’dan Sartre’a³¹³ kadar birçok bilgenin bulunduğu çok kalabalık bir kadroyla karşılaşır. Ardından Vehb Bin Münebbih’i³¹⁴ görür ve ondan bazı nasihatler alır. Sonra başka birine rastlar, onun Gazâlî³¹⁵ olduğunu fark eder. Daha sonra Ebu Ubeyde b. Cerrâh, Halid b. Velid,³¹⁶ Amr Bin Âs, İkrime³¹⁷, Mu’az bin Cebel³¹⁸ gibi şahsiyetlere rastlar. Birçoğu babasını ona hatırlatır. Örneğin kahramanın babası Mu’az’dan bahsederken, Rasulullah’ın (sav) ona söylediği “*Vallahi seni çok seviyorum Mu’az*” والله يا معاذ إني لأحبك şeklindeki hadisi hatırlatır. Babası ona bu cümlede üç tekit edici olduğunu söylemiştir. Birincisi yemin, ikincisi إن edatı, üçüncüsü haberin başına gelen lâm’dır. Bu tekidin en üst derecesidir.

³¹⁰ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 65.

³¹¹ Bkz: Ma’rûf er-Rusafi, **Dîvânü Ma’rûf er-Rusafi**, Ed: Mustafa el-Galâyîni, 2017, Hindâvî, s. 649.

³¹² el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 65.

³¹³ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 68.

³¹⁴ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 68.

³¹⁵ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 68.

³¹⁶ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 70.

³¹⁷ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 70.

³¹⁸ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 70.

Romanda geçen tüm şahsiyetleri burada anlatmak mümkün değildir. Ünlü şair Ferazdek'tan modern dönem müfessirlerinden Reşid Rızâ'ya³¹⁹ kadar çok çeşitlidir bu kişiler. Romanın başlığına ilham veren Müddessir sûresi 30. ayetin tefsirini Reşid Rıza'ya sorar. Sonra başka müfessirlerle konuşur ve onların Fahreddin er-Râzî³²⁰ ile Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi³²¹ olduklarını anlar.

Rastladığı tarihi şahsiyetler her zaman olumlu karakterler değildir. Örneğin yolculuğu esnasında Ebu Cehil de çıkar karşısına. Tavır ve hareketlerinden, ayrıca bazı sözlerinden onun Ebu Cehil³²² olduğunu kavrar. Oradan kaçarken de arkasından “*Ne oldu Ebu Cehil! Cılız bir koyun çobanı burnunu yere sürttü!*” diyerek uzaklaşır.

Yunus Peygamber'le aralarında uzun bir diyalog geçer.³²³ Sonra ünlü mutasavvıf Mâlik b. Dinar'a³²⁴ rastlar. Ardından yine edebi şahsiyetlere, Câhız'a, İbn Zeydun'a denk gelir. Daha sonra ünlü nahiv âlimi İbnul Enbari, Aguste Comte, Ernest Renan, Zeki Necib Mahmud, Martin Luther, Ahmet Matar, Zerdüş, Buda, Hatib el-Bağdâdî, Dante, Kafka, Darwin gibi her asırdan ve her türden şahsiyetler ya bizzat karşısına gelir ya da aklına.

Romanın kahramanı, berzah yolculuğunda karşılaştığı ve burada ancak çok azını zikredebildiğimiz şahsiyetlerle karşılaştığında, ilk başta onların kim olduğunu tanıyamaz, aralarında geçen diyaloglar sonunda o şahsiyetin kim olduğunu hem kendi tahmin etmeye çalışılmakta hem de okuyucuya bunun heyecanını yaşatmaktadır.

3.2.9. Metinlerarasılık

Kullanımı asırlar öncesine dayanmasına rağmen, teorisi 20. yüzyılda oluşturulan metinlerarasılık,³²⁵ Arapçada tenâs³²⁶ kavramıyla karşılaşılır. Ahmet Cevizci bu kavramı “Postmodernizmde, her metnin tüm diğer metinlerle ilişkili olduğunu; birbirleriyle ilişki içinde konumlanan metinlerin geniş bir anlam ağı

³¹⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 78.

³²⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 79-80.

³²¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 80.

³²² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 89.

³²³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 91-92.

³²⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 94.

³²⁵ Feyza Bulut, ‘**Metinlerarasılık’ Kavramının Kuramsal Çerçevesi**’, Edebî Eleştiri Dergisi 2/1, 2018, 3,16; Kubilay Aktulum, **Metinlerarası İlişkiler** Ankara: Öteki Yayınevi, 2000, s.17, 92.

³²⁶ Ahmet Yıldız, “**Modern Arap Edebiyatında Tenâs: Mahmûd Sâmî el-Bârûdî Örneği**”, Marife Dini Araştırmalar Dergisi 21/1, 30 Haziran 2021, s. 462.

meydana getirdiğini dile getiren kavram”³²⁷ olarak tanımlamıştır. Metinlerarasılık bir metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkiler ağıdır.³²⁸

Tis‘ate ‘Aşer romanında Eymen el-‘Atûm’un metin ekleme yöntemini daha yoğun bir şekilde kullandığını söyleyebiliriz. Romanın adından bütün bölümlerin içeriğine kadar her yerde göndermeler yapılan ayetlere, şiirlere, hikmetli sözlere, deyim ve atasözlerine, ayrıca doğrudan alıntılara rastlanır. Kur’ân kıssalarının Arap yazarlar tarafından sıklıkla eserlerinde başvurdukları ve bu yolla eserlerini zenginleştirdikleri bilinen bir durumdur.

Tis‘ate ‘Aşer romanı, evinde kütüphanesindeyken Azrail’e yakalanan ve berzah aleminde dirilip kabrinden kalkan birinin berzah yolculuğudur. Bu yolculuğa başlayan kahraman, hayalî yolculuğu esnasında on dokuz tane tüyü toplamak hedefiyle ilerlerken ağaçların altında peygamberler, filozoflar, bilginler, dinî şahsiyetler, şairler, müfessirler gibi tarihte tanınmış bazı şahsiyetlerle karşılaşmış ve ardından, giriş kapısında Arapça “ (ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ) Oraya selamete, güven içinde girin”³²⁹ ayetinin yıldızlarla işlendiği on dokuz kattan oluşan, her katında kütüphane bulunan devasa bir kaleye girer.

Anlatıcı kahraman olarak karşımıza çıkan Eymen el-‘Atûm dinlerle ilgili kitapların bulunduğu kata gelir. En çok da bu bölümde Kur’ân’ı Kerîm’den alıntı yapıldığına şahit oluyoruz. “Dinde zorlama yoktur (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ)”³³⁰ ayetine rağmen yapılan tüm savaşlarda dinin kullanıldığı ve başkahramanın din ile ilgili farklı görüşlerden bahsetmiş olduğunu, dinlerin neden var olması ya da olmaması gerektiğiyle ilgili okuyucuya açık bir sorgulama yöntemi sunduğunu görüyoruz. Bu katta din ile ilgili birçok yazar ve kitabın ismine de değinilmiştir.³³¹

Bir örnek daha verecek olursak “ (لَوْ لَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ) Siz olmasaydınız biz elbette inananlardan olurduk”³³² ayetini yazar, ağaçların altında bir tüyünü ararken

³²⁷ Ahmet Cevizci, “Felsefe Terimleri Sözlüğü”, İstanbul, Paradigma Yayınları, 2003, s. 268.

³²⁸ Bahar Yıldırım Sağlam, “Metinlerarasılık Bağlamında 1980 Sonrası Anlatılarda Doğulu Metinlerin İzleri,” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2021, s.7.

³²⁹ Hicr 15/46

³³⁰ Bakara 2/256

³³¹ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 150-151.

³³² Sebe 34/54

kavga eden insanlara denk geldiğinde alıntılar.³³³ Bu kavga eden insanlardan bir kısmı diğerlerine bu ayetle ithamda bulunmaktadır.

Yine roman kahramanı bu berzah yolculuğu esnasında karşılaştığı edebi şahsiyetler vesilesiyle birçok yerde şiirlerden beyitler duyar veya mırıldanır ya da hatırlar. Berzah yolcusu ağaçların altında acı çeken birine rastlar, adam şunu söyler:

واغْتَمَّ مِنَ الْحَاضِرِ لَذَاتِهِ فَلَيْسَ فِي طَبَعِ اللَّيَالِي الْأَمَانِ

İçinde yaşadığın zamanı ganimet bil

Selamet, gecelerin huyundan değil

Kahraman, “hatırladım” der, “Bu Hayyâm’ın şiiri.”³³⁴ Bunun gibi değişik vesilelerle romanda daima şiire veya edebi metinlere yer verilmiştir.

Metinlerarasılık açısından en önemli ayrıntılardan biri romanın ana hikâyesi ile İsrâ ve Mi’raç yolculuğu arasındaki paralelliktir. Kur’ân-ı Kerîm’de Necm sûresinde tasvir edilen yolculuk, sidre-i muntehâ ve diğer detaylar,³³⁵ ayrıca hadis-i şerifte aktarılan ayrıntılar, romandaki ana karakterin berzah yolculuğu sırasında karşılaştığı olaylara çok benzer. Miraç hadisesinde de Rasulüllah (sav), Hz. Âdem’e ve diğer peygamberlere rastlamış, cennetteki ağaçları ve nehirleri görmüş, dünyadaki kötü amellerinden dolayı azap gören insanların halini müşahede etmiştir.³³⁶

Tis’ate ‘Aşer romanının, gerek zaman unsurunu esnekletmesi gerekse hadiselerin olağanüstülüğü açısından, genel anlamda İsrâ ve Mi’raç hikâyesi üzerine inşa edildiği görülüyor. Çünkü İsrâ ve Mi’raç bu dünyanın dışında, gayb âleminde bir zamanda geçiyordu. Hakkında sadece vahiylerin bize anlattığı kadarıyla bildiğimiz, görülmeyen bir âlemdi. Yazarımızın da yolculuğu zaman ve mekândan bağımsız bir âlemde gerçekleşiyor. Ve her ağaçta karşılaştığı şahısların, ağaçların ismi tıpkı peygamberimizin miraçta şahit olduğu sahneleri anımsatıyor okuyucuya. Kahramanımız eserde on dokuz ağacın altındaki yolculuğunda bazı peygamberlere rast gelir ve onlarla iletişime geçmeye çalışır. İsrâ ve Mir’aç hadisesinde aktarıldığı kadarıyla Efendimiz’in her kata uğrayıp bazı peygamberleri müşahede etmesi gibi.

³³³ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 89.

³³⁴ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 94-95.

³³⁵ Necm 1/18

³³⁶ Müslim, *İman*, 272; *Eşribe*, 92; Taberî, XV, 18-19; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 35/4878

Yine Mir'aç hadisinde Rasulü Allah'ın (sav) yetim malı yiyenleri görmesi sahnesinde olduğu gibi, romanda da berzah yolcusu kahramanımız benzer bir sahneyle karşılaşır:

“...*Ve şunu hatırladım: Açgözlülüğünü bırak; kıyamet günü en tok olanınız, en aç olanınız olacaktır. Sonra uzaktan bir grup insan geldi, dilleri odun köklerini yakmış olan ateşten tasları alıp bağırarak tükettiler. Ben de sordum: Bu insanlar kim? Sanki birisinin şöyle dediğini işittim: Bunlar, yetimlerin mallarını haksız yere yiyen bir kavimdir. Bu yüzden onlarla uzun süre kalmamaya karar verdim*”³³⁷

Bir başka örnek olarak başkahramanımız “... Cehennem ehlinin acıkınca gövdesinden yiyeceği bir “Zakkum ağacının” yanından geçtiğini fark eder ve o ağaç tüm kötülükleri barındıran cehennem ağacı olarak ifade edilir.³³⁸ Kanaatimizce ayette geçen “*Şüphesiz zakkum olan bir ağaçtan yiyeceksiniz.*”³³⁹ Diye bahsedilen zakkum ağacıyla bağdaştırılmıştır. Bu ve bunun gibi onlarca örnek, *Tis'ate 'Aşer* romanının kurgusuna ustaca yerleştirilmiştir. Burada Dante'nin *İlahi Komedyası*'nın da benzer bir kurgu taşıması açısından romandaki kurguyla paralellik arz ettiğini ifade etmek gerekir. Zaten Dante'nin bu kurgusu veya ondan önce Maarri'nin *Risâletü'l-Gufrân*'ı da edebiyat tarihçileri tarafından Miraç hadisinin işlenerek devam ettirilmesi şeklinde yorumlanmıştır veya en azından ondan etkilenecek oluşturulduğu düşünülmektedir.

3.2.10. “Tis'ate 'Aşer” Başlığının Romandaki Bağlantısı:

Eymen el-'Atûm'un eserlerinin başlıklarını seçerken Kur'ân-ı Kerim'in ifade büyüsunü kullanması, incelediğimiz romanda da kendini gösteriyor. *Tis'ate 'Aşer* başlığı da Müddessir Suresi'nin otuzuncu ayetinden iktibastır. Bu açık Kur'ân metinlerarasılığı, roman için bir medya arayüzü değil, anlatı mimarisinin dayandığı temel bir sütündür. Acı ve ıstırapla dolu romanın yapısı ve olayları üzerinde beliriyor sanki başlık. On dokuz; bir kez telaffuz edildiğinde, ruhu ona döndükten sonra kahramanın mezarını açan ve böylece kahramanın dünyasına giden gizli bir kelime oluyor âdetâ. Berzah ve onu terk ettiğine pişman edecek garip ve elem dolu olaylar yaşanıyor bu uçsuz bucaksız yolculukta. Kahramanın yönlendirilmesinde ve yolunun belirlenmesinde başrol oynayan bu simgesel sayı, yalnızlık ve yabancılaşmanın

³³⁷ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 45.

³³⁸ el-'Atûm, *Tis'ate 'Aşer*, s. 86.

³³⁹ Vakı'a 56/52

eziyetinden sonra huzur ve güvenliği aramak için de başka bir role bürünüyor belli bir aşamadan sonra. Bir ağaç tüyünün düştüğü her yerde filizlenen Anka kuşunun on dokuz tüyünü toplayarak, her birine anlamsal olarak farklı isimler verilen ağaçlardan efsanevî kütüphanemizin katlarına kadar bu sembolle ilerliyor yazarımız. Büyülü gerçeklik akımının yansıtıldığı birçok eserde bu tarz simgelere rastlamak mümkündür.

Romanın kurgusu dâhilinde birçok olay, on dokuz sayısıyla sembolize edilerek ilerlemektedir. Berzah yolcusu kahraman ilk kez kabrinden uyandıığında mezar taşında bir yazı olduğunu fark etmiş ve bu yazıyı parmaklarıyla zar zor okuyabildiğinde, orada **عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشْرَ** ifadesinin olduğunu fark etmiştir.

Başkahramanımız bir ağacın altında elinde makaralar olan bir meleğe denk gelir. O melek dünyada kazananların listesine sahiptir. Ve her on dokuz kişi olduğunda elindeki ruloyu tekrar çevirir. Başkahramanımız da heyecanla kendi ismini öğrenmek için yanına gider. Ama o görevli melek başka bir meleğe yönlendirir onu. O melek de başka bir meleğe derken, tekrar on dokuz melek oluşur. Kahramanın ismi ise on dokuzuncu meleğin rulosunda, kazananların ismi arasında geçer.³⁴⁰

Başka bir örneğimiz de ise başkahramanımız devasa kütüphanedeyken bazı elektronik oluşumların on dokuz sayısıyla simgelendiğini görür: *“Bu tuhaf türde yazarlarla tanışmayı çok isterim. Salonun yanlarında on dokuz adet sensör var. Üzerlerine tıkladığında içinde öyle veya böyle terk edilmiş kitapların bulunduğu bir koni salonun tepesine çıkıyor. Kütüphane katının mermer zemin tabanındaki tüm koniler yukarıya çıkıyor. Her külahın içinde mor rengeyle dikkat çeken bir raf var.”*³⁴¹

Yine mesela anlatıcı kahraman bir raftan kitap seçerken **تِسْعَةَ عَشْرَ** sembolünü şöyle kullanır: *“Ve bu şekilde on dokuz kitabı çıkarıp odama taşıdım ve o yazarların ruhlarının geleceğinden emindim.”*³⁴²

Başkahramanımız efsanevi kütüphanedeyken sihir katını bulmuş ve şeytanları görünce **تِسْعَةَ عَشْرَ** sembolünü şu şekilde ele almıştır: *“Şu an onun karşısındayım ve ona arada bir perde olmaksızın bakıyorum! Yuvarlak bir masada on dokuz şeytan oturuyor; liderleri ortada, dokuzu sağında, dokuzu da solunda.”*³⁴³

³⁴⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 96.

³⁴¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 170.

³⁴² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 171.

³⁴³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 235.

3.2.11. Romanda Alıntılanan Bazı Şiirler:

Romanda sık sık şiir iktibasları yapıldığından bahsetmiştik. Burada birkaç örnek vermekle yetineceğiz. Anlatıcı kahramanımız büyümlü gerçeklik türünün işaretlerinden biri olan, yırtıcı hayvanlarla dolu nehri geçtikten sonra kütüphanelerden oluşan büyük bir kule görür. O kütüphanenin diller katına girdiğinde, altın taçlı iki sütun dikkatini çeker. Üzerinde Emevî mimarisinin tezhib ve vitray tarzına benzer nakışlanmış bir levhaya denk gelir. Tablo ilk bakışta okunmasa da içinde bulunan boşluklar sülüs hattıyla yansıyan bir yazıyı oluşturur. Beyit şöyledir:

إِنَّ الَّذِي مَلَأَ اللُّغَاتِ مَحَاسِنَا جَعَلَ الْجَمَالَ وَسْرَهُ فِي الضَّادِ

Dilleri güzelliklerle dolduran, güzelliği ve güzelliğinin sırrını ض diline verdi.³⁴⁴

Bu beytin Araplar arasındaki çeşitli kutlamalarda çokça tekrar edilen bir ifade olduğunu anımsar ve beytin sahibi Ahmed Şevki'yi selamlar.

Kaynaklarda şair Ferezdak'ın Cemilu Buseyne'ye ait bir beyte sahip çıkarak, "bu şiir bana daha çok yaraşır" dedikten sonra beyti alıp biraz değiştirerek kendi şiirine koyduğu aktarılır.³⁴⁵ Romanda bir vesileyle bu olaya değinilmiş ve Ferezdak'ın şu beyti aktarılmıştır:

تَرَى النَّاسَ مَا سِرْنَا يَسِيرُونَ خَلْفَنَا وَإِنْ نَحْنُ أَوْمَانَا إِلَى النَّاسِ وَقَفُوا³⁴⁶

*Yürüdüğümüzde insanların da arkamızdan yürüdüğünü
Ve biz işaret ettiğimizde onların durduğunu görürsün.³⁴⁷*

Roman kahramanı berzah yolculuğunda iken babasının kütüphanesini hayal eder, çocukluğunda ezberlediği Cerîr'e ait şu beyitler aklına gelir:

إِنَّ الْغُيُونَ الَّتِي فِي طَرْفِهَا حَوْرٌ قَتَلْنَا ثُمَّ لَمْ يُحْيَيْنَا قَتَلْنَا³⁴⁸

*O kapkara gözler öldürdü bizi
Ve bir daha diriltmedi ölülerimizi³⁴⁹*

³⁴⁴ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 181.

³⁴⁵ M. Akif Özdoğan, **Klasik Arap Şiirinde İntihal Olgusu**, KSÜ İlahiyat Dergisi 6, 2005, s.65-106.

³⁴⁶ Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'saa et-Temîmî, *Dîvânul Ferezdak*, Tahkik Ali Fâ'ur, Dâru'l Kütub el-ilmîyyeh, 1987, s. 32.

³⁴⁷ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 74.

³⁴⁸ Cerîr b. Atıyye b. el-Hatafâ (Huzeyfe) et-Temîmî, *Dîvânu Cerîr*, Dâru Beyrût lit-taba'âti ven neşr, 1986, s.492.

³⁴⁹ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 85.

Berzah yolcusu isimsiz kahramanımız, efsanevi kütüphanenin dinler katını gezerken, dini tekellerine alan din adamları veya dini kullanarak kan döken tarihi kişilikleri tefekkür eder ve Iraklı şair Ahmed Matar'ın şu dizeleri kulağında çınlar:

والطغيانُ	الأزمانُ	مُختلفٍ	فعلی	
!	للأوثانُ	فداءً	باسمِ	يَذْبَحُنِي
بالإنجيلِ	يَذْبَحُ	وذلكَ	بالتَّوراةِ	هذا
.	الأديانُ	لِكَلِّ	بالقرآنُ	وهذا
		لا	!	الذنبُ بِطَبْعِ الإنسانِ ³⁵⁰

“Farklı zamanlarda / farklı zulümlerle / Rahman’ın adıyla kesiyor beni, putlara kurban ediyor / biri Tevrat’la kesiyor / biri İncil’le / diğeri Kur’ân’la / dinlerin suçu yok / insanın karakterinde bütün suç.”³⁵¹

Roman kahramanı o efsanevi sur olarak nitelenen kütüphanede “اقرأ كتابك” ibaresiyle karşılaşır. Allah’ın bu ibareden kastının ne olduğunu sorgular. Sonra insanlığın yazdığı her bir cümleyle kaç zihnin müsbet ya da menfi etkileyeceğini düşünür. Bunun ilmini bilemeyeceğini, yarınılardaki olaylara vakıf olamayacağını hatırlayıp, biraz uyumak için odasına geçmeyi hayal eder ve Züheyr b. Ebi Sülmâ’nın şu beytini söylenir:

وَأَعْلَمُ عِلْمَ الْيَوْمِ وَالْأَمْسِ قَبْلَهُ   وَلَكِنِّي عَنْ عِلْمِ مَا فِي غَدِّ عَمِي

Bugün olup biteni bilirim, bilirim dünü de

Fakat yarına karşı bir âmâyım ben³⁵²

Kahramanımız, insanların ömrünü uzatmada aracı olan tıpçıların kendi ömürlerini uzatamadığı konusunu mırıldanırken, dünya hayatının şu anki halini merak eder ve aklına bu hadiseyle alakalı Ebu’l-Atâhiye’den bir beyt gelir:

“Ünlü Arap hekimi İbni Sina hayatının yarısını hasta olarak yaşadı. İnsanlara fayda verdiği bilim ona fayda etmedi. Ve sonunda ölüm erken yaşta uğradı ona. Sanki dudaklarının söylediği son şey şuydu:

إِنَّ الطَّبَّيْبَ بِطَبِّهِ وَدَوَائِهِ   لَا يَسْتَطِيعُ دِفَاعَ مَكْرُوهِ أَتَى

مَا لِلطَّبَّيْبِ يَمُوتُ بِالذَّاءِ الَّذِي   قَدْ كَانَ يُبْرِئُ مِنْهُ فِيمَا قَدْ مَضَى

³⁵⁰ Ahmed Matar, Divânu Lâfîfât, el cüz’ul evvel, 1987, s. 52.

³⁵¹ el-‘Atûm, Tis‘ate ‘Aşer, s. 152.

³⁵² el-‘Atûm, Tis‘ate ‘Aşer, s. 162.

ذَهَبَ الْمُدَاوِي وَالْمُدَاوَى وَالَّذِي جَلَبَ الدَّوَاءَ وَبَاعَهُ وَمَنْ اشْتَرَى

Ne oluyor ki doktora, daha önce iyileştirdiği hastalıktan ölüyor

*Tedavi eden ve edilen, ilacı alan, satan, getiren, hepsi gidiyor.*³⁵³

Tam bu noktada anlatıcı kahramanımız bu serzenişleri sırasında, en sevdiği şair olan el-Mütenebbi'nin İbni Sina'dan önce ölen Câlînûs hakkında söylediklerini hatırlar:

نَحْنُ بَنُو الْمَوْتَى فَمَا بَالُنَا نَعَافُ مَا لَا بُدَّ مِنْ شُرَيْهِ

يَمُوتُ رَاعِي الضَّأْنِ فِي جَهْلِهِ مَوْتَةً جَالِينُوسَ فِي طِبِّهِ³⁵⁴

Biz ölümlerin oğullarıyız, neden içmemiz gereken şeyden çekiniyoruz?

*Koyun çobanı ölür cehaletinde, tıpkı tıbbında öldüğü gibi Câlînûs...*³⁵⁵

Mehcer edebiyatının ünlü isimlerinden biri olan şair İliyâ Ebû Mâdî de romandaki yerini alır. Ölüm, evren, varoluş, hayat, aşk ve toplum üzerine temalar işleyen şairin “Gülümseme” şiirinde yaşam felsefesi daha fazla ortaya çıkar. Romanda şairin şu beytini hatırlar kahraman:

فَاضْحَكَ فَإِنَّ الشُّهْبَ تَضْحَكُ وَالذُّجَى مُتَلَاظِمٌ وَلِذَا نُجِبُ الْأَنْجُمَا

Gülümse, karanlık bastırduğunda güler yıldızlar

*İşte biz bu yüzden yıldızları severiz*³⁵⁶

Anlatıcı kahramanımız büyümlü gerçekliğin en bariz işaretlerinden olan ilk sembolik tüyünü, diriltmeyi en çok istediği şairin üzerine atar, o kişi de devrinin en büyük şairlerinden biri olan el-Mütenebbi'dir. Allah'ın izniyle kabrinden uyandığında, elinde bir kılıç gözüktür. Şu beyit dökülür dudaklarından:

الْخَيْلُ وَاللَّيْلُ وَالْبَيْدَاءُ تَعْرِفُنِي وَالسَّيْفُ وَالرَّمْحُ وَالْقُرْطَاسُ وَالْقَلَمُ³⁵⁷

At beni tanır, çöl ve gece tanır beni,

*Kılıç ve mızrak, kâğıt ve kalem tanır beni.*³⁵⁸

Roman kahramanı bundan sonra kimi dirilteceğine dair Mütenebbî ile istişare yapar ve Mütenebbî en çok da Aristoteles'i uyandırmak ister.

³⁵³ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 207.

³⁵⁴ <https://www.aldiwan.net/poem62735.html> (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2024)

³⁵⁵ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 207.

³⁵⁶ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 218.

³⁵⁷ Ahmed bin Hüseyin el-Ca 'fi el-Mütenebbi Ebû Tayyib, **Dîvânü Mütenebbi**, Dâru Beyrut lit-taba 'âti ven neşr, 1983, s. 332.

³⁵⁸ el-'Atûm, **Tis'ate 'Aşer**, s. 257.

3.2.12. Eserde Geçen Bazı Hikmetli Sözler:

Eserde ayet, hadis ve beyitlerin yanı sıra bol miktarda hikmetli söz de zikredilmektedir. Bunlar arasında eserin asıl temasını özetleyen ve Kur’ân-ı Kerîm’deki “Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran...”³⁵⁹ Mealindeki ayeti hatırlatan şu aforizma manidardır: “الحياءُ تَلِدُ الموتَ أم الموتُ يَلِدُ الحَيَاةَ ؟ “Hayat mı ölümü doğurur, yoksa ölüm mü hayatı?”³⁶⁰

Kahramanın dilinden okura ulaşan bir diğer hikmet, zamanın anlaşılmağına dairdir: *شيءٌ واحدٌ لم أكن لأُمَيِّرُهُ، إِنَّهُ الزَّمَنُ: “Ayırt edemediğim tek şey zamandı.”*³⁶¹ Bu ifade; yazarın berzah aleminde ki deneyimleri, duyguları ve olayları arasındaki zamanın hızlı geçişi veya karmaşıklığına işaret eden bir söz olarak algılanabilir. Zira berzah aleminde zamanın düzenli akışı ortadan kalkmakta, berzah yolcusu geçmişe ait farklı zamanlarda dolaşabilmektedir. Bununla birlikte dünyadaki düzenli zaman akışında da insan zamanın hakikatini tam olarak kavrayamaz.

Asıl hakikatin ölümden sonraki hayatın bilincinde olmakla mümkün olacağını ima eden roman kahramanı, kabirden uyandığında söylediği *إِنَّهُ أَجْمَلُ اسْتِيقَاطٍ مُمَكَّنٌ لِبَشَرِي* “İnsanlık için olabilecek en güzel uyanış.”³⁶² ifadesiyle bu inancını pekiştirir ve romanın başındaki “İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar.” cümlesine gönderme yapar.

Roman kahramanı kendi ölümünü müşahede ettiği anda, geçmişteki anıları, şu anki durumları ve gelecekteki umutları bir araya getirerek yaşamın anlamını şekillendirmesinin yanı sıra ayrılığın da ilk etkeni olduğunu anımsar ve şu cümleyi söyler: *الزَّمَانُ عَلَى عَادَاتِهِ جَامِعٌ وَمُفَرِّقٌ: “Zaman, âdeti olduğu üzere hem birleştiren hem ayırandır.”*³⁶³

Berzah yolcusu kahramanımız, yeşillenen tüy dağıtıcı ağaçlardan birinde günah işleyenlerin hallerini müşahede ederken ağacın isminin “yeşil ağaç” olmasına şaşırır ve dünyadaki hocasının şu sözü söylediğini hatırlar:

³⁵⁹ En’âm 6/35

³⁶⁰ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 11.

³⁶¹ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 11.

³⁶² el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 17.

³⁶³ el-‘Atûm, **Tis’ate ‘Aşer**, s. 31.

“*Günah kendi zatında değil, alışkanlığındadır.*”³⁶⁴ Bu ifade günahın kökenine inerek kişisel sorumluluk, özgür irade ve değişim potansiyeli üzerine düşünmeye yönlendirir.

Başkahraman kabirlerin içlerinden insanların bazı sorular sorup birbiriyle konuştuğunu anımsar ve çaresizce koşmaktan başka bir seçeneği olmadığını bir kere daha anlar. O esnada küçük bir yumurtaya dönüşüp bir kayanın altında ölmek ister ve aklından ümitsizliğin her bir yanını kapladığı o hislerle şu cümleler geçer:

“*Dilekler imkânsızlıkların diğer bir yüzüdür.*”³⁶⁵

İslam dünyasında ve tasavvuf geleneğinde önemli bir yere sahip olan “zühd” kavramını anlatan *إِرْتِقَابِ الْمَوْتِ* و *لِكِنَّهُ قَصْرُ الْأَمَلِ* و *إِرْتِقَابِ الْمَوْتِ* “*Zühd; lüks yemeklerden, güzel elbiselerden el çekmek demek değildir. Asıl zühd, dünyadan çok beklentinin olmaması ve ölümü beklemektir.*”³⁶⁶ Şeklindeki ifade, berzah yolcusu roman kahramanının Süfyân-ı Sevri’nin sohbetine denk geldiği esnada duyduğu bir sözdür. Bu ahlaki anlayış, siyasi ve içtimai alanları da kapsayacak şekilde yine romandaki şu deyişle özetlenir:

كُلِّ مَلِكٍ لَا يَكُونُ عَادِلًا فَهُوَ وَاللِّصِّ سَوَاءٌ ، وَكُلُّ عَالِمٍ لَا يَكُونُ تَقِيًّا فَهُوَ
وَالزَّالِمِ كَرَامٌ سَوَاءٌ ، وَكُلُّ مَنْ دَلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ فَهُوَ وَالْكَلْبِ سَوَاءٌ
“*Zalim kral hırsızla eşit, takva sahibi olmayan âlim kurtla birdir. Allah’tan başkasına eğilen ise köpeğe denktir.*”³⁶⁷ Başka

bir yerde yine dünyevileşmeye karşı zühdün öne çıkarıldığı şu deyişle karşılaşıyoruz: *عِذَا أَرَدْتَ الْوُصُولَ فَتَخَفْ ، فَإِنَّمَا يُفْرَعُ الْعَقْلُ امْتِلَاءَ الْبَطْنِ ، وَإِنَّمَا يُبْطِئُ الرَّاجِلَةُ ثِقَلُ الرَّحْلِ* “*Eğer ulaşmak istersen hafifle. Karnın doluluğu akli boşaltır, yolculuk eden kişinin ağırlığı onu yavaşlatır.*”³⁶⁸ Bu ifade, başkahramanımızın bir ağacın altında Râbi‘atü’l-Adeviyye ile karşılaşır ‘Ey anne bana nasihat et’ demesi üzerine kendisine söylenmiştir. Ahlaki incelikler roman boyunca okurla buluşturulur. Yine Râbi‘atü’l-Adeviyye’den berzah yolcusuna başka bir nasihat de şöyledir:

وَيْلٌكَ أَيُّهَا الْمِسْكِينُ ، تَسْتَظْهُرُ عَمَلَكَ وَتَسْتَكْثِرُهُ ، أَمَا لَوْ كُنْتَ
عَاقِلًا لَأَخْفَيْتَ حَسَنَاتِكَ كَمَا تُخْفِي سَيِّئَاتِكَ
“*Yazık sana ey miskin. Yaptıklarını gösterip onu büyütüyorsun. Eğer akılıysan günahlarını sakladığın gibi hayırlarını da saklarsın.*”³⁶⁹

³⁶⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 44.

³⁶⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 49.

³⁶⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 50.

³⁶⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 51.

³⁶⁸ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 52.

³⁶⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 52.

Dünyevileşmenin kınanması bununla da kalmaz. Şu ifadeyle karşılaşır okuyucu: *الأغنياء يموتون أكثر من مرة* “Zenginler birden fazla ölür.”³⁷⁰ Kahramanımız bir ağacın altında bağdaş kuran bir hocanın, yanındakilere bu sözü söylediğini duyar ve neden böyle bir cümle kurduğunu sorgular, o hoca ise dünyada olabilecek savaşlardan ve felaketlerden bahsederken anlatıcı kahramanımızın ağızını eliyle bastırır ve sorusuna cevap vermez.

Roman baştan sona insanlığın bilgi birikimini taramaktadır adeta. Bu, entelektüel bir yolculuktur aynı zamanda. Romanda geçen *مَنْ قَرَأَ عَرَفَ، وَمَنْ عَرَفَ اغْتَرَفَ* “Kim okursa bilir ve kim bilirse daha çok derinleşmek ister.”³⁷¹ Şeklindeki hikmetli söz de buna işaret etmektedir. Roman aynı zamanda dil oyunlarıyla, Arap dil kültürüyle, dil bilimlerine dair göndermelerle doludur. Dil unsuru, roman kahramanı için özel bir yere sahiptir. Çok bilindik bir darbimesel olan *فإنَّما المرء مخبوءٌ تحت لسانه* “Kişi dilinin altında gizlidir.”³⁷² İfadesiyle roman dilden üsluba ve kişilik meselesine de geçiş yapar. Kişiliğin inşası, romanda üzerinde durulan konulardan biridir. *مَنْ غَوَىٰ خَسِرَ وَمَنْ خَسِرَ نَدِمَ* “Gafilete düşen kaybeder, kaybeden pişman olur.”³⁷³ Gibi özdeyişler bu inşa faaliyetinin bir parçasıdır. Kişilik insanlar arasındaki ilişkilerde nasıl davranılması gerektiğini de belirler. Bu yüzden roman kahramanı daima büyüklerden nasihat ister. Vehb b. Münebbih’in şu sözü bu tür nasihatlerden biridir mesela: *إِذَا مَدَّكَ الرَّجُلُ بِمَا لَيْسَ فِيكَ فَلَا تَأْمَنَّهُ أَنْ يَدْمَكَ بِمَا لَيْسَ فِيكَ* “Eğer bir kişi sende olmayan bir şeyle seni överse sende olmayan bir şey için de seni yerebilir.”³⁷⁴

Roman, şiirsel bir üsluba sahip olmasının yanı sıra, şiir iktibaslarıyla da öne çıkıyor. Kahraman, amcası ve yeğenleriyle dağları taşları gezmeye çıktıklarında onları bırakıp bir vadinin tepesine çıkarmış ve orada ki suyun yüzeyinde vadi perilerinin olduğunu hayal edermiş ki büyüdü gerçekliğin önemli işaretlerinden saydığımız bu sahnelerde bu perilerle konuşmaya çalışmış. Onların ise sadece şarkı söylediklerini ve onun etrafında döndüklerini hayal edermiş. Anlatıcı kahraman bu perilerden şarkı söylemenin kalbin sesi olduğunu ve şiirin de hüznün teli olduğunu öğrendiğini şu sözle biz okuyuculara yansıtmıştır: *شِيرِينَ هُزْنُ تَلِي* “Şiirin hüznün teli olduğunu

³⁷⁰ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 58.

³⁷¹ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 62.

³⁷² el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 63.

³⁷³ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 65.

³⁷⁴ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 67.

öğrendim.”³⁷⁵ Zira şiir sadece kelimelerden ibaret değildir, aynı zamanda duygulardan doğmuş ve duygulara hitap eden bir sanattır o.

Burada ilginç olan romandaki olaylarla hikmetli sözler arasında her zaman doğrudan bir bağ olmayışıdır. Büyülü gerçeklik türü, bu sözleri bazen umulmadık yerde umulmadık bağlantılarla okurun karşısına çıkarabiliyor. Dolaylı bağı kurmak ise okura düşüyor. Her halükârda ibret almaya sevk eden bir üslubu vardır romanın. Siyasi olaylardan ders çıkarmak da bunun bir parçasıdır. Örneğin Siyonizm’in fikir babalarından Theodor Herzl, kendilerini seçilmiş halk olarak görüp vâdedilen torakları ele geçirmek için inandığı fikir uğruna, beş asırda yapabileceklerini elli yılda yaparak imkânsız görüneni imkânlı kılmıştır kendi çapında. Romanda bu hususa değindikten sonra şu ifade gelir: *الأفكار العظيمة تحتاج همماً عظيمة: “Büyük düşünceler büyük gayretlere ihtiyaç duyar.”*³⁷⁶ Filistin duyarlılığıyla tanınan yazar, düşmanın durumu üzerinden dostlarına mesaj vermektedir burada. Yine aynı konu çerçevesinde yazarın getirdiği şu özdeyiş de Filistin meselesindeki umutları yeşertmeye yönelik gibi gözüküyor: *القلوب العامرة بالأحلام المستحيلة لا يمكن أن تذبل “İmkânsız hayallerle dolu olan kalpler solmaz.”*³⁷⁷

Romanda daha bunlar gibi birçok özdeyiş bulunmaktadır. Burada onlardan birkaç örnek daha vermekle yetineceğiz: *عَجَبًا عَلَى النَّاسِ ، يَكُونُ عَلَى مَنْ مَاتَ جَسَدُهُ ، وَلَا يَبْكُونَ ، “İnsan çok tuhaftır, bedenlen ölenler için ağlarlar da kalben ölen için ağlamazlar, oysa ikincisi daha şiddetlidir.”*³⁷⁸ *Umut kandırır ama ilaştır.”*³⁷⁹ *Susan kazanır.”*³⁸⁰ *والكثير الحرام هَلَاكٌ “Az olan helal mübarek, haram olan çok ise yok olmaya mahkûmdur.”*³⁸¹ *البكاء على Ferdin helakı cemaatin helakından hayırlıdır.”*³⁸² *“Dökülen süte ağlamak onu kâse ye geri döndürmez.”*³⁸³ *وإِنَّكَ لَوْ عَرَفْتَ لَصَمْتَ وَلَكِنَّ الْجَاهِلَ ثِرْتَارٌ الوحدة “Düşünce; uzunca incelemenin meyvesidir.”*³⁸⁵ *الفكرة ثمرة إدامة النظر “edendir.”*³⁸⁴

³⁷⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 67.

³⁷⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 187.

³⁷⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 187.

³⁷⁸ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 68.

³⁷⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 72.

³⁸⁰ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 80.

³⁸¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 85.

³⁸² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 91.

³⁸³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 95.

³⁸⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 105.

³⁸⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 115.

berzah âleminin nasıl olacağını tahayyül etmeye çalışırdım. Tevafuk eseri bu romana denk geldim. Okuyucuyu hem heyecanlandıran hem şaşırtmaksızın büyüündeki gerçekliğe kaptıran hem de sorularıyla ve şahıslarıyla içsel yolculuğa çıkararak bir serüveni benim için. Adeta elimde bu romanla, ablamın kabrine gittiğimde son derece hafiflemiştim.

Eserin ismi ilk bakışta iktibas edilen söz konusu ayetin yansıması olarak algılandığı için beklenti tümüyle cehennem ve içerisindeki on dokuz zebaniye yönelmektedir. Fakat başlık romanın muhtevasıyla karşılaştırıldığında okuyucuyu beklenmedik bir sürprizle karşılar. Bu durum ilk başta şaşırtsa da genel bakış açısıyla bakıldığında, yalnızlığın ve kimsesizliğin insana yaşattığı o cehennem hüzmesine bir adım olarak da seçilmiş olabileceği kanaatindeyiz.

Yazarın romanı giriş kısmındaki Hz. Ali'ye nispet ettiği "*İnsanlar uyuyorlar, öldüklerinde uyanacaklar*" sözüyle başlatması, okuyucu açısından çarpıcı niteliktedir. Bu söz, okuyucuyu ciddi bir şekilde sarstığını ve insanın uzun olduğunu tahayyül etse de bitecek bir âleme bu denli mâna yükleyip amaç olanın araç olanla karıştırılması gafletini gözden geçirecek kadar etkileyici bir eşik olduğu kanaatindeyiz. Romanlar genelde dünyevi ve gündelik olayların ayrıntıları ile ilgili olur; oysa burada daha romanın ilk sayfasından itibaren dünyevi olanın ikinci plana atıldığı bir bakış açısıyla karşılaşırız.

Eserde felsefi soruların gündeme getirilmesi, anlatı yapısını zenginleştirmiş, romana sorgulayıcı ve düşündürücü bir akış kazandırmıştır. Bu durum, okurun olayların sıklığını takip ederken soluk soluğa nefeslerini tutmasında yardımcı olan, anlatının kalabalığı arasındaki ayırıcı ve dikkat çekici bir renk olmuştur.

İleri görüşlü, manası derinliğine sahip, kararlılık ve irade örnekliği gösteren, cahillere öğretmen vari bir edayla yaklaşan, rasyonel düşünenlere destek olan yazar Eymen el-'Atûm'un, misyonunu desteklediği için eserlerini inşa etmede önemli bir metodoloji ve mekanizma olarak Kur'ân ve hadisleri tercih etmesi okuyucuda sağlam bir güvence yaratmıştır. Bunun yanı sıra romanı önemli şairlerin şiirleri ve atasözleriyle renklendirmesi kültürel gelişim açısından da okuru destekleyici, teşvik edici niteliktedir.

İkinci bölüm başlığında okuyucunun ilgisini çekmek ve onu bölümün sonuna heyecanla ulaştırma ve manasını anlayana kadar tutkuyla okumaya çekmek adına,

yazarın romanın bu bölümünü *عليها تسعة عشرة* olarak isimlendirdiği ve yaratıcı yazarlığın özü olarak da istenen hedefe başarıyla ulaşıldığı kanaatindeyiz.

Fakat bazen de başlıktaki edebi ifadenin gücünden kaynaklanan beklenti ile muhtevanın gücü birbiriyle örtüşmediği için okuyucu bölümü bitirdiğinde hayal kırıklığına uğruyor. Örneğin yazar üçüncü bölüm başlığı olan “*Niçin o ağaçtan yedin?*” ifadesini atarken, merak uyandırmayı başarmış olmasına rağmen, okuyucunun heyecan ve gerilimle beklediği cevap bir türlü gelmemiştir. Başlıkla muhteva arasındaki bu orantısızlık durumu okuyucuyu hüsrana uğratmıştır.

Yazar bu romanında genel olarak berzah hayatı, zaman ve mekân algısı, yalnızlık, diriliş vb. konuları ele almasına rağmen, her Müslümanın ve her vicdan sahibi insanın davası olması gereken Filistin meselesini unutmamıştır. Farklı bir türde yazılmış olan *Tis‘ate ‘Aşer* eserinin satır aralarında bu alt başlığı görmek; vatan, bilinç, islami şuur, Kudüs davasının her ne şartta olursa olsun şahsi ve toplumsal bir sorumluluk olduğunu yansıtmıştır.

Tis‘ate ‘Aşer romanına yönelik olumsuz bir tespit de, kurgunun başladığı gibi bitmemiş olmasıdır. Zira on dokuz tüy, romandaki kurgunun özü ve temelidir, dolayısıyla birdenbire hızlı bir geçişle üç veya dört tüye indirgenmesi kurguyu zayıflatmıştır. Burada el-Mütenebbi ve Sokrates'in nereye kaybolduğu bilgisi de okuyucuda boşluk olarak kalmıştır. Tüyler niçin onlara verildi ve akabinde nereye kayboldular? Ayrıca el-Mütenebbi kahramanın en sevdiği şair olmasına rağmen diğer bazı ünlü kişilerle olan diyalogu onunla olan diyalogunun önüne geçmiştir. Özellikle Gregory ile yapılan diyalogda gereksiz detaya inilmiş, romanın bitişine yaklaşırken heyecanın sönmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca son kısım havada bırakılmış, gerekli olan tamamlama yapılmamış, okuyucuya yarım kalmışlığı hissettirmiştir.

Eserin bir romandan ziyade, küçük ansiklopedik bir tarih kitabı havasında olması fazlaca zorlama gibi hissettirebilir okuyucuya. Çünkü bazı modüller, sadece hızlı bir şekilde akıldan geçen isimlerin sıralanmasıyla örgülenmiştir. Bir ay gibi kısa bir sürede yazılması da kurgunun romandan ziyade ansiklopedik ve fantastik bir biyografi gibi tasarlanmış olmasına, dolayısıyla roman tekniği açısından zayıf kalmasına sebep olmuş olabilir. Belki de yazar bu süre zarfında kütüphanesinde dolaşmış, rastgele eline aldığı kitaplarından istifade ederek ve onların yazarlarını

hikayesine dahil ederek, tüm okuduğu kitapları ve genel olarak kitaplığını kullanarak böyle bir kurgu oluşturmuşta olabilir.

Peygamber isimleri anılırken saygı ifadelerinin konulmaması bir bakış açısı olarak olumsuz etki uyandırabilir okuyucu kitlesinde. Zira yazarın okuyucu ve taraftar grubu, bırakın peygamberleri, tarihin derinliklerindeki önemli şahsiyetler için bile saygı ifadelerinin kullanılmasını bekleyenlerin bulunacağı kesimdir. Ayrıca bazı ilim adamları ya da bilirkişilere sorulan soruların cevapsız bırakılması, akıldaki soru işaretlerini çözmeden geçildiği için bilinçsiz bir Müslümanı tehlikeye atma ihtimali yüksektir. Bununla birlikte yazara ve onun tüm eserlerine âşina olanlar, bu eksik bırakılan noktalardan olumsuz etkilenmezler.

Kur'an ve hadislerin kullanılması her zamanki Eymen el-'Atûm vizyonunun algısını çok sağlam bir şekilde okuyucuya aksettirmiştir. Kur'an'dan daha belîğ bir eser olamayacağını da düşünürsek yazarımızın bu tercihi hem eserlerini daha kalıcı kılmak hem de eserin daha belîğ olmasını sağlamak adına atılmış bir hamle olarak değerlendirmek mümkündür.

Genel olarak atasözü ve ibretli cümlelerin bol miktarda romanda geçmiş olması okuyucuya hayat yolculuğunda ışık olması adına, romanın muhtevasına ciddi ölçüde zenginlik katmıştır. Romanın dili bazı kısımlarda çok yalın ve sadeyken bazı kısımlarda çok belîğ ve ağdalıdır. Bu durum okuyucunun hem akıcı bir şekilde romanı okuyarak dilini geliştirmesi hem de okuduğunu anlamının mutluluğuyla motivasyonunun artması açısından kapsamlı ve tercih edilesidir. Zira edebi metinlerin üslûbunda aslolan, tekdüzelik değil çeşitliliklerdir.

Roman bencillik algısını kırarak bir insanlık ailesine mensup olmanın bilincini okura verirken, zamanın izâfiliğine ve dünyanın geçiciliğine vurgu yapmakta, tüm bunların yanı sıra mücadele, kararlılık ve istikrar ilkelerine teşvik etmektedir. Okuma ve yazmanın değeri, aileye ve vatana bağlılık romanda işlenen diğer temalar arasındadır. Üslup olarak monolog ve diyaloglardan oluşan eser, bu sayede akıcı ve keyifli olmayı başarmakta, konuşmacının duygularını okura kolaylıkla aktarmaktadır.

Hayatın gerçekleri; iyi, kötü, özgürlük, adalet, kaybedilen haklar, adaletsizlik, şantaj, açlık, soğuk, korku, intikam, ölüm, yalnızlık, kötü düşünceler, bilgi, cehalet, baskı, sadakat vb. temalar el-'Atum'un roman metinlerini üzerine inşa ettiği genel bir taslaktır. İnsanların endişelerine eğildiği ve hayal kırıklığına uğramadığı, eksik olanı

gösterdiği, bozuk olanı tedavi ettiği, acıyı hissettiği ve hissettirdiği, kendisiyle beraber okuyucusuyla tek bir vücut olarak el sıkıştığı bu romanında daha iyi anlaşılacaktır. Entelektüel tarafıyla sanat tarafını birleştirdiği bu eserinde Eymen el-‘Atûm, peygamberler ve salih insanlarla dolu, hayret verici hikâyeler ve şaşırtıcı mucizelere şahit, hayal gücünün son evresine kadar uzanmış, bereketli bir zemin bulan dini anlatılardan beslenmiş, rengi ve görünümü ürkütücü ve bir o kadar eğlenceli bir yazıyla okurlarına alışılmışın dışında bir tür sunmuştur.

Roman her ne kadar gerçek olmayıp birçok hayali olay barındırsa da içindeki hikmet dolu hadiseler, kendinden ara ara çıkıp sizi içine çekmektedir ve bu yönü eğitici bir yöndür. Bu da okuyucuyu bir iç muhasebeye çekmektedir ister istemez.

3.2.14. Dante’nin İlahi Komedyası ile Eymen el-‘Atûm’un Tis‘ate ‘Aşer Romanı Arasında Bir Karşılaştırma:

“İslam kültür ve medeniyetinden etkilenen meşhur Batılı yazarlardan birisi İtalyan Dante (ö.m. 1321)’dir. Bu etki onun âhiret yolculuğunu anlatan ve orijinal adı La Divina Commedia şeklinde olan manzum eseri İlahî Komedyada açıkça görülür.”⁴⁰⁰

“Eserin konusu Dante’nin, Papa VIII. Bonifazio tarafından günahların bağışlanma yılı ilân edilen 1300 yılının paskalya haftası boyunca bedenlen yaptığını söylediği âhiret yolculuğudur. Şair, otuz beş yaşında iken 7 Nisan Perşembe’yi 8 Nisan Cuma’ya bağlayan kutsal gece sabaha karşı kendini, uyku sersemi olduğu için nasıl gittiğini bilemediği Kudüs yakınlarındaki karanlık bir ormanda bulur ve buradan Latin şairi ve Ortaçağ’da aklın sembolü sayılan Vergilius’un mihmandarlığında cehenneme iner; orayı gördükten sonra yine Vergilius’la birlikte a‘râfa geçip bir ara kendilerine katılan şair Statius’un refakatiyle burayı da gezer; ardından cennete ulaşarak genç yaşta ölen sevdiği kız Beatrice tarafından karşılanır ve cenneti meydana getiren dokuz

---

⁴⁰⁰ Ali Bulut, “Doğu Edebiyatının Batı Edebiyatına Etkisi Üzerine Bazı Mülâhazalar” İslam Tetkikleri Dergisi, 2021, s. 51-70.

kat gökte dolaştırılır; en sonunda da Hz. Meryem'in aracılığıyla arş-ı a'lâda Allah'ın cemâlini müşahede etmek mazhariyetine nâil olur.”⁴⁰¹

Dante'nin *İlahi Komedya'sı*, birçok araştırmacıya göre geride değindiğimiz üzere Mir'aç mucizesini anlatan hadis-i şeriften veya ondan hareketle yazılmış *Risâletü'l-Gufrân* gibi kitaplardan etkilenilerek yazılmıştır. “Dante, iç dünyasındaki kargaşanın çözümünü Tanrı'ya sığınmada bulur. Yeniden şiire ve idealleştirdiği Beatrice sevgisine döner. İnsanlara ve bu arada kendine doğru yolu göstermek amacıyla İlahi Komedya'yı yazar. Tanrı'nın insanlar için öngördüğü iki amaç vardır. Bunlardan ilki yeryüzü mutluluğudur. İnsan ahlak kurallarına uyarak, düşünsel yeteneklerini geliştirerek bu amaca ulaşabilir. İkinci amaç ölümden sonraki sonsuz yaşamdır. İnsanın bu amaca ulaşması için de Tanrı'ya inanması, onun koyduğu kurallara uyması gerekir. Bu amaçların gerçekleşmesinde imparator ile papa insanlara yol gösterir. Ne var ki, insan kendi kendine de yeryüzündeki davranışlarını düzenleyebilir, Tanrı'nın varlığının bilincine vararak, ruhunun ölümsüzlüğünü sağlayacak bir yaşam sürebilir. İşte iç dünyasının sesini dile getiren Dante, *İlahi Komedya*'da şiir aracılığıyla insanlara bu yolları gösterir.”⁴⁰²

Dante'nin eserini Mir'aç hadisinden faydalanarak ele aldığıyla ilgili ve yazarımızın da genel olarak *Tis'ate 'Aşer* romanını *İlahi Komedya*'dan esinlenerek işlediğini “Metinlerarasılık” başlığımızda dile getirmiştik. Birkaç kısa örnek paylaşmamız gerekirse; “Kevser havuzuyla ilgili; Dante, bir kadının ağzından Süt ırmağı da denilen, mitolojilerde Âbı hayat, Bengisu, Hayat Suyu olarak geçen Kur'an'da Kevser olarak adlandırılan ırmağı aynen gözler önüne sermiştir. Bu konu Tevrat'ta anlatılan Aden'den çıkan dört ırmak ile bağlantılıdır. Bütün inançlarda hayat kaynağı olan ırmağa, ana kaynaktan dallanarak çıkan ırmaklara yer verildiğini görmekteyiz.”⁴⁰³ Başka bir misal getirecek olursak; “Dante'nin eserinde yükselme Kudüs'ten başlar. Eserin en can alıcı bölümü ise Dante'nin cennet ve cehenneme

---

⁴⁰¹ Mahmut H. Şakiroğlu, **İlâhî Komedya**, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 2000, c:22. s. 68-70.

⁴⁰² Ayşe Çelebioğlu, “**İlahi Komedya ve Mîraçnâmelerde Cennet Tasavvurunun Karşılaştırılması**” ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Ekim 2019, Erzurum, s. 67-88.

⁴⁰³ Mustafa Tözün, “**Dante ve İlahi Komedya'da Cennet ve İslam**”, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, 2019, s. 15.

yolculuk ile ilgili yaptığı tasvirlerdir. Bu yolculuklar tıpkı Mir'aç Hadisesinde olduğu gibi "yükselme" şeklinde gerçekleşir ve yükselme Kudüs'ten başlar."

Dante'nin *İlahi Komedya*'sının, yazarımız Eymen el-'Atûm'a *Tis'ate 'Aşer* adlı eserini ele alırken ve de tahayyül sınırlarını belirlerken ilham olduğunu röportajımızda dile getirmiştik. İçerik ve tür bakımından da büyüdü gerçekliğe kapı aralayan *İlahi Komedya*'nın romanla olan benzerlikleri özellikle kurgusunda ortaya çıkmaktadır.

İslam ile ilgili çeşitli konuları ele alan eser, Dante'nin İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'i de içeren ve ayrıca Cehennem, Araf ve Cennet olmak üzere üç bölümden oluşan bir şiiridir. İslam'a atıflar, karakterler ve semboller eserin birçok bölümünde bulunur. *Tis'ate 'Aşer* eseriyle de berzah, cennet, cehennem, yolculukta karşılaşılan ünlü şahsiyetler, günahkârların garip ahvali gibi metaforlar vesilesiyle iki eser arasında benzerlik algısı yaratılır. Yalnız bu eserler farklı dönemlerde ve kültürel bağlamlarda yazılmıştır. Benzerlik ve farklılıklara kısaca değinecek olursak:

Dini Temalar ve İlahi Gezinti: Hem *İlahi Komedya* hem de *Tis'ate 'Aşer*, dini temaları işler ve bir tür ilahi gezinti ya da manevi bir yolculuk temasını taşır. Dante'nin eseri Hristiyanlık inancı çerçevesinde cennet, cehennem ve arafı ele alırken, Eymen el-'Atûm'un eseri İslam'ın tasavvufi ve ahlaki öğretilerini içerir.

Semantik ve Simgencilik: Her iki eser de semantik zenginlik ve simgencilikle doludur. Dante'nin *İlahi Komedya* eserinde semboller, metaforlar ve semantik derinlikler sıkça kullanılırken, Eymen el-'Atûm'un *Tis'ate 'Aşer* eseri de benzer şekilde sembolik bir dil kullanır. Simgeler aracılığıyla derin anlamlar iletmeye çalışırlar ve okuyucuları daha sağlam bir düşünmeye teşvik ederler.

Ahlaki ve Felsefi Derinlik: Her iki eserde ahlaki ve felsefi derinliklere sahiptir. Dante'nin eseri, insanın ahlaki tercihlerinin sonuçları ve Tanrı'yla olan ilişkisinin karmaşıklıkları üzerine derinlemesine bir düşünce sunarken, Eymen el-'Atûm'un eseri, insanın ruhsal ve ahlaki gelişimine odaklanır.

Mitolojik ve Kültürel Referanslar: Her iki eser de mitolojik, kültürel ve tarihi referanslarla doludur. Dante'nin eseri, Antik Roma ve Yunan mitolojisiyle Hristiyanlık geleneğini birleştirirken, Eymen el-'Atûm'un eseri İslam kültürü, tarihi ve edebiyatı üzerine zengin referanslar içerir.

3.3. ROMANIN TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ

Eymen el-‘Atûm *Tis‘ate ‘Aşer* romanında aşağıda ele alacağımız birçok temayı romanın yazılış hedefine uygun olarak okuyucuya sunmuştur. En bariz örnekleri olan kitap sevgisi, fâni olan her şeyin biticiliği, yalnızlık ve özlem temalarına değinilmiş olmakla beraber, üzerinde durulan her bir temayı sizlerle paylaşmaya gayret göstereceğiz.

3.3.1. Ölüm:

Yazarımız Eymen el-‘Atûm hemen hemen her eserinde ölüm olgusuna değişik pencerelerden bakarak okuyucusuyla buluşur. Her başlangıcın sonu olduğunu, her doğanın bir gün öleceği, her yeninin eskimeye mahkûm olduğu bilincini okurlara her fırsatta hissettirmek ister. Bu ölüm bilinci Rasulüllah’ını “*Ağızların tadını kaçıran ölümü sıkça hatırlayınız.*”⁴⁰⁴ mealindeki hadisinde geçtiği üzere İslami bir tarafa sahiptir. Ayrıca Maarrî ve Ebu’l-Atâhiyye gibi yazarın da alıntıladığı Arap şairlerin şiirlerindeki en önemli temalardan biri olduğu gibi, Hamlet ve benzeri evrensel değeri olan bazı eserlerde de ölüm ve ölümden ibret alma teması mevcuttur. Bu tema, edebi eseri kalıcı hale getirmekte, ona daha evrensel bir kimlik kazandırmaktadır. *Tis‘ate ‘Aşer* eserinin girişinde dahi Ali bin Ebî Tâlib’e nispet edilen “İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar” şeklindeki sözle başlaması da bu temayı güçlendirmiştir.

Babasını rüyasında gördüğü ve kendisinden olanları açıklamasını istediği sahne: “*Şu ana kadar içinde bulunduğum rüyayı tabir etmesini istedim ondan. Babam şöyle dedi: Ey Oğlum, sen aslında şu an gerçek hayattasın, rüya olan fani hayatındı. İstersen sana fâni hayatımın rüyasını yorumlayabilirim. Ölüme gelince o seni gerçek olana getirdi ve rüyayla senin arandaki imkânsız kapıyı kapattı. Şu sözü hiç duymadın mı: İnsanlar uyuyorlar öldüklerinde uyanacaklar.*”⁴⁰⁵

3.3.2. Yalnızlık:

Tis‘ate ‘Aşer eseri başından sonuna kadar yalnızlık temasını çok yoğun bir şekilde işlemiş olup okuyucuyu bu psikolojiye sokmayı başaran bir romandır. Berzah

⁴⁰⁴ Tirmizî, “Zühd”, 4; Tirmizî, *Sıfatü’l-kıyâme*, 26; Nesâî, *Cenâiz*, 3

⁴⁰⁵ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 56.

yolcusu her ne kadar zamanlar arası yolculuk yaparak farklı kişilerle karşılaşmış olsa da, tüm bu yolculuğu boyunca her daim yalnızdır ve kendiyle baş başadır.

Yazarımız Eymen el-‘Atûm cennet olarak niteleyebileceğimiz o mekânda dahi yalnızlığın ezasına daha fazla dayanamamıştır: *“Benimle yemek yiyecek birini arıyorum ama boşluktan başka bir şey bulamıyorum. Bu oyuk incide bir kardeşimin benim için kapıyı çalmasını ya da bir komşunun sesini duymak isterdim ama hiçbir şey duymadım ve kimseyi görmedim. Ve bu cennetin ortasında haykırdım: Ne kadar yalnızım, mutsuzum... Ne zavallı bir şey! Her gün en leziz yemekler, en leziz sofralar bana sunulurken ruhumun benim gibi yiyen birinin özlemini çekmesi... Yalnızım, acı çekiyorum ve perişanım. Bu yalnızlığın soğuğu kalbimi yiyip bitiriyor, onu ısıtmak için, çoktan gitmiş bir hayata, ne zaman biteceğini bilmediğim bir uçuruma geri döndürmek için şefkatli ellerini arıyorum. Düşüyorum, kimse kaldırmıyor beni, tökezliyorum, kimse düzeltmiyor beni, kimse silmiyor gözyaşlarımı. Yere yığılıyorum ve kimse yanımda durmuyor, çığlık atıyorum ve kimse cevap vermiyor...”*

Aynı pasajda fâni dünyada insanların korktuğu, kıymet bile vermediği her şeye nasıl da özlemini çektiğini dile getiriyor: *“Mutlak güvenlik mutlak korkudur çünkü sessizdir, dolayısıyla arkasında neyin saklandığını tahmin edemezsiniz. Buradaki inanılmaz güvenliği, huzuru kim bozacak? Dönüşte aniden yolda beliren bir köpeğin görüntüsünden korkmak istiyorum!”⁴⁰⁶*

Bu gibi pasajlardan anlaşıldığı üzere yazar ölümü anlatırken aslında bir yandan hayatın anlamını, yalnızlığı anlatırken de bir yandan dostluğun ve beraberliğin kıymetini vermek istemiştir.

3.3.3. **Özlem:**

Romanda yazarın üzerinde sıklıkla durduğu bir diğer tema ise özlemdir. Romanın ana temasını belirlerken yazar özlem konusunu yer yer işlemiştir. Başkahraman, annesine, babasına, aile ve akrabalarına, köyüne, kızına özlem duymaktadır. Annesine olan özlemi ve annelere vermiş olduğu isim şöyle bir teşbihle karşımıza çıkmaktadır:

---

⁴⁰⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 117-118.

“Akşamdı. Ve mesafe uzuyordu. Saraydan bir esinti kokusu hissettim. Durumun değiştiğini biliyordum. Ve Allah yeni bir insanlık yaratıyordu, bugün daha önce bilemeyeceğim şeylere erişebileceğimi anladım. Dünya ve oradakilere benzer bir şey buldum, bu yüzden kalbim rahatladı ve onun gibi atan, konuşan bir insanı görmeyi özledi. Bu uçsuz bucaksız alanda bazı gezgin ruhların bedenlerinin geri verilmesini ve onlarla konuşabilmeyi istedim... Ve hayallerim uzaklara daldı. Annemi hatırladım, beklenmedik bir şekilde gülüşünü hatırladım ve gökyüzünde bir yıldız belirdi! Böylece kalbimde sevinç büyüdü. Gökyüzü de değişiyordu. Sonra onu gördüm ya da onunla konuştuğumu. Sözleri karanlıkta parlıyordu, sanki mektupları ışıktan yapılmış gibi. Ne zaman bir kelime ya da bir kahkaha ağzından çıksa, göğe yükselirdi ve bir yıldız olurdu. O günden sonra yıldızlara ‘annelerin gülüşü’ adını verdiler ve gökyüzü, içinde yıldızın parlamadığı yer kalmayana kadar dolmaya devam etti. Ve özledim. Gökyüzünü yıldızlarla süslemek için sabaha kadar benimle konuşmasını istedim.”⁴⁰⁷

3.3.4. Berzah:

Tis’ate ‘Aşer romanının asıl yolculuğu bu tema üzerinden işlenmiştir. Romanın kurgusu, ölümünden sonra kabrinde dirilen birinin berzah âlemindeki yolculuklarından ibarettir. Babasının kütüphanesine ve odasına girmeden önce orayı iki ayrı dünya olarak hissedip bir perde benzetmesiyle berzah âlemine gönderme yapıma sahnesi şöyledir:

“Arkasında hep kütüphaneye açılan bir kapı olduğunu hissetmişim. Sıradan bir kapı değil, mutlak olana, öteki hayata açılan bir kapı, daha şaşırtıcı ve gizemli... Önemsiz ve nahif bir yaşam ile ciddi ve anlayışlı bir yaşam arasında iki hayatı ayıran bir kapıdır. Sanki bu kapı bu iki hayat arasındaki berzahı ve bu nedenle ilk adımı atmadan önce tüm gereksiz olan şeyleri bırakman senin için daha uygun olacaktır.”⁴⁰⁸

Berzah âlemi ile kütüphanedeki modern kurulum iki dünya arasında inşa edilen benzerlik, roman kahramanının entelektüel kişiliğiyle uyumludur. Zira birinde insanın cehaletten bilgiye doğru geçmesiyle dünyası değişmekte, diğesinde fani bir âlemden ebedi bir aleme geçmesiyle hakikatle olan ilişkisi yenilenmektedir.

⁴⁰⁷ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 47.

⁴⁰⁸ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 53.

3.3.5. Çaresizlik ve Hüzün:

Roman sıkça ahlaki, toplumsal ve bireysel sorunlara yer vermekle öne çıkmakta, insanlar arası ilişkilerde insanın iç yolculuğundan kaynaklanan unsurlara odaklanmakta, haz ve hız çağının da etkilerini ele alarak kendine has üslûbu ile bu temaları okuyucuya yansıtmaktadır. Berzah âleminde olduğunu hayal eden baş kahramanımız yolculuğu boyunca bu hislerle savaşıyor ve okuyucuyu da savaştırarak bu mücadeleye devam etmiştir. Bir yönüyle roman, insanın duygularını ve iç dünyasını anlatmaktadır.

Kabirlerden insanların akın akın ettiği o sahnelerden biri şöyledir:

“Titriyordum ve vücudumdan ürpertici bir korku akımı geçti. Birkaç adım ötedeki bir mezardan bir ses duydum. Sanki sahibine, ‘Burada çok kalacak mıyız?’ der gibiydi. Diğerinin cevabını duydum: ‘Gökyüzü ağlıyorsa dışarı çıkma vakti gelmiştir.’ Üçüncü bir kişinin de kardeşlerinin söylediklerini küçümsediğini duydum: ‘Sûra üflenmeden kimse yerinden ayrılmaz’ diyen dördüncü bir ses: ‘O gün zor bir gün olacak.’ Bu yüzden kemiklerimi kemiren, korkuyla ayaklarımın ve avuçlarımın üzerinde sürünerek uzaklaştım... Aşırı dalgınlığımdan ve titreyen duygularımdan dolayı kocaman bir kayanın altında ezilen küçük bir yumurta olmayı, kendimi ezip bir anda yok olmayı diledim ama dilekler imkânsızlığın diğer yüzüdür.”⁴⁰⁹

Cehenneme girmeden cennete girmenin çok zor olduğunu düşündüğü, berzahın o cehennem çaresizliğini hissettirdiği pasajlardan biri:

“Ve devam ettim, bir de berzah var içinde de bir cehennem var, bir de cennet var, toprak ayaklarımın altından kayıyormuş gibiydi ve bunun cehenneme girmenin başlangıcı olduğu aklıma geldi. Bu cehennemden geçmek kaçınılmazdı. ‘Ve içinizden ona gitmeyen kalmayacak!’⁴¹⁰ Ben de damarlarından yağ akan bir ağaca geldim, adı Yağ Ağacı! Onun altında dünyadaki tüccarlar küfrediyordu. Derin yeminler ettiler, yeminleri kaygan bir çarşaf haline gelinceye kadar ayaklarının altına battı, üzerlerine düştüler...”⁴¹¹

Yağ ağacının altında tacirlerin hırsıyla birbiriyle tartışması, petrol ticaretini ve dünyevileşmeyi temsil ediyor olsa gerek. Bu da ayet-i kerimede ifade edilen

⁴⁰⁹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 49.

⁴¹⁰ Meryem 19/71

⁴¹¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 85.

“cehenneme uğrama zorunluluğunun” yazar tarafından bu dünyaya yansıtıldığını göstermektedir. Adeta bu dünyadaki hırs ve tamah, petrol yüzünden yapılan savaşlar vb. bu yaşamak zorunda olduğumuz cehennem çaresizliğinin bir parçasıdır.

3.3.6. Ümit:

Ölüm ve kabirle başlayan, berzah yolculuğuyla devam eden roman, tamamen karamsar bir havada geçmez. Nitekim romanın ana temalarından biri de ümittir. Başkahramanımızın ümidi ilaç olarak nitelediği satırlar şöyledir:

“Ben de bir ağaç arıyorum, çölde gölgeli bir ağacın olması makul mü? Ya da bulmak? Ateşten gölge istemek gibi imkânsız bence. Ama yine de ümit işte. Ümit insanı kandırır, lâkin ilaştır.”⁴¹²

Yazarımız bir ağacın altında bir meleğe rast gelir ve o melek elinde uzun uzadıya, sonu gözükmeyen bir makara taşır, o makara ise dünyadayken kazananların listesinin olduğu parşömen silsilesidir. Yazarımız günlerce hatta aylarca o meleğin kendi ismini söylemesi için bekler ama bir türlü adını duymaz, tam on dokuz melek gezerek adını bulmak için uğraştığı, en sonundaki meleğin listesinde kazananlardan olduğunu öğrendiği o ümit var bekleyişlerin sahnesi şöyledir:

“Üçüncüsü de iki meleğin söylediklerini söyledi ve her biri beni diğerine yönlendiren on dokuz meleğin yanından geçene kadar ağacın altında döndürdü. Sonuncuya ulaştığımda onun bana karşı nazik, şefkatli olduğunu ve susuzluğumu giderdiğini gördüm. Çünkü benimle konuştu, bir şeyler söyledi ve beni rahatlattı zaman zaman, ‘Bu senin adın, işte kurtulanlar arasında yazılıdır’ diye bağırana kadar ümit bahçeleri yeşermeye devam etti içimde. Yerimden koştum ve onu öpmek için başına uzanmak için atladım. Sanki bir ışık huzmesine dokunmuş gibiydim ve heyecanım azaldı. Bana cennete gitmemi işaret etti, ben de ona şöyle dedim: ‘Sen bana eşlik edip bana bildiğini ve benim bilmediğimi öğretir misin?’ Şöyle dedi: ‘Ben sadece bana söyleneni yaparım ve benim elimdeki makaralar henüz bitmedi ve daha fazla isim okumam gerekiyor.’ Bunun üzerine ona tüyü sordum...”⁴¹³

İslam’da insanın ümitle korku arasında olması ilkesi bu kurgu üzerinden işlenmiş gibidir.

⁴¹² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 72.

⁴¹³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 98.

3.3.7. Arayış:

Başkahramanımız genel olarak roman boyunca zıt hisler içerisinde kaybolmuş ümit-ümitsizlik kıskacında yoğrulmuş, insanın sonu gelmez arayışlarını romanına yansıtmıştır. Cennet olarak nitelenen o saraydan neden çıkmak istediğini kendine açıklamaya çalıştığı o zorlu anlar şöyle tasvir edilir:

“Belki de tüm bu tekdüzeliğe dayanamıyorumdur. Belki de ona sabretmemek lütfu inkârdır. Belki de her an bilinmeyene duyulan özlem, merak, yasak olanın, saklı olanın, şaşırtıcı olanın, beklenmeyenin hazzı? Belki de yeni bir hayat arayışıdır? Mutluluğu terk etme, onu inkâr etme ve başka bir hayat arama arzum günahkâr bir arzu muydu? Ve onun yüzünden mi cezalandırılıyorum? Uzun zamandır özlediğim insanlığım! o kadar yoruldum ki, ilk ulaştığımda düştüm.”⁴¹⁴

İnsan bütünüyle nimetlerin içinde olsa bile bazen mutlu olamıyor, farklı bir dünya istiyor. Dolayısıyla bu bıkkınlık hali üzerinden yazar insanın tekdüzeliklerden hoşlanmayan, daima arayışlar peşinde koşan doğasını yansıtmıştır.

3.3.8. Varlık ve Yokluk:

Yazar başkahraman üzerinden varlığı ve oluşumu zıtların devamlılığıyla açıklamakta, varlık olmazsa yokluktan bahsedilemeyeceğini ve aydınlığın sadece karanlığın var olduğu yerde bileceğini ifade etmektedir. Var olmanın ve yok olmanın anlamını, ebediliğin ve faniliğin anlamını sorgulayıp sesli düşündüğü sahneler, ontolojik bir nefis muhasebesi gibidir. İnsan doğasının ebediliği nasıl anlayabileceğine dair hayalî ve ilginç sahnelerden biri şöyledir:

“Peki neler oluyor? Varlığım bu nimetler içinde bir cehennem miydi? Bir lütüfte miyim yoksa bir azap içinde mi? Her yanını saran bu lüksü reddeden akli başında insan var mı? Bu delilik mi? Kim çılgın? Fâni dünyayı reddedenler mi, yoksa ebedilikten hoşlanmayanlar mı? Helak ile vadedilmişlik, kurtulup da bilinmeyen bir zamana kadar yaşamaktan daha mı iyiydi? Bir yerde bir hata olmalı! Ve koştum... koştum... koştum. Kaçmak için mi koştum bilmiyorum.”⁴¹⁵

⁴¹⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 231.

⁴¹⁵ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 110.

3.3.9. Dil:

Romanımızın yapısal özellikleri başlığı altında ele aldığımız Dil ve Üslup konusunu bu başlıkla karıştırmamak gerektiğini hatırlatmayı yeğledik. Zira yazarımız Eymen el-‘Atûm’un eserde genel olarak yaygın üslubu, geride birtakım bilgiler ışığında sunulmaya çalışılmıştı. Bu bölümde ele alacağımız dil ise eserin içeriğinde geçen temalardan biridir. Çünkü yazarımız bir dil ustası ve kendi camiasında derin bir belagatçı olarak tanınması sebebiyle, genel akış dışında dil temasını da sıklıkla kullanmış bulunmaktadır. Eserin bir nevi tarihi ve felsefik bir yapıya da kayması bazı ünlü dilcilerin de isminin geçmesini kaçınılmaz kılmış ve herhangi bir çizgi altında hedef gözetilmeksizin alt bilgi olarak sunulmuştur.

Anlatıcı kahramanımız fâni dünyadayken kelimelerle adeta dans eden biridir. Ayetleri tertil edip tekrar ediyor, şiirleri bağıra bağıra söylüyor, ezberlediği bazı paragrafları farklı formatlarda dile getirince sanki hapsedilmiş aslanın kurtuluşu gibi hareketler edip rahatladığını ifade ediyordu. Örneğin Mütenebbî’nin şiirinde geçen bir kelime üzerine, olabilecek tüm ihtimalleri sıralayıp hangisinin daha uygun olacağı üzerine semantik tahliller yapmaktadır.⁴¹⁶

Yine örneğin romanın farklı bir pasajında kütüphanedeki kitapları incelemesi vesilesiyle hayallere dalar ve kendisinin dünya hayatındayken özellikle eser telif etme esnasında en çok da sıfat tamlamalarında sıfatın her seferinde aynı gelmemesi için farklı kelimeler kullandığını ifade eder:

“Fani dünyadayken nesirlerimi yazdığım da beni en çok zorlayan kısım mevsufa uygun bir sıfat bulmaktı. Bir şeyi tam olmakla nitelemek istediğimde, mesela شهر كاملا (tam bir ay) ifadesini tercih ederken, akabinde bu nitelenmiş kelimeyi başka bir yerde aynı ibareyle kullanmak beni zorluyordu. Ve ben de mevsuf için başka uygun bir sıfat bularak bu defa شهر تام diyordum. Üçüncü bir konumda ise شهر kelimesini nitelemek istersem geçen iki nitelikle nitelemenin dil açısından zayıflık olduğunu düşündüğüm için شهر سايغ demenin daha uygun olduğunu düşünüyordum. Ve dördüncü konumda ise شهر وافذ ve beşinci konumda شهر مجرم altıncı konumda ise yeni bir sıfat vermem gerektiğini hisseder شهر كريئ derdim. Ömrünüze yemin ederim ki dil

⁴¹⁶ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 100-101.

daralmaz ama onu kullanan kişinin sözlüğü daralır. Çünkü dil engin bir denizdir, ona hangi yönden yaklaşırsan yaklaş su bulursun.”⁴¹⁷

Romanda bunun gibi daha birçok örnek bulunmaktadır. Yazar dil, edebiyat ve şiir üzerine yürüttüğü tefekkür ve çalışmalarını, özellikle ilginç bir boyuta ulaşanları, bir vesileyle romanına yerleştirmiştir.

3.3.10. Kütüphane ve Kitaplar:

Kahramanımız için kitaplar yaşam ve ölüm kadar kıymetlidir ve bundan dolayı ana kahraman kütüphanesinde Azrail’le karşılaşır. Berzah âleminde de romanın önemli bir kısmı kütüphanede geçer. Ayrıca romanda adı geçen tarihi şahsiyetlerin büyük bir kısmı da şair, yazar ve filozoflardır. Bu yönüyle roman, okurunu sürekli olarak bir kütüphanenin içinde dolaştırır.

Efsanevi on dokuz katlı kütüphaneden bir kesit:

“O olaydan sonra günler değişti. Her katın lobisine istiflenmiş kitap yığınları arasında parçalanmış yüreğimle yürümeye başladım; o günden önce benim gözümde, düşse kendimi affetmeyeceğim kadar kutsal bir kitaba basmamaya çalışıyordum. Ezmekten çekiniyordum, peki nasıl başarabilirim? Dağınık kitapları yerlerine geri getirmeyi düşündüm ama bu bir nevi delilik olurdu çünkü bu kitaplardan yüz binlercesini geri getirmek zorunda kalırdım, düşme nedeniyle yırtılan sayfalardan, kapaklarından bahsetmeye bile gerek yok. O düşüşten dolayı kenarlar büküldü. Bir şeyler yapmaya çalıştım ama yapamadığımı fark ettim. Düşen bu kitaplarla ilgili bir şey beni, onları kimin düşürdüğünü arama fikrinden daha çok korkuttu; sayfaların kitaplardan tamamen yırtıldığını gördüm, bu da bunu kasıtlı bir elin yaptığı anlamına geliyordu.”⁴¹⁸

Roman kahramanının aydın ve münevver bir kişi olmasının yanı sıra, kitap sevgisinde öyle bir dereceye varmıştır ki kitapların bir kenara atılması, sayfalarının katlanması veya yırtılması dahi onu rahatsız etmektedir.

---

⁴¹⁷ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 183.

⁴¹⁸ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 231.

3.3.11. Baba Sevgisi:

Eymen el-‘Atûm babasını rol model alarak büyüdüğü için vefatından çok etkilenmesi sebebiyle, hemen hemen her romanında ölüm ve özlem temasını yoğun bir şekilde işlemiştir. Hayatında önemli hatta en önemli yere sahip olan babasının ölümü, kendisinde derin izler bıraktığı için çoğu romanında olduğu gibi bu romanında da okuyucuya bunu hissettirmiştir.

“İşte buradayım baba, bunca asırdır seni bekliyorum; Gelmeyecek misin? Kısacık sohbetlerimizi özlüyorum, birlikte okuduğumuz kitapları özlüyorum, birlikte tartıştığımız konuları özlüyorum, birlikte söylediğimiz şiirleri özlüyorum, okuduğumuz mısraları özlüyorum birlikte güldüğümüz küçük, basit şeylerin özlemini çekiyorum babam. Sana söylenecek çok şey var, dökülecek çok gözyaşı var”⁴¹⁹

3.3.12. Kudüs:

Filistin meselesi Eymen el-‘Atûm’un romanlarında ziyadesiyle ön plana çıkan temalar arasında bulunmaktadır. Çalışmamızın ilk kısmında da kısaca bahsetmiş olduğumuz üzere, yazarın cezaevine girme sebebi Ürdün Kralı’nın İsrail ile yaptığı barış antlaşmasını eleştirmesidir. O, bunu hem vatanının maslahatı hem de Kudüs’e ihanet olarak algıladığı için yaptığını savunmaktadır. Son tarihlerde *Sitte* isimli bir kitap yazan romancımız o eserde İsraililerin hapishanesinden kaçmayı başarmış altı Filistinli kahramanı ele almıştır.

Romanda, Kudüs’ün neden tüm insanlık için bu kadar mühim olduğunu tarihçesini özetleyerek ele alır ve Kudüs’ü “dünyanın merkezi” olarak nitelendirir.⁴²⁰

3.3.13. Zaman:

Bu gibi büyümlü gerçeklik tarzı fantastik romanların zaman ve mekân algısı yok denilebilecek kadar karmaşık ve esnektir. Bununla ilgili romanımızdan birkaç örnek sunacak olursak:

“Gece düne ne kadar benziyor! Zamanın uzamasıyla birlikte zaman yine yok. Yüzlerce yıl binlerce, binlerce yıl milyonlarca ve onun katlarınca, o da onun katlarınca

⁴¹⁹ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 118.

⁴²⁰ el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer*, s. 194-197.

iç içe girmekte birbirine abanmakta... Ateşin ağaç gövdesini yediği gibi yıllar da birbirini yemekte. Ve sanki ona her girdiğinde daha çok tutuşuyor, ateş ağzını durmadan açıyor dahasını istiyor. Zamanın sonu yok, başlangıcı yok, kısalığı uzunluğa benziyor. Uzun ve iç içe olduğundan bir anda sonsuzluğa eşit oluyor. Sonsuzluk yeniden dönüp kısa bir ana denk geliyor. Sen onu nasıl hissedersen zaman odur. Kaybetme, özlem ya da aşk anında ne hissettiysen o. Ve geçtim.”⁴²¹

Romanın tüm kurgusu berzah yolcusu kahramanın farklı zamanlar arasında serbestçe ve kendi seçimi olmaksızın gidip gelmesi üzerine oturtulmuştur. Berzah yolcusu durmaksızın bir koşu içindedir ve miktarını bilemediği yüzyılları aşmaktadır.

3.3.14. Vatan Sevgisi:

Vatan sevgisi yazarımızın genel olarak tüm roman ve şiirlerinin ilk temasıdır. Diğer romanlarındaki birçok şahıs kadrosu, olay örgüsü ve ana temalar bu konu üzerinden işlenir. Bizim romanımızda bu tema dolaylı olarak işlenmiş olmasına rağmen bazen açık bir şekilde de yer alır. Örneğin:

“Vatanımız bizden kanlarımızla toprağı sulamamızı isterse canımız bu topraklara fena olsun. Doğru, hayata dair hiçbir şeyden habersiz çocuklardık ama arkamıza adamların gölgesini bırakıyorduk. İnsanları kutsallaştırmayan marşlarla vatanın anlamını biliyorduk, bizden beklenen savaşçıları yaratan bu sözlerle vatani koruyorduk.”⁴²²

İsimsiz kahramanımız ilkokul yıllarında sınıflara girilmeden önce okul bahçesinde bekleyip milli marşlarını okuduklarını, o sırada yüreğinde hissettiği vatan aşkını ileride büyük adam olmak isteyenlerin bu marşların içini titretmeden olamayacaklarını düşündüğü bir anısını da paylaşır.⁴²³

3.3.15. Savaş:

Eymen el-‘Atûm’un romanlarında toplumsal meselelerin ön plana çıktığı, sosyal ve siyasi durumların gerek çağdaş gerekse tarihî vesilelerle değerlendirildiği görülmektedir... Yazar, cezaevi edebiyatı kapsamında Arap toplumundaki haksızlık,

---

⁴²¹ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 52.

⁴²² el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 61.

⁴²³ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 60.

baskı ve zulmü daha çok deşifre etmeye çalışmış, bunları deşifre ederken de savaşları süzgeçlerden geçirmiştir.

“Tarih kokan kahverengi ahşap beni dehşete düşürüyordu. Okuyorum ama karanlıklaşıyor. Ezberlediklerimi hatırlamaya çalışıyorum ama kelimeler inci gibi düşüyor nehirlerle. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından resimleri hafızamda kazılı. Tabi ki birinci ve ikinci dediğim benim zamanımda yaşayan insanlar için geçerli. Bir bütün olarak insanlığa gelince, Orta Çağ'da ve Muhammed'in nurunun doğduğu çağda veya daha sonraki dönemde meydana gelen dünya savaşlarını da sayarsak, bu yirminci veya otuzuncu dünya savaşı olabilir. Meselenin bir aldatmaca ve aptallık olduğunu düşünüyorum. Birazcık Romalılar ve imparatorlar döneminden kalma Nero, Vaspasian ve Konstantin savaşlarını hatırlamak yeterli. Savaş barışı çeker, barış da savaşı gerektirir. Hiç durmayan bir saatin sarkacı gibi ard arda iniş ve çıkışı karşılıklı getirirler. O saat ki hiç durmaz. Buradan, her şeye hâkim olan bu sükûnetten, tarihin ateşlediği tüm savaşlar hafızamda uçuşuyor. Kurbanların, parçalanmış bedenlerin, kopmuş uzuvların, oyulmuş gözlerin, yüzülmüş derilerin, vücut parçalarının resimleri geçiyor aklımdan. (...) Savaşlar, savaşlar, savaşlar, mağdurlar, kurbanlar, çocuğunu yitiren annelerin inlemeleri, mazlumların çığlıkları ve sürgün edilenlerin ahları. Ve bugün? Bu kadar insan nereye gitti, onlara ne oldu, katillerine ne oldu? İntikam katilin boynundan alındı mı? Kısas var mıydı? Yoksa katiller yaptıklarından dolayı onurlandırıldılar mı? Savaşa adanmış çocuk annelerinin acısı dindi mi? Ya orduları eğlendiren, tecavüze uğrayan, parçalanıp cesetleri ateşe atılan, bataklıklara atılan kızlar? Peki sivrisinekler, yılanlar, kaplanlar, köpekler ve yabani hayvanlara hakları verildi mi? Bunların hepsi suçlu mu, değil mi? Bütün bu insanlar bugün nerede?”⁴²⁴

3.3.16. Din:

Yazar diğer eserinde olduğu gibi bu eserinde de kitabın başlığından içeriğine kadar çok sayıda unsuru Kur'ân ve hadisten veya İslami şahsiyetlerden istifade ile oluşturmuş ve edebiyatın gücünden faydalanarak dini hassasiyetini satır aralarına, mesajlarına iştirirmiştir. Örneğin romanda devasa kütüphanenin dinler katıyla

---

⁴²⁴ el-‘Atûm, **Tis‘ate ‘Aşer**, s. 120-122.

başlaması ve biri bitirilmeden diğerlerine geçişin imkânsız olmasının okuyucuya gizli bazı mesajlar vermek istediği kanaatindeyiz:

“Bulduğum katın üstünde dokuz kat, altında dokuz kat olduğunu ve bulunduğum kata kadar olan katların toplamının on dokuz olduğunu öğrendim. Her katta bulunan kitapları sordum. Şu anda içinde bulunduğum katın dinler katı olduğunu, onun üstünde de sırasıyla dillerin, sonra fikir, sonra edebiyatın, sonra tarihin, sonra tasavvufun, sonra sanatın, sonra astronomi katının olduğunu okudum ve sonra felsefe. Dinler katının altındaki katlar, kütüphaneye ilgili bilimlerin katıyla başlıyor. Psikoloji, sosyoloji, ekonomi, doğa bilimleri, coğrafya, siyaset ve kalkınma ve sihir...Dedim ki: Tüm kitaplar hayırdır hangisiyle başlarsan başla hayır bulursun.”⁴²⁵

3.3.17. Özgürlük:

Hürriyet konusu Eymen el-‘Atûm’un romanlarında ön plana çıkan temalardan biridir. Kendisinin edebiyat camiasına ismini yazdırdığı “Cezaevi edebiyatı” karakteri gereği bu konuyu bizâtihi bünyesinde barındırmaktadır. Yazarımızın eserlerini tanıtırken değindiğimiz birçok romanında bilhassa *Ardullah* romanında asıl temadır.

Bu romanımızda da asıl kurtuluşun özgürlükten geçtiğine hemen hemen her bölümde rastlıyorsunuz. Ama asıl özgürlük iç esareten kurtuluştur Eymen el-‘Atûm’a göre:

“Ruhumun biraz sükûnete ihtiyacı var. Buradaki esaretim dayanılmaz hale geldi, özgürlük için devrim gereklidir. Ama ben bağlı bir köleyim ve çıkış yeri kayıp. Ben de bu karamsar kalenin içinde kayıyım. İnanç özgürlüğe götürür, biliyorum ki, bir çıkış yolunun varlığından emin olursam bulurum onu. Özgürlük hiçbir şeyin sana sahip olmadığına inanmaktır, öyle ya da böyle bize sahip olanın kölesiyiz. Eğer bir çıkış yolu bulmanın imkânsızlığı yanılısam, o zaman mesele gerçek olur yani bir çıkış yolu bulmam da imkânsız olur, çıkış yolu, içimdeki her türlü kölelikten kurtulmaktır.”⁴²⁶

⁴²⁵ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 146.

⁴²⁶ el-‘Atûm, *Tis’ate ‘Aşer*, s. 204.

3.3.18. Yeniden Diriliş:

Tis'ate 'Aşer romanında ilk diriliş kahramanın berzah âlemini yaşamak üzere kabirdeki uyanışıdır. İkinci ve asıl yeniden diriliş kahramanın kabirlerden arzuladığı kişileri uyandırmak hedefiyle yola çıkması lakin olayların farklı ilerlemesi ve tüm insanlığın yavaş yavaş Allah'ın izniyle kabirlerinden uyanmaya başlamaları şeklinde gerçekleşmiştir. Akabinde başlarına geleni çaresizce öğrenmeye çalıştıklarını heyecanla paylaşmıştık. Zamanını tahayyül edemediğimiz uzun bir süre sonra ise asıl sûra üflenilerek yeniden diriliş meydana gelmiş Allah'a arz olundukları sahneye geçilmiştir:

“Ruhum sanki bana geri döndü ve onu tanıdım. Uzun süre berzahta yaşamıştı. Sonra burun deliklerimden vücuduma girdi ve bedenim hareket etti. Beni başka bir korku yakaladı, çünkü ilk dehşette yakalamıştı. Ben de orada durup etrafi inceledim. İnsanların dehşet içinde koşturduklarını, bağırdıklarını gördüm ve toplu bir hıçkırık sesi duydum, sanki ayağa kalkmış olanların hepsi aynı tonda bağırdılar: Ah, vay halimize, bizi bu kabirlerimizden kim diriltti? يا ويلنا من بعثنا من مرقنا هذا! (...) Toprak değişmişti. Tabaklanmış deri gibi tamamen düzleşmişti, hiçbir eğrilik yoktu. Sonra insan kalabalığı daha da sakinleşti. Gürültüleri biraz azaldı. Etrafıma baktım kimseyi tanıımıyordum. Yüzler tuhaftı, yüzler olacakların dehşetinden kasvetliydi, insanları tanımaya çalıştım ama kimseyi çıkaramadım... Tanıdığım birini bulma hususunda ümidimi kestim, hayrete düşmüş ve bilinmeyen neler getireceğimi henüz kavrayamamış insanlarla birlikte yürümekten, bana dikkat etmeyen yüzlere bakmaktan yoruldum ve oturup dinlenebileceğim bir yer aradım ama hiçbir şey bulamadım. (...) Yetmiş yıl bekledikten sonra derimiz sertleşti, kemiklerimiz zayıfladı, kalbimiz yaşlandı, gözlerimiz ağladı. Daha önce hiç duymadığımız bir ses duyduk, bu durum olan herkesin kulağının duyduğu bir sestti. Onu dinledim ve ona doğru baktım, sağımdaydı. Döndüm ve onu görmek için parmak uçlarımda yükseldim. Sanki onu Kudüs'te bir kayanın üzerinde dururken gördüm. (...) Cilbab giyen insanlar gördüm, çıplak yürümeyen tek grup onlardı, ama cilbabları siyah katrandan yapılmıştı, vücutlarındaki her şeyi, hatta yüzlerini bile kapatıyordu, kırmızı gözleri dışında hiçbir şey görünmüyordu. Karanlığın ardında sanki köz gibi o gözler yanıyordu. Korku ve dehşet günüydü ve tabi ki ümit. Ben de diğerleri gibi sesi takip ettim tekrar ve o kadar korktum ki yürüyemiyordum. Biz de ilk kez seslenen meleğin peşinden tutsak olarak

yürümeye devam ettik. Ve geçmişimde yaptıklarımı hatırladım, hiçbir şeyin bana faydası olmadı o sesin peşinden gitmeye devam ettik ta ki üzerinden korkudan sayamadığım o yılların geçmesinin ardından eliyle 'Durun!' İşaretini verene kadar. Biz de durduk ve şöyle dedi: الآن تُعْرَضُونَ عَلَى اللَّهِ! Artık Allah'a arz edileceksiniz!”⁴²⁷

---

⁴²⁷ el-‘Atûm, Tis‘ate ‘Aşer, s. 297-300.

SONUÇ

Ürdünlü şair ve roman yazarı Eymen el-‘Atûm, *Tis‘ate ‘Aşer* adlı romanını kaleme alırken diğer romanlarından farklı bir niyetle işe başladığını, bu eserini kendini tanımak arzusuyla yazdığını ve bununla ömrünün bu raddesine kadar okumuş, izlemiş, duymuş olduğu her bir olgunun kendisinde nasıl izler bıraktığını izlemleyebilmeyi hedeflediğini kendisiyle yaptığımız söyleşide dile getirmiştir. *Tis‘ate ‘Aşer* romanı birçok tarihi şahsiyetin yanı sıra, şiir, özlü söz ve ansiklopedik bilgi içermektedir. Bu yönüyle kitap, bir roman olmaktan ziyade yazar, şair ve bilim adamlarından, tarihsel olaylardan bahseden ve hikmetli sözler aktaran ansiklopedik bir malumatın fantastik bir kurguya büründürülerek verilmesinden ibarettir. Ayrıca yazarın kendi hayatını yansıtması açısından da entelektüel bir biyografi niteliğindedir.

Aynı zamanda bu roman, dünyevileşen küresel ve seküler hayat tarzının insanda oluşturduğu olumsuz gidişata yönelik bir duraklama, bir virgül koyma çabası, bu hayata hızla ve düşüncesizce devam etmek yerine bir nebze de olsa durup insanın iç dünyasında bir yolculuğa çıkması okurunun kendi hayatını sorgulaması gibi bir hedefi de gözetmiştir.

Yazar Hz. Ali’ye ait olan “*İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar.*” sözüyle romanını başlatmış ve okura hayatı ve ölümü sorgulatan bir noktadan hareket edeceğini sezdirmiştir. Romanda ölümden sonra mezarından kalkan ve berzah âleminde yapayalnız olmasına rağmen zamanlarüstü ve tüm insanları kuşatıcı bir yolculuğa çıkan kahramanın hikayesi anlatılır. Tahayyül sınırlarını zorlayan bu fantastik kurgunun kahramanı, okumayı ve yazmayı seven, şiire özel bir ilgi duyan entelektüel bir kişiliktir. Adeta kıyamete kadar koşmaya devam etmekte ve nihayet diğer insanların da dirilmesiyle birlikte Allah’a arz olunmaktadır. Bu süre zarfında dünyada hakkında okuduğu peygamberler, filozoflar, siyasetçiler, müfessirler, şairler, yazarlar ve sair ünlü kişilerle diyaloglar kurmakta, zaman zaman çocukluğuna ve gençliğine gitmektedir. Eymen el-‘Atûm’ un bir ayda yazdığı ve sayfa sayısı 302’ye ulaşan bu romanı, okuyucuyu Atina’dan Endülüs’e, denizlerden çöllere, el-Ma’arri’den Darwin’e, ölümden imgelerin nefesine kadar götürüp gezdiren müthiş bir hayalî şölen sunar. Bu kadar kısa bir sürede ele alınıp, bu denli kitap ve yazar bilgisini barındırması, roman muhtevasının yazarın entelektüel birikimini, hatta şahsi kütüphanesini

yansıttığını göstermektedir. Romanın üslubu da roman yazarının şairliği ve roman ana karakterinin şiire ilgisiyle paralel olarak şiirsel bir üslupla oluşturulmuştur.

Cezaevi romanlarıyla tanınan Eymen el-‘Atûm’un romanlarında ilim, düşünce, özgürlük, inanç, baskı, zorbalık, vatan sevgisi, karşı duruş, kararlılık, hürriyet, ölüm, aile ve arkadaşlık gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Bu romanında ise yazar başta ölüm ve yalnızlık olmak üzere, ümit, arayış, çaresizlik, varoluş, zaman, din, özgürlük, yeniden diriliş gibi temaları işlemiş, bununla birlikte aile ve vatan sevgisini de unutmamıştır. Kur’ân-ı Kerim’den yapılan iktibaslar diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da öne çıkmaktadır. Bazı ayetler kimi zaman, tamamen farklı bir hikâyenin parçası haline gelerek kullanılmıştır. Hatta bazen olumsuz muhtevaya sahip bir ayetten, olumlu anlamdaki bir kurgu için faydalanılmıştır. Bu da yazarın ayetleri ele alırken birçoğunda metin-anlam içeriğine çok inmediğini göstermektedir. O, ayetleri bir müfessir veya fakih bakış açısıyla ele almamış, edebiyatçı karakteriyle onların üstün anlatım gücünden faydalanmayı hedeflemiştir. Onun nihai amacı direkt olarak okuyucuya dinî bir mesaj verip insanların rüşd ve reşâdına vesile olmak değildir. Olay örgüsü içerisinde ideolojik, dinî veya muhalif durumlarda ayetlerin derinlemesine ele alındığı da ara ara söz konusu olabilmektedir. Ancak yazarın asıl gâyesinin bu olmadığını belirtmek gerekir. Yine de ayetlerin bu şekilde ele alınması okurda merak uyandırarak Kur’ân’ı Kerîm’e olan alakayı artırma işlevi üstlenmiştir diyebiliriz.

Ürdün romancılığının önemli bir temsilcisi olan Eymen el-‘Atûm, bir yandan halkının siyasi ve sosyal sorunlarına göndermeler yapmayı hedeflerken, diğer yandan kendi entelektüel biyografisini fantastik bir kurgu üzerinden romanlaştırmıştır. Bunu yaparken de metinlerarasılık tercihleriyle neredeyse bütün bir insanlık tarihinin önemli duraklarına uğramış, başta Arap edebiyatı ve şiiri olmak üzere dünya klasikleri, siyaset ve düşünce tarihi ile de metinler ve kişiler üzerinden bağlar kurmuştur. Kurgu olarak Dante’nin *İlahi Komedya*’sından etkilendiği gözlenen yazarın başta el-Mütenebbî olmak üzere kadim ve çağdaş birçok şairi de eserine konuk etmiş, onların beyitlerinden alıntılar yapmıştır. Mühendislikten Arap Dili bölümüne geçen tahsil hayatını romanına yansıttığı gibi, ölümüyle kendisinde derin izler bırakan ve hayatında kendisine kitapları sevdirmiş olan babası romanın ana karakterlerinden biri olmuştur.

Romanın sonunda olay örgüsü bitse de başkahramanın yaşanılanları bilincinde devam ettireceği ve yarım kalmışlık mesajını verdiği fark edilir. Diğer romanlarının aksine bu romanında yazar büyülü gerçeklik yönteminden faydalanarak romanın kurgusunda hayalî olan unsurlarla gerçek hayatı birbirinden ayrılmayacak şekilde harmanlamıştır. Öyle ki; romanın ilerleyen sayfalarında aslında anlatılan olaylar arasında, neyin gerçek neyin hayalî olduğunun ayırımını yapmak zorlaşır. Yazar ana karakter üzerinden bir yandan kendi anılarına dönerken diğer yandan ölümünden sonra olabilecek şeylerin kurgusunu verir bize. Bu yönüyle onun mistik bir tarafa da sahip olduğu söylenebilir.

Yazarın şu ana kadar sadece bir romanı Türkçeye çevrilmiştir. Bu araştırmamız vesilesiyle onun Türk edebiyat ve akademi çevrelerinde daha fazla tanınacağını, eserlerinden yapılacak çeviri faaliyetlerinin artacağını ve hakkında yapılacak daha derinlikli çalışmalara bir yol açılacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdellatif, Haoua ve Hacid, Faicel.** (2021). *el-Vâki'iyetü's-Sihriyyeh fi'r-Rivâyeti'l-İslâmiyyeti'l-Mu'asirati Rivâyeti 'Tis'ate Aşera' li Eymen el-'Atûm Enmûzecen*, Mecelletü İşkâlâtin fi'l- Lugati ve'l-Edebi, cilt:10 sayı:4.
- Abdul Mecid, Hanan.** (2015). Rivâyetü “Kelimetullah”, Dirâse uslûbiyye nassiyyeti, Hâşimiyye Üniversitesi.
- Aktaş, Şerif.** (2009). *Edebî Metin ve Özellikleri Literary Text And Its Characteristics*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39, Erzurum 2009 Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı.
- Akten, Sevim.** (2001). *Tahsin Yücel'in Kurmaca Yapıtlarının Başlıkları*, VIII. Ulusal Frankofoni Kongresi Congres National De La Francophonie, Bildiriler/Actes, Tekirdağ 16-18 Mayıs 2012. Bkz. önsöz Genette, Gerard, Paratexts Thresholds of interpretation, çev. Lewın, Jane E. Cambridge University Press.
- Ali Vehbi, Şeyma Muhammed.** (2023). *Dirâsetü 'l-mekân fi rivâyati Eymen el-Atûm: rivâyetü Ene Yûsuf nemûzecen*, El Câmîatü el İslamiyyeh.
- Altın, Esmâ.** (2022). *Haruki Murakami'nin Romanlarında Büyülü Gerçekçilik*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arı, Zeliha.** (2008). *Ferit Edgü'nün Öykü ve Romanlarında Anlatım Teknikleri*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aristoteles.** (2008). *Poetika*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Armağan, Mücahit.** (2006). *Ortadoğu Barış Sürecinde Ürdün'ün Rolü*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Arslan, Adnan.** (2021). *Arap Şairi Mütenebbî'de Üç Maharet: Teşbih-İ Zımnî, Hayal ve Hikmet*, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(1).
- Asan, Turan.** (2021). *Kitap Kapağının İki Yüzü*, Akdeniz Sanat Dergisi, 15/28 26 Temmuz.

- Aslan, Yusuf.** (2017). *Susanna Tamaro'nun 'Tombul Yürek' Kitabında Büyüülü Gerçekçilik*, Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, 1.1.
- Aşkaroğlu, Vedi.** (2016). *Romanlarda Kişilik Kurgusu: Kuramsal Bir Karşılaştırma*, Sobiad, Mart.
- Ateş, Ömer Faruk.** (2014). *Refik Özdek'in Roman ve Hikâyelerinde Yapı ve Tema*, İstanbul: Marmara Üniv. Sos. Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi.
- Attar, Feridüddin.** (2020). *Mantıku't-Tayr -Açıklamalı Tercüme Giriş*, çev. Ahmet Metin Şahin, İstanbul, Kapra Yayıncılık.
- Aydın, Selma.** (2022). *Cezaevi Edebiyatı Bağlamında Eymen El-Utûm'un "YâSâhibey'is-Sicn" Adlı Romanının Yapı ve İçerik Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytaç, Gürsel.** (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*, 2.bs. İstanbul: Say Yayınları.
- Ayyıldız, Mustafa ve Birgören, Hamdi.** (2005). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bağcı, Müberra.** (2022). *Orhan Kemal'in Murtaza Romanında Laytmotif Tekniğinin Kullanılışı*, Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi.
- Balci, Mustafa.** (2010). *Hiçbiryer Romanında Dil, Üslup ve Anlatım Özellikleri*, Belleten.
- Bars, Mehmet Emin.** (2013). *Mitlerde Büyüülü Gerçekçilik*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 2.2.
- Bayhan, Ayşe.** (2019). *Alfred Döblin'in Berlin Alexanderplatz Romanının Montaj Tekniği Açısından İncelenmesi*, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı, Diyarbakır.
- Baykoç, Balci, Funda.** (2021). *Mahrem ve Kırmızı Zaman Romanlarında Birtakım Postmodern Anlatım Teknikleri*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi Yıl: 25 Sayı 3 – Aralık.

- Bachelard, Gaston.** (2000). *Cemâliyyâtu'l-mekân*, çev: Galib Helsa, el-müessesetü'l-Câmi'yyetü li'ddirâsâti ven-neşri ve't-tevzi' Lübnan.
- Bostancı, Ahmet.** (2012). *Ürdün'de roman edebî türünün tarihi gelişimi*, 20 nüsha, yıl:12, /II.
- Böcü, Ali.** (2005). *Es-Suyûtî'nin Şerhu's-Sudûr Bi Şerhi Hâli'l-Mevtâ Ve'l-kubûr Adlı Eseri Bağlamında Kabir Hayatı İle İlgili Hadislerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.
- Bulut, Ali.** (2013). *Belâgat, Meâani, Beyân, Bedî*, 1.Baskı. İstanbul.
- Bulut, Ali.** (2021). *Doğu Edebiyatının Batı Edebiyatına Etkisi Üzerine Bazı Mülâhazalar*, İslam Tetkikleri Dergisi.
- Bulut, Feyza.** (2000). *Metinlerarasılık' Kavramının Kuramsal Çerçevesi*, Edebî Eleştiri Dergisi 2/1 30 Nisan 2018, 3,16; Aktulum, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Can, Âdem.** (2013). *Romanda Zaman Meselesi*, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, y. 5, S. 9, Ocak-Haziran.
- Can, Muhammet Berat.** (2022). *Hapishane Romanı "Şarku'l-Mütevassıt" Üzerine Tematik Bir İnceleme*, Refereed & Index & Open Access Journal, 8.51.
- Canatak, Abdülmecit.** (2022). *Edebiyat-Tarih İlişkisi ve Edebî Eserin Tarihselliği Üzerine Tartışmalar*, Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, 6.1.
- Cevizci, Ahmet.** (2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Cemâleddîn İbn Manzûr.** (1993). *Lisânu'l-'Arab*, DâruŞâdir, Beyrût, Cilt 14.
- Ceylan, Yasin.** (1989). *Abu'l 'Ala' Al-Ma'arri Üzerine Bazı Düşünceler*, İslami Araştırma/Ar Cilt:3, Sayı: I, Ocak.
- Chanady, Amaryll Beatrice.** (1985). *Magical Realism and the Fantastic: Resolved versus Unresolved Antinomy*, Garland Publishing Inc, New York & London.

- Con, Emre.** (2008). *Alman ve İtalyan Modelleri Bağlamında Faşist Devlet Sistemi (1922-1945)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y. Lisans Tezi, Aralık.
- Çalışkan, A. Melike ve Tanrıtanır, Bülent Cercis.** (2017). *Gabriel Garcia Márquez'in Kırmızı Pazartesi Romanıyla Latife Tekin'in Sevgili Arsız Ölüm Romanında Büyülü Gerçekçilik*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26.1.
- Çakır, Fahriye ve Günday, Rıfat.** (2017). *Kırmızı Pazartesi'nin Büyülü Gerçekçilik Temelli Psikanalitik Eleştirisi*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10.1.
- Çelebioğlu, Ayşe.** (2019). *İlahi Komedya ve Mîraçnâmelerde Cennet Tasavvurunun Karşılaştırılması*, ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Ekim, Erzurum.
- Çelik, Muhammet.** (2023). *Nahivde Tecdid Çabaları -Teorik Temeller*, Nobel Akademi, İstanbul.
- Çelik, Özge.** (2008). *Kurumsal Metinlerin Çevirisinde Yanmetinler ve İşlevleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çeviribilim Anabilim Dalı Çeviri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Çetin, Nurullah.** (2015). *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çıraklı, Mustafa Zeki.** (2015). *Anlatıbilim Kuramsal Okumalar*, Ankara, Hece Yayınları.
- Çopur, Emel Nalçaçgil.** (2018). *Romanın Türk Edebiyatındaki Temelleri*, Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, S 1.
- Daş, Fuat.** (2022). *İki Kaside Bağlamında Mütenebbî'nin İhşîdî Hükümdarı Ebü'l-Misk Kâfûr'a Methiye ve Hicivleri*, NÜSHA.
- Dedeoğlu, Beril.** (2002). *Ortadoğu Üzerine Notlar*, İstanbul, Derin Yayınları.
- Demir, Yavuz.** (2002). *İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi*, 1.bs. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Durali, Yılmaz.** (1996). *Roman Sanatı ve Toplum*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- ed-Desûkî, Ömer.** (2007). *Neşe 'tu Nesri 'l-Hadîs ve Tatavvuruhû*, Kahire, Dâru'l Fikr el-' Arabî.
- el-'Atûm, Eymen.** (2020). *Ardullah*, Kuveyt: el-İbdâ'u'l-Fikrî'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2019). *Ene Yûsuf*, Kâhire: Dâru'l-Ma'rifeli'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2014). *Hadîsu 'l-Cunûd*, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- el-'Atûm, Eymen.** (2016). *Hâviye*, Kâhire: Dâru'l-Ma'rifeli'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2021). *Hâzihi Sebîlî*, Kâhire: Dâru'l-Ma'rifeli'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2017). *İsmuhû Ahmed*, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- el-'Atûm, Eymen.** (2021). *Mesğabe*, Kahire.
- el-'Atûm, Eymen.** (2014). *Neferunmine 'l-Cinn*, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- el-'Atûm, Eymen.** (2020). *Ruûsu 'ş-Şeyâtîn*, Kâhire: Dâru'l-Ma'rifeli'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2020). *Savt 'ul-Hamîr*, Kuveyt: DâruDîvân.
- el-'Atûm, Eymen.** (2020). *Sitte*, Kuveyt.
- el-'Atûm, Eymen.** (2018). *Tarîku Cehennem*, Kâhire: DâruAsîru'l-Kutubli'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2018). *Tis'ate 'Aşer*, Kâhire: DâruAsîru'l-Kutubli'n-Neşrve't-Tevzî'.
- el-'Atûm, Eymen.** (2013). *YâSâhibeyi's-Sicn* Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- el-'Atûm, Eymen.** (2013). *Yesme'ûne Hasîsehâ*, Beyrut: el-Müessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- el-'Atûm, Eymen.** (2019). *Yevmun Meşhûd*, Kâhire: Dâru'l-Ma'rifeli'n-Neşrve't-Tevzî'.

- el-‘Atûm, Eymen.** (2013). *Zâikatu’l-mevt*, Beyrut: el-Müessesetu’l-Arabiyyeli’d-Dirâsât ve’n-Neşr.
- el-Cerîr.** (1986). *Dîvânu Cerîr*, Dâru Beyrût lit-taba‘âti ven neşr.
- el-Esved, Eric Âtîf Muhammed.** (2021). *Cemâliyyâtu't-teşkîli'l-lugavî fî'l-hitâbi'r-rivâi'inde Eymen el-Atûm*.
- el-Mütenebi.** (1983). *Dîvânu Mütenebbi*, Dâru Beyrut lit-taba ‘âti ven neşr.
- Emekli, İlknur.** (2018). *Çağdaş Ürdün Romancılığı*, Fenomen Yayıncılık.
- Er, Rahmi.** (2008). *Roman (Arap Edebiyatı)*, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), C.35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- er-Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin.** *Mefâtîhu’lgayb*.
- es-serâhin, Râid.** (2020). *Âliyyâtu's-serd ve teşkîli'l hitâb*.
- Faris, Wendy B.** (2004). *Ordinary Enchantments Magical Realism and the Remystification of Narrative*, Vanderbilt University Press Allrights reserved, First Edition.
- Ferezdak.** (1987). *Dîvânu’l-Ferezdak*, Tahkik: Ali Fâ’ur, Dârul Kütub el-ilmîyyeh.
- Filibeli Ahmet Hilmi.** (2015). *A ‘mâk-ı Hayal’*, *Hayâlin Derinliklerinde Yolculuk*, İstanbul, Nar Yayınları.
- Forster, Edward Morgan.** (1985). *Roman Sanatı*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Gerçek, Şenel ve Balcı, Umut.** (2017). *Current Debates in Linguistics & Literature*, IJOPEC Publication Limited.
- Gökkaya, Şirin.** (2011). *El-Mütenebbî’nin Şiirlerinde Yaşam Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Arap Dili ve Edebiyatı) Anabilim Dalı, s.11. Yüksek Lisans Tezi.
- Guenther, Irene.** (1995). *Magic Realism, New Objectivity, and the Arts during the Weimar Republic*, *Magical Realism: Theory, History, Community*, ed. Lois Parkinson Zamora, Wendy B. Faris, Duke University Press, Durham, London,
- Gülsoy, Murat.** (2015). *Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık*, İstanbul: Can Yayınları.

- Işıkand, Yasemen.** (2017). *Modern Ürdün edebiyatında kısa hikâye türünün doğuşu ve gelişimi*, Yüksek Lisans Tezi.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir.** (1984). *et-Tahrîr vet-tenvîr*, 30 c.,Tunus: Dâru'l-tevziyye.
- İbn b. Ca'fer, Kudame.** (1956). *Nakdü'ş-şî'r*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmiiyye.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem.** (1993). *Lisânu'l-'Arab*, Beyrut: Dâru's-Sadr.
- Kara, Seyfullah.** (2003). *Tarihin İnşası Sorunu*, Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi III Sayı: 4.
- Karaaslan, Tufan.** (1998). *Ortadoğu'nun Coğrafyası*, Konya, Atlas Kitabevi.
- Karaelma, Barış.** (2010). *Endülüs'te Müzik Hayatı Üzerine Bir İnceleme*, İstem, Yıl:8, Sayı:15.
- Kartal, Semiha ve Alp, Kafiye Özlem.** (2021). *Mitolojik Kuşlardan Simurg'un Minyatürler Üzerinden Sembolik Anlam Kodları*, Folklor Akademi Dergisi. Cilt:4, Sayı:3.
- Kassab, Velîd İbrahim.** (2008). *Min kadâya'l-edebi'l-İslamî*, Dârulfıkr, Suriye.
- Kavak, Fadime.** (2008). *Kur'ân'da Edebî Tasvir*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- Kaygın, Şenay.** (2014). *Günter Grass'ın Yengeç Yürüyüşü Nuveline Anlatım Teknikleri Açısından Bir Yaklaşım*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Kafkas University Journal of the Institute of Social Sciences Sayı:14, Sonbahar.
- Kaymakçı, Özgün Burak.** (2010). *Bilim Felsefesi Işığında İktisat Metodolojisinin Seyri: Apriorizm ve Aposteriorizm Arasında Süregiden 'Methodenstreit'*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

- Kashto, Yaman.** (2020). *Tekniyyaât'us-serdi fî rivâyâtî'l-kâtib Eymen el-'Atûm*, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kırkız, Mustafa.** (2011). *Şair Ebu'l- Ala El-Ma'arri, Hayatı, Eserleri ve Edebi Anlayışı*, İlahiyat Fakültesi Dergisi 16:1.
- Kocabıyık, Halil İbrahim ve Turhan, Sümeyra.** (2023). *İbn 'Akîl ve Şerhu İbn 'Akîl Eserinde Metot*, Year:7, Volume:7, Number:14 / Yıl:7, Cilt 7, Sayı 14.
- Koru, Nurhan.** (2022). *Yusuf Es-Sibâ'î ve Arzu'n Nifâk Adlı Romanının Teknik ve Tematik Açından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuşçu, Küçükler, Nuray.** (2014). *Büyülü Gerçekçilik ve Çocuk Edebiyatı: 'Garajdaki Giz' Örneği*, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Ma'rûf er-Rusafî.** (2017). *Dîvânu Ma'rûf er-Rusafî*, Ed: Mustafa el-Galâyînî.
- Malik Bin Nebi.** *Müşkiletül efkâr*, yay. Besam Berekat, Ahmed Şu'ub, Dârulfikrime'asır, Lübnan.
- Matar, Ahmed.** (1987). *Dîvânu Lâfitât*, el cüz'ul evvel.
- Memiş, Ekrem.** (2002). *Kaynayan Kazan Ortadoğu: Geçmişten Günümüze Ortadoğu Sorunları ve Çözüm Yolları*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Muhammed Elaf, Abdulhalik.** (2019). *Ş'îriyyâtu's-Serdi fî Rivâyâtî Eymen el-'Atûm*, Yüksek Lisans Tezi, el câmiatü el-islamiyyetü bi ğazze i'madetül bahsi el-i'lmi.
- Muhammed İrhîm, Emel Yûnus.** (2019). *Şi'riyyetu's-Serdi fî Rivâyâtî Eymen el-'Atûm el Câmiah el-islamiyyeh bi Gazze İ'madetül bahsi el-İ'lmi*, Yüksek Lisans Tezi.
- Muhammed Mustafa el-ğadir, Radine.** (2021). *el-binâul fennî fî rivâyeti Eymen el'Atûm Yesme'ûne Hasîsehâ.*
- Narlı, Mehmet.** (2002). *Romanda Zaman ve Mekân Kavramları*, Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi.

- Nasr, es-Siddîk Beşîr.** (2013). *Eymen el- 'Atûm: Ya'sûbu'r-rivâyeti'l-Arabiyye-Siyâha fî Ardillâh.* Neşerat tercemeh el-müesseseh el-arabiyyeh li'ddirâsâti ven-neşri.
- Nasr, es-Siddîk Beşîr.** (2019). *Vehec 'ul Kanâdil.* el-Müesseset'ul Arabiyyetu li'd-Dirâsâti ve'n-Neşr.
- Nasr, es-Siddîk Beşîr.** (2022). *Min himâril hakîm ilâ savti'l-hamîr.*
- Necati, Dâvut ve Saidi, Ahmet Rıza.** (2008). *Âliyyatu's-Serd ve devruhâ fî teşkîli bünyeti'n-nassi's-sihri mukarabe üslûbiyye li-rivâyeti <<Hârisu'l-miyâh>> li-Hudâ Berekât, el-Hitâb.*
- Okuyucu, Eda Deniz.** (2019). *Büyülü Gerçekçilik ve İhsan Oktay Anar'ın Romanlarındaki İzleri,* Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oranlı, Sümeyya Nur.** (2021). *Büyülü Gerçekçilik ve Türk Edebiyatı'nda Büyülü Gerçekçilik,* Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Orhan, Davut.** (2020). *Suudi Arabistan Romanlarında Anlatım Tekniği Olarak Diyalog ve İç Monolog,* AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:2.
- Özalp, Mehmet Sıdk.** (2021). *İbnü'n-Nâzım'ın, "El-Misbâh Fî İhtisâri'l-Miftâh" İsimli Eserinde Müsned İleyh Konusunda Gösterdiği Şiir İstişâdların Analizi,* Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 21 Sayı: 1.
- Özdoğan, M. Akif.** (2005). *Klasik Arap Şiirinde İntihal Olgusu,* KSÜ İlahiyat Dergisi, 6.
- Özey, Ramazan.** (1998). *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası,* İstanbul, Aktif Yayınevi, 2004, Sander, *Oral Siyasi Tarih: 1918-1994,* Ankara, İmge Kitabevi.
- Özsevgeç, Yıldırım.** (2015). *Büyülü Gerçekçi Kurgu Üzerine,* Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8.39.
- Pamir, Lerzan.** (2012). *Aksiyonun Ortaya Çıkışında Karakter ve Olay Örgüsü Unsurlarının Çehov'un Ayı Adlı Oyunu Üzerinden İncelenmesi,* Kadir Has

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Film ve Drama Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Raf'ik Abdulkerim el-alâveneti. (2023). *Dirâsetün Fenniyyetün fî Rivâyeti "Ene Yûsuf" Li'râvi Eymen El-'Atûm*, Yüksek Lisans Tezi, Câmîatü'l Kudsi el-meftûh.

Reeds, Kenneth. (2006). *Magical Realism: A Problem of Definition*, Neophilologus. Sayı.90.

Russell J. B. (2001). *Lucifer Ortaçağda Şeytan*, çev: Ahmet Fethi, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Sağlam, Kadir. (1999). *Körfez Savaşı ile Değişen Güç Dengeleri*, İstanbul, Elit Kitaplar.

Sağlam, Yıldırım, Bahar. (2021). *Metinlerarasılık Bağlamında 1980 Sonrası Anlatılarda Doğulu Metinlerin İzleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.

Savaş, Rıza. (2006). *Emevîler Devri Eğlence Hayatından Kesitler ve Dönemin Bazı Kadın Şarkıcıları*, İstem, Yıl:4, Sayı:8.

Savran, Meltem. (2021). *Büyülü Gerçekçiliğin İnşasında Psikolojik Gerçeklikler ve Roller: Gabriel García Márquez'in Yüzyıllık Yalnızlık ve Tim Burton'ın Büyük Balık Adlı Eserleri Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Seller, Yusuf. (2015). *İbn Hişâm'ın el-Câmi 'u's-Sağîr Fi'n nahv Adlı Eserinin Metod Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi.

Sevgili, Muhammed İkbâl. (2022). *Eymen El-'Atûm'un Romanlarında Kur'an Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Seyidov, Rashad ve Yılmaz, İbrahim. (2022). *Necîb Mahfûz'un Roman Türünün Gelişimindeki Rolü*, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, C. 9, S. 2.

Sorgunalp, Ömer Can. (2017). *Kitap Kapağı Tasarımında Görsel Bütünlük*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

- Şahan, Zehra Gülay.** (2019). *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şengül, Mehmet Bakır.** (2010). *Romanda Mekân Kavramı*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/11 İlkbahar.
- Şerefoğlu, Zeynep Kevser.** (2005). *Sosyal Kimlikleri Açısından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Roman Kahramanları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Şerîfî, Celîle.** (2019). *İstid'âu'ş-şahsiyyâti't-turâsiyye fî ş'iri'r-rafd ledâ Eymen el-Atûm*, El-Müfekkîr Cezâir Üniversitesi Dergisi, 2.6.
- Şimşek, Yaşar.** (2019). *İç Monolog ve Bilinç Akışı Tekniği Açısından Oğuz Atay'ın Unutulan Hikâyesi*, Söylem Filoloji Dergisi.
- Şinkâr, Esmâ İbrâhim.** (2017). *Atabetu'l- 'unvân fî rivâyati Eymen el-Atûm*, Mecelletu es-Serdiyyât 23, Mart.
- Şişman, Gülşah.** (2023). *Büyülü Gerçekçilik ve Postmodern Anlatım Teknikleri Bağlamında Kaan Murat Yanık'ın Butimar Romanı*, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 13.26.
- Tahir, Lergut ve Sabah, Lahdar.** (2021). *el-Âhir fî rivâyati "Kelimetullah" li-Eymen el- 'Atûm*, Mecelletü Dirâsâtin ve Ebhas, 13.2.
- Tekin, Mehmet.** (2004). *Roman Sanatı*, 4.bs. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tözün, Mustafa.** (2019). *Dante ve İlahi Komedyâ'da Cennet ve İslam*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD.
- Uslu, Ahmet.** (2016). *Nazlı Eray'ın 'Rüya Yolcusu' Romanında, Büyülü Gerçekçilik Akımının Yansımaları*, VI. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ürün, Ahmet Kazım.** (2016). *Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 35 Haziran.

- Warnes, Christopher.** (2009). *Magical Realism and the Postcolonial Novel: Between Faith and Irreverence*, Palgrave Macmillan Press, UK.
- Yavuz, Emre.** (2011). *Ebû Mûsâ El-Eş'arî'nin Hayâtı ve Rivâyetleri'nin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalı.
- Yavuzer, M. Şahin.** (2018). *Canan Tan'ın Yüreğim Seni Çok Sevdi Adlı Romanına Popüler Roman Açısından Bir Yaklaşım*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, The Journal Of Social Sciences Institute Sayı/Issue: 40.
- Yazıcı, Hüseyin.** (2008). *The Short Story in Modern Arabic Literature*, Cairo, General Egyptian Book Organization, 2004, Radwa Ashour, "Palestine and Jordan", *Arab Woman Writers: A Critical Reference Guide 1873-1999*, Ed. by. Radwa Ashour, Ferial J. Ghazoul, Hasna Reda-Mekdashy, Egypt, The American University in Cairo Press.
- Yentür, Halim.** (2021). *Animasyon ve Büyülü Gerçekçilik Sanatta Yeterlilik Tezi*, Eskişehir.
- Yıldız, Ahmet.** (2021). *Abdulvehhâb 'Îsâvî'nin ed-Dîvânu'l-İsbatî İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi*, NEÜ Press, 51/1.
- Yıldız, Ahmet.** (2021). *Modern Arap Edebiyatında Tenâs: Mahmûd Sâmî el-Bârûdî Örneği*, Marife Dini Araştırmalar Dergisi 21/1.
- Yıldız, Ahmet.** (2021). *Murîd el-Berğûsî'nin Raeytu Râmallah İsimli Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi*, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 25/1.
- Yıldız, M. Cengiz.** (2009). *Eğil-Ergani Halkının Dilinde Medfun Peygamberler*, Diyarbakır, Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Ketti Sempozyumu 25-27.
- Zor, Salih ve Arslan, Adnan.** (2021). *Modern Arap Romanı Araştırmalarına Dair Bir Öneri Çalışması*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.